ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΣΤΡΙΓΑΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

η αρχή του τέλους

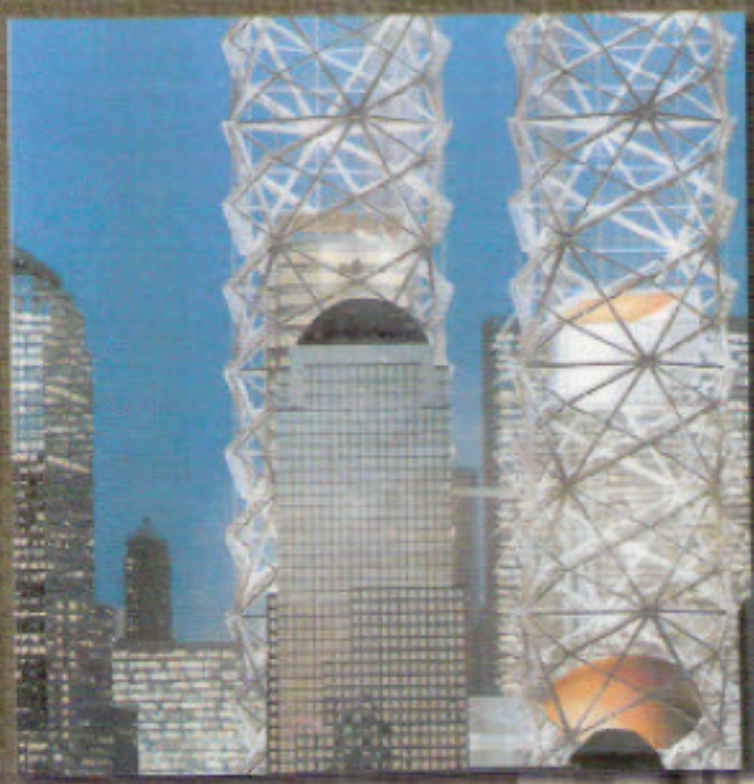

ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ

Αθανάσιος Κ. Στριγάς

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ
Η Αρχή του Τέλους

1η έκδοση από τον εκδοτικό οίκο «ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ»
Ιπποκράτους 65, 106 80 Αθήναι
τηλέφωνο: 210-36.34.932,
τηλεομοιότυπο: 210-36.17.592

ISBN: 960-7076-44-3

Επιμέλεια, σελιδοποίηση: **Γιάννης Σχοινάς**
Επιμέλεια εξωφύλλου: **Σωτήρης Σχοινάς**

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ
Η Αρχή του Τέλους

Κάθε γνήσιο αντίτυπο
φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

100377

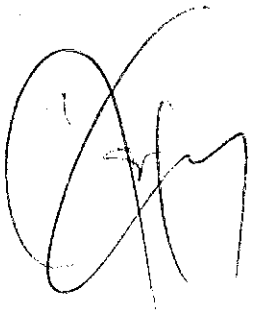

© COPYRIGHT: Αθανάσιος Στριγάς για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο. Απαγορεύται η ολική ή μερική αναδημοσίευση του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια του συγγραφέα και την συγκατάθεση του εκδότη.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Κ. ΣΤΡΙΓΑΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ
Η Αρχή του Τέλους

ΑΘΗΝΑΙ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004

ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος....10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Η κατάρρευση της ελπίδας....15
Το κράτος-έθνος....20
Το τέλος της οικουμενικότητας....23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΤΑ ΕΘΝΗ ΣΤΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Φιλοδοξίες ειρήνης....27
Επαναδιαπραγμάτευση της Νέας Τάξης....35
Η παγκοσμιότητα της Αμερικανικής Αυτοκρατορίας....42
Η Αμερικανική οικονομική Αυτοκρατορία....45
Ο άγνωστος κόσμος της Νέας Τάξης....47
Η Ευραπαϊκή Ένωση και ο ρόλος της Ρωσίας....51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Οι αιτίες απειλής των βαρβαροτήτων....55
Η επικαιρότητα της εννοίας του παρασιτισμού....58
Οι προτεραιότητες του κεφαλαίου-χρήματος....61
Τα χαρακτηριστικά του κεφαλαίου-χρήματος από προσόδους....65
Το βιομηχανικό κεφάλαιο στο πλαίσιο της συσσώρευσης....68
Οι χώρες κάτω από την κυριαρχία του χρήματος....72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ

Ποιός θα τον μοιράσει; 78

Στον ιστό της φτώχειας....81
Ανισότητες παντού....86
Ανισότητες σε Ευρώπη-ΗΠΑ....89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
ΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κοινωνική πόλωση....97
1945-1990 η νέα μορφή αποικιοκρατίας....99
Η οικολογική κρίση, η εξαθλίωση και το κέρδος....105
Ένας πόλεμος εναντίον των φτωχών....117
Έγκλημα χωρίς τιμωρία....130

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ
ΕΛΒΕΤΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ

Εκτελέσεις χωρίς πολυβόλα....133
Φιλιππίνες....134
Αϊτή....147
Ζαΐρ....149

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ
ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

Μία διαφήμηση αξίζει όσο χίλιες λέξεις....158
Η εκπαιδευση....160
Ο πολιτισμός και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης....163
Ο αθλητισμός....168
Το περιβάλλον και η αλληλεγγύη....172
Η πολιτική....173
Η ιδεολογία....174
Ένα έγκλημα κατά της ελπίδας....177

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΝΑΤΟ

Ο εγκλωβισμός ενός οργανισμού....181
Η δυσφορία της Ατλαντικής Συμμαχίας προς τις ΗΠΑ....192

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ
ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
Η εξασφαλισμένη καταστροφή....203
Η ισορροπία του τρόμου....221
Κοινή Άμυνα: Η Αμερικανική αντίληψη....228
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ
ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ
Αναγκαστική συνεργασία....239
Συνδιάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφαλείας....246
Αμφιβολίες για την ΕΟΚ....248
Η Βρετανία και η ειδική σχέση....254
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ
Η ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ
Η πορεία των Αφρο-Αμερικανών....263
Μία αμφισβητήσιμη νίκη....265
Μία πολιτική γενοκτονίας....267
Τα γκέτο: Ένα αμερικανικού τύπου απαρτχάιντ....269
Τα ναρκωτικά....272
Τα παιδιά της κοκαΐνης....275
Η εξόντωση....276
Οι βιαιοπραγίες της αστυνομίας....280
Η δικαιοσύνη και οι φυλακές....284
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ
Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
Το «νομοσχέδιο για την εγκληματικότητα» (Crime Bill)....289
Μπεϊζμπολ και δικαιοσύνη....290
Οι σωφρονιστικές συνθήκες....291
Η θανατική ποινή....296
Οι εκτελέσεις των ανηλίκων....300
Οι εκτελέσεις πασχ'οντων από ψυχικές διαταραχές και διανοητική καθυστέρηση....304
Οι μονάδες ελέγχου....306

Οι πολιτικοί κρατούμενοι....309
Ο Έλμερ «Τζερόνυμο» Πρατ....311
Ο Λέοναρντ Πέλτιερ....314
Ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ....316
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ
ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ
Η εκατόμβη του Βιετνάμ....319
Οι στρατιτικές επιχειρήσεις....319
Η εσωτερική καταστολή....322
Τα εργαλεία....324
Το νομικό πλαίσιο....326
Η κράτηση πριν από τη δίκη....328
Η δικαιοσύνη....329
Τα κέντρα ανάκρισης....330
Οι φυλακές....332
Τα κλουβιά των τίγρεων....333
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΗΣ
Φόβοι, αδιέξοδα και αμφισβητήσεις....345
Τα διλήμματα μιάς νέας ισορροπίας....355
Η πολιτική της ύφεσης....362
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ
ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Σε τι χρησιμεύει η πολιτική; 370
Ο φιλόσοφος που ανακάλυψε την πολιτική....373
Η αναμόρφωση των πολιτών....375
Η ηθική ακεραιότητα....376
ΕΠΙΛΟΓΟΣ....378

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σε όλη την δεκαετία του 1990 αμέσως μετά την κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης καθώς άρχισε η μετάβαση από το προηγούμενο οικονομικό και πολιτικό σύστημα προς την νέα τάξη πραγμάτων άρχισε η οικονομική κρίση. Ο Κόκκινος Στρατός επλήγη από τα σκάνδαλα διαφθοράς, η KGB κατέρρευσε και αυτή και πολλά μέλη της έγιναν αρχηγοί μαφιόζικων ομάδων προσπαθώντας να καρπωθούν προσωπικά οφέλη από τη νέα κατάσταση, καθώς κατείχαν το πολυτιμότερο στη σημερινή εποχή αγαθό: την πληροφορία, ο κρατισμός εξακολουθούσε να αποτελεί εμπόδιο για κάθε μορφή αλλαγής και εκσυγχρονισμού ενώ η νέα δημοκρατία σημαδεύτηκε από θρησκευτικές και φυλετικές συγκρούσεις. Για πολύ κόσμο η σημερινή Ρωσία είναι πολύ πιο φτωχή και βίαιη απ' ό,τι ήταν προηγουμένως.

Η ευφορία για την πτώση του κομμουνισμού έδωσε την θέση της στην απογοήτευση καθώς τα νέα κράτη που δημιουργήθηκαν προσπαθούσαν να προσαρμοστούν στη δημοκρατία και να απελευθερώσουν την οικονομία τους. Έτσι παλαιές εθνικιστικές ή θρησκευτικές διαφορές αναζωπυρώθηκαν. Ο πιο αιματηρός από τους πολέμους που ακολούθησαν ήταν αυτός της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Η Σερβία προσπάθησε να εμποδίσει την αυτονόμηση των διαφόρων κρατιδίων που αποτελούσαν το ομόσπονδο κράτος και μεταξύ των ετών 1991 και 1995 η Σερβία πολέμησε με την Κροατία την Σλοβενία και την Βοσνία. Το 1998 ξέσπασε εμφύλιος και μέσα στην ίδια την Σερβία όταν οι Αλβανοί αυτονομιστές του Κοσσυφοπεδίου ζήτησαν

την ανεξαρτοποίηση της περιοχής τους. Οι αγριότητες και οι φρικαλεότητες που σημάδεψαν την εμφύλια σύρραξη ακόμη δεν έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Καθημερινά φανερώνονται όλο και περισσότερα στοιχεία για ομαδικούς τάφους, σφαγές, βιασμούς, λεηλασίες κ.λπ.

Εθνικιστικές συγκρούσεις παρατηρούνται και σε άλλες χώρες της Ευρώπης όπως στην Ισπανία, όπου οι Βάσκοι αυτονομιστές επιδιώκουν με τρομοκρατικές ενέργειες την αυτοδιάθεση της περιοχής τους. Το ίδιο συμβαίνει και στην Βόρειο Ιρλανδία όπου ο IPA με παρόμοιες ενέργειες επιζητεί και αυτός την ανεξαρτοποίηση της Β. Ιρλανδίας.

Στην Τσετσενία οι ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις ενεπλάκησαν με τους Τσετσένους αυτονομιστές σε έναν αιματηρό και μακροχρόνιο πόλεμο με τρομοκρατικές ενέργειες που κατέστρεψαν την υποδομή της περιοχής. Η συνθήκη ειρήνης του 1996 δεν έφερε αποτέλεσμα και μετά από μια μικρή ανάπαυλα οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν.

Στην Αλγερία, την Αίγυπτο, το Σουδάν, το Λίβανο και το Ισραήλ εκδηλώθηκαν πολλές τρομοκρατικές ενέργειες. Στο Αφγανιστάν εκδηλώθηκε εμφύλιος πόλεμος καθ' όλη την διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Στην Ινδία αναζωπυρώθηκε η διαμάχη ινδουιστών και μουσουλμάνων που είχε διχάσει την χώρα κατά την περίοδο της ανεξαρτησίας της το 1947.

Πολλές εμφύλιες συγκρούσεις αυτής της δεκαετίας έχουν τα αίτιά τους σε θρησκευτικές διαφορές. Σε όλο τον μουσουλμανικό κόσμο ακόμα και σε όσους βρίσκονται στην Δύση δημιουργήθηκαν κινήματα με στόχο την εξάπλωση του ισλαμισμού, και την αποκατάσταση του παραδοσιακού ισλαμικού νόμου. Ο ιερός αυτός πόλεμος έχει πάρει παγκόσμιες διαστάσεις και πολύ φοβάμαι ότι θα τον συναντήσουμε ξανά και πολλές φορές στο μέλλον. Ένα μικρό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Οσάμα Μπιν Λάντεν που, από ένας καλομαθημένος πλούσιος

Άραβας, έφθασε να θεωρείται το σύμβολο των απανταχού φανατικών ισλαμιστών.

Με την κατάρρευση του κομμουνισμού και την διάλυση της σοβιετικής Ένωσης οι ΗΠΑ έμειναν πλέον ως η μόνη υπερδύναμη στον πλανήτη και χωρίς κανέναν αντίπαλο στα επεκτατικά τους σχέδια. Έτσι ορίζουν αυθαίρετα την «ατζέντα της ημέρας» παγκοσμίως. Πού θα γίνει πόλεμος, πού θα γίνει ειρήνη και πόσο θα κρατήσει. Ποιος θα εκδιωχθεί και ποιος θα ανεβεί τα σκαλοπάτια της εξουσίας. Τελικά ποιος θα πεθάνει και ποιος θα ζήσει είτε μεταφορικά είτε εννοιολογικά...

Η πτώση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπως έγραψε και ο Αμερικανός αξιωματούχος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Φράνσις Φουκουγιάμα σήμανε τον θρίαμβο του καπιταλισμού. Την ελεύθερη αγορά υιοθέτησαν μέχρι και οι παραδοσιακές κομμουνιστικές χώρες όπως η Ρωσία κι η Κίνα που θέσπισαν μέτρα για εισαγωγή κεφαλαίων και ξένες επενδύσεις. Έτσι σήμερα μπορούμε να μιλάμε πράγματι για μια παγκόσμια οικονομία, για μια παγκόσμια διακίνηση αγαθών, για μια παγκόσμια συνεργασία κρατών –δηλαδή για την Παγκοσμιοποίηση. Δεν μπορούμε όμως να μιλάμε για ίσα δικαιώματα, για ίσες ελευθερίες, για ίσες αμοιβές, για ίση δημοκρατία, για ίσες ευκαιρίες για ίση δικαιοσύνη. Η Παγκοσμιοποίηση έγινε μόνο δυστυχώς στην διακίνηση των προϊόντων και των επικοινωνιών.

Υποτίθεται ότι την κεντρική διοίκηση έχουν οι οκτώ χώρες, οι ηγέτες των οποίων συνέρχονται τακτικά –γνωστή ως «Η Ομάδα των Οκτώ»– για να συντονίσουν την οικονομική τους πολιτική. Στην πραγματικότητα όμως την πραγματική εξουσία κατέχουν οι υπεράριθμες πολυεθνικές εταιρίες που έχουν επενδύσεις σε ολόκληρο τον πλανήτη. Μάλιστα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 υπολογίστηκε πως οι 37.000 πολυεθνικές απασχολούσαν 73 εκατομμύρια εργαζόμενους ενώ οι 100 μεγαλύτερες είχαν τον έλεγχο του 1/3 των συνολικών επενδύσεων στις ανεπτυγμένες χώρες. Βέβαια η παρουσία των πολυεθνικών, ανέβασε το ΑΕΠ των διαφόρων κρατών ωστόσο οι πολιτικές ηγεσίες έπαψαν να έχουν τον έλεγχο, ο οποίος πέρασε στα χέρια των εταιριών είτε με έμμεσο είτε με άμεσο τρόπο. Έτσι μπορούμε πλέον να μιλάμε όχι απλώς για παγκοσμιοποίηση αλλά για ελεύθερη διακίνηση του δυτικού κεφαλαίου, και κατά συνέπεια την διακίνηση και διάδοση των «δυτικών αξιών» του δυτικού τρόπου ζωής, της δυτικής κουλτούρας. Το πού θα οδηγήσει αυτή η ομογενοποίηση των πάντων που συνοδεύεται ταυτόχρονα από πολλές ανισότητες είναι εύκολο να το καταλάβει κανείς. Και το νέο σύστημα, η Νέα Τάξη Πραγμάτων, θα έχει την ίδια κατάληξη με τις προηγούμενες. Να αποτύχει. Είναι θέμα χρόνου.

Για άλλη μια φορά οι λίγοι θα ωφεληθούν από τη νέα πραγματικότητα, ενώ οι πολλοί θα ονειρεύονται να κλέψουν –όπως πάντα– κάτι από τη ζωή των «ολίγων» ζώντας στις παρυφές της.

Η παγκοσμιοποίηση δεν θα καταφέρει ούτε και αυτή να απαλύνει τη φτώχεια και τη δυστυχία στον πλανήτη. Δεν θα φέρει την ποθητή ελευθερία και δημοκρατία στους λαούς, δεν θα κάνει ίση κατανομή του παγκοσμίου πλούτου. Και αυτό διότι ο τελευταίος ανήκει σε ένα ελάχιστο ποσοστό ανθρώπων που δεν επιθυμούν να τον μοιραστούν με κανέναν...

Διαδηλωτές κατά της Παγκοσμιοποίησης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Η κατάρρευση της ελπίδας

Σαν να υπάρχει κάποια νομοτέλεια, κάθε αιώνα αναδύεται και αναδεικνύεται μία χώρα που διαθέτει τη δύναμη, τη θέληση και το απαιτούμενο θάρρος για να διαμορφώσει ολόκληρο το διεθνές σύστημα σύμφωνα με τις δικές της αξίες. Τον 17ο αιώνα, η Γαλλία του καρδινάλιου Ρισελιέ εγκαινίασε και εισήγαγε τη σύγχρονη τότε προσέγγιση στις παγκόσμιες σχέσεις, με βάση το κράτος-έθνος και απαραίτητο κίνητρο το εθνικό συμφέρον ως ανώτατο και αδιαμφισβήτητο σκοπό.

Τον 18ο αιώνα η Μεγάλη Βρετανία διείσδυσε και ανέπτυξε την ιδέα της ισορροπίας δυνάμεων που κυριάρχησε στην Ευρώπη για τους επόμενους δύο αιώνες.

Τον 19ο αιώνα η Αυστρία ανασχημάτισε τη συμφωνία της Ευρώπης και η Γερμανία του Μπίσμαρκ τη διέλυσε για να αναπλάσει τη διπλωματία της Ευρώπης σε ένα παιχνίδι πολιτικής ισχύος.

Τον 20ο αιώνα καμία χώρα δεν επηρέασε τις παγκόσμιες σχέσεις τόσο καταλυτικά αλλά και με τρόπο διφορούμενο όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Καμία χώρα δεν έχει επιμείνει τόσο ανυποχώρητα στο απαράδεκτο της επέμβασης στις Εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών ή έχει εκβιαστικά υποστηρίξει με μεγαλύτερο πάθος την ορθότητα και την οικου-

μενικότητα των αξιών της.

Οι ιδιομορφίες της Αμερικής σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της έχουν προκαλέσει δύο αντιφατικές ιδιότητες στην εξωτερική της πολιτική. Η πρώτη είναι η άποψη ότι η Αμερική υπηρετεί καλύτερα τις αξίες της με το να τελειοποιεί τη δημοκρατία στο εσωτερικό της, λειτουργώντας μ' αυτόν τον τρόπο σαν φάρος προς την υπόλοιπη ανθρωπότητα. Η δεύτερη είναι, ότι οι αξίες της Αμερικής της επιβάλλουν την υποχρέωση να εκστρατεύει γι' αυτές σαν σταυροφόρος σ' ολόκληρο τον πλανήτη. Διχασμένος ανάμεσα στη νοσταλγία για ένα αδιάφορο παρελθόν και τη λαχτάρα για ένα τέτοιο μέλλον, ο αμερικανικός τρόπος σκέψης αμφιταλαντευόταν μεταξύ απομονωτισμού και δεσμεύσεων, αν και από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου έχει υπεριοχύσει η πραγματικότητα της αλληλεξάρτησης, κατά ένα ποσοστό πάντα...

Η κατάρρευση του σοβιετικού κομμουνισμού σήμανε την πνευματική δικαίωση (σύμφωνα με την αμερικανική άποψη) των αμερικανικών ιδανικών και αφού έτσι το ήθελε η ειρωνεία της τύχης, έφερε την Αμερική (ή πιο σωστά το προκάλεσε η ίδια η Αμερική) αντιμέτωπη με αυτό το είδος του κόσμου από το οποίο προσπαθούσε να ξεφύγει έως και το 1917 που μπήκε στην αρένα της παγκόσμιας πολιτικής.

Στην αναδυόμενη νέα τάξη πραγμάτων ο εθνικισμός πήρε μία νέα παράταση ζωής. Τα έθνη επιδιώκουν συχνότερα την προάσπιση των συμφερόντων τους και όχι κάποιων υψηλών ιδανικών και ανταγωνίζονται περισσότερο απ' όσο χρειάζονται. Υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που να δείχνουν ότι αυτός ο προαιώνιος τρόπος συμπεριφοράς έχει αλλάξει ή ότι πρόκειται ν' αλλάξει στις ερχόμενες δεκαετίες.

Το καινούργιο στη Νέα Τάξη είναι ότι, για πρώτη φορά, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπορούν ούτε να αποτραβηχτούν από τον κόσμο, αλλά ούτε και να τον εξουσιάζουν απόλυτα, τουλάχιστον, όπως συνέβαινε μέχρι και την προηγούμενη δεκαετία. Βέβαια η Αμερική δεν μπορεί ούτε και θέλει –πιστεύω– ν' αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο έχει αντιληφθεί το ρόλο της σε όλη της την ιστορία. Όταν μπήκε στη διεθνή αρένα ήταν νέα και ώρωστη και είχε τη δύναμη να κάνει τον κόσμο να δεχτεί το δικό της όραμα για τις διεθνείς σχέσεις. Όταν τελείωσε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος το 1945, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν τόση ισχύ που όλοι πίστευαν ότι ήταν ...γραφτό να αναμορφώσουν τον κόσμο όπως εκείνες ήθελαν.

Στον κόσμο του Ψυχρού Πολέμου οι παραδοσιακές έννοιες της ισχύος είχαν ουσιαστικά καταρρεύσει. Το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας έχει να επιδείξει μία σύνθεση στρατιωτικής, πολιτικής και οικονομικής ισχύος που σε γενικές γραμμές αποδείχτηκε συμμετρική. Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου τα διάφορα στοιχεία της ισχύος διαχωρίστηκαν. Η πρώην Σοβιετική Ένωση ήταν στρατιωτική υπερδύναμη από τη μία πλευρά και οικονομικός νάνος από την άλλη. Ήταν επίσης δυνατό μία χώρα να είναι οικονομικός γίγαντας και στρατιωτικά αδύναμη, όπως η Ιαπωνία.

Στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο, τα διάφορα στοιχεία συγκλίνουν και γίνονται πιο συμμετρικά. Η σχετική στρατιωτική ισχύς των Ηνωμένων Πολιτειών σημειώνει μία βαθμιαία πτώση. Η απουσία ενός συγκεκριμένου αντιπάλου έχει σαν αποτέλεσμα εσωτερικές πιέσεις για την απόσπαση δαπανών από την άμυνα σε άλλες προτεραιότητες. Εφόσον δεν υπάρχει πια μία και μοναδική απειλή και η κάθε χώρα βλέπει τους κινδύνους από την εθνική της σκοπιά, εκείνες οι κοινωνίες που είχαν φωλιάσει κάτω από την αμερικανική προστασία νιώθουν την ανάγκη να αναλάβουν μεγαλύτερες ευθύνες για την ασφάλειά τους.

Έτσι η λειτουργία του νέου διεθνούς συστήματος προσανατολίζεται προς την ισορροπία ακόμη και στον στρατιωτικό τομέα αν και μπορεί να περάσουν μερικές δεκαετίες ώσπου

να φτάσει σε αυτό σημείο. Οι τάσεις αυτές γίνονται ακόμη πιο έκδηλες στην οικονομία όπου η αμερικανική κυριαρχία έχει ήδη αρχίσει να φθίνει και όπου θεωρείται ασφαλέστερο να αμφισβητείται η πρωτοκαθεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το νέο διεθνές σύστημα του 21ου αιώνα, το οποίο χάριν συντομίας και ουσίας αποκαλούμε και Παγκοσμιοποίηση, σημαδεύεται από μία φαινομενική αντίφαση: από τη μία πλευρά η κατάτμηση (ο διαμελισμός), από την άλλη μία ολοένα μεγαλύτερη παγκοσμιοποίηση. Στο επίπεδο των διακρατικών σχέσεων, η νέα τάξη πραγμάτων (παγκοσμιοποίηση) μοιάζει περισσότερο με το ευρωπαϊκό κρατικό σύστημα του 18ου και 19ου αιώνα παρά με το δύσκαμπτο σχήμα του Ψυχρού Πολέμου. Περιλαμβάνει τουλάχιστον έξι μεγάλες δυνάμεις: τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρώπη, την Κίνα, την Ιαπωνία και τη Ρωσία, ίσως και την Ινδία. Πιθανότατα δε και μία πληθώρα χωρών μεσαίου και μικρότερου μεγέθους. Ταυτόχρονα οι διεθνείς σχέσεις έχουν γίνει πραγματικά οικουμενικές για πρώτη φορά. Οι επικοινωνίες είναι άμεσες. Η παγκόσμια οικονομία λειτουργεί συγχρόνως σε όλες τις ηπείρους. Η Ευρώπη, το μόνο μέρος του σύγχρονου κόσμου που έχει εφαρμόσει ένα πολυκρατικό σύστημα, επινόησε τις έννοιες του κράτους-έθνους, της εθνικής κυριαρχίας και της ισορροπίας δυνάμεων.

Οι ιδέες αυτές εξουσίασαν τις παγκόσμιες υποθέσεις επί τρεις αιώνες σχεδόν. Κανένας από τους αλλοτινούς οπαδούς του Raison d' etat (το ανώτατο κρατικό συμφέρον) στην Ευρώπη δεν έχει σήμερα τη δύναμη να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στη νέα παγκόσμια τάξη. Προσπαθούν να αντισταθμίσουν αυτή τη σχετική αδυναμία με τη δημιουργία μιάς ενωμένης Ευρώπης, μία προσπάθεια που απορροφά το μεγαλύτερο μέρος της ενεργητικότητάς τους. Ακόμη και αν τα καταφέρουν όμως, δεν θα έχουν αυτόματα και τις οδηγίες για τη συμπεριφορά μιάς ενωμένης Ευρώπης στην παγκόσμια σκηνή, εφόσον θα είναι η πρώτη φορά που αυτό θα υπάρξει σαν ενιαία πολιτική οντότητα.

Έτσι, στην πραγματικότητα, καμμιά από τις σημαντικότερες χώρες που θα πρέπει να χτίσουν τη νέα παγκόσμια τάξη δεν έχει την πείρα ως προς το εμφανιζόμενο πολυκρατικό σύστημα.

Ποτέ ξανά δεν χρειάστηκε μία νέα παγκόσμια τάξη να συναρμολογηθεί από τόσες πολλές διαφορετικές αντιλήψεις ή σε μία τέτοια οικουμενική κλίμακα. Ούτε χρειάστηκε ποτέ μία προηγούμενη τάξη να συνδυάσει τα στοιχεία των ιστορικών συστημάτων ισορροπίας δυνάμεων με την παγκόσμια δημοκρατική γνώμη και την εκρηκτική τεχνολογία της σύγχρονης εποχής. Εκ των υστέρων, όλα τα διεθνή συστήματα δείχνουν να έχουν μία αναπόφευκτη συμμετρία. Από τη στιγμή που εδραιώνονται είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς πως θα μπορούσε να εξελιχθεί η ιστορία αν είχε γίνει κάποια άλλη επιλογή.

Όταν μία διεθνής τάξη πραγμάτων πρωτοεμφανίζεται, ίσως να υπάρχουν πολλές επιλογές. Η καθεμία όμως περιορίζει το σύνολο των υπόλοιπων εναλλακτικών λύσεων. Επειδή καθετί το περίπλοκο δεν αφήνει περιθώρια ευελιξίας, οι αρχικές επιλογές είναι ιδιαίτερα κρίσιμες. Το αν μία διεθνής τάξη είναι σχετικά σταθερή, σαν εκείνη που γεννήθηκε από το Συνέδριο της Βιέννης, η πολύ ρευστή σαν αυτές που προήλθαν από την Ειρήνη της Βεστφαλίας και τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, θα εξαρτηθεί από το βαθμό στον οποίο συμβιβάζει την ασφάλεια κάθε συμμετέχουσας κοινωνίας με την περί δικαίου αίσθησή της.

Τα δύο σταθερότερα διεθνή συστήματα, του Συνεδρίου της Βιέννης κι εκείνο στο οποίο κυριάρχησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είχαν το πλεονέκτημα την ύπαρξη ομοιόμορφων αντιλήψεων. Η τάξη πραγμάτων που εμφανίστηκε τώρα θα πρέπει να χτιστεί και από πο-

λιτικούς οι οποίοι εκπροσωπούν εντελώς διαφορετικούς πολιτισμούς. Διευθύνουν τεράστιες γραφειοκρατίες τόσο περίπλοκες που πολλές φορές, η ενεργητικότητά τους καταναλώνεται περισσότερο στο να υπηρετούν το διοικητικό μηχανισμό παρά να προσδιορίζουν έναν αντικειμενικό σκοπό. Ανέρχονται στην εξουσία έχοντας προσόντα που δεν είναι απαραιτήτως εκείνα που απαιτούνται για να κυβερνήσουν και ακόμη λιγότερο για να ιδρύσουν μία διεθνή τάξη. Και το μόνο διαθέσιμο πρότυπο ενός πολυκρατικού συστήματος ήταν εκείνο που χτίστηκε από δυτικές κοινωνίες, το οποίο πολλοί από τους συμμετέχοντες μπορεί να απορρίψουν.

Ωστόσο, η άνοδος και η πτώση προηγουμένων παγκόσμιων τάξεων που βασίζονταν σε πολλά κράτη, από την Ειρήνη της Βεστφαλίας μέχρι την εποχή μας, είναι η μοναδική εμπειρία από την οποία μπορεί να αντλήσει κανένας στοιχεία στην προσπάθειά του να καταλάβει τα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονοι πολιτικοί.

Η μελέτη της ιστορίας δεν προσφέρει εγχειρίδια οδηγιών που να μπορούν αυτόματα να χρησιμοποιηθούν. Η ιστορία διδάσκει με αναλογίες ρίχνοντας κάποιο φως στις πιθανές συνέπειες συγκρίσιμων καταστάσεων. Η κάθε γενιά όμως πρέπει να καθορίζει από μόνη της ποιες περιστάσεις είναι στην πραγματικότητα συγκρίσιμες...

Το κράτος-έθνος

Ο πρόεδρος της Πέμπτης Γαλλικής Δημοκρατίας Σαρλ ντε Γκωλ είχε γίνει το σύμβολο της αντίληψης του κράτους-έθνους και της Ευρωπαϊκής αυτονομίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η γαλατική λογική του συχνά τον έκανε να ωθεί τις απαιτήσεις του στα άκρα και να προσβάλλει χωρίς λόγο ίσως τους Αμερικανούς. Ο Ντε Γκωλ ήταν το ανάθεμα των αμερικανών πολιτικών. Τα αισθήματα αυτά ήταν αμοιβαία ασφαλώς... Η Ουάσινγκτον ονειρευόταν μία δομή που να κάνει αδύνατη την ξεχωριστή δράση αναθέτοντας σε κάθε σύμμαχο ένα μέρος της γενικής αποστολής. (Μπορούμε άφοβα να συμπεράνουμε πως η ιδέα της παγκοσμιοποίησης είχε ξεκινήσει από την εποχή του Ντε Γκωλ, δεκαετίες πριν αρχίσει να εφαρμόζεται...).

Οι οπαδοί της έννοιας κράτους-έθνους είχαν και έχουν την άποψη ότι η συνεργασία θα ήταν και θα είναι αποτελεσματική μόνο αν κάθε εταίρος είχε πραγματική δυνατότητα επιλογής. Γι' αυτό κάθε σύμμαχος πρέπει να είναι σε θέση να ενεργεί αυτόνομα, τουλάχιστον θεωρητικά. Η Ουάσινγκτον, καθώς θεωρεί δεδομένο ένα πλέγμα συμφερόντων, βασίζεται στις διαβουλεύσεις για την επίλυση ασυμφωνιών. Κατά την αμερικανική άποψη η επιρροή σ' αυτή τη διαδικασία των διαβουλεύσεων είναι ανάλογη με τη συμβολή του κάθε έθνους στην κοινή προσπάθεια. Περίπου σαν να έχει κανείς μετοχές μίας ανώνυμης εταιρείας.

Τα ευρωπαϊκά κράτη, τέκνα μίας ηπείρου γεμάτης ερείπια, που μαρτυρούσαν το επισφαλές της ανθρώπινης πρόνοιας, δεν δέχονται μία τόσο θεσμική προσέγγιση. Η ευρωπαϊκή αυτοπεποίθηση απαιτεί κάτι περισσότερο από ευκαιρίες για διαβουλεύσεις. Απαιτεί διαθέσιμες δυνατότητες σε περίπτωση που η διαφωνία είναι ανεπίλυτη. Γι' αυτό, όπου οι Αμερικανοί αντιπρόσωποι μιλούσαν ή μιλούν για συνεργασία, οι οπαδοί του κράτους-έθνους δίνουν έμφαση στην ισορροπία. Γι' αυτούς οι υγιείς σχέσεις εξαρτώνται λιγότερο από την προσωπική καλή θέληση και την προθυμία για συνεργασία και περισσότερο από μία ισορροπία πιέσεων και από την κατανόηση του συσχετισμού δυνάμεων.

Ο άνθρωπος, περιορισμένος από τη φύση του, είναι απεριόριστος στους πόθους του. Ο κόσμος είναι γεμάτος από αντίθετες δυνάμεις. Φυσικά η ανθρώπινη σοφία κατάφερε πολλές

φορές να εμποδίσει αυτούς τους ανταγωνισμούς να εκφυλιστούν σε δολοφονικές συγκρούσεις. Όμως ο ανταγωνισμός των προσπαθειών είναι η ουσία της ζωής. Τα έθνη και περισσότερο τα ευρωπαϊκά έθνη βρίσκονται με αυτό το νόμο αντιμέτωπα σήμερα όπως ήταν τα τελευταία δύο χιλιάδες χρόνια.

Η τέχνη της πολιτικής, πιστεύουν οι οπαδοί του κράτους-έθνους, είναι να καταλαβαίνει κανείς τις τάσεις της ιστορίας. Το μεγαλείο δεν είναι απλώς η φυσική δύναμη, αλλά μία δύναμη ενισχυμένη από ηθικούς στόχους. Ούτε ο ανταγωνισμός, κατά τη γνώμη τους, συνεπάγεται οπωσδήποτε τη φυσική σύγκρουση. Παραδόξως πιστεύουν ότι η αληθινή συνεργασία μπορεί να πηγάζει μόνο από μία αναμέτρηση θελήσεων, επειδή μόνο έτσι μπορεί κάθε πλευρά να διατηρεί τον αυτοσεβασμό της.

Η διεθνής ζωή, όπως η ζωή γενικά, είναι μία μάχη. Η μάχη την οποία δίνουν οι χώρες αποβλέπει να ενώσει κι όχι να διαιρέσει, να τιμήσει κι όχι να ταπεινώσει, να απελευθερώσει κι όχι να εξουσιάσει. Έτσι, είναι πιστές στην αποστολή τους, που πάντα ήταν και παραμένει ανθρωπιστική και οικουμενική. Μ' αυτή τη φιλοσοφία δεν είναι δυνατό να δεχτούν την αμερικανική πεποίθηση ότι τα κράτη-έθνη είναι ξεπερασμένα.

Το πρόβλημα δεν είναι ότι θέλουν να επαναδραστηριοποιήσουν τις παραδοσιακές εθνικές αντιζηλίες της Ευρώπης, όπως ισχυρίζονται πολλοί Αμερικανοί επικριτές. Αντίθετα με πάθος επιδιώκουν το στόχο της ενότητας της Ευρώπης, τουλάχιστον η πλειοψηφία των ηγετών Όμως, ενώ οι αμερικανοί και οι Ευρωπαίοι οπαδοί της «συγχώνευσης-παγκοσμιοποίησης» επιμένουν ότι η ευρωπαϊκή ενότητα απαιτεί να αντικατασταθεί το κράτος-έθνος από μία ομοσπονδιακή υπερεθνική δομή, οι αντίθετοι της ιδέας αυτής ισχυρίζονται ότι η ταυτότητα και τελικά η ενότητα της Ευρώπης εξαρτάται από τη ζωτικότητα και την αυτοπεποίθηση των παραδοσιακών ευρωπαϊκών εθνοτήτων.

Για τους οπαδούς του κράτους-έθνους, τα κράτη είναι η μοναδική νόμιμη πηγή εξουσίας. Μόνο αυτά μπορούν να δρουν υπεύθυνα. Είναι αλήθεια ότι το έθνος είναι ένα ανθρώπινο και συναισθηματικό στοιχείο, ενώ η Ευρώπη μπορεί να οικοδομηθεί μόνο στη βάση ενεργητικών, αρμόδιων και υπεύθυνων στοιχείων. Ποιων στοιχείων; των κρατών φυσικά. Γιατί, απ' αυτήν την άποψη, μόνο τα κράτη είναι έγκυρα, νόμιμα και ικανά για επιτεύγματα.

Υπάρχει ένα ακόμη σοβαρό πρόβλημα για τους οπαδούς του κράτους-έθνους: το NATO! Η συγχώνευση στην Ατλαντική Συμμαχία σημαίνει μία εγκατάλειψη της άμυνας των κρατών της. Αν διεξάγεται ένας πόλεμος από ένα συγχωνευμένο NATO οι λαοί αισθάνονται ότι διεξάγουν έναν αμερικανικό. Αυτό σημαίνει το τέλος της εθνικής προσπάθειας και επομένως το τέλος των εθνικών πολιτικών της κάθε χώρας.

Το τέλος της Οικουμενικότητας

Μέχρι και σήμερα οι ιστορικοί περιγράφουν σαν ευρωπαϊκό πολιτικό σύστημα ισορροπίας δυνάμεων που εμφανίστηκε τον 17ο αιώνα μετά την τελική κατάρρευση της μεσαιωνικής φιλοδοξίας για οικουμενικότητα. Την ιδέα δηλαδή μιάς παγκόσμιας τάξης που αντιπροσώπευε ένα μίγμα των παραδόσεων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και της καθολικής εκκλησίας. Ο κόσμος γινόταν αντιληπτός σαν ένας αντικατοπτρισμός των Ουρανών!...

Όπως ένας θεός διοικούσε τα Ουράνια, έτσι κυβερνούσε ένας αυτοκράτορας τον επίγειο κόσμο κι ένας πάπας την οικουμενική εκκλησία. Με το πνεύμα αυτό, τα φεουδαρχικά κράτη της Βόρειας Ιταλίας και της Γερμανίας συνενώθηκαν υπό την εξουσία του αγίου Ρωμαίου αυτοκράτορα. Καθώς ερχόταν ο 17ος αιώνας η αυτοκρατορία αυτή είχε κάθε δυνατότη-

τα να κυριαρχήσει σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Η Γαλλία, που τα σύνορά της ήταν μακριά, και η Βρετανία ήταν κράτη περιφερειακά σε σύγκριση με αυτήν. Αν ο άγιος Ρωμαίος αυτοκράτορας είχε κατορθώσει να εδραιώσει έναν κεντρικό έλεγχο σε όλα τα εδάφη που τυπικά υπάγονταν στη δικαιοδοσία του, οι σχέσεις των δυτικοευρωπαϊκών κρατών μαζί του θα μπορούσαν να ήταν ανάλογες εκείνων που είχαν οι γείτονες της Κίνας με το Μέσο Βασίλειο έτσι ώστε η Γαλλία θα μπορούσε να συγκριθεί με το Βιετνάμ ή την Κορέα και η Βρετανία με την Ιαπωνία.

Ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος της μεσαιωνικής περιόδου, ο άγιος Ρωμαίος αυτοκράτορας δεν μπόρεσε ποτέ να ασκήσει αυτόν τον κεντρικό έλεγχο. Ένας από τους λόγους ήταν η έλλειψη καλών δικτύων συγκοινωνίας και επικοινωνίας, γεγονός που καθιστούσε δύσκολους τους δεσμούς του με τόσο μεγάλες εκτάσεις. Η κυριότερη όμως αιτία ήταν ότι ο άγιος Ρωμαίος αυτοκράτορας είχε διαχωρίσει την εκκλησία από την κρατική διακυβέρνηση. Σε αντίθεση με τον Φαραώ ή τον Καίσαρα, ο άγιος Ρωμαίος αυτοκράτορας δεν ήταν προικισμένος με θεϊκές ικανότητες.

Παντού εκτός από τη Δυτική Ευρώπη, ακόμα και στις περιοχές που κυβερνούσε η ανατολική εκκλησία, θρησκεία και κυβέρνηση ήταν ενωμένες υπό την έννοια ότι οι διορισμοί σε θέσεις-κλειδιά της καθεμιάς υπόκειντο στην κεντρική εξουσία. Οι θρησκευτικές αρχές δεν είχαν ούτε τα μέσα ούτε το κύρος να διεκδικήσουν την αυτονομία που απαιτούσε δικαιωματικά ο δυτικός χριστιανισμός.

Στη Δυτική Ευρώπη, η δυνητική και πότε-πότε πραγματική σύγκρουση μεταξύ πάπα και αυτοκράτορα θεμελίωσε τις συνθήκες για το συνταγματικό πολίτευμα, που προέκυψε τελικά και τη διάκριση των εξουσιών που αποτελούν τη βάση της σύγχρονης δημοκρατίας, έδωσε τη δυνατότητα στους διάφορους φεουδάρχες να αυξήσουν την αυτονομία τους απαιτώντας ένα τίμημα και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές.

Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε μία τεμαχισμένη Ευρώπη, ένα συνονθύλευμα από δουκάτα-χώρες, πολιτείες και επισκοπάτα. Αν και θεωρητικά όλοι οι φεουδάρχες όφειλαν υπακοή στον αυτοκράτορα, στην πράξη όμως έκαναν ότι ήθελαν. Διάφορες δυναστείες διεκδικούσαν το αυτοκρατορικό στέμμα και η κεντρική εξουσία σχεδόν εξαφανίστηκε.

Η εμφάνιση της ευρωπαϊκής ισορροπίας δυνάμεων τον 18ο και 19ο αιώνα μπορεί να παραβληθεί με ορισμένες πτυχές του μεταψυχροπολεμικού κόσμου. Τότε, όπως και τώρα, η κατάρρευση της παγκόσμιας τάξης επώασε ένα πλήθος από κράτη που επεδίωκαν τα εθνικά τους συμφέροντα χωρίς να τα συγκρατεί καμμία άλλη υπερέχουσα αρχή. Τότε, όπως και τώρα, τα κράτη που απάρτιζαν τη διεθνή τάξη αναζητούσαν κάποιον ορισμό του διεθνούς ρόλου τους. Τότε τα διάφορα κράτη αποφάσισαν να συγκεντρώσουν όλη τους τη προσοχή στη διαφύλαξη των εθνικών τους συμφερόντων έχοντας απόλυτη εμπιστοσύνη στο επονομαζόμενο αόρατο χέρι.

Το ζήτημα είναι κατά πόσο ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος θα μπορέσει να βρει κάποια αρχή που θα περιορίσει αυτή την έμφαση στην ισχύ και στα μεμονωμένα συμφέροντα. Φυσικά, εντέλει, μία ισορροπία δυνάμεων πάντοτε εμφανίζεται de facto, όταν υπάρχει αλληλεπίδραση πολλών κρατών. Το ερώτημα είναι αν η διατήρηση του διεθνούς συστήματος μπορεί να μεταβληθεί σε ένα συνειδητό σχέδιο ή αν θα αναπτυχθεί μέσα από μία σειρά δοκιμών ισχύος.

Τον καιρό που τελείωναν οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι, η Ευρώπη ήταν έτοιμη να σχεδιάσει, μοναδική φορά στην ιστορία της, μία διεθνή τάξη με βάση τις αρχές της ισορροπίας δυνάμεων. Είχε διδαχθεί μέσα στο χωνευτήρι των πολέμων του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα πως η ισορροπία των δυ-

νάμεων δεν μπορούσε να αφεθεί στην έκβαση των συγκρούσεων ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη. Οι τότε ηγέτες είχαν σκιαγραφήσει μία εδαφική ρύθμιση με τρόπο ώστε να αποκατασταθούν τις αδυναμίες της παγκόσμιας τάξης κατά τον 18ο αιώνα.

Όμως οι ηπειρωτικοί σύμμαχοι είχαν διδαχθεί και ένα επιπρόσθετο μάθημα. Είναι πολύ δύσκολη η εκτίμηση της ισχύος και ιδιαίτερα πολύμορφη επιθυμία να αποδειχθεί το αληθές αυτής της εκτίμησης για να αντιμετωπιστεί ως αξιόπιστος οδηγός στη διεθνή τάξη πραγμάτων Η ισορροπία λειτουργεί καλύτερα αν στηριχθεί με μία συμφωνία πάνω σε κοινές αξίες. Η ισορροπία των δυνάμεων αποτελεί εμπόδιο στην ικανότητα ανατροπής της διεθνούς τάξης. Η συμφωνία πάνω σε κοινές αξίες αποτελεί εμπόδιο στην επιθυμία ανατροπής της διεθνούς τάξης. Η ισχύς χωρίς την ορθή κρίση προκαλεί δοκιμές ισχύος. Η ορθή κρίση χωρίς την ισχύ προκαλεί πόζες κενού περιεχομένου.

Ο συνδυασμός και των δύο στοιχείων ήταν η πρόκληση και η επιτυχία του Συνεδρίου της Βιέννης (18ο αιώνα) που εδραίωσε τη διεθνή τάξη επί ένα συνεχή αιώνα κατά τη διάρκεια του οποίου δεν διεξήχθη κανένας μεγάλος πόλεμος!...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΑ ΕΘΝΗ ΣΤΙΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΑΞΕΙΣ

Φιλοδοξίες Ειρήνης

Η απουσία μιάς βασικής ιδεολογικής ή στρατηγικής απειλής αφήνει ελεύθερα τα έθνη να ακολουθήσουν εξωτερικές πολιτικές που βασίζονται ολοένα και πιο πολύ στα άμεσα εθνικά συμφέροντά τους: Σε ένα διεθνές σύστημα που χαρακτηρίζεται από πέντε ή έξι μεγάλες δυνάμεις και πολλά μικρότερα κράτη, η τάξη των πραγμάτων θα πρέπει να προέλθει, λίγο πολύ, όπως στο παρελθόν, από το συμβιβασμό και την εξισορρόπηση ανταγωνιζόμενων εθνικών συμφερόντων.

Τόσο ο Μπους όσο και ο Κλίντον μίλησαν για τη νέα παγκόσμια τάξη σαν να ήταν στη γωνία του επόμενου δρόμου. Στην πραγματικότητα βρίσκεται ακόμη σε νηπιακή κατάσταση και η τελική μορφή της δεν θα γίνει ορατή παρά μόνο όταν θα έχουμε διανύσει την πρώτη ή και τη δεύτερη ακόμα δεκαετία του αιώνα που διανύουμε. Από τη μία, προέκταση του παρελθόντος, από την άλλη, πρωτόφαντη η νέα παγκόσμια τάξη, όπως εκείνες που διαδέχεται, εμφανίζεται σαν μία απάντηση σε τρία ερωτήματα: ποια είναι τα βασικά σημεία της διεθνούς τάξης; ποια είναι τα μέσα αλληλεπίδρασής τους; ποιοι είναι οι στόχοι για τους οποίους αλληλεπιδρούν;

Κάθε «παγκόσμια τάξη» εκφράζει μία φιλοδοξία μονιμότητας. Ο όρος και μόνο έχει κάτι από την αιωνιότητα μέσα

του. Ωστόσο, τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται βρίσκονται σε μία διαρκή ρευστότητα. Με κάθε αιώνα που περνάει μάλιστα, η διάρκεια των διεθνών συστημάτων μικραίνει. Η τάξη πραγμάτων που γεννήθηκε από την ειρήνη της Βεστφαλίας

Ο πλανητάρχης χωρίς πλανήτη.

κράτησε εκατόν πενήντα χρόνια. Το διεθνές σύστημα που δημιουργήθηκε από το Συνέδριο της Βιέννης, διάρκεσε εκατό χρόνια. Η διεθνής τάξη που είχε σαν κύριο χαρακτηριστικό της τον Ψυχρό Πόλεμο, τελείωσε μετά από σαράντα χρόνια. Ποτέ ξανά οι συνιστώσες της Παγκόσμιας Τάξης, η δυνατότητα αλληλεπίδρασης τους και οι στόχοι τους δεν άλλαξαν τόσο γρήγορα σε τόσο μεγάλο βαθμό ή μόνο οικονομικά.

Κάθε φορά που οι οντότητες οι οποίες απαρτίζουν το διεθνές σύστημα αλλάζουν χαρακτήρα, αναπόφευκτα ακολουθεί μία περίοδος αναταραχής. Ο Τριακονταετής Πόλεμος είχε κατά κύριο λόγο να κάνει με τη μετάβαση από φεουδαρχικές κοινωνίες βασισμένες σε παραδόσεις και ισχυρισμούς οικουμενικότητας στο σύγχρονο πολιτειακό σύστημα που βασίζεται στο raison d' état. Οι πόλεμοι της Γαλλικής Επανάστασης σημάδεψαν τη μετάβαση στο κράτος-έθνος που ορίζεται από μία κοινή γλώσσα κι έναν κοινό πολιτισμό. Οι πόλεμοι του 20ού αιώνα προκλήθηκαν από τη διάλυση της Οθωμανικής και της αυτοκρατορίας των Αψβούργων, την αμφισβήτηση της κυριαρχίας της Ευρώπης και το τέλος της αποικιοκρατίας. Σε κάθε μεταβατική περίοδο, αυτό που θεωρούνταν δεδομένο ξαφνικά γινόταν αναχρονιστικό: πολυεθνικά κράτη του 18ου αιώνα, αποικιοκρατία του 20ου.

Από το Συνέδριο της Βιέννης, η εξωτερική πολιτική έχει φέρει πιο κοντά το ένα έθνος με το άλλο. Εξ ου και ο όρος «διεθνείς σχέσεις». Τον 19ο αιώνα, η εμφάνιση έστω και ενός έθνους, όπως η ενωμένη Γερμανία, προκαλούσε δεκαετίες αναταραχών. Από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, έχουν γεννηθεί σχεδόν εκατό νέα έθνη, πολλά από αυτά εντελώς διαφορετικά από το ιστορικό κράτος-έθνος της Ευρώπης. Η κατάρρευση του κομμουνισμού στη Σοβιετική Ένωση και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έχουν φέρει στον κόσμο άλλα είκοσι έθνη, πολλά από τα οποία έχουν συγκεντρώσει την προ-

σοχή τους στην αναπαράσταση μιάς προαιώνιας αιμοδιψίας...

Το Ευρωπαϊκό έθνος του 19ου αιώνα βασιζόταν σε μία κοινή γλώσσα κι έναν κοινό πολιτισμό και με δεδομένη την τεχνολογία εκείνης της εποχής προσέφερε ένα όσο το δυνατόν καλύτερο πλαίσιο ασφαλείας, οικουμενικής ανάπτυξης και άσκησαν επιρροή σε διεθνή γεγονότα.

Στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο, τα παραδοσιακά κράτη-έθνη της Ευρώπης, οι χώρες που σχημάτιζαν τη Συμφωνία της Ευρώπης μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν έχουν τους πόρους για ένα οικουμενικό ρόλο. Η επιτυχία των προσπαθειών τους να σταθεροποιηθούν μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα καθορίσει τη μελλοντική τους επιρροή. Ενωμένη, η Ευρώπη θα συνεχίζει να πορεύεται σαν μία μεγάλη Δύναμη. Χωρισμένη σε έθνη-κράτη, θα διολισθήσει σ' έναν δευτερεύοντα ρόλο.

Μέρος των αναταραχών που έχουν σχέση με την εμφάνιση μιάς νέας παγκόσμιας τάξης προκύπτει από το γεγονός ότι τουλάχιστον τρεις τύποι κρατών που αυτοαποκαλούνται «έθνη» αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, αν και μοιράζονται πολύ λίγα από τα ιστορικά κοινά χαρακτηριστικά των κρατών-εθνών. Από τη μία πλευρά είναι τα εθνικά θραύσματα διαλυμένων αυτοκρατοριών, όπως τα κράτη που διαδέχονται τη Γιουγκοσλαβία ή τη Σοβιετική Ένωση. Με έμμονες ιδέες ιστορικών εχθροτήτων και πανάρχαιων αναζητήσεων μιάς ταυτότητας, το πρώτο πράγμα που προσπαθούν να κάνουν είναι να επικρατήσουν σε παλιούς εθνικούς ανταγωνισμούς. Ο στόχος της διεθνούς τάξης είναι έξω από τα όρια των ενδιαφερομένων τους και συχνά κι αυτής της φαντασίας τους.

Όπως τα μικρότερα κράτη που ενεπλάκησαν στον Τριακονταετή Πόλεμο, αγωνίζονται να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους και να αυξήσουν τη δύναμή τους αδιαφορώντας για τις οικουμενικότερες απόψεις μιάς διεθνούς πολιτικής τάξης...

Ορισμένα από τα μεταποικιακά έθνη αντιπροσωπεύουν ένα

άλλο, διαφορετικό φαινόμενο. Για πολλά από αυτά τα ισχύοντα σύνορα αντιπροσωπεύουν τις ανάγκες διοίκησης εκ μέρους των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων. Η Γαλλική Αφρική, που διαθέτει μεγάλη ακτογραμμή, χωρίστηκε σε δεκαεφτά διοικητικές μονάδες η κάθε μία από τις οποίες έχει γίνει από τότε κι ένα κράτος. Η Βελγική Αφρική που τότε ονομαζόταν Κονγκό και σήμερα Ζαΐρ είχε μόνο μία πολύ στενή δίοδο προς τη θάλασσα κι έτσι αποτελούσε μόνο μία μονάδα, παρόλο που η έκτασή του έχει το ίδιο μέγεθος με τη Δυτική Ευρώπη.

Κάτω από τέτοιες περιστάσεις, το κράτος πολύ συχνά σήμαινε μόνο στρατό, που ήταν συνήθως και ο μοναδικός και ε-

Βλαντιμίρ Πούτιν – Γκέρχαρντ Σρέντερ
Ο Ρωσογερμανικός άξονας που απεύχονται όλοι.

θνικός θεσμός. Κάθε φορά που καταρρέει αυτός ο ισχυρισμός, τα αποτελέσματα είναι συνήθως ένας εμφύλιος πόλεμος. Αν ίσχυαν τα πρότυπα του 19ου αιώνα, οι αρχές αυτονομίας γι' αυτά τα έθνη, θα ήταν αναπόφευκτα ένας ριζικός και απρόβλεπτος επαναπροσδιορισμός συνόρων. Για τα έθνη αυτά, η εναλλακτική λύση στο εδαφικό Status quo βρίσκεται σε ατέλειωτους και απάνθρωπους εμφύλιους πολέμους.

Τέλος υπάρχουν τα κράτη ηπειρωτικού τύπου, που θα αντιπροσωπεύουν πιθανότατα τις βασικές μονάδες της νέας παγκόσμιας τάξης. Το ινδικό έθνος που γεννήθηκε μέσα από τη βρετανική αποικιοκρατία ενώνει μία πληθώρα γλωσσών, θρησκειών και εθνοτήτων. Επειδή είναι επιδεκτικότερο σε θρησκευτικά και ιδεολογικά ρεύματα γειτονικών κρατών από τα ευρωπαϊκά έθνη του 19ου αιώνα, η διαχωριστική γραμμή μεταξύ της εξωτερικής και της εσωτερικής πολιτικής που είναι τόσο διαφορετική όσο και πολύ πιο δυσδιάκριτη. Κατά παρόμοιο τρόπο, η Κίνα είναι ένα συμπύκνωμα διαφορετικών γλωσσών που τις ενώνει η κοινή γραφή, ο κοινός πολιτισμός και η κοινή ιστορία. Είναι αυτό που θα μπορούσε να γίνει η Ευρώπη, αν δεν υπήρχαν οι θρησκευτικοί πόλεμοι του 17ου αιώνα, κι αυτό πού μπορεί να γίνει ακόμη αν η Ευρωπαϊκή Ένωση εκπληρώσει τις ελπίδες των υποστηρικτών της.

Κατά παρόμοιο τρόπο, οι δύο υπερδυνάμεις της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου δεν υπήρξαν ποτέ κράτη-έθνη υπό την ευρωπαϊκή έννοια. Η Αμερική είχε κατορθώσει να σχηματίσει ένα διαφορετικό πολιτισμό από μία πολύγλωσση εθνική σύνθεση. Η Σοβιετική Ένωση ήταν μία αυτοκρατορία που περιείχε πολλές εθνότητες. Τα κράτη που τη διαδέχθηκαν, ιδίως η Ρωσική Ομοσπονδία βρίσκονται τη στιγμή που γράφεται αυτό το βιβλίο, κάπου μεταξύ αποσύνθεσης και επανυποδούλωσης, λίγο πολύ όπως ήταν η αυτοκρατορία των Αψβούργων και η οθωμανική αυτοκρατορία του 19ου αιώνα.

Όλα αυτά έχουν αλλάξει ριζικά την ουσία, τη μέθοδο και πάνω απ' όλα, την έκταση των διεθνών σχέσεων. Μέχρι τη σύγχρονη περίοδο, οι διάφορες ήπειροι χάραζαν κυρίως την ιστορία τους σε απομόνωση η μία από την άλλη. Θα ήταν αδύνατο ο υπολογισμός της δύναμης της Γαλλίας, για παράδειγμα, σε σύγκριση με εκείνη της Κίνας, επειδή οι δύο χώρες δεν είχαν τρόπο αλληλεπίδρασης. Από τη στιγμή που άρχισε να διευρύνεται η έκταση της τεχνολογίας, το μέλλον των άλλων ηπείρων καθοριζόταν από τη «συμφωνία» των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Καμμία προηγούμενη διεθνής τάξη δεν περιείχε βασικά κέντρα δύναμης διασκορπισμένα σε ολόκληρη την υφήλιο. Ούτε είχαν αναγκαστεί ποτέ πολιτικοί να ασκούν διπλωματία σε ένα περιβάλλον όπου τα γεγονότα μπορούν να βιώνονται άμεσα και ταυτόχρονα από ηγέτες και λαό. Πάνω σε ποιες βασικές αρχές μπορεί να οργανωθεί μία νέα παγκόσμια τάξη, όσο πολλαπλασιάζεται ο αριθμός των κρατών και αυξάνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασής τους; Με δεδομένη την πολυπλοκότητα του νέου διεθνούς συστήματος, μπορούν οι αμερικανικές ιδέες όπως είναι η «διεύρυνση της δημοκρατίας» να χρησιμεύσουν σαν κύριοι οδηγοί της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και σαν υποκατάστατα της στρατηγικής ανάσχεσης του Ψυχρού Πολέμου; Οπωσδήποτε, οι ιδέες αυτές δεν σημείωσαν αδιαμφισβήτητη επιτυχία ούτε αναντίρρητη αποτυχία.

Ορισμένες από τις σπουδαιότερες ενέργειες στη διπλωματία του 20ου αιώνα είχαν τις ρίζες τους στον ιδεαλισμό του Αμερικανού Γούντροου Ουίλσον: το σχέδιο Μάρσαλ, η γενναιόψυχη (και συμφέρουσα για την Αμερική) δέσμευση, για την ανάσχεση του κομμουνισμού, η προστασία της ελευθερίας στη Δυτική Ευρώπη, ακόμα και η δύσμοιρη Κοινωνία των Εθνών και η μεταγενέστερη μετενσάρκωσή της σε Ηνωμένα Έθνη... Η έλλειψη ενός μηχανισμού στρατιωτικής επιβολής των αποφάσεων της κοινωνίας των εθνών, του μετέπειτα ΟΗΕ, υπογράμμισε τα

τραβήγματα που ήταν εγγενή στην αμερικανική ιδέα (ιδέα Ουίλσον) της συλλογικής ασφάλειας. Η αναποτελεσματική Συνθήκη Κέλογκ-Μπριάν του 1928, σύμφωνα με την οποία τα έθνη ανακήρυσσαν τον πόλεμο ως μέσο πολιτικής, απέδειξε πόσο ανεπαρκείς ήταν οι αποκλειστικοί νομικοί περιορισμοί. Όπως θα έδειχνε ο Χίτλερ, στον κόσμο της διπλωματίας, ένα γεμάτο όπλο είναι πολύ αποτελεσματικότερο από μία δικογραφία...

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έχει δημιουργήσει αυτό που ορισμένοι παρατηρητές αποκάλεσαν «μονοπολικό» κόσμο ή κόσμο της μίας υπερδύναμης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι σε καλύτερη θέση όμως να υπαγορεύουν την παγκόσμια ημερήσια διάταξη μονομερώς απ' όσο ήταν στις αρχές του Ψυχρού Πολέμου. Η Αμερική είναι κραταιότερη απ' όσο ήταν δέκα χρόνια πριν, αλλά και η ισχύς σε γενικές γραμμές έχει διασπαρεί περισσότερο. Έτσι, η ικανότητά της να τη χρησιμοποιήσει για να διαμορφώσει τον υπόλοιπο κόσμο στην πραγματικότητα έχει μειωθεί...

Η νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο έχει κάνει πολύ δυσκολότερη την υλοποίηση του ουιλσονικού ονείρου για μία οικουμενική συλλογική ασφάλεια. Από τη στιγμή που λείπει μία δυνητικά κυρίαρχη δύναμη, τα μεγαλύτερα έθνη δεν βλέπουν με τον ίδιο τρόπο τις απειλές κατά της ειρήνης ούτε είναι πρόθυμα να διατρέξουν τους ίδιους κινδύνους για την αντιμετώπιση των απειλών που αναγνωρίζουν.

Η παγκόσμια κοινότητα είναι διατεθειμένη να συνεργαστεί για τη διατήρηση της ειρήνης, αλλά δείχνει κάπως απρόθυμη σε ό,τι αφορά στη δημιουργία της ειρήνης, την καταστολή συγκεκριμένων αμφισβητήσεων της παγκόσμιας τάξης. Αυτό δεν είναι περίεργο, αφού ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν έχουν σχηματίσει ακόμη μία σαφή ιδέα για το που θα αντιστοθούν μονομερώς στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο.

Επαναδιαπραγμάτευση της νέας τάξης

Τον 20ό αιώνα, η Αμερική έχει επιχειρήσει δύο φορές να δημιουργήσει μία παγκόσμια τάξη με αποκλειστική σχεδόν βάση τις δικές της αξίες. Ήταν μία ηρωϊκή προσπάθεια υπεύθυνη για πολλά από τα καλά και τα άσχημα του σύγχρονου κόσμου. Δεν μπορεί όμως ο αμερικανικός «ιδεαλισμός» να αποτελεί τη μοναδική βάση για τη μεταψυχροπολεμική εποχή. Η ανάπτυξη της δημοκρατίας θα συνεχίσει να είναι πρωταρχικό μέλημα της Αμερικής, αλλά πρέπει οπωσδήποτε να αναγνωρίσει τα εμπόδια που έχει να αντιμετωπίσει τη στιγμή του φαινομενικά φιλοσοφικού θριάμβου της.

Η χαλιναγώγηση της δύναμης της κεντρικής εξουσίας αποτελεί ένα από τα βασικότερα προβλήματα για τους πολιτικούς θεωρητικούς της Δύσης, ενώ στις περισσότερες άλλες κοινωνίες η πολιτική θεωρία προσπαθεί να στηρίξει την εξουσία του κράτους. Πουθενά αλλού δεν έχει παρατηρηθεί τόση εμμονή για την επέκταση της προσωπικής ελευθερίας.

Η δυτική δημοκρατία εξελίχθηκε σε πολιτισμικά ομοιογενείς κοινωνίες με μία μακρόχρονη κοινή ιστορία. Ακόμη και η Αμερική με τον πολύγλωσσο πληθυσμό της, ανέπτυξε μία ισχυρή πολιτισμική ταυτότητα...

Στα περισσότερα άλλα μέρη του κόσμου, το κράτος προηγήθηκε του έθνους. Ήταν και συχνά παραμένει το κύριο στοιχείο της δημιουργίας του. Η δημοκρατία δυτικού τύπου προϋποθέτει συναίνεση σε αξίες που θέτουν όρια στο φατριασμό.

Σαφές είναι βέβαια ότι θα πρέπει να υπάρχει κάποια ευνοϊκή αντιμετώπιση κυβερνήσεων και θεσμών που προωθούν τις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η δυσκολία βρίσκεται στον προσδιορισμό του ακριβούς τιμήματος που θα πρέπει να καταβληθεί και στη σχέση του με άλλες ου-

σιαστικές προτεραιότητες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της Εθνικής ασφάλειας και της γενικής γεωπολιτικής ισορροπίας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να προσέχουν να μην πολλαπλασιάζουν τις ηθικές δεσμεύσεις τους όταν περιορίζονται οι οικονομικοί και στρατιωτικοί πόροι για τη διεξαγωγή μιάς παγκόσμιας εξωτερικής πολιτικής. Οι μεγαλόστομες διακηρύξεις που δεν βασίζονται στη δυνατότητα ή την προθυμία υποστήριξής τους μειώνουν την επιρροή της Αμερικής και σε άλλους τομείς.

Όσο ισχυρή κι αν είναι η Αμερική, καμμία χώρα δεν έχει την ικανότητα να επιβάλει όλες τις προτιμήσεις της στην υπόλοιπη ανθρωπότητα. Είναι απαραίτητο να υπάρχουν προτεραιότητες. Ακόμη κι αν υπήρχαν οι πόροι, ο αδιαφοροποίητος αμερικανισμός δεν θα υποστηριζόταν από τη στιγμή που ο αμερικανικός λαός συνειδητοποιούσε τις απορρέουσες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις του. Η ακριβής ισορροπία μεταξύ ηθικών και στρατηγικών στοιχείων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής δεν μπορεί να καθοριστεί μέσα σε αφηρημένα πλαίσια. Η αρχή της σοφίας όμως συνίσταται στην αναγνώριση της ανάγκης μίας ισορροπίας.

Στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο, η αμερικανική ιδεοκρατία χρειάζεται το θεμέλιο μιάς γεωπολιτικής ανάλυσης για να μπορέσει να βγει από το λαβύρινθο νέων περιπλοκών. Κι αυτό δεν είναι διόλου εύκολο. Η Αμερική δεν ήθελε να κυριαρχήσει ακόμη και τότε που είχε το πυρηνικό μονοπώλιο και γύρισε την πλάτη της στην ισορροπία δυνάμεων ακόμη κι όταν ασκούσε, όπως στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αυτό που στην πραγματικότητα δεν ήταν παρά μία διπλωματία για τα συμφέροντά της. Στον 21ο αιώνα, η Αμερική, όπως και άλλα έθνη, θα πρέπει να μάθει να κινείται μεταξύ αναγκαιότητας και επιλογής, ανάμεσα στις αναλλοίωτες σταθερές των διεθνών σχέσεων και στα στοιχεία που υπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια των πο-

λιτικών...

Κάθε φορά που επιτυγχάνεται μία ισορροπία μεταξύ αρχών και αναγκαιότητας, η εξωτερική πολιτική θα πρέπει να ορχίζει με κάποιον ορισμό του τι συνιστά ένα ζωτικό συμφέρον, μία μεταβολή στο διεθνές περιβάλλον που έχει τόσες πιθανότητες να υποσκάψει την εθνική ασφάλεια ώστε θα πρέπει να αποκρουστεί όποια μορφή κι αν πάρει η απειλή ή όσο επιφανειακά νόμιμη κι αν φαίνεται. Στις καλές τις εποχές η Μεγάλη Βρετανία θα είχε καταφύγει σε πόλεμο για να προλάβει την κατοχή των λιμανιών της Μάγχης στις Κάτω Χώρες, έστω κι αν είχαν καταληφθεί από μία μεγάλη δύναμη με ηγέτες αγίους.

Η αμερικανική πολιτική έχει βασιστεί στην υπόθεση ότι η ειρήνη στον κόσμο μπορεί να εξασφαλιστεί από μία δημοκρατική Ρωσία η οποία θα συγκεντρώσει τις ενέργειές της στην ανάπτυξη μίας ελεύθερης οικονομίας. Κάτω από αυτή την προοπτική, πρωταρχικός σκοπός της Αμερικής θεωρείται ότι είναι η ενίσχυση της ρωσικής μεταρρύθμισης, με παραδείγματα βγαλμένα περισσότερο από την εμπειρία του σχεδίου Μάρσαλ, παρά στις παραδοσιακές μεθόδους της εξωτερικής πολιτικής. Η αμερικανική πολιτική έναντι οποιασδήποτε άλλης χώρας βασιζόταν πάντοτε περισσότερο στις προθέσεις της παρά στις δυνατότητες ή ακόμη κι αυτές τις πολιτικές της.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η επιχείρηση αμερικανική στρατηγική είχε ως δεδηλωμένο στόχο της την αλλαγή των σοβιετικών σκοπών και η διαμάχη γύρω από αυτήν είχε συνήθως να κάνει με το κατά πόσο ή προσδοκώμενη αλλαγή των σοβιετικών σκοπών είχε ήδη συμβεί.

Οι μελετητές της γεωπολιτικής και της ιστορίας ανησυχούσαν τις έμμονες ιδέες αυτής της προσέγγισης, φοβούμενοι ότι, με το να υπερτιμά την ικανότητά της να διαμορφώσει την εσωτερική εξέλιξη της Ρωσίας, η Αμερική, μπορούσε να εμπλα-

κεί χωρίς λόγο στις εσωτερικές ρωσικές διαμάχες, να δημιουργήσει ένα εθνικιστικό μπούμερανγκ και να παραμελήσει τα συνηθισμένα καθήκοντα της εξωτερικής πολιτικής. Θα υποστήριζαν μία πολιτική που θα είχε σκοπό να αμβλύνει την παραδοσιακή επιθετικότητα της Ρωσίας και γι' αυτόν το λόγο, θα έπαιρναν μία θετική στάση για προγράμματα οικονομικής βοήθειας και συνεργασίας πάνω σε παγκόσμια θέματα.

Θα αντέτειναν, ωστόσο ότι η Ρωσία, ανεξάρτητα από το ποιοι την κυβερνούν, κάθεται στην περιοχή που ο Μάκιντερ έχει ονομάσει γεωπολιτικό οφθαλμό και είναι κληρονόμος παραδόσεων. Ακόμη κι αν συνέβαινε η αναμενόμενη ηθική μεταμόρφωση, θα περνούσε πολύ καιρός και μέχρι τότε καλά θα έκανε η Αμερική να προσέχει τα νώτα της! ...Ούτε θα έπρεπε η Αμερική να περιμένει πως η οικονομική βοήθεια θα έφερε αποτελέσματα στη Ρωσία ανάλογα με εκείνα του σχεδίου Μάρ-

Από τους ελάχιστος Αμερικανούς προέδρους που κατόρθωσε να είναι αγαπητός σε όλους, ακόμη κι όταν δεν έκανε τίποτε.

σαλ.

Η Δυτική Ευρώπη της αμέσως μεταπολεμικής περιόδου είχε ένα λειτουργικό σύστημα ελεύθερης οικονομίας, εδραιωμένη γραφειοκρατία και στις περισσότερες χώρες μία δημοκρατική παράδοση. Τη συνέδεαν με την Αμερική η στρατιωτική και ιδεολογική απειλή μεταξύ της (τότε) Σοβιετικής Ένωσης. Πίσω από την ασπίδα της Ατλαντικής Συμμαχίας (NATO), η οικονομική μεταρρύθμιση έκανε να αναδυθεί εκ νέου στην επιφάνεια μία υποκειμενική γεωπολιτική πραγματικότητα. Ανάλογες συνθήκες δεν υπάρχουν πουθενά στη μεταψυχροπολεμική Ρωσία.

Η ανακούφιση του πόνου και η ενθάρρυνση της οικονομικής μεταρρύθμισης αποτελούν σημαντικά στοιχεία της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Δεν είναι ωστόσο υποκατάσταται μιάς σοβαρής προσπάθειας για τη διατήρηση της παγκόσμιας ισορροπίας δυνάμεων έναντι μιάς χώρας που έχει πίσω της μία μεγάλη ιστορία επεκτατισμού.

Ο χειρισμός της παρακμής μιάς αποσυνθεμένης αυτοκρατορίας είναι από τα δυσκολότερα καθήκοντα της διπλωματίας. Η διπλωματία του 20ού αιώνα δεν κατόρθωσε να προλάβει τις συνέπειες της διάλυσης της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας. Οι αυτοκρατορίες που καταρρέουν προκαλούν δύο αίσθημα έντασης. Απόπειρες γειτόνων να εκμεταλλευτούν την αδυναμία του αυτοκρατορικού κέντρου και προσπάθειες της παρακμάζουσας αυτοκρατορίας να επανακτήσει το κύρος της στην περιφέρεια. Και οι δύο αυτές διαδικασίες εξελίσσονται ταυτόχρονα στα κράτη που διαδέχθηκαν την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Η κυριότερη γεωπολιτική κίνηση της Ρωσίας ήταν η απόπειρα της Ρωσίας να αποκαταστήσει την υπεροχή της σε όλα τα εδάφη που ελέγχονταν, άλλοτε από τη Μόσχα. Στο όνομα της διατήρησης της ειρήνης. η Ρωσία προσπαθεί να επανε-

δραιώσει κάποιο είδος ρωσικής κηδεμονίας και οι Ηνωμένες Πολιτείες, που έχουν επικεντρώσει τη προσοχή τους στην καλή προαίρεση μιάς «μεταρρυθμιστικής» κυβέρνησης και δεν θέλουν να ασπαστούν μία γεωπολιτική ημερησία διάταξη, ως τώρα έχουν συναινέσει. Δεν έχουν κάνει σχεδόν τίποτα για να προσφέρουν τη δυνατότητα στις διάδοχες δημοκρατίες.

Εκτός από τα κράτη της Βαλτικής, να τύχουν διεθνούς αναγνώρισης, οι επισκέψεις από ανώτερους Αμερικανούς αξιωματούχους είναι ελάχιστες και σε πολύ αραιά διαστήματα, ενώ η βοήθεια είναι ασήμαντη. Οι δραστηριότητες των ρωσικών στρατευμάτων στα εδάφη τους ή ακόμη και αυτή η παρουσία τους σπάνια προκαλεί διαμαρτυρίες. Η Μόσχα αντιμετωπίζεται de facto ως το κέντρο της αυτοκρατορίας, πράγμα το οποίο πιστεύει και η ίδια για τον εαυτό της. Η ενσωμάτωση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα είναι ένα από τα βασικά καθήκοντα της αναδυόμενης διεθνούς τάξης. Έχει δύο συστατικά που θα πρέπει να κρατηθούν σε ισορροπία: την άσκηση επιρροής στη ρωσική συμπεριφορά και την άσκηση επιρροής στους ρωσικούς υπολογισμούς. Η γενναιόδωρη οικονομική βοήθεια και οι τεχνικές συμβουλές είναι απαραίτητες για να απαλύνουν την οδύνη της μετάβασης και η Ρωσία θα πρέπει να γίνει ευπρόσδεκτη σε θεσμούς που ενθαρρύνουν την οικονομική, πολιτιστική και πολιτική συνεργασία, όπως είναι η Διάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφάλειας.

Το μεγάλο επίτευγμα της μεταπολεμικής γενιάς Ευρωπαίων και Αμερικανών ηγετών ήταν η αναγνώρισή τους ότι, αν δεν συμμετείχε οργανικά η Αμερική στα όσα συνέβησαν στην Ευρώπη, θα ήταν υποχρεωμένη να εμπλακεί αργότερα, κάτω από συνθήκες πολύ λιγότερο ευνοϊκές και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο στην εποχή μας. Η Γερμανία έχει γίνει τόσο ισχυρή, ώστε να μην μπορούν από μόνοι τους οι υπάρχοντες ευρωπαϊκοί θεσμοί να επιτύχουν κάποια ισορροπία μεταξύ της Γερμανίας και των Ευρωπαίων εταίρων της. Ούτε η Ευρώπη μπορεί από μόνη της την αναγέννηση ή τη διάλυση της Ρωσίας, τις δύο απειλητικότερες εκβάσεις των μετασοβιετικών αναταραχών.

Δεν είναι προς το συμφέρον καμμίας χώρας να δουν τη Γερμανία και τη Ρωσία η μία την άλλη σαν κύριο εταίρο ή κύριο αντίπαλο. Αν έρθουν πολύ κοντά, δημιουργούν φόβους συγκυριαρχίας. Αν συγκρουστούν, εμπλέκουν την Ευρώπη σε κλιμακούμενες κρίσεις. Αμερική και Ευρώπη έχουν κοινό συμφέρον να αποφύγουν αχαλίνωτες εθνικές γερμανικές και ρωσικές πολιτικές που θα ανταγωνίζονται η μία την άλλη για το κέντρο της ηπείρου.

Χωρίς την Αμερική, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία δεν μπορούν να διατηρήσουν την πολιτική ισορροπία στην Ευρώπη. Η Γερμανία θα έμπαινε στον πειρασμό του εθνικισμού. Η Ρωσία δεν θα είχε οικουμενικό συνομιλητή και χωρίς την Ευρώπη, η Αμερική θα μπορούσε να μετατραπεί ψυχολογικά, γεωγραφικά και γεωπολιτικά σε ένα νησί έξω από τις ακτές της Ευρασίας...

Η πρώιμη εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στο Δυτικό Ημισφαίριο ήταν ουσιαστικά μία μορφή επεμβατισμού προσιδιάζουσα σε Μεγάλη Δύναμη. Η πολιτική καλών γειτόνων του προέδρου Φράνκλιν Ρούσβελτ, που εξαγγέλθηκε το 1933 σημάδεψε τη στροφή προς τη συνεργασία. Η Συμμαχία προόδου του προέδρου Κένεντι το 1961 εισήγαγε την εξωτερική βοήθεια και την οικονομική συνεργασία, μολονότι η μακροπρόθεσμη πολιτική καταδικάστηκε από τον κρατικίστικο προσανατολισμό των συμβαλλομένων. Η επιχείρηση για την πρωτοβουλία της Αμερικής που εξάγγειλε ο πρόεδρος Τζωρτζ Μπους το 1990 και η σχέση για μία Συμφωνία Βορειοαμερικανικού Ελεύθερου Εμπορίου με το Μεξικό και τον Καναδά (NAFTA) που ολοκλήρωσε με επιτυχία ο Μπιλ Κλίντον το

1993, αντιπροσωπεύουν τη μεγαλύτερη καινοτομία της αμερικανικής πολιτικής.

Μετά από πολλά σκαμπανεβάσματα φαίνεται πως το Δυτικό Ημισφαίριο είναι σε θέση να μετατραπεί σε κύριο συστατικό μιάς νέας και ανθρωπιστικής παγκόσμιας τάξης. Ένα σύστημα ελεύθερου εμπορίου σε ολόκληρο το Δυτικό Ημισφαίριο, θα έδινε στην Αμερική έναν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Ωστόσο, η ιστορία δεν θα συγχωρήσει αποτυχίες λόγω του μεγέθους μιάς αποστολής. Αυτό πού πρέπει να επιτευχθεί από τη Νέα Τάξη είναι η μετάβαση από μία εποχή όπου έδειχνε να υπάρχει ένα πλήθος επιλογών σε μία περίοδο που θα μπορεί να επιτύχει ακόμη περισσότερα, αρκεί να συνειδητοποιήσει η Αμερική κυρίως, τα όριά της. Η παγκόσμια ηγεσία είναι εγγενής στην ισχύ και τις αξίες της Αμερικής, αλλά δεν συμπεριλαμβάνει το προνόμιο της απαίτησης ότι η Αμερική κάνει χάρη σε άλλα έθνη με το να συνεργάζεται μαζί τους ή ότι έχει απεριόριστη ικανότητα να επιβάλει τη θέλησή της με το να σταματήσει να κάνει αυτές τις χάρες...

Η παγκοσμιοποίηση της αμερικανικής αυτοκρατορίας

Πόσο απλά ήταν τα πράγματα την εποχή που ο Κόσμος ήταν διαιρεμένος στα δύο. Τότε ο εχθρός ήταν συγκεκριμένος και υπολογίσιμος. Ενώ τώρα, στη θέση της «αυτοκρατορίας του Κακού» απέμειναν κάτι εν δυνάμει αντίπαλοι ταραξίες της περιφέρειας ενώ οι πολιτικοί σύμμαχοι μετασχηματίστηκαν σε εμπορικούς ανταγωνιστές.

Στον ασταθή αυτόν κόσμο τα στρατηγικά συμφέροντα είναι ασαφή. Τα εμπορικά συμφέροντα και η αμερικανική διπλωματία είναι κάπως θολά. Διακρίνει, κανείς αναβλητικότητες και ανώφελους εμπορικούς ανταγωνισμούς μεταξύ των κρατών.

Στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ ονομάζουν αυτό το «φλου αρτιστίκ» διπλωματία «AD HOC» –που σημαίνει αντιμετώπιση των κρίσεων κατά περίπτωση, χωρίς στρατηγική θεώρηση, όπως η αρχή της συγκράτησης, του διπλωμάτη Τζον Κέναν. Πάνω στον όρο αυτόν θεμελιώθηκε η μεταπολεμική εσωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών που προσδιόριζε την προοπάθεια να συγκρατηθεί η επεκτατική διάθεση της σοβιετικής αυτοκρατορίας!...

«Ο κόσμος είναι εξαιρετικά περίπλοκος και η εξωτερική μας πολιτική δεν συνοψίζεται σε μια ιδέα ή ένα σύνθημα που θα κολλήσει στο παρμπρίζ του αυτοκίνητου του», ισχυρίζεται ο Τζέιμς Στάινμπεργκ. Για τον λόγο αυτόν προτάθηκαν από αμερικανικής πλευράς τέσσερις θεμελιώδεις αρχές, χάρη στις οποίες θα επανήρχετο η τάξη σε ένα κόσμο αταξίας: διασφάλιση του ηγετικού ρόλου των Ηνωμένων Πολιτειών, ενίσχυση των θεσμών, υποστήριξη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διασφάλιση εποικοδομητικών σχέσεων με την Ευρώπη, την Ιαπωνία, τη Ρωσία και την Κίνα –εφόσον οι τέσσερις αυτές δυνάμεις μπορούν να επηρεάσουν την ασφάλεια και την ευημερία των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το νέο δόγμα καθυστέρησε κάπως αφού στην αρχή της προτεραιότητας Κλίντον ήταν τα εσωτερικά προβλήματα και η οικονομία. Η αμερικανική διπλωματία εστίασε τις προσπάθειές της οικονομικό στον τομέα και εδώ ως επιτυχίες καταγράφτηκαν η συμφωνία της GATT και η NAFTA.

Ωστόσο, τον Ιανουάριο του 1995 ο πρόεδρος Κλίντον διαπίστωσε μεν ότι η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική εξαλείφεται, όμως η στρατιωτική ισχύς και η αμερικανική επιρροή στο εξωτερικό προϋπέθεταν ισχυρή οικονομία η οποία προϋποθέτει συντονισμένη δράση και ανάπτυξη ώστε να δημιουργηθούν νέες αγορές.

Η στρατηγική αυτή απέδωσε αφού η αμερικανική κυβέρ-

νηση μπορούσε να επικαλεστεί τις καλές εμπορικές σχέσεις με την Κίνα και την Ιαπωνία. Ωστόσο ούτε η Σομαλία, ούτε η Αϊτή, ούτε –πολύ περισσότερο– η πρώην Γιουγκοσλαβία απειλούσαν άμεσα την ασφάλεια και την ευημερία των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρ' όλα αυτά στις περιοχές αυτές εκδηλώθηκε η αμερικανική στρατιωτική ανάμειξη.

Στο όνομα της αμερικανικής ηγεσίας και για λόγους στρατιωτικούς, τους οποίους ο Άντονι Λέικ πρώην σύμβουλος εθνικής ασφαλείας συνόψιζε στο σύνθημα *«για να βοηθηθούν οι αβοήθητοι»*...

«Πολιτικοί της Μητέρας Τερέζας» λέει ο Μάικλ Μαντελμπλάουμ καθηγητής Διεθνών Σχέσεων που διέκρινε στην αμε-

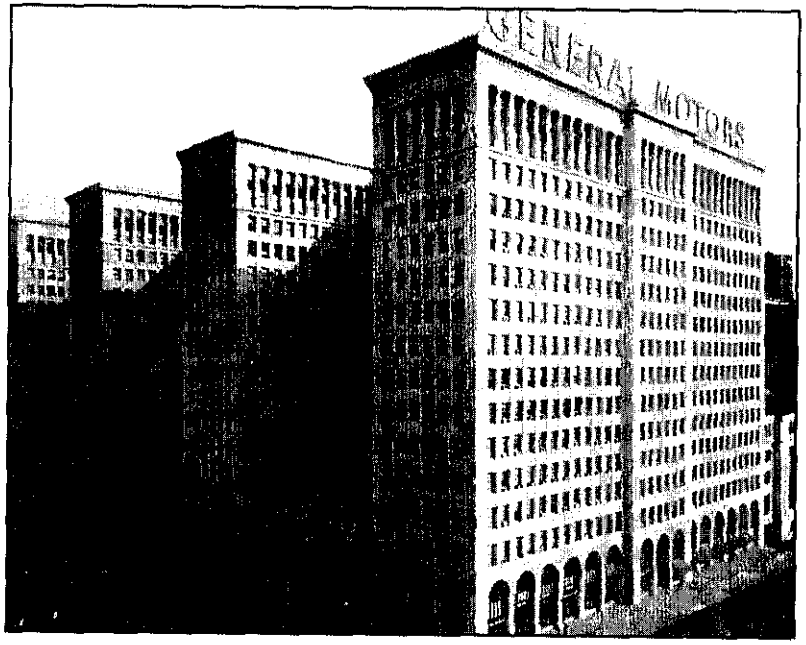

Τα κεντρικά της Τζένεραλ Μότορς της γνωστής πολυεθνικής εταιρίας στο Ντιτρόϊτ των ΗΠΑ.

ρικανική επέμβαση την προσπάθεια εξωραϊσμού της εικόνας του προέδρου Κλίντον στο εσωτερικό... Ο ίδιος καθηγητής πιστεύει ότι το Ντέιτον επισφράγισε την εθνική διαίρεση της Βοσνίας, παραβιάζοντας τις αρχές της εδαφικής ακεραιότητας και του πλουραλισμού, αρχές απαραβίαστες κατά την αμερικανική κυβέρνηση.

Αλλά ο Λευκός Οίκος έχει την δική του άποψη την οποία εφαρμόζει στις ευρύτερες περιοχές εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών. Ήδη διάφοροι ειδήμονες και πανεπιστημιακοί επεξεργάζονται την θεωρία των «κρατών-αξόνων» στα οποία συμπεριλαμβάνονται το Μεξικό, η Βραζιλία, η Αλγερία, η Αίγυπτος, η Νότια Αφρική, η Τουρκία, η Ινδία, το Πακιστάν, και η Ινδονησία –χώρες που κρίνονται καθοριστικές για την σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής τους. Με τον τρόπο αυτό θα διασφαλιστούν τα συμφέροντα και η επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών στο εξωτερικό έστω και με περιορισμένα μέσα.

Η αμερικανική οικονομική αυτοκρατορία

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν εγκατασταθεί για τα καλά στις περί την Κασπία Θάλασσα πετρελαιοπαραγωγές Δημοκρατίες, που στο πρόσφατο παρελθόν ανήκαν στην Σοβιετική Ένωση (Αρμενία, Καζακστάν, Τσετσενία, Αζερμπαϊτζάν). Αυτό επιτεύχθηκε, με τον πολλαπλασιασμό των κοινοπραξιών μεταξύ αμερικανικών επιχειρήσεων (AMOCO στο Αζερμπαϊτζάν, CHEVRON στο Καζακστάν, STAN CORNELIOUS CONSORTIUM στο Ουζμπεκιστάν –φυσικά όλες εταιρίες εξόρυξης πετρελαίου...). Υπάρχει αναγκαιότητα στην ασφάλεια των δρόμων του πετρελαίου!...

Το 1990 ο πρόεδρος Τζωρτζ Μπους ξεκίνησε την πρωτοβουλία για την «αμερικανική ήπειρο» στοχεύοντας στην προώθηση του εμπορίου μεταξύ Βορείου και Νοτίου Αμερικής.

Την 1η Ιανουαρίου του 1994 τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών (ALENA) μεταξύ ΗΠΑ-Καναδά και Μεξικού. Σκοπός της Συμφωνίας ήταν ο καθορισμός της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών σε ολόκληρη την αμερικανική ήπειρο.

Το Νοέμβριο του 1994 στην Συνδιάσκεψη στο Μαϊάμι καθορίστηκε η ημερομηνία 2010 για την επίτευξη του ανωτέρω στόχου. Η Ασία του Ειρηνικού σημαίνει 40% του παγκοσμίου εμπορίου. Πέραν από τον στρατιωτικό τους ρόλο στο Κέντρο της Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας Ειρηνικού (APEC). Στην οργάνωση αυτή που δημιουργήθηκε το 1989 και οργανώνει το σύνολο της αγοράς συμμετέχουν δεκαοκτώ κράτη.

Μέση Ανατολή και ΗΠΑ: Το 1976 η Αίγυπτος διέκοψε την συνεργασία με την Σοβιετική Ένωση και προσέγγισε τις Ηνωμένες Πολιτείες. Μετά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η αμερικανική επιρροή αυξήθηκε σημαντικά στην διπλωματία και στα στρατιωτικά σχέδια. Το 1990 ο Πόλεμος στον Κόλπο θεμελίωσε την αμερικανική κυριαρχία.

Κεντρική και Λατινική Αμερική: Οι κυριότερες επεμβάσεις των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ήταν οι εξής: Κούβα το 1906, Νικαράγουα το 1912. Επέμβαση πεζοναυτών στη Νικαράγουα (1927-1932). Επέμβαση της CIA στη Γουατεμάλα (1954). Θερμό επεισόδιο στον Κόλπο των Χοίρων στην Κούβα (1962). Επέμβαση στη Δομινικανή Δημοκρατία (1965), απόβαση στη Γρενάδα.

Αν πάμε πίσω στο 1923 διαπιστώνουμε ότι με το Δόγμα Μονρόε οι Ηνωμένες Πολιτείες διακήρυσσαν πως δεν πρόκειται να ανεχθούν την επέμβαση των ευρωπαϊκών δυνάμεων στη Λατινική Αμερική.

Πολλές αμερικανικές επενδύσεις συγκοινωνία, ορυχεία, φυτείες μπανάνας της UNITED FRUIT, για παράδειγμα φυτείες καφέ, κ.λπ. Το 1898 με τον ισπανοαμερικανικό πόλεμο οι Ισπανοί εγκατέλειψαν τις αποικίες τους. Το 1904 ο Ρούσβελτ

διακήρυξε το «καθήκον» των Ηνωμένων Πολιτειών να εξασφαλίσουν την αστυνόμευση στην ήπειρο αυτή. Μέχρι το 1965 έγιναν πάμπολλες στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Η βρετανική κληρονομιά στη Μέση Ανατολή: Η άφιξη των αμερικανικών κολοσσών (των επτά Αδερφών πετρελαίου) στο Ιράκ αρχίζει στα μέσα της δεκαετίας του 1920 σε εδάφη που κατά μεγάλο μέρος εξερευνούσαν οι Βρετανοί, οι Γάλλοι και οι Γερμανοί.

Ύστερα από πολλές ανακαλύψεις πετρελαίου στο Μπαχρέιν η πετρελαϊκή εταιρία STANDARD OIL OF CALIFORNIA που αργότερα μετονομάστηκε σε CHEVRON εξερεύνησε το έδαφος της Σαουδικής Αραβίας και δημιούργησε τον πετρελαϊκό κολοσσό ARAMCO η οποία και διαχειρίζεται τα κοιτάσματα.

Το 1952 οι αμερικανικές εταιρίες ελέγχουν τα ιρανικά πετρέλαια. Σταδιακά η αμερικανική επιρροή ξεπερνά αυτή των Βρετανών. Έτσι θεμελιώθηκε η αμερικανική αυτοκρατορία που ελέγχει τον κόσμο στη Νέα Τάξη με τα άλλα έθνη να την ακολουθούν.

Ο άγνωστος κόσμος της νέας τάξης

Καλούμενη η νεοεκλεγμένη κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών να προβληματιστεί για την εικόνα που θα έχει ο κόσμος κατά τη νέα χιλιετία, μοιραία καταστρεφόταν το κλίμα ευδαιμονίας και εφησυχασμού που έτεινε να επικρατήσει στην Αμερική μετά τις προεδρικές εκλογές. Τα γεγονότα ωστόσο αναπτύσσουν την δική τους δυναμική και αν δεν αντιμετωπιστούν εγκαίρως οι καταστάσεις, όταν ο χρόνος παρέλθει θα είναι πολύ αργά.

Αυτό ισχύει συνήθως στην δεύτερη θητεία των προέδρων καθώς εκ των πραγμάτων χάνεται η δυνατότητα λήψης μα-

Αμερικανο-κινεζικές φιλίες.
Είναι να τα βάζεις με την Κίνα τώρα...

μακροπρόθεσμων αποφάσεων. Οι σημαντικές αποφάσεις ωστόσο πρέπει να λαμβάνονται εγκαίρως, κατά την έναρξη της θητείας.

Ποτέ άλλοτε δεν είχαν σημειωθεί ταυτόχρονα τόσες πολλές δομικές αλλαγές στο διεθνές σύστημα όσο επί θητείας Κλίντον. Ορισμένα στοιχεία έχουν πάρει ήδη παγκόσμιες διαστάσεις όπως η οικονομία και οι επικοινωνίες, ενώ η πολιτική περιορίζεται ακόμη στα όρια του κράτους-έθνους για να δημιουργήσει την μακροπρόθεσμη διαφορά. Η κυβέρνηση Κλίντον όφειλε κατ' αρχήν, να οραματιστεί τον κόσμο που ήθελε να φτιάξει. Μόνο έτσι θα είχε την δυνατότητα να προσδιορίσει τα κριτήρια για το πού βαδίζουμε...

Τρεις είναι οι περιοχές που θα δημιουργήσουν τις προκλήσεις στον αιώνα που διανύουμε: η Ασία, ο Ειρηνικός και η περιοχή που καλύπτουν οι χώρες του ΝΑΤΟ και η πρώην Σοβιετική Ένωση.

Στην Ασία, η Κίνα αναδύεται ως υπερδύναμη. Όταν θα φτάσει το κατά κεφαλήν εισόδημα της Νότιας Κορέας, τότε το ΑΕΠ θα είναι διπλάσιο από αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών. Ένας τέτοιος κολοσσός μοιραίο είναι να ασκήσει τεράστια επιρροή στα διεθνή πράγματα.

Η αγορά της Κίνας σε συνδυασμό με την ανερχόμενη στρατιωτική ισχύ της θα μπορέσει στα χέρια ικανών ηγετών να γίνει όργανο ισχυρής πολιτικής επίδρασης. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η Κίνα θα θελήσει να παίξει ηγεμονικό ρόλο ή ότι η Αμερική δεν θα έχει πλέον την δυνατότητα να επηρεάσει τις εξελίξεις στην Ασία. Το σίγουρο όμως είναι ότι η ανάπτυξη της Κίνας δεν πρόκειται να πέσει στο κενό.

Το τέλος του διπολικού κόσμου και η ανάπτυξη και άλλων κέντρων εξουσίας στην Ασία όπως η Ινδία, η Κίνα, και Νότια Κορέα, μοιραία θα φέρουν την Ιαπωνία σε πιο εθνικιστική τροχιά. Βλέποντας ότι τα συμφέροντα της δεν συμπίπτουν απαραιτήτως με αυτά των ΗΠΑ, η Ιαπωνία θα προσανατολίσει

την αμυντική εξωτερική της πολιτική προς τις δικές της εθνικές δοξασίες.

Η Ινδία εξελίσσεται σε μεγάλη δύναμη, ιδιαίτερα στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία. Τα κράτη της νοτιοανατολικής Ασίας από το Βιετνάμ ως τη Βιρμανία και την Ινδονησία θα αυξήσουν την συνοχή τους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ηγεμονικές τάσεις θα μπορεί να αναπτύξει ένα κράτος μόνο στην περίπτωση κατάρρευσης όλων των άλλων ή στην περίπτωση στρατιωτικής προσπάθειας σε κλίμακα το μέγεθος της οποίας είναι αδύνατον να προσδιοριστεί σήμερα.

Υπάρχει και η άποψη ότι πρέπει να καταβάλλονται προσπάθειες για να προλαμβάνονται οι προκλήσεις με πίεση της Κίνας στο ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και με οικονομικό πόλεμο.

Η θεωρία λέει ότι ο εκδημοκρατισμός θα οδηγήσει σε ειρηνικότερη λύση πολιτική, ενώ οι οικονομικές δυσκολίες θα μειώσουν τις στρατιωτικές δυνατότητες της Κίνας. Κάτω από τις παρούσες συνθήκες είναι βέβαιο ότι η πολιτική αυτή θα αποτύχει δημιουργώντας ακριβώς αυτούς τους κινδύνους που προσπαθεί να αποτρέψει.

Οι πιέσεις προς την Κίνα όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν έφεραν κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα μέχρι στιγμής, ίσως λόγω λανθασμένων εκτιμήσεων. Η εξωτερική πολιτική της Κίνας δεν βασίζεται στην κομμουνιστική ιδεολογία, αλλά σε έναν συνεχώς ανερχόμενο εθνικισμό ο οποίος θα αυξάνει ακόμη περισσότερο από μια ενδεχόμενη εχθρική αντιμετώπιση εκ μέρους της Αμερικής.

Η κινεζική οικονομία δεν βασίζεται στον συγκεντρωτισμό σταλινικού τύπου, αλλά σε μια ιδιότυπη σοσιαλιστική αγορά. Το μεγαλύτερο πρόβλημά της είναι η υπερθέρμανση και όχι η αποτελμάτωση όπως συνέβη στη Σοβιετική Ένωση. Το ενδεχόμενο στρατιωτικής παρουσίας τύπου Ψυχρού Πολέμου στην

Ασία στερείται ερεισμάτων.

Οι Ευρωπαίοι γείτονες της Σοβιετικής Ένωσης ένιωθαν να απειλούνται γεγονός που καθιστούσε απαραίτητη την ορατή αμερικανική στρατιωτική παρουσία. Αντίθετα, στην περίπτωση της Κίνας τα γειτονικά κράτη σε καμμία περίπτωση δεν πρόκειται να προχωρήσουν σε συμμαχίες ή έστω να αποφασίσουν μια κοινή πολιτική υπό τον φόβο μιας ενδεχόμενης επιθετικής επίθεσης.

Κατά συνέπεια, μία ενδεχομένως απρόκλητη επιθετική πολιτική εκ μέρους της αμερικανικής ηγεσίας θα μπορούσε να προκαλέσει ρήξη στις σχέσεις Κίνας και ΗΠΑ παρασύροντας και τις δυο χώρες προς τον εθνικισμό και την ουδετερότητα... Τίποτα όμως, τουλάχιστον προς το παρόν δεν προοιωνίζει κάποια σοβαρή κρίση στην περιοχή.

Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ρόλος της Ρωσίας

Τρία είναι τα στοιχεία που θα διαμορφώνουν τις υπερατλαντικές σχέσεις στο εξής: Η επιτυχία ή η αποτυχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποτελέσει πολιτική ενότητα, η άνοδος της Ρωσίας και η ατλαντική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών.

Με την αρχή της νέας χιλιετίας το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα –το Ευρώ– άρχισε να κυκλοφορεί σε Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Ολλανδία και Λουξεμβούργο ενώ η Ιταλία και η Ισπανία όπως και η Ελλάδα ακολούθησαν δύο χρόνια μετά, δηλαδή το 2002. Το ερώτημα είναι όμως όχι αν θα καταφέρουν να προσαρμοστούν τα κράτη στα κριτήρια φορολογικής πειθαρχίας, αλλά αν θα μπορέσουν να διατηρήσουν τα κριτήρια αυτά και μετά την ολοκλήρωση.

Δυο ενδεχόμενα υπάρχουν: ή θα υπάρξει αδυναμία για επιβολή πειθαρχίας, οπότε είναι αναπότρεπτος ο συνεχώς ανερ-

χόμενος πληθωρισμός, ή θα επιταχυνθούν τα μέτρα λιτότητας που θα επιβλέπει η Ευρωπαϊκή Τράπεζα. Το αποτέλεσμα θα είναι να δημιουργηθεί μεγάλη πολιτική αναταραχή.

Και στις δυο περιπτώσεις η Ευρώπη θα ταλαιπωρείται από διαφωνίες και διαμάχες που θα μειώσουν τον πολιτικό της ρόλο στα διεθνή δρώμενα. Η πλέον ευοίωνη προοπτική είναι να επιτύχει το ευρώ και παρ' όλες τις επιφυλάξεις τελικά να εφαρμοστεί μια κοινή φορολογική και νομισματική πολιτική, που θα βοηθήσει την Ευρώπη να ξεπεράσει την οικονομική αρτηριοσκλήρωση. Στην περίπτωση αυτή, και μόλις αποκατασταθεί η ανταγωνιστικότητα των Ευρωπαίων, το ευρώ θα μεταμορφωθεί σε αποθεματικό νόμισμα όπως είναι το δολάριο.

Αυτό θα δημιουργήσει μια πρωτοφανή κατάσταση στην Αμερική και δεν αποκλείεται να εξελιχθεί σε οικονομικό πόλεμο, εκτός αν καθίσουν οι ηγέτες εκατέρωθεν του Ατλαντικού να συζητήσουν και να θέσουν νέες βάσεις συνεργασίας με νέους θεσμούς.

Σημαντικό γεγονός θα είναι και η επιστροφή της Ρωσίας στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής με πρωταγωνιστικό ρόλο. Έστω και με αρκετές διακυμάνσεις η Ρωσία θα καταφέρει να εδραιώσει την κεντρική της εξουσία. Ίσως να μοιάζει περισσότερο με τα καθεστώτα τύπου Σαλαζάρ ή Πινοσέτ και λιγότερο με τα πλουραλιστικά συστήματα της Ευρώπης αλλά πάντως θα είναι πιο ελεύθερη σε σύγκριση με την εποχή του κομμουνισμού. Μόλις κατορθώσουν οι Ρώσοι να δημιουργήσουν ένα σοβαρό νομικό σύστημα που να επιτρέπει τις προβλέψεις σε κάποιο μέτρο θα μπορέσουν να ανασυγκροτήσουν και την οικονομία τους.

Έτσι, οι χώρες γύρω από τον Ατλαντικό θα συνηθίσουν σε μια θετικότερη εικόνα της Ρωσίας, και χρέος της Ατλαντικής Συμμαχίας θα είναι να δώσει στην Ρωσία την δυνατότητα να συμβάλει και αυτή συμμετέχοντας πλήρως στην διαμόρφωση

των πολιτικών θεσμών της νέας χιλιετίας. Και η διεύρυνση του ΝΑΤΟ με την ένταξη των πρώην δορυφόρων της Μόσχας θα δημιουργήσει το απαραίτητο για την προσπάθεια αυτή δίχτυ ασφαλείας.

Παράλληλα θα πρέπει να σχηματιστεί και το κατάλληλο σώμα για την πολιτική συνεργασία των μελών της Ατλαντικής Συμμαχίας με την Ρωσία. Καταλληλότερος γι' αυτόν τον σκοπό είναι ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη. Γιατί αν επωμιστεί το ΝΑΤΟ και τα δυο αυτά καθήκοντα υποβαθμίζεται η Συμμαχία και δημιουργείται μόνιμη αφορμή για ρωσικες πιέσεις.

Στελέχη της κυβέρνησης Κλίντον πάντως πίστευαν ότι τουλάχιστον εν μέρει– ο Ψυχρός Πόλεμος προκλήθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αντιμετωπίζοντας την Ρωσία ως ψυχολογικό πρόβλημα προσπάθησαν να εξευμενίσουν τη Μόσχα διευρύνοντας το ΝΑΤΟ, κατά τρόπο που το μεταμορφώνει από στρατιωτική συμμαχία σε πολιτικό όργανο, το οποίο, για πραγματικούς λόγους, περιλαμβάνει και την ίδια τη Ρωσία. Αυτό όμως καταργεί το ΝΑΤΟ ως δίχτυ ασφαλείας, επιτρέποντας την μόνιμη παρέμβαση των Ρώσων στα νευραλγικότερα κέντρα αποφάσεων της συμμαχίας.

Παρ' όλες τις αμφιβολίες που υπάρχουν όσον αφορά την αποτελεσματικότητα που έχουν οι οικονομικές κυρώσεις στην προσπάθεια εξάπλωσης της δημοκρατίας στις ασιατικές χώρες, εν τούτοις τα δημοκρατικά ιδεώδη, εκεί όπου υπάρχουν, ενισχύονται περισσότερο όπου υπάρχει συνεργασία. Στα έθνη αυτά ο πόλεμος είναι κάτι το αδιανόητο. Άρα στις εδραιωμένες δημοκρατίες κυρίως πρέπει να ενισχύσουμε τους θεσμούς και τις αξίες που θεωρούνται πρωταρχικές.

Η Οικονομική Περιοχή Ελευθέρου Εμπορίου του Δυτικού που είχε προτείνει ο πρόεδρος Κλίντον, η οποία εξελίχθηκε σε Ατλαντική Περιοχή Ελευθέρου Εμπορίου, αποτελεί το ουσια-

στικότερο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή.

Οι προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει η αμερικανική εξωτερική πολιτική στο μέλλον θα είναι εντελώς διαφορετικές από αυτές που ίσχυαν μέχρι σήμερα. Ως σήμερα οι ΗΠΑ εμπλέκονταν σε διεθνή προβλήματα που εκ των πραγμάτων είχαν ημερομηνία λήξεως. Στο μέλλον όμως η μεγαλύτερη πρόκληση για την Αμερική θα είναι να συμβάλλει στην δημιουργία ενός συστήματος που θα εξασφαλίζει το «ευ ζειν» με την ευρύτερη έννοια και σε παγκόσμια κλίμακα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Οι αιτίες απειλής της βαρβαρότητας

Είναι αναγκαίο, προηγουμένως, να υπενθυμίσω μερικά ποσοτικά δεδομένα. Η ελευθερία που το κεφάλαιο, τόσο το βιομηχανικό όσο και το χρηματιστικό, διαθέτει σήμερα για να επικαθεί σε παγκόσμια κλίμακα, όπως δεν είχε καταφέρει να κάνει μετά το 1914, βασίζεται ασφαλώς στην ισχύ που απέκτησε εξ αιτίας της μεγάλης φάσης της αδιάκοπης συσσώρευσης στα «τριάντα ένδοξα έτη» (μία από τις πιο μεγάλες, αν όχι η πιο μεγάλη, ολόκληρης της ιστορίας του καπιταλισμού). Πάρ' όλα αυτά, το κεφάλαιο δεν θα είχε καταφέρει να επιτύχει αυτούς τους σκοπούς χωρίς τη νίκη της «συντηρητικής επανάστασης» στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ο θρίαμβος της «αγοράς» δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τις επαναλαμβανόμενες πολιτικές επεμβάσεις των πολιτικών θεσμών των πιο ισχυρών καπιταλιστικών κρατών, τις οποίες διαδέχτηκαν εκείνες των πιο σημαντικών διεθνών καπιταλιστικών οργανισμών, με επικεφαλής το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) / Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Αυτές οι επεμβάσεις είχαν ξεκινήσει πολύ πριν από το 1989 ή το 1991. Είχαν αρχίσει δέκα χρόνια νωρίτερα, στην καμπή της δεκαετίας του 1970 με τη δεκαετία

του 1980. Τότε τοποθετείται χρονικά η στιγμή που οι πιο αντεργατικές δυνάμεις των χωρών του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) εγκαινίασαν τη διαδικασία της φιλελευθεροποίησης, της απορύθμισης και των ιδιωτικοποιήσεων. Ο δρόμος όμως είχε προετοιμαστεί. Δεν θα ήταν ποτέ εφικτό να επικρατήσουν οι αντεργατικές πολιτικές, αν η μπρεζνιεφική αντεπανάσταση δεν είχε προηγουμένως συντρίψει την Άνοιξη της Πράγας αλλά και το κίνημα του πολωνικού προλεταριάτου της ίδιας περιόδου, αν οι ηγεσίες των κομουνιστικών κομμάτων, και κυρίως εκείνων της Γαλλίας και της Ιταλίας, δεν είχαν επέμβει από το 1968 έως το 1978 για να συγκρατήσουν και ν' αναχαιτίσουν το πραγματικά δημοκρατικό, και άρα αντικαπιταλιστικό δυναμικό των μεγάλων κοινωνικών κινημάτων –εργατικών και φοιτητικών– που σημάδεψαν στη δεκαετία 1968-1978 όχι μόνο την Ευρώπη, αλλά και τις ΗΠΑ και τη Λατινική Αμερική.

Παρ' όλο που σημερινή νίκη του καπιταλισμού θεωρείται απόλυτη ακόμα και από όσους πολεμούν εναντίον των επιπτώσεών της, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που δεν χρησιμοποιούν πια τον όρο «καπιταλισμός». Τον ονομάζουν «νεοφιλελευθερισμό» και το μόνο που έχουν να του αντιπαραθέσουν είναι η ελπίδα μιάς επιστροφής σε πιο ανθρώπινες μορφές της καπιταλιστικής κοινωνίας. Μερικοί σίγουρα θα εκπλαγούν, ή και ενδεχομένως θ' αγανακτήσουν, αν τους πεις ότι μην τολμώντας να χρησιμοποιήσουν τη λέξη καπιταλισμός, ενισχύουν όλους όσοι διαβεβαιώνουν –προβάλλοντας ως επιχείρημα τον καταθλιπτικό απολογισμό του «υπαρκτού σοσιαλισμού» που την αποκάλυψή του ολοκλήρωσε η κατάρρευση της ΕΣΣΔ– ότι η «νίκη της δημοκρατίας και της αγοράς» σηματοδοτούν το «τέλος της Ιστορίας» ή ακόμη και τον «απροσπέλαστο ορίζοντα» των παραλλαγών της πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης που θεμελιώνονται στην ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής.

Η χρησιμοποίηση του όρου «νεοφιλελευθερισμός» συνδέεται συχνά με την ιδέα ότι είναι ακόμα εφικτό να καταπολεμηθούν οι επιπτώσεις του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού χωρίς να θιγούν τα θεμέλιά του. Όμως, κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Μία ιστορική περίοδος έκλεισε. Δεν είναι μόνο η περίοδος όπου, σε παγκόσμια κλίμακα, επικρατούσε η αυταπάτη για τη δυνατότητα ύπαρξης ενός κοινωνικού μοντέλου, που αντιμαχόταν τον καπιταλισμό, ήταν κοινωνικά ανώτερο από αυτόν και «συνυπήρχε ειρηνικά» μαζί του, ενώ ταυτόχρονα ήταν σε θέση ν' αποτελέσει στρατιωτικά το αντίπαλο δέος αν χρειαζόταν. Είναι επίσης η περίοδος όπου, ιδίως στη Δυτική Ευρώπη, ο καπιταλισμός έμοιαζε να έχει «εξημερωθεί», να πλαισιώνεται από πολιτικές σχέσεις ανάμεσα σε τάξεις και από αμετάκλητους θεσμούς, που προήλθαν και οι μεν και οι δε από τους μεγάλους διεκδικητικούς αγώνες της συγκρατημένης, δηλαδή ανεκπλήρωτης, επανάστασης του τέλους του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Στη Γαλλία, πεδίο των μεγάλων αγώνων του 1936 και του 1945, έτρεφαν για πολύ καιρό ιδιαίτερα έντονες αυταπάτες σχετικά με τη δυνατότητα αυτών των σχέσεων και αυτών των θεσμών να θέσουν τις βάσεις για μία συνεχή βελτίωση της κατάστασης της εργατικής τάξης, αλλά και ευρύτερων στρωμάτων της κοινωνίας. Ο Πιέρ Μπουρντιέ κάνει λάθος όταν αδιαφορεί για το ζήτημα του καπιταλισμού και της υπέρβασής του και επικεντρώνεται στο νεοφιλελευθερισμό. Δεν είναι όμως ο μόνος στην Αριστερά που θρηνεί για το θάνατο του «πολιτισμού στην υπηρεσία του δημόσιου συμφέροντος», που υπήρξε ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Γαλλίας, αλλά δεν επεκτάθηκε παρά μόνο σε μερικές χώρες της Ευρώπης.

Η επικαιρότητα της έννοιας του παρασιτισμού

Το κεφάλαιο VIII του βιβλίου *«Ιμπεριαλισμός, Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού»* του Λένιν τιτλοφορείται *«Ο παρασιτισμός και το σάπισμα του καπιταλισμού»*, ένας τίτλος που πάντα ενοχλούσε τους θεωρητικούς των κομμουνιστικών κομμάτων. Αυτό όμως ίσχυε στο χθες. Εκείνη την εποχή, η «ειρηνική συνύπαρξη» με τον καπιταλισμό, καθώς και οι διάφορες μεταμορφώσεις της, ήταν δύσκολο να θεμελιωθούν με μοναδικό επιχείρημα την υπεράσπιση της «πατρίδας του σοσιαλισμού».

Ακόμα και κυριαρχούμενο από τον «αμερικανικό ιμπεριαλισμό», το σύστημα –την ειρηνική συνύπαρξη με το οποίο υποστήριζαν τα κομουνιστικά κόμματα– θα έπρεπε να έχει κάτι το «θετικό», όσο περιορισμένο και αν ήταν. Όπως, για παράδειγμα, ότι ήταν ακόμα ικανό να προσφέρει στην εργατική τάξη και στα κοινωνικά στρώματα –που ήταν σύμμαχοί της– μερικές προοπτικές βελτίωσης των υλικών και ηθικών συνθηκών διαβίωσής τους. Ο «ενοχλητικός» χαρακτήρας της ανάλυσης του Λένιν είναι φυσικά ακόμα μεγαλύτερος σήμερα για ό,τι έχει απομείνει από αυτά τα κόμματα. Παρ' όλα αυτά, το ιστορικό απόσπασμα που αντιστοιχεί σε αυτό που ονομάστηκε «παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου» είναι αναμφίβολα εκείνο όπου ο Λένιν, με τη βοήθεια του Χόμπσον, αναλύει ένα σύνολο τάσεων, οι οποίες επανεμφανίζονται σήμερα σε μία κλίμακα που είναι πολύ πιο μεγάλη απ' όσο τις παραμονές του Πρώτου Παγκόσμιου πολέμου.

Για μία περίοδο, στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, το βιομηχανικό κεφάλαιο –αυτό για το οποίο ο Μαρξ γράφει στο πρώτο κεφάλαιο του δεύτερου βιβλίου του «Κεφαλαίου» ότι *«είναι ο μοναδικός υποστασιακός τρόπος του κεφαλαίου, όπου*

λειτουργία του κεφαλαίου, δεν είναι μόνο ο σφετερισμός της υπεραξίας, ή αντίστοιχα του υπερπροϊόντος, αλλά ταυτόχρονα και η δημιουργία όλων αυτών»– φάνηκε να κυριαρχεί εκ νέου στις προωθημένες καπιταλιστικές οικονομίες. Το «στρώμα των εισοδηματιών», δηλαδή των προσώπων που ζουν με το «κόψιμο των κουπονιών» ...των προσώπων που «το επάγγελμά τους είναι η τεμπελιά», φάνηκε να έχει εξαφανιστεί, η ύπαρξή του να μην είναι πια παρά θεωρητική. Παρόμοια, κάτω από την αιγίδα των βιομηχανικών ομίλων (των υπερεθνικών εταιρειών), η ιμπεριαλιστική κυριαρχία πάνω στις νέο-αποικιοκρατούμενες ή «εξαρτημένες» χώρες φαινόταν να είναι έστω και σε μικρό βαθμό φορέας της προόδου, εφ' όσον συνοδευόταν με μία επέκταση των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων και με τη συγκρότηση μιάς γηγενούς εργατικής τάξης. Φαινόταν ότι ο ιμπεριαλισμός δεν μπορούσε πια να οριστεί με λακωνικό τρόπο ως «μία τεράστια συσσώρευση του κεφαλαίου σ' ένα μικρό αριθμό χωρών», δηλαδή στις χώρες που μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «κράτη-εισοδηματίες». Φαινόταν ότι η παραγωγή υπερίσχυε της ιδιοποίησης, η βιομηχανία του χρήματος, το κέρδος (που σε μεγάλο βαθμό επανεπενδυόταν) των εισοδημάτων από προσόδους. Έχοντας ως κεντρικό του άξονα τη μορφή του εισοδηματία, το κεφάλαιο VIII του βιβλίου του Λένιν ήταν ένα από αυτά που, στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, θα μπορούσε κάποιος να τα προσπεράσει πολύ γρήγορα.

Σήμερα, από αυτή την άποψη, τα πράγματα είναι πολύ χειρότερα. Δεν είναι φυσικά δυνατό να υπάρξει ευθυγράμμιση με τη σοσιαλδημοκρατία που έχει γίνει σοσιαλφιλελεύθερη, αν δεν συγκαλυφθεί η ανάλυση του Λένιν, έστω και μέσω του ισχυρισμού ότι είχε αξία στο παρελθόν αλλά δεν έχει σήμερα. Όμως κάτι τέτοιο δυστυχώς δεν ισχύει. Σήμερα η παγκόσμια κοινωνία βρίσκεται και πάλι κάτω από το ζυγό ενός καπιταλισμού στον οποίο κυριαρχούν στρώματα που έχουν τα χαρα-

κτηριστικά του εισοδηματία, ενός καπιταλισμού που ο τρόπος με τον οποίο ασκεί την εκμετάλλευση χαρακτηρίζονται από μία ιδιαίτερα έντονη απληστία και αγριότητα, ακριβώς επειδή είναι παρασιτικός. Και είναι παρασιτικός τόσο με την έννοια που δίνει στον όρο ο Λένιν, δηλαδή ότι είναι οργανωμένος γύρω από θεσμούς (τις χρηματαγορές) και κράτη (πρωτίστως, τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία) που ο μόνος χαρακτηρισμός που μπορεί να τους αποδοθεί είναι αυτός του εισοδηματία, όσο και με την έννοια που δίνει στον όρο ο Μαρξ, δηλαδή ότι χαρακτηρίζεται από μορφές συσσώρευσης που στρέφονται περισσότερο προς την ιδιοποίηση παρά προς τη δημιουργία υπεραξίας.

Τζορτζ Σόρος
Ένας κλασικός εκπρόσωπος του δυτικού καπιταλισμού.

Στο ίδιο κεφάλαιο του δεύτερου βιβλίου του «Κεφαλαίου», ο Μαρξ γράφει κάτι του οποίου η σημασία έχει πρακτικά μηδενιστεί μέχρι σήμερα:

> *«Ακριβώς επειδή η χρηματική όψη της αξίας είναι η αυτόνομη, χειροπιαστή παραστατική της μορφή, γι' αυτό η κυκλοφοριακή μορφή, που αφετηρία και τέρμα της είναι πραγματικό χρήμα, εκφράζει με τον πιο χειροπιαστό τρόπο, την απόκτηση του χρήματος, το κίνητρο της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. Η παραγωγική διαδικασία εμφανίζεται μόνο και μόνο σαν αναπόφευκτος ενδιάμεσος αρμός, σαν αναγκαίο κακό για χάρη της απόχτησης του χρήματος. Έτσι όλα τα έθνη του κεφαλαιοκρατικού τρόπου της παραγωγής αρπάζονται περιοδικά από έναν ίλιγγο, όπου θέλουν να πετύχουν την απόχτηση του χρήματος χωρίς τη μεσολάβηση της παραγωγικής διαδικασίας».*

Σήμερα, τα μεγάλα καπιταλιστικά κράτη έχουν κάνει κάτι περισσότερο από το ν' αφεθούν σε αυτόν τον ίλιγγο. Παραδίνοντας το πρόσταγμα στις «αγορές», παρέδωσαν την παγκόσμια οικονομία, τόσο τις δικές τους όσο και εκείνη ολόκληρου του πλανήτη, στα χέρια ανθρώπων που έχουν αυτή ακριβώς την άποψη για τον κόσμο.

Οι προτεραιότητες του κεφαλαίου-χρήματος

Στη σημερινή της μορφή, η κίνηση του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος διέπεται πρωτίστως από τη συγκρότηση νέων μορφών και την ανασύσταση πιο ισχυρών μορφών συγκέντρωσης του κεφαλαίου-χρήματος (τα μεγάλα ταμεία που συγκεντρώνουν αποταμιεύσεις και επενδύουν στις χρηματαγορές), καθώς και από τη μεταβίβαση στις χρηματαγορές

των σημαντικών λειτουργιών της κατανομής των εισοδημάτων και των ουσιαστικών οικονομικών ρυθμίσεων, οι οποίες ήταν για πολλά χρόνια στις χώρες που αποτελούν τις μητροπόλεις του καπιταλισμού κάτω από τον έλεγχο των κρατών. Οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, δεν είναι όμως αυτοί που κατευθύνουν την κίνηση της συσσώρευσης στο σύνολό της. Αυτή διευθετείται σύμφωνα με τις γιγαντιαίες μεταβιβάσεις αξίας και υπεραξίας οι οποίες πραγματοποιούνται προς όφελος του κεφαλαίου-χρήματος που ζει από τα μερίσματα και τους τόκους των δανείων.

Η αναγωγή της χρηματιστικής σφαίρας της οικονομίας στο επίπεδο μιάς «αυτόνομης δύναμης» από ανθρώπους που αγνοούν τόσο το «συντομευμένο» κύκλο του κεφαλαίου (Χ-Χ), όσο και την ανάλυση του φετιχιστικού χαρακτήρα των χρηματιστικών δραστηριοτήτων, είχε ως αποτέλεσμα να συσκοτίσει το ρόλο που διαδραμάτισαν τα ίδια τα κράτη στη γέννηση της «τυραννίας των αγορών». Με αυτόν τον τρόπο αποκρύπτονται οι μηχανισμοί μέσω των οποίων η χρηματιστική σφαίρα της οικονομίας, πριν ακόμα εγκαθιδρύσει κλειστά κυκλώματα εσωτερικού καταμερισμού των καθαρά χρηματιστικών κερδών και των απωλειών, συντηρείται με τις μεταβιβάσεις πλούτου που είναι εντελώς συγκεκριμένες. Τα κεφάλαια που αξιοποιούνται μέσα στη χρηματιστική σφαίρα της οικονομίας γεννήθηκαν –και συνεχίζουν να γεννιούνται– στον παραγωγικό τομέα. Η αξιοποίηση ή «απόδοση» του μεγαλύτερου μέρους των πραγματικών πόρων που αποκτούν στην κυριότητά τους οι χρηματιστικοί θεσμοί γίνεται με τη μορφή τοποθετήσεων σε ομόλογα και μετοχές, δηλαδή σε πιστωτικούς τίτλους για τις μελλοντικές οικονομικές δραστηριότητες.

Οι τίτλοι αυτοί, που αποκαλούνται χρηματιστικό ενεργητικό, χαρακτηρίζονται από μία διπλή εικονική διάσταση. Έχουν μία αυτόνομη ύπαρξη στις δευτερεύουσες αγορές τίτλων, ό-

που υπόκεινται σε διαδικασίες αύξησης της αξίας τους μόνο για όσο διάστημα έχουν ισχύ οι αποτιμήσεις των χρηματιστηριακών παραγόντων σχετικά με αυτή την αξία ή πραγματοποιούνται συναλλαγές σχετικές με την αξία τους ανάμεσα σε χρηματιστικούς παράγοντες. Η χρηματιστηριακή λοιπόν αξία τους μπορεί να καταρρεύσει και να μην έχουν πια μεγαλύτερη αξία από «κουρελόχαρτα». Όπως έδειξε η εμπειρία της δεκαετίας του 1930, οι πιστώσεις με βάση τις μελλοντικές δραστηριότητες ενδέχεται, από τη μία μέρα στην άλλη, να μην αξίζουν τίποτα. Όσο όμως η συσσώρευση δεν διακόπτεται από σημαντικές κρίσεις που κλονίζουν ταυτόχρονα την παραγωγή, τις συναλλαγές και τις χρηματαγορές, ή όσο δεν συμβαίνουν μείζονα πολιτικά γεγονότα που οδηγούν σ' ένα χρεοστάσιο, ή ακόμα και σε μία διαγραφή των κρατικών χρεών, το κεφάλαιο που ανήκει στην κατηγορία του «κεφαλαίου-χρήματος για δανεισμό» ή του «χρηματιστικού κεφαλαίου» επωφελείται από μία ροή εισοδημάτων που τρέφονται από «πραγματικές» αφαιμάξεις στα πρωτογενή εισοδήματα, τα οποία δημιουργούνται από την παραγωγή νέων αξιών και νέου πλούτου.

Το κεφάλαιο-χρήμα χαρακτηρίζεται από δύο εγγενή στοιχεία. Το πρώτο είναι η πεποίθηση με την οποία είναι διαποτισμένο ότι τα κεφάλαια που επενδύει με τη μορφή διαπραγματεύσιμων τίτλων ενεργητικού στις χρηματαγορές, δηλαδή τα τοποθετεί χρηματιστικά, έχουν τη «φυσική ιδιότητα» να «παράγουν αποδόσεις». Ήταν αυτό που ο Μαρξ είπε κάποτε για τους κατόχους του κεφαλαίου, ότι το ενεργητικό θα έπρεπε να παράγει εισοδήματα (πρωτίστως, μερίσματα και τόκους) «όπως η ιδιότητα της απιδιάς είναι να παράγει απίδια». Το δεύτερο στοιχείο, που συνδέεται με το πρώτο, είναι φορέας αυτού που στη σημερινή οικονομική ιδιόλεκτο ονομάζεται «κληρονομική προσέγγιση» και η οποία αναπτύσσει σε κάθε κάτοχο χρηματιστικών περιουσιακών στοιχείων την τάση να συντηρεί ένα α-

πόθεμα του πλούτου του αντί να διατρέχει κινδύνους για να τον αυξήσει. Ανεξάρτητα από τις «κερδοσκοπικές» δραστηριότητες στις οποίες μπορεί να επιδοθεί, το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του κεφαλαίου είναι ότι βρίσκεται σε μέρη και έχει ορίζοντες αξιοποίησής του που διαφέρουν και βρίσκονται πολύ μακριά από εκεί όπου εκτυλίσσονται οι δραστηριότητες των επενδύσεων, της παραγωγής και της διάθεσης στο εμπόριο (που διασφαλίζουν το αναγκαίο κλείσιμο του κύκλου για την αξιοποίηση του παραγωγικού κεφαλαίου). Η απόσταση δεν είναι μόνο φυσική, αλλά και εννοιολογική. Δίκαια λοιπόν ο Λένιν γράφει, στο ίδιο κεφάλαιο, σχετικά με το στρώμα των εισοδηματιών ότι είναι *«πρόσωπα που είναι τελείως ξεκομμένα από τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε επιχείρηση»*. Αυτός ο χαρακτηρισμός παραμένει έως σήμερα ακριβής, ακόμα και όταν οι εκπρόσωποι του κεφαλαίου-χρήματος από προσόδους συμμετέχουν στις «επιτροπές ελέγχου», μέσω των οποίων ασκούν «την κυριαρχία τους στην επιχείρηση». Οι θεσμοί που δραστηριοποιούνται στις χρηματαγορές έχουν τη δική τους αντίληψη για τον κόσμο, και πρώτα απ' όλα για την οικονομία. Χρειάζονται εισροές από κανονικά εισοδήματα για τις τοποθετήσεις τους, οι οποίες αποφέρουν σίγουρες αποδόσεις με το λιγότερο κόστος. Οι καθυστερήσεις για να ωριμάσουν οι συνθήκες, οι οποίες αφορούν τη μεγάλη πλειοψηφία των παραγωγικών επενδύσεων, βρίσκονται εντελώς έξω από τον ορίζοντά τους. Από τις χρηματιστικές επενδύσεις, οι τίτλοι του δημόσιου χρέους, και ιδίως των Ηνωμένων Πολιτειών που η χρηματική τους αξιοπιστία είναι η πιο υψηλή, κατέχουν μία προεξέχουσα θέση. Η ασφάλεια και η τακτικότητα των αποδόσεων καθιστούν αυτούς τους τίτλους την κατεξοχήν επιλογή των σημερινών οργανισμών του χρηματιστικού κεφαλαίου, που η λειτουργία τους είναι να διασφαλίζουν τη ροή μόνιμων και σταθερών εισοδημάτων. Όμως, τα μερίσματα που αποτελούν

μια αφαίμαξη από τα κέρδη των βιομηχανικών ομίλων απέκτησαν μία διαρκώς αυξανόμενη σημασία. Η αποστολή των «επιτροπών ελέγχου» είναι να ελέγχουν άοκνα το επίπεδο και την τακτικότητα της ροής των μερισμάτων.

Τα χαρακτηριστικά του κεφαλαίου-χρήματος από προσόδους

Στη σημερινή εποχή, η χωρίς προηγούμενο οικονομική και κοινωνική δύναμη που έχει αποκτήσει το κεφάλαιο είναι αδιαχώριστη από τη θέση που κατέχουν τα ιδιωτικά συστήματα συνταξιοδότησης. Στις μητροπόλεις, που είναι και οι πιο ισχυρές οικονομικά χώρες του συστήματος του ιμπεριαλισμού, τα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία διοχετεύουν προς όφελος των χρηματαγορών ένα σημαντικό μέρος των αποταμιεύσεων των μισθωτών. Η κατηγορία του κεφαλαίου που όρισαν ως κεφάλαιο από προσόδους αρχικά ο Μαρξ και στη συνέχεια ο Κέινς (η βαθιά ασυμβατότητα του εισοδηματία με μία οικονομία προσανατολισμένη προς τις επενδύσεις και την απασχόληση τον οδήγησαν να εκθειάσει την εξαφάνισή τους «μέσω ευθανασίας» στο τελευταίο κεφάλαιο της Γενικής Θεωρίας) έχει σήμερα ενισχυθεί ποιοτικά εξ αιτίας της συγκρότησης και της αύξησης αυτών των ταμείων. Ήδη, η καταβολή των συντάξεων σε δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους, οι οποίες αναλογούν σε σημαντικά τμήματα του ΑΕΠ, πραγματοποιείται με μέσα που αφαιμάσσουν από το δημιουργημένο πλούτο, με τις χρηματαγορές να λειτουργούν ως ενδιάμεσοι. Η υλική ύπαρξη αυτών των συνταξιούχων εξαρτάται από την υγεία των «αγορών». Εδώ και χρόνια η καταβολή των συντάξεων, βασίζεται κυρίως στο ύψος των πραγματικών επιτοκίων.

Όμως, αυτά αποτελούν την άμεση αιτία για αύξηση με τη μορφή χιονοστιβάδας του δημοσίου χρέους, κάτι που αποτελεί

την αιχμή του δόρατος για την καταστροφή των δημοσίων συστημάτων κοινωνικής προστασίας και για την αποδιάρθρωση της ικανότητας οικονομικής δράσης των κρατών.

Το δεύτερο στοιχείο μέσω του οποίου αποκτούν πόρους τα ταμεία συνταξιοδότησης και τοποθετήσεων είναι τα μερίσματα που αφαιρούνται με αφαίμαξη από τα κέρδη. Όμηροι του χρηματιστικού κεφαλαίου, οι πρώην μισθωτοί έχουν επομένως γίνει και αυτοί ένα κοινωνικό στρώμα που «ενδιαφέρεται αντικειμενικά» να είναι όσο το δυνατό μεγαλύτερο το ποσοστό εκμετάλλευσης των εν ενεργεία μισθωτών.

Ο Λένιν θα έλεγε ότι το κεφάλαιο-χρήμα από προσόδους επιχείρησε και εν μέρει πέτυχε να προσελκύσει προς το μέρος του την εργατική αριστοκρατία.

Σε μερικές χώρες, οι εκπρόσωποι των μισθωτών στα συμβούλια επιτήρησης των ταμείων συνταξιοδότησης των μεγάλων ομίλων ή εταιρειών έχουν αρχίσει να ενδιαφέρονται με ποιο τρόπο οι αποταμιεύσεις τους θα χρησιμεύουν ως οικονομική, πολιτική και κοινωνική δύναμη κρούσης προς όφελος των χρηματαγορών.

Όμως, το ενδιαφέρον τους σε πολύ λίγες περιπτώσεις επεκτείνεται πέρα από τα σύνορα των χωρών τους. Σπάνια αναρωτιούνται για τη λειτουργία των λεγόμενων «αναδυόμενων» αγορών, δηλαδή των χωρών ή των πολιτικών επικρατειών που διαθέτουν μία χρηματαγορά στην οποία μπορούν να έλθουν ξένα κεφάλαια και να θέσουν τις βάσεις για μία ροή των πόρων προς τις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις.

Οι οικουμενικές τάσεις της «πληθυντικής αριστεράς» σε όλες της τις συνιστώσες έχουν αρχίσει να γεννούν μία σχετική επιείκεια απέναντι στα κεφαλαιοποιητικά συστήματα συνταξιοδότησης. Τα κεφάλαια τοποθέτησης που προέρχονται από τις αποταμιεύσεις των μισθωτών συνδέονται με ιδιαίτερα καταστρεπτικούς μηχανισμούς μεταβίβασης του πλούτου. Αποτε-

λούν αναπόσπαστο μέρος του συνόλου των διαδικασιών που οδηγούν σ' ένα χαμηλό επίπεδο επενδύσεων, στην επιτάχυνση της υποβάθμισης των συνθηκών στην αγορά εργασίας, στην επιδείνωση της μισθωτής σχέσης, καθώς και στην παγίωση σε παγκόσμιο επίπεδο σχέσεων υποταγής ανάμεσα στα κράτη.

Τα άρθρα των πιο έγκυρων οικονομικών εφημερίδων και περιοδικών των αγγλοσαξονικών χωρών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς χαρακτηρίζονται από μία απόλυτη διαύγεια σε όλα αυτά τα ζητήματα. Το ίδιο ισχύει και για τους Financial Times, από τους οποίους παραθέτω το κύριο άρθρο της 6ης Μαρτίου 1998. Ο συντάκτης αυτού του άρθρου, που τιτλοφορείται *«Η άποψη του δρος Πανγκλός για την παγκοσμιοποίηση»*, αναρωτιέται για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα ενός συστήματος που βρίσκεται κάτω από την εξουσία του κεφαλαίου-χρήματος. Εκφράζει την ανησυχία του ότι ενδέχεται να υπάρξουν:

> *«Στη Δύση επενδυτές χρηματοδότες που έχουν ανατραφεί με την ιδέα ότι θα παίρνουν αυτοί την τελική απόφαση για ένα ριψοκίνδυνο εγχείρημα και ότι επίσης έχουν ένα θεϊκής προέλευσης δικαίωμα να λαφυραγωγούν τα μερίσματα από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των εταιρειών του βιομηχανικού τομέα».*

Αναφερόμενος στους μηχανισμούς διοχέτευσης της ροής των παγκόσμιων πόρων προς τα κράτη-εισοδηματίες, ο συντάκτης του άρθρου εκφράζει την ανησυχία του για το ενδεχόμενο η οικονομική και χρηματοπιστωτική ασιατική κρίση ν' αποτελεί μία προειδοποίηση:

> *«Ο δρ Πανγκλός ήταν ένα πρώιμος οπαδός της παγκοσμιοποίησης, καθώς διαβεβαίωνε ότι όλα θα*

πήγαιναν προς το καλύτερο στο βέλτιστο των κόσμων που θα μπορούσε να υπάρξει. Παρ' όλα αυτά, εκείνο που ουσιαστικά πραγματεύεται ο Βολταίρος στο Καντίτ είναι η διαρκής παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Είναι ασφαλώς εφικτό οι συντάξεις στις δυτικές χώρες να πληρώνονται από το μόχθο των μαζών της Κίνας. Προς το παρόν όμως, δεν πάνε όλα προς το καλύτερο στον κόσμο του παγκόσμιου κεφαλαίου. Και οι πολιτικοί κίνδυνοι της παγκοσμιοποίησης παρουσιάζονται με αληθοφανή τρόπο μικρότεροι απ' όσο πραγματικά είναι».

Το βιομηχανικό κεφάλαιο στο πλαίσιο της συσσώρευσης

Οι βιομηχανικοί όμιλοι ήταν οι κύριοι ευεργετημένοι από τη φιλελευθεροποίηση των επενδύσεων και των συναλλαγών, την οποία τόσο πολύ εκθειάζουν οι υμνητές του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Τη χρησιμοποίησαν για ν' ασκήσουν πιέσεις στους μισθωτούς, μαζί με την πραγματική απειλή ότι θα μεταφέρουν τις μονάδες παραγωγής σε χώρες όπου το εργατικό δυναμικό είναι φθηνό και οι μισθωτοί προστατεύονται ελάχιστα ή καθόλου. Εκμεταλλεύονται τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου τόσο για να εδραιώσουν δίκτυα εφοδιασμού και υπεργολαβιών εκεί όπου το κόστος είναι πιο χαμηλό, αλλά και για ν' ανταγωνίζονται με αθέμιτο τρόπο τις επιχειρήσεις με μικρότερη παραγωγικότητα των χωρών των οποίων άνοιξαν εκβιαστικά τις αγορές.

Όμως, η δύναμη που έχει αποκτήσει το χρηματιστικό κεφάλαιο επηρεάζει επίσης, με ολοένα και πιο έντονο τρόπο, τις στρατηγικές του βιομηχανικού κεφαλαίου. Μετά το πέρασμα α-

πό τον καπιταλισμό του ελεύθερου ανταγωνισμού στο μονοπωλιακό καπιταλισμό που συντελέστηκε πριν από έναν αιώνα, οι βιομηχανικοί όμιλοι είναι χωρίς εξαίρεση «χρηματοδοτικοί όμιλοι στους οποίους δεσπόζει η βιομηχανία».

Η περίπτωση της Γερμανίας, που χρησιμοποιούν ως παράδειγμα ο Χίλφερντινγκ και ο Λένιν και όπου το τραπεζικό κεφάλαιο κυριάρχησε πάνω στο βιομηχανικό κεφάλαιο, δεν υπήρξε ποτέ η μοναδική μορφή που πήρε αυτή η αλληλοδιείσδυση.

Στις ΗΠΑ, ο Κάρνεγκι και ο Ροκφέλερ υπήρξαν οι πρωτοπόροι των οργανωτικών μορφών μέσω των οποίων ο «βιομήχανος», για να διατηρήσει την αυτονομία του απέναντι στον «τραπεζίτη», συγκρότησε μία ομάδα (την «εταιρεία») και εκτός από βιομήχανος έγινε και χρηματοδότης.

Η επανεμφάνιση του συγκεντρωμένου κεφαλαίου-χρήματος και η απόκτηση από αυτό του ελέγχου του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος συνοδεύτηκαν από δύο εξελίξεις, οι οποίες δικαιώνουν το έργο του Λένιν και επιτρέπουν μία διπλή πραγμάτωση, σ' επίπεδο μορφής, αυτής της αλληλοδιείσδυσης η οποία γεννάει το «χρηματιστικό κεφάλαιο».

Η πρώτη είναι η ενίσχυση της διαδικασίας που μπορούμε να ορίσουμε με την έκφραση «αυξανόμενη μετατροπή των βιομηχανικών ομίλων σε χρηματιστικούς». Η έκφραση δεν έχει μία ισχυρή εννοιολογική αξία. Πρόκειται κυρίως για ένα πρακτικό τρόπο για να εκφραστεί το γεγονός ότι, μέσα στο πλαίσιο της χρηματιστικής παγκοσμιοποίησης, οι βιομηχανικοί όμιλοι τόνισαν ιδιαίτερα τα χαρακτηριστικά τους ως χρηματιστικών ομίλων, έστω και μόνο επειδή υπόκεινται ταυτόχρονα στην επιταγή και στις ευκαιρίες να πραγματοποιούν «καθαρά» χρηματιστικές τοποθετήσεις. Κάθε φορά που μπορούν να το κάνουν, οι βιομηχανικοί όμιλοι προσπαθούν ν' αποφασίζουν οι ίδιοι για την αυστηρά χρηματιστική και συχνά εντελώς κερδο-

σκοπική χρησιμοποίηση ενός μέρους «του μη επενδυμένου κέρδους». Μέσα στο πλαίσιο της αργής αύξησης και της βιομηχανικής υπερσυσσώρευσης, οδηγούνται να ευνοούν τις βραχυπρόθεσμες τοποθετήσεις. Έτσι, πληροφορηθήκαμε ότι η ανάκαμψη της «αποδοτικότητας» της Renault βασίστηκε σε δύο πυλώνες: στις μαζικές απολύσεις, στην ελαστικότητα και στη «μισθολογική πειθαρχία», αλλά και σε σημαντικά χρηματιστικά κέρδη που οφείλονται στην «καλή υγεία των αγορών».

Ο άλλος νέος μεγάλος μηχανισμός αλληλοδιείσδυσης είναι η είσοδος των κεφαλαίων χρηματιστικής τοποθέτησης στα διοικητικά συμβούλια των ομίλων με την απόκτηση ενός μέρους του κεφαλαίου τους. Τα κεφάλαια αυτά φέρνουν μαζί τους αυστηρά χρηματιστικά κριτήρια αποδοτικότητας, που επιδεινώνουν την εκμετάλλευση των μισθωτών και τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις.

Τα χαρακτηριστικά της βασισμένης σε προσόδους συσσώρευσης που συντελείται κάτω από την κυριαρχία του χρηματιστικού κεφαλαίου δεν εκδηλώνονται στους βιομηχανικούς ομίλους μόνο στη διαδικασία μετατροπής του σε χρηματιστικούς ομίλους. Υπάρχουν πολλοί ακόμα μηχανισμοί που ωθούν προς την ίδια κατεύθυνση και η ισχύς τους ενισχύθηκε προς όφελος της χρηματιστικής φιλελευθεροποίησης και της παγκοσμιοποίησης.

Οι συγχωνεύσεις -εξαγορές αποτελούν τυπικά παραδείγματα μίας αποπληθωριστικής συγκυρίας, της οποίας αποτελούν συνέπειες ενώ ταυτόχρονα είναι και ένας επιβαρυντικός παράγοντας. Χαρακτηρίζονται από την ιδιότητα ότι δεν αποσκοπούν σε μία επέκταση της παραγωγής μέσω της δημιουργίας νέων δυνατοτήτων αλλά μόνο στην αναδιάρθρωση των υφιστάμενων δυνατοτήτων μέσω της μείωσης του εργατικού δυναμικού, καθώς και στη μεταβίβαση προς όφελος του ομίλου-αγοραστή μεριδίων των αγορών των ομίλων ή των εται-

ρειών που συγχωνεύονται (αυτός είναι ένας από τους κύριους στόχους των συγχωνεύσεων-εξαγορών).

Βλέπουμε λοιπόν μια αύξηση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου, που σε μερικές περιπτώσεις είναι σημαντική, μέσα στα πλαίσια οικονομιών που παρ' όλα αυτά παρουσιάζουν μικρή ή πολύ μικρή αύξηση.

Οι επιπτώσεις όμως δεν είναι μόνο αυτές. Η διόγκωση της συγκέντρωσης και του συγκεντρωτισμού του κεφαλαίου, που είναι αποτέλεσμα αυτών των συγχωνεύσεων, είχε ως αποτέλεσμα μία γενική και σχεδόν συνεχή αύξηση «του βαθμού μονοπώλησης». Αυτός με τη σειρά είναι η αιτία μιάς σημαντικής αύξησης «των μεικτών κερδών» των ομίλων μέσω «της ιδιοποίησης μέρους της αξίας που παρήγαγαν πιο μικρές ή πιο ανίσχυρες ως προς τη διαπραγματευτική τους ικανότητα εταιρείες».

Η ανάδυση αυτών που ονομάζονται «εταιρείες-δίκτυα» συμβάδισε με μια διαδικασία «διατάραξης» των ορίων ανάμεσα στο «κέρδος» και στην «πρόοδο» στη διαμόρφωση των κερδών από εκμετάλλευση των ομίλων, καθώς και με την αυξημένη βαρύτητα της ιδιοποίησης αξιών που είχαν ήδη δημιουργηθεί μέσω των αφαιμάξεων στην παραγωγική δραστηριότητα και στα πλεονάσματα άλλων επιχειρήσεων.

Η «παράδοξη» αύξηση των κερδών και των δυνατοτήτων αυτοχρηματοδότησης βιομηχανικών ομίλων εν μέσω της στασιμότητας των οικονομιών βασίζεται επομένως και στους μηχανισμούς διοχέτευσης της αξίας που γεννιέται από την ισχύ του μονοπωλίου ζήτησης και προστίθεται στις αξίες που προκύπτουν από την επιδείνωση της εκμετάλλευσης της εργασίας από κάθε βιομηχανικό όμιλο ξεχωριστά.

Βασίζεται όμως με ακόμα πιο κομβικό τρόπο στις τροποποιήσεις της σχέσης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία (η μισθωτή σχέση), μία διάσταση κλειδί της παγκοσμιοποίησης που γεννήθηκε από τη φιλελευθεροποίηση και την απορύθμιση

με ρυθμούς και σε συνθήκες που διέφεραν σημαντικά μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ –γιατί όλες οι χώρες δεν εφάρμοσαν τις πολιτικές της φιλελευθεροποίησης και της απορύθμισης των μισθών και των συνθηκών εργασίας με τόση ταχύτητα και τόση βιαιότητα όσο οι ΗΠΑ και η Μεγάλη Βρετανία–, οι βιομηχανικοί όμιλοι επωφελήθηκαν από την αύξηση της ανεργίας και από την ανασύσταση της «εφεδρικής στρατιάς της βιομηχανίας» για ν' ασκήσουν πιέσεις στους μισθούς και στις συνθήκες πρόσληψης, όπως επίσης εκμεταλλεύτηκαν τις νέες τεχνολογίες για να επιβάλουν νέες νόρμες εργασίας στα εργαστήρια και στα γραφεία. Και μπόρεσαν να το κάνουν με ακόμα μεγαλύτερη ευκολία, καθώς η φιλελευθεροποίηση είχε ως συνέπεια η εφεδρική στρατιά της βιομηχανίας να γίνει μία «παγκόσμια στρατιά».

Οι μετεγκαταστάσεις των παραγωγικών μονάδων, είτε με τη μορφή άμεσων επενδύσεων είτε ως διεθνείς υπεργολαβίες, επιτρέπουν στους βιομηχανικούς ομίλους ν' αντλούν από τα παγκόσμια αποθέματα του εργατικού δυναμικού διαφόρων ειδικοτήτων, χωρίς να χρειάζεται να το φέρνουν μέσω της μετανάστευσης στις μητροπόλεις, αλλά χρησιμοποιώντας το για να προωθήσουν μία διαδικασία διεθνούς ευθυγράμμισης των μισθών σε πιο χαμηλά επίπεδα για μία δεδομένη ειδικότητα.

Οι χώρες κάτω από την κυριαρχία του χρήματος

Με βάση κυρίως πολιτικά κριτήρια, ο Λένιν χαρακτήριζε τον ιμπεριαλισμό ως *«την αντίδραση σε όλες τις γραμμές»*. Επισήμαινε την παρουσία τάσεων στασιμότητας που γεννιόταν από τις θέσεις των μονοπωλίων στις αγορές. Την εποχή όμως που έγραφε, δεν μπορούσε ακόμα να διακρίνει ότι η κυριαρχία αυτών των τάσεων θα οδηγούσε σε μία συστολή του καπιταλιστικού συστήματος.

Ο Τρότσκι υπήρξε ο πρώτος που αναγνώρισε πίσω από την κρίση της δεκαετίας του 1930 την ύπαρξη αυτών των τάσεων. Όμως, στη συνέχεια, αντιπαρατέθηκε στις απόψεις του η θεωρία του «νέο-καπιταλισμού», την οποία επεξεργάστηκε κυρίως το Ιταλικό Κομουνιστικό Κόμμα.

Στη διάρκεια της μεγάλης φάσης της επέκτασης του 1950-1974, ο καπιταλισμός φάνηκε ότι είχε καταφέρει να ξαναρχίσει τη διευρυμένη αναπαραγωγή. Αυτή τέλειωσε με την ύφεση του 1974-1975, που εγκαινίασε αυτό που ονομάστηκε «η κρίση», ένας όρος που δεν είναι αρκούντως ακριβής, ούτε όμως και εντελώς ακατάλληλος.

Σήμερα, ζούμε σε μία αντιφατική περίοδο. Από τη μία μεριά, ο καπιταλισμός μοιάζει να έχει θριαμβεύσει. Μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, ολοκληρώνει την καθυπόταξη των περιοχών και των δραστηριοτήτων που μέχρι τώρα διέφυγαν από την κυριαρχία του. Στην πραγματικότητα όμως το πραγματοποιεί μέσα σ' ένα πλαίσιο συνεχούς επιβράδυνσης των μακροπρόθεσμων επενδύσεων και της οικονομικής μεγέθυνσης, μέσα στο πλαίσιο μιάς κατάστασης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία δεικτών οι οποίοι δείχνουν ότι η συσσώρευση τείνει σε συστολή παρά σε διεύρυνση. Εμπνεόμενοι από την κλασική διάκριση που γίνεται στο ανέκδοτο κεφάλαιο του «Κεφαλαίου», μπορούμε να πούμε ότι η καθυπόταξη που επιβάλλει σχετίζεται με μηχανισμούς που θυμίζουν μάλλον μία τυπική παρά μία υπαρκτή υποταγή. Οι μηχανισμοί «απομύζησης» της αξίας κυριαρχούν εις βάρος της δημιουργίας. Η επιλογή των δεικτών για ν' αποτιμηθεί μία τάση δεν είναι φυσικά μία ουδέτερη πράξη. Παραπέμπει σε θεωρητικές και πολιτικές θεμελιώδεις αρχές.

Αν χρησιμοποιήσουμε το δείκτη της αύξησης του κατά κεφαλήν παγκόσμιου προϊόντος, που είναι ένας σοβαρός δείκτης της κατάστασης της παραγωγής πλούτου πριν από την πα-

ρέμβαση των συνθηκών κατανομής του, διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό της ετήσιας αύξησης προσέγγιζε το 4% μεταξύ 1960 και 1973, έπεσε στο 2,4% μεταξύ 1973 και 1980, ενώ δεν ήταν παρά μόνο 1,2% μεταξύ 1980 και 1993.

Ένας άλλος δείκτης που πολλοί οικονομολόγοι θεωρούν ζωτικής σημασίας είναι αυτός του επιπέδου των ιδιωτικών επενδύσεων. Όμως, στις χώρες του ΟΟΣΑ, δηλαδή στις πιο πλούσιες χώρες του πλανήτη, τόσο η καμπύλη των επενδύσεων όσο και εκείνη της αποταμίευσης τείνουν καθαρά προς τα κάτω, με τέτοιο τρόπο ώστε να βρισκόμαστε στα όρια μιάς διευρυμένης παραγωγής.

Το 1994, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου δημοσίευσε μία σειρά από μακροσκελείς στατιστικές που δείχνουν ότι υπάρχει μία σταθερή μείωση, ανεξάρτητα από τις κυκλικές διακυμάνσεις, του μέσου ετήσιου ποσοστού της παγκόσμιας οικονομικής μεγέθυνσης. Στην περίοδο 1984-1994, το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 2% και ενδέχεται να είναι ακόμα χαμηλότερο στην νέα χιλιετία.

Η διαρκώς αυξανόμενη υπερπαραγωγή που μεταλλάσσεται σε μία υπερπαραγωγή επιρρεπή σε οποιαδήποτε κρίση, όπως συμβαίνει σήμερα με τις περιπτώσεις της Κορέας και της Ιαπωνίας και θα συμβεί σύντομα με τις περιπτώσεις της Ταϊβάν και της Κίνας δεν είναι παρά μία από τις ορατές εκδηλώσεις μιάς κατάστασης της συσσώρευσης, στην οποία το καπιταλιστικό σύστημα ως όλο δεν παράγει πια αρκετή αξία, παρόλο που επανέφερε την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας σ' εκτεταμένη κλίμακα, παρ' όλο που παντού αυξάνεται ο βαθμός εκμετάλλευσης των εργαζομένων που χρησιμοποιεί.

Επιτρέψτε μου να επιμείνω. Η συνολική μάζα της αξίας που δημιουργείται δεν βασίζεται μόνο στο ποσοστό της υπεραξίας, αλλά και στον όγκο του κεφαλαίου που τίθεται σε κίνηση μέσα στην παραγωγή. Όμως, αυτός χαρακτηρίζεται από

την τάση να μειώνεται.

Είναι μέσα στο πλαίσιο αυτής της τάσης για συστολή του καπιταλιστικού συστήματος στις χώρες οι οποίες αποτελούν τις μητροπόλεις του που πρέπει να εξετάσουμε τη μοίρα που επιφυλάσσεται στις χώρες οι οποίες βρίσκονται στην περιφέρειά του.

Οι μόνες χώρες που ενδιαφέρουν το κεφάλαιο-χρήμα είναι αυτές που διαθέτουν μία αρκετά υψηλή θέση στο παγκόσμιο χρηματιστικό σύστημα ώστε να προσδοκούν να χαρακτηριστούν ως «αναδυόμενες χρηματαγορές». Εκτός από τις χώρες του ΟΟΣΑ, οι χώρες αυτές είναι λιγότερες από είκοσι. Και αυτό το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην εγκατάσταση μηχανισμών απομύζησης των πόρων προς τις μητροπόλεις.

Από τη μεριά τους, οι βιομηχανικοί όμιλοι των ιμπεριαλιστικών χωρών ενδιαφέρονται με ιδιαίτερα επιλεκτικό τρόπο για τις χώρες της περιφέρειας. Όταν το κάνουν, είναι για δύο λόγους.

Πρώτα απ' όλα, οι χώρες αυτές τους ενδιαφέρουν ως αγορές, καθώς οι εξαγωγές από τους μεγάλους βιομηχανικούς ομίλους μέσω των θυγατρικών τους που διαθέτουν τα προϊόντα τους στο εμπόριο αποτελούν την προτιμητέα επιλογή, ενώ οι άμεσες επενδύσεις με την αυστηρή έννοια του όρου δεν αποτελούν παρά μία δευτερεύουσα επιλογή που χρησιμοποιείται μόνο σε ειδικές συνθήκες.

Οι βιομηχανικοί όμιλοι συνεχίζουν να ιδρύουν θυγατρικές εταιρείες παραγωγής, μόνο όταν αυτή η μορφή άμεσης παρουσίας στην αγορά επιβάλλεται εξ αιτίας των διαστάσεων της αγοράς και της περιφερειακής στρατηγικής σημασίας της χώρας (όπως, για παράδειγμα, η Κίνα και η Βραζιλία), ή εξ αιτίας της προηγούμενης παρουσίας των ανταγωνιστών τους σε παγκόσμια κλίμακα των οποίων τις στρατηγικές πρέπει ν' αντιμετωπίσουν σε τοπικό επίπεδο, ή ακόμα εξ αιτίας της ύπαρξης

τοπικών ευκαιριών που δεν μπορούν να τις εκμεταλλευτούν χωρίς άμεσες επενδύσεις. Διαφορετικά, τα επίπεδα της παραγωγικότητας και τα αποθέματα της βιομηχανικής ικανότητας των μητροπολιτικών καπιταλιστικών χωρών ωθούν τους ομίλους να προτιμούν τις εξαγωγές ως μέσο εκμετάλλευσης μίας αγοράς. Οι υπόλοιπες χώρες χρησιμοποιούνται ως πηγές πρώτων υλών.

Η δεύτερη λειτουργία που επιτελούν οι χώρες για τις οποίες ενδιαφέρονται οι βιομηχανικοί όμιλοι είναι ότι παρέχουν για τις εντατικές βιομηχανίες ένα βιομηχανικό εργατικό δυναμικό, που είναι ταυτόχρονα ειδικευμένο (ή πολύ ειδικευμένο), πειθαρχημένο και φθηνό. Όμως και σε αυτή την περίπτωση, ο αριθμός των χωρών που πληρούν αυτές τις συνθήκες είναι πιο μικρός απ' όσο απαιτούν οι ήδη περιορισμένες ανάγκες του κεφαλαίου εξ αιτίας της γενικής αδυναμίας της συσσώρευσης.

Είναι λοιπόν μέσα σε αυτό το πλαίσιο που εντάσσονται η αύξηση της πείνας, οι πανδημίες και οι εμφύλιοι πόλεμοι σε πολλές χώρες του κόσμου. Η Μαύρη Αφρική, της οποίας το σύστημα απορρίπτει ένα μεγάλο μέρος από τις γεωργικές πρώτες ύλες οι οποίες παράγονται στα πλαίσια μιάς οικονομίας φυτειών που είχε πάρει τη θέση της παραγωγής διατροφικών ειδών και της οποίας το εργατικό δυναμικό δεν έχει τα «προτερήματα» του εργατικού δυναμικού των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας, αποτελεί μία χαρακτηριστική περίπτωση.

Όσα συμβαίνουν εδώ και δεκαπέντε χρόνια δεν είναι τυχαία. Αποτελούν μία άμεση συνέπεια, που επιδρά μέσω της πολιτικής διαφθοράς των ακρωτηριασμένων κρατών της νέο-αποικιοκρατίας, της περιθωριοποίησης της πλειοψηφίας των χωρών της ηπείρου στο σύστημα των διεθνών συναλλαγών. Η κατάσταση στη Μαύρη Ήπειρο μας δείχνει την «αναγκαιότητα» του καπιταλισμού που σαπίζει.

Πρόσφατα, ο ΟΗΕ αναγνώρισε τη γενοκτονία στη Ρουάντα

ως την τρίτη γενοκτονία του 20ού αιώνα, μετά από εκείνη των Αρμενίων και μετά το Ολοκαύτωμα. Αν όμως η γενοκτονία των Αρμενίων μπορεί ν' αναλυθεί χωρίς να προσφύγουμε στη θεωρία του ιμπεριαλισμού, αυτό δεν μπορεί να γίνει και για το Ολοκαύτωμα. Αν και με διαφορετικό τρόπο, το ίδιο ισχύει και για τη γενοκτονία στη Ρουάντα.

Στο τέλος μίας εξονυχιστικής μελέτης του για την Αφρική, ο Κλοντ Μεϊλασσού καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο καπιταλισμός επανέθεσε σε λειτουργία το νόμο για τον πληθυσμό του Μάλθους:

> *«Ο έλεγχος της δημογραφικής εξέλιξης των εκμεταλλευομένων λαών με δημογραφικά μέσα (έλεγχος των γεννήσεων, στείρωση κ.λπ.) απέτυχε. Εφαρμόζεται μία νέα μορφή ελέγχου μέσω της πείνας, των ασθενειών και του θανάτου, που είναι πιο αποτελεσματική και πιο απάνθρωπη, με πρόσχημα τον «οικονομικό ορθολογισμό» και τη «διαρθρωτική προσαρμογή»: το μάθημα του Μάλθους εισακούστηκε».*

Πολλοί θα πουν ότι όλα αυτά είναι τυπικές «αριστερίστικες» υπερβολές. Ίσως. Όμως, κανείς δεν έχει το δικαίωμα να μας πει στο μέλλον ότι «δεν ήταν πληροφορημένος», ότι «δεν είχε καταλάβει». Αυτή τη φορά τα μαζικά εγκλήματα του καπιταλισμού διαπράττονται δημόσια και τα παρουσιάζουν τα ρεπορτάζ.

Όμως, εξακολουθούν να είναι λίγοι οι άνθρωποι που είναι διατεθειμένοι να συνδέσουν αυτά τα γεγονότα με μία σοβαρή ανάλυση αυτού του καπιταλισμού στον οποίο μας προσκαλούν με πιεστικό τρόπο να «προσαρμοστούμε», εφ' όσον ο σοσιαλισμός είναι στην καλύτερη περίπτωση μία ουτοπία και στη χειρότερη η προαναγγελία ενός νέου ολοκληρωτισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ

Ποιος θα τον μοιράσει;

Διανύουμε την εποχή εξαιρετικών αντιθέσεων: διεθνοποίηση και κατακερματισμός, ολοκλήρωση και διαμελισμός, ύφεση και σύγκρουση, ευμάρεια και εξαθλίωση. Οι κοινωνίες ανασυντάσσονται ραγδαία αλλά τίθεται θέμα κατανομής της ανάπτυξης.

Ούτε το τεράστιο οικολογικό πρόβλημα ούτε το μείζον ζήτημα της εξασφάλισης στοιχειώδους διαβίωσης για τεράστιες μάζες του ανθρώπινου πληθυσμού μπορούν να βρουν λύση με τις αυστηρές προϋποθέσεις της οικονομικής αποδοτικότητας.

Ενώ θα έλεγε κανείς πως ο συνδυασμός τεχνο-επιστήμης και οικονομίας δημιουργεί ένα τεράστιο δυναμικό που τείνει προς την πραγμάτωση της παλαιάς φιλοσοφικής ουτοπίας της κοσμόπολης, μιάς «παγκόσμιας πολιτείας» όπου εξαφανίζονται οι διακρίσεις πολίτη και μη πολίτη και όλοι ανεξαρτήτως, πολιτισμικής ή φυλετικής καταγωγής, αποκτούν ίσα δικαιώματα, παρατηρείται το εξής πρωτόγνωρο γεγονός: η αναδυόμενη «παγκόσμια κοινωνία» δεν προκύπτει μέσα από μία πλανητική πολιτική οργάνωση, μέσα από τη διεύρυνση της δημοκρατικής «καθολικής πολιτείας» σε παγκόσμιο επίπεδο, κατά το

πρότυπο των στωικών, ούτε με τον εκπολιτισμό της «φυσικής κατάστασης» των διακρατικών σχέσεων, κατά το πρότυπο του Καντ. Οι κοινωνίες δεν έρχονται κοντά μέσω της δημοκρατικής συμμετοχής και της συναπόφασης, ούτε μέσω της αλληλέγγυας στάσης και της συναίνεσης. Η συγκρότηση της «παγκόσμιας κοινωνίας», στο βαθμό που συγκροτείται, εκείνης των χρηματιστηρίων, του κυβερνοχώρου και του MTV, συντελείται παράλληλα και ανεξάρτητα από το διαμορφούμενο διεθνές πολιτικό σύστημα (Δ.Ο. Εμπορίου, ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Δικαστήριο, νέο ΝΑΤΟ), όχι στην αλληλοδιαπλοκή τους. Το γεγονός αυτό έχει κρίσιμες συνέπειες:

Κατ' αρχήν η πολιτική δράση και οι δημοκρατικοί θεσμοί έχουν φθίνουσα επιρροή στις κοινωνικο-οικονομικές διεργασίες. Εξασθενίζει ο δημόσιος χώρος της δημοκρατικής πολιτείας και εκτοπίζεται η κανονιστική ιδέα του πολιτικού ως πεδίου διαλόγου μεταξύ ενεργών και ελεύθερων πολιτών. Καθώς το γενικό πλαίσιο ρύθμισης της σχέσης κοινωνίας και πολιτικής αποδιαρθρώνεται παρατηρείται υπερπολιτικοποίηση επιμέρους σφαιρών, ιδιαίτερα της οικονομίας.

Για ορισμένους αυτό σημαίνει το «τέλος της πολιτικής». Η διαφαινόμενη λειτουργική αυτοτέλεια της οικονομίας παρουσιάζεται ως απαρχή ενός νέου πολιτισμού, «μετα-πολιτικού», όπου η διεθνής πολιτική τάξη θα επιτυγχάνεται αυτόματα, ως προέκταση της «αόρατης χειρός», από την ταχεία οικονομική ανάπτυξη και τον αποτελεσματικό καταμερισμό εργασίας. Η δημιουργία νέου πλούτου προκαλεί ευμάρεια, η οποία όλο και περισσότερο θα εξασφαλίζει κοινωνική ευταξία. Η πολιτική αχρηστεύεται και τις παραδοσιακές λειτουργίες της αναλαμβάνει μία (πολιτικοποιημένη) οικονομία.

Τέτοιου είδους επιχειρήματα είναι προβληματικά: Υπάρχουν, κατ' αρχήν, κοινωνικές και πολιτικές προϋποθέσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Η ίδια η οικονομία δεν μπορεί να

αναπτυχθεί χωρίς ισχυρές πολιτικές εγγυήσεις, χωρίς το πλαίσιο της κρατικής, δημοσιονομικής πολιτικής. Κατά δεύτερο λόγο, η τεχνολογικά αναπτυσσόμενη κοινωνία γίνεται τόσο σύνθετη και οι συνέπειες της ανάπτυξης είναι τόσο τεράστιες για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, ώστε δεν μπορεί να επαφίεται σε ασταθείς και ανεξέλεγκτους αυτοματισμούς.

Η οικονομική ανάπτυξη οδεύει ανησυχητικά σε βάρος του πλανήτη. Ούτε το τεράστιο οικολογικό πρόβλημα όμως, ούτε το μείζον ζήτημα της εξασφάλισης στοιχειώδους διαβίωσης για τεράστιες μάζες του ανθρώπινου πληθυσμού μπορούν να βρουν λύση με τις αυστηρές προϋποθέσεις της οικονομικής αποδοτικότητας. Παράγεται μεν νέος πλούτος αλλά το πρόβλημα της κατανομής παραμένει άλυτο. Καθώς η αύξηση της παραγωγής των αγαθών υστερεί δραματικά σε σχέση με την πληθυσμιακή έκρηξη, εντείνεται μία αντινομία, η λύση της οποίας αποτελεί μείζον πολιτικό πρόβλημα που απαιτεί πολιτική ρύθμιση.

Ταυτοχρόνως, προκειμένου να αποφευχθεί η αστάθεια που προκαλεί η κοινωνική δυσαρέσκεια και να εξασφαλισθεί η ανάπτυξη, απαιτείται αυστηρή κοινωνική πειθάρχηση. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μία ανησυχητική δυναμική. Διαφαίνεται ο κίνδυνος να περάσουμε σε καισαρικού τύπου νέες αυτοκρατορίες και νεοφασίζουσες αναπτυξιακές δικτατορίες. Και στη μία και στην άλλη περίπτωση, δεν πρόκειται για το τέλος της πολιτικής αλλά για αναδόμησή της προς ελιτιστικές και αυταρχικές μορφές. Οι τελευταίες δεν θέτουν απλώς τέρμα στη συμμετοχική διάσταση των «κοινωνιών του, διαφωτισμού και της συναίνεσης» αλλά και στον πλουραλισμό των φιλελεύθερων προγραμμάτων. Ο κίνδυνος λοιπόν δεν είναι να ζήσουμε το τέλος της πολιτικής αλλά να περάσουμε σε αντιδημοκρατικές μορφές οργάνωσης, αποτέλεσμα κοινωνικού και πολιτικού αυταρχισμού.

Ιδεολογικό συμπλήρωμα της παραπάνω στροφής αποτελεί ένα είδος λόγου το οποίο, αφού διαπιστώνει το τέλος της πολιτικής της δημοκρατικής νομιμοποίησης, διαβλέπει την εξασφάλιση της συνοχής των κοινωνιών μέσω της προσφυγής σε μία νέα πολιτική θεολογία, η οποία δεν θα εδράζεται στον «ορθό λόγο» του πολιτικού διαφωτισμού αλλά επαναφέρει στο επίκεντρο του πολιτικού λόγου το λεξιλόγιο των πολιτισμικών αξιών και αναδεικνύει το ρόλο των πολιτισμικών διαφορών στην πολιτική.

Στον ιστό της φτώχειας

Το άνοιγμα των αγορών, η μεγαλύτερη φιλελευθεροποίηση της αγοράς εργασίας, των κεφαλαιαγορών και του εμπορίου, φέρνει πιο κοντά τους λαούς. Δημιουργεί συνθήκες μεγαλύτερης ευημερίας και βοηθά στην καταπολέμηση της φτώχειας στον πλανήτη.

Έχει αυξήσει τον πλούτο παγκοσμίως και τις ευκαιρίες των καταφρονεμένων αυτού του κόσμου να αναζητήσουν μία καλύτερη τύχη.

Είναι επιγραμματικά μερικά από τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο, ακόμη και οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης με ανθρώπινο πρόσωπο, τα Ηνωμένα Έθνη και η Παγκόσμια Τράπεζα, επισημαίνουν με έμφαση τα τελευταία χρόνια στις εκθέσεις τους τις αντιφάσεις της διεθνοποιούμενης οικονομίας, με πρότυπο τη δυτική οικονομία της αγοράς.

Οι ανισότητες έχουν διευρυνθεί, και παρά το γεγονός ότι ο πλανήτης ζει στην περίοδο της μεγαλύτερης ευημερίας, εκατομμύρια συνάνθρωποί μας δεν έχουν εξασφαλίσει ακόμη τα βασικά, νερό και τροφή, ζώντας με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα.

Ανισότητες και φτώχεια υπήρχαν βέβαια και πριν από την παγκοσμιοποίηση (αν για μερικούς, ο πολυδιαφημισμένος όρος δεν είναι τίποτα καινούριο, παρά μία επιστροφή στη χειρότερη μορφή πολιτικής «λεσέ φερ λεσέ πασέ», ένα ευφυολόγημα που προσπαθεί να κάνει κοινωνούς στη διεθνοποίηση κεφαλαίου μεγαλύτερα κοινωνικά στρώματα και να κάμψει τις όποιες εθνικές αντιστάσεις στη νομοτέλεια της απελευθέρωσης των αγορών).

Οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης δεν χάνουν μάλιστα την ευκαιρία να επιρρίψουν την ευθύνη για τη φτώχεια στον Τρίτο Κόσμο, στις κυβερνήσεις των χωρών, στους μαρξιστικούς πειραματισμούς τους, στα αυταρχικά καθεστώτα και τις απαρχαιωμένες δομές.

Σαν να μην υπήρξαν δυτικός ιμπεριαλισμός και αποικιοκρατία, που κληροδότησαν μέρος των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών προβλημάτων στις χώρες αυτές, που κλήθηκαν με τη βία να μπουν στο ρουν της Ιστορίας και να υιοθετήσουν τις δυτικές αρχές.

Οι ίδιοι οι διεθνείς οργανισμοί (Παγκόσμια Τράπεζα, ΟΗΕ) παραδέχονται ότι τα τελευταία σαράντα χρόνια, εποχή πρωτοφανούς προόδου για τη Δύση και μεγαλύτερης ολοκλήρωσης της παγκόσμιας οικονομίας, έχει διευρυνθεί το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών στον πλανήτη, τόσο μεταξύ κρατών όσο και στο εσωτερικό ακόμη και των αναπτυγμένων κοινωνιών.

Η ανεργία είναι υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα στην Ευρώπη, παρά την ενιαία αγορά και την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων, αγαθών και ανθρώπων, τις συγχωνεύσεις-μαμούθ και τη δημιουργία του ευρώ.

Ακόμη και στις ΗΠΑ, εκατομμύρια άνθρωποι ζουν κάτω από το όριο φτώχειας, ενώ πίσω από τη βιτρίνα της ευημερούσας Γουόλ Στριτ, κρύβονται μία χούφτα κεφαλαιούχοι.

Ο πλούτος των εθνών έχει εφταπλασιαστεί από το 1945.

Σήμερα υπάρχουν ωστόσο περισσότεροι φτωχοί άνθρωποι απ' ό,τι 50 χρόνια πριν. Επιπλέον, η φτώχεια αυξάνεται ποσοστιαία στην Αφρική, τη Λατινική Αμερική ακόμη και στις βιομηχανικές χώρες.

Στην τελευταία ετήσια έκθεσή της, με θέμα την παγκοσμιοποίηση, η Παγκόσμια Τράπεζα, ο κατ' εξοχήν διεθνής φορέας εντεταλμένος για την καταπολέμηση της φτώχειας στον κόσμο, επισημαίνει ότι «η πρόοδος για τη μείωση της φτώχειας την τελευταία δεκαετία είναι προβληματικά αργή».

«Ο αριθμός των ανθρώπων που ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα ή και λιγότερο, μειώθηκε ελαφρά από 1,3 δις το 1990 σε 1,2 δις το 1998». Η ελαφρά όμως μείωση της φτώχειας ήταν άνιση γεωγραφικά. Η φτώχεια μειώθηκε κυρίως στην ανατολική Ασία, ο πληθυσμός της οποίας ανέρχεται σε 1,8 δις και αντιπροσωπεύει το ένα τρίτο του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η πρόοδος αυτή, τονίζει ωστόσο η Παγκόσμια Τράπεζα, οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην Κίνα, ενώ στις άλλες ασιατικές χώρες η φτώχεια αυξήθηκε εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης του 1997. Μία κρίση, που παρά τις γηγενείς αιτίες της, οφείλεται κυρίως στην άτσαλη μίμηση και προσέλκυση «άνευ όρων» του διεθνούς κεφαλαίου από τις χώρες αυτές, που θέλησαν με τον τρόπο αυτό να αναδειχθούν στην κούρσα της παγκοσμιοποίησης και να φτάσουν τις επιδόσεις των αναπτυγμένων χωρών της Δύσης.

Μήπως φταίνε οι λαοί της νότιας Ασίας που η Δύση στήριζε επί δεκαετίες το απολυταρχικό καθεστώς Σουχάρτο στην Ινδονησία, που λυμαινόταν, με τη σύμπνοια των ξένων χρηματοδοτών του, τον πλούτο της χώρας ή είχε επενδύσει σε αξιόγραφα, που ανακάλυψε εν μιά νυκτί ότι ήταν χωρίς αντίκρισμα...

Ή μήπως φταίνε οι Νοτιοκορεάτες για τη δημιουργία των

περιβόητων «τσαϊμπόλ», των οικογενειακών διομηχανικών κολοσσών, που με τη στήριξη του κράτους είχαν επιδοθεί σε μία κούρσα επενδύσεων που βούλιαξε τη χώρα στα χρέη, με αποτέλεσμα τη φυγή του ξένου κεφαλαίου να την πληρώσουν οι εργαζόμενοι, οι οποίοι καλούνται να συναινέσουν σε εκποίησή τους και μείωση του κόστους εργασίας, με τη γνωστή μέθοδο των απολύσεων.

Οι άνθρωποι στις πλούσιες χώρες του Βορρά καταναλώνουν κατά μέσο όρο 30%-40% περισσότερες θερμίδες από αυτές που χρειάζονται. Οι αναπτυγμένες χώρες, αν και εκπροσωπούν μόλις το 24% του πληθυσμού της Γης, ευθύνονται για το 48% με 72% της παγκόσμιας κατανάλωσης πρώτων υλών που εξυπηρετούν βασικές ανάγκες, όπως σιτάρι, κρέας και γάλα.

Ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα αυξήθηκε σε πολλές περιοχές, στη νότια Ασία, τη Λατ. Αμερική, την Υποσαχάρια Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική. Η φτώχεια αυξήθηκε σημαντικά και στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία, ιδίως μεταξύ των χωρών που βρίσκονται στο δύσκολο στάδιο μετάβασης από το σοσιαλισμό στην οικονομία της αγοράς, επισημαίνει η Παγκόσμια Τράπεζα. Και υπογραμμίζει ότι θα είναι μάλλον ανέφικτη η εκπλήρωση του στόχου για μείωση, στο μισό, της φτώχειας στον πλανήτη το 2005.

Η ίδια Τράπεζα, σε μία μικρή δόση αυτοκριτικής για τις πολιτικές που αυτή και το ΔΝΤ επιβάλλουν στην αντιμετώπιση κρίσεων, τονίζει ότι *«η πρόωρη απελευθέρωση των κεφαλαιαγορών σε μία χώρα με μεγάλα οικονομικά ελλείμματα... μειώνει τις μεγάλες εισροές κεφαλαίων και προκαλεί άνοδο της συναλλαγματικής ισοτιμίας, καθιστώντας με τον τρόπο αυτό μη ανταγωνιστικές της εξαγωγές»*.

Ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, μιλώντας στην Υ-

πουργική Σύνοδο της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD) στη Μπανγκόγκ της Ταϊλάνδης, για την *«παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο»*, τόνιζε:

> *«Αν η απελευθέρωση πρόκειται να μεταδώσει τα εν δυνάμει οφέλη της, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να πάρουν, και οι εξωτερικοί εταίροι να υποστηρίξουν, μία πλειάδα συμπληρωματικών ενεργειών σε τομείς όπως η αναβάθμιση των υποδομών, η διοίκηση και η θεσμική μεταρρύθμιση, καθώς και σε επενδύσεις στην παιδεία και την υγεία. Επίσης, απαιτείται να υπάρξουν κοινωνικά δίκτυα ασφάλειας, μαζί με επανεκπαίδευση και μεταβατικές συμφωνίες, για να βοηθηθούν αυτοί που πλήττονται».*

Πώς όμως θα γίνουν όλα αυτά, όταν στα πρώτα μέτρα που πρότεινε, λόγου χάριν, το ΔΝΤ, για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στην Ασία, ήταν η κατάργηση των επιδοτήσεων; Πώς θα γίνουν όλα αυτά, όταν το κράτος παροπλίζεται και η πολιτική προσέλκυσης κεφαλαίων για την άνοδο των χρηματιστηρίων γίνεται μονόδρομος;

Ακόμη και στην προηγμένη Ευρώπη, επενδύσεις στην κοινωνική ασφάλιση, τη δημόσια παιδεία και υγεία κρίνονται αναχρονιστικές και αντιανταγωνιστικές και επικίνδυνες για τη σταθερότητα της οικονομίας. Ενώ στις περιπτώσεις των ασιατικών χωρών, η Δύση δεν επέτρεψε τη δημιουργία περιφερειακού ταμείου, που θα βοηθούσε, με τη συνδρομή της πλουσιότερης Ιαπωνίας, να απαλυνθούν οι επιπτώσεις της κρίσης, καθώς και στη μελλοντική ανάκαμψη των οικονομιών.

Ανισότητες παντού

Αλλά μήπως και η απελευθέρωση των αγορών είναι ένας ακόμη βολικός μύθος, που εξυπηρετεί την κινητικότητα του δυτικού κεφαλαίου, εις βάρος των πραγματικά αναπτυξιακών προβλημάτων των αναπτυσσόμενων χωρών;

«Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν πιεστεί αφόρητα, συχνά με σημαντικό κόστος, να ενσωματωθούν πιο πολύ στην παγκόσμια οικονομία. Ο προστατευτισμός των αναπτυγμένων χωρών τις αποτρέπει από το να εκμεταλλευτούν πλήρως το υπάρχον ή το εν δυνάμει ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα», τονίζει στην έκθεση για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (1999) η UNCTAD.

Η αύξηση του διεθνούς εμπορίου έχει δωδεκαπλασιαστεί στη μεταπολεμική περίοδο. Ποιος όμως πράγματι ωφελείται από τη συνεχή κατάργηση των δασμών και των άλλων προστατευτικών μέτρων;

Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, με βάση τη μείωση των δασμών και των επιδοτήσεων κατά 30%, έχει αποφέρει στην Ε.Ε. κέρδος 80 δις δολαρίων, στην Κίνα 40 δις δολ, στην Ιαπωνία 25 δις δολ. και στις ΗΠΑ 18 δις δολ. Αντίθετα, οι χώρες της Αφρικής ζημιώθηκαν κατά 3 δις δολ, οι χώρες χαμηλού εισοδήματος της Ασίας επωφελήθηκαν μόλις κατά 2,5 δις δολ., όπως και οι χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και της Ανατολικής Ευρώπης. Άλλωστε, η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων διευκολύνει πρωτίστως τις τράπεζες και τις χρηματιστηριακές εταιρείες της Δύσης. Πόσο εύκολο είναι για παράδειγμα σε έναν Ινδονήσιο, ακόμη και ευκατάστατο, να επενδύσει στη Γουόλ Στριτ μέσω ενός αμοιβαίου κεφαλαίου, σε σχέση με τη δυναμικότητα που έχει το αμερικανικό και ευρωπαϊκό κεφάλαιο να διαθέτει σήμερα πλειάδα επενδυτικών εργαλείων για επενδύσεις, όπου

Γης, σε χρεόγραφα, μετοχές, ομόλογα, νομίσματα και πρώτες ύλες, με αποσταθεροποιητικές συχνά επιπτώσεις για την παγκόσμια οικονομία;

Σύμφωνα πάλι με την πρόσφατη ετήσια έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας, το ένα έκτο του πληθυσμού της Γης, κυρίως οι λαοί της Βορείου Αμερικής, της Ευρώπης και της Ιαπωνίας, έλαβαν σχεδόν το 80% του παγκόσμιου εισοδήματος, δηλαδή κάπου 10 δολ. την ημέρα, το 1998. Την ίδια στιγμή το 51% του πληθυσμού στον κόσμο, το οποίο ζει στις 63 φτωχότερες χώρες, έλαβε μόλις το 6% του εισοδήματος, δηλαδή λιγότερο από 2 δολάρια την ημέρα.

Μήπως οι φτωχές χώρες στερούνται πλουτοπαραγωγικών πηγών; Κάθε άλλο. Μεταξύ των πλουσιότερων χωρών σε πρώτες ύλες, πετρέλαιο και χρυσό, συγκαταλέγονται πολλές από τις χώρες με το μεγαλύτερο χρέος. Το ένα πέμπτο του πληθυσμού στον κόσμο, το οποίο ζει στις χώρες με το υψηλότερο εισόδημα, ελέγχει, σύμφωνα με την Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη (1999) του ΟΗΕ, το 86% του παγκόσμιου ΑΕΠ, το 82% των εξαγωγών παγκοσμίως, το 68% των ξένων άμεσων επενδύσεων και το 74 % των τηλεφωνικών γραμμών. Το φτωχότερο ένα πέμπτο ελέγχει μόλις το 1% σε κάθε έναν από τους τομείς αυτούς.

Η διεθνοποίηση των αγορών δεν έχει καταφέρει ούτε καν να περιορίσει τις ανισότητες. Το εισόδημα μεταξύ του πλουσιότερου και φτωχότερου πέμπτου του παγκόσμιου πληθυσμού, σύμφωνα με την προαναφερθείσα έκθεση του ΟΗΕ, με βάση το μέσο εθνικό κατά κεφαλήν εισόδημα, ήταν 74 προς 1 το 1997, σε σύγκριση με 30 προς 1, που ήταν το 1960. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), η φτώχεια επηρεάζει όλες τις χώρες, αναπτυγμένες και υπανάπτυκτες. Πάνω από 100 εκατ. άνθρωποι ζουν στη φτώχεια στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώ-

ρες. Τα 37 εκατ. είναι άνεργοι!

Η διαφορά μεταξύ του 20% των πλουσιότερων και φτωχότερων ανθρώπων στον κόσμο υπερδιπλασιάστηκε από 30 προς 1 το 1960 σε 78 προς 1 το 1994.

Στην ανατολική Ασία το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι σήμερα εφτά φορές μεγαλύτερο απ' ό,τι το 1960 και τρεις φορές μεγαλύτερο απ' ό,τι το 1980. Αλλά στην Υποσαχάρια Αφρική και τις άλλες υπανάπτυκτες χώρες, το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι μικρότερο απ' ό,τι ήταν το 1970 (στοιχεία UNDP).

Η ίδια οργάνωση διαπιστώνει ότι οι μεταβατικές οικονομίες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Χωρών (πρώην ΕΣΣΔ) περνούν τη μεγαλύτερη αύξηση ανισότητας στην Ιστορία τους!. Και έχουν περάσει ήδη αρκετά χρό-

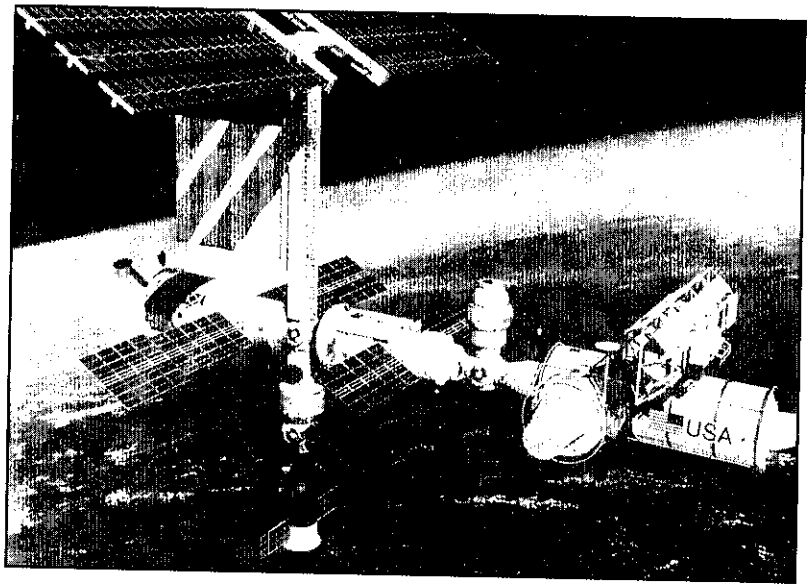

Αμερικανικός δορυφόρος. Την ώρα που εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο δεν έχουν ούτε τα στοιχειώδη, τρισεκατομμύρια δαπανώνται για τη μεγαλομανία ορισμένων.

νια από τη μετά βαΐων και κλάδων πτώση του Τείχους του Βερολίνου, που θα έκανε τις χώρες αυτές κοινωνούς της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς.

Η Ρωσία έχει τη μεγαλύτερη ανισότητα, το εισόδημα του πλουσιότερου 20% είναι 11 φορές μεγαλύτερο από το εισόδημα του 20% των φτωχότερων. Οι ανισότητες στα εισοδήματα έχουν αυξηθεί σημαντικά στην Κίνα, την Ινδονησία, την Ταϊλάνδη και τις άλλες χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας, που παρουσίαζαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και είχαν καταφέρει να μειώσουν τη φτώχεια σε προηγούμενες δεκαετίες.

Ανισότητες και σε Ευρώπη-ΗΠΑ

Αλλά μήπως και τα οφέλη αυτού του μικρού ποσοστού, σε Ευρώπη και ΗΠΑ, αφορούν την πλειονότητα του πληθυσμού; Από το 1,3 δις ανθρώπους που ζουν σήμερα στον πλανήτη σε απόλυτη φτώχεια, τα 100 εκατομμύρια ζουν στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, δηλαδή σε περίπου 29 χώρες, που είναι τα μέλη του ΟΟΣΑ, και θεωρούνται οι πλουσιότερες στον κόσμο (στοιχεία ΟΗΕ).

Η κατάργηση των κρατών πρόνοιας, η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, έχουν προκαλέσει μεγαλύτερη εργασιακή ανασφάλεια σε πλούσιες και φτωχές χώρες.

Σε δημοσκόπηση του περιοδικού Business Week και της εταιρίας Harris, το 44% των Αμερικανών ως αρνητικά της παγκοσμιοποίησης θεωρεί την απώλεια θέσεων εργασίας και το 68% τη μείωση των μισθών.

Εξ αιτίας του οξυμένου διεθνούς ανταγωνισμού, η ευελιξία στην αγορά εργασίας έχει εξελιχθεί σε νέο δόγμα.

Στη Χιλή το 30% των εργαζομένων εργάζεται με συμβόλαια ευέλικτων σχέσεων εργασίας και στην Κολομβία το 39% (έκθεση για την Ανάπτυξη 1999 του ΟΗΕ).

Οι απολύσεις αποτελούν γνώριμο τρόπο ζωής για τις εκατοντάδες συγχωνεύσεις σε Ευρώπη και Αμερική, χειροκροτούμενες συνήθως από άνοδο των χρηματιστηριακών δεικτών.

Όσο για το μύθο της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης; Εδώ και μία δεκαετία στην Ευρώπη ο αριθμός των ανέργων βρίσκεται σταθερά στα 35 εκατομμύρια.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της αμερικανικής οργάνωσης *«United for a Fair Economy»*, μιάς όχι περιθωριακής, αλλά μιάς πρωτοβουλίας πανεπιστημιακών, που τοποθετούνται αριστερά του Δημοκρατικού Κόμματος, το 1989 οι ΗΠΑ είχαν 66 δισεκατομμυριούχους και 31,5 εκατ. άτομα που ζούσαν κάτω από το όριο φτώχειας. Μία δεκαετία αργότερα, δεκαετία πρωτοφανούς ανάπτυξης της οικονομίας, υπερκερδών στη Γουόλ Στριτ και άνοιγμα των διεθνών αγορών, οι ΗΠΑ έχουν 268 δι-

Μπιλ Γκέϊτς της MICROSOFT από τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο.

σεκατομμυριούχους και 34,5 εκατομμύρια άτομα που ζουν κάτω από το όριο φτώχειας, δηλαδή με 13.000 δολ. το χρόνο (4,9 εκατ. δρχ.) για μία τριμελή οικογένεια.

Το 28% όλων των Αμερικανών εργαζομένων εργάζονται σε δουλειές που δίνουν μισθούς στο όριο φτώχειας ή και χαμηλότερα από αυτό (βλέπε έκθεση *State of the World 2000 - The Worldwatch Institute*).

Από το ανώτατο επίπεδο του 1978, οι ωριαίες αποδοχές για τους εργαζόμενους εκτός του γεωργικού τομέα, μειώθηκαν κατά 9% το 1997. Επιπλέον, οι μισθοί στις ΗΠΑ είναι μικρότεροι και οι κοινωνικές παροχές οι λιγότερες από κάθε άλλη βιομηχανική χώρα. Το 1997, η μέση αποδοχή των Αμερικανών εργαζομένων ήταν 18,24 δολ. την ώρα, σε σχέση με 19,37 δολ. στην Ιαπωνία, 20,24 δολ. στην Ε.Ε. και 28,28 δολ. στη Γερμανία.

Το 1 % των νοικοκυριών στις ΗΠΑ διαθέτει πλούτο μεγαλύτερο απ' όσο όλο μαζί το ευρισκόμενο στην κατώτατη κλίμακα 95%.

Οι 400 πλουσιότεροι Αμερικανοί έχουν περιουσία 1 τρις δολαρίων, σχεδόν το ένα ένατο του συνολικού αμερικανικού ΑΕΠ. Ο Μπιλ Γκέιτς, ο πρόεδρος της Microsoft, είχε το 1990 περιουσία 2,5 δις δολ. όση περίπου το ΑΕΠ της Νικαράγουας.

Οι 400 πλουσιότεροι Αμερικανοί του καταλόγου του περιοδικού Forbes είχαν το 1999 περιουσία 85 δις δολ. όσο είναι το ΑΕΠ μαζί της Νικαράγουας και άλλων χωρών της Κεντρικής Αμερικής (Γουατεμάλα, Ελ Σαλβαντόρ, Παναμάς, Κόστα Ρίκα, Ονδούρα, συν τη Δομινικανή Δημοκρατία, την Αϊτή, την Τζαμάικα και τη Βολιβία).

Ένας στους οκτώ Αμερικανούς ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, μόλις με 8.316 δολ. (3,1 εκατ. δρχ.) το χρόνο και με 13.003 δολ. (4,9 εκατ. δρχ.) μία τριμελής οικογένεια. Η κατάσταση είναι χειρότερη για τις μειονότητες, ένας στους τέσσερις

μαύρους και ισπανόφωνους ζει κάτω από το όριο φτώχειας (τα στοιχεία που επικαλείται η οργάνωση αντλούνται από τις επίσημες στατιστικές των ΗΠΑ).

Το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν σε συνθήκες εξαιρετικής φτώχειας αυξήθηκε από 4,7% το 1989 σε 5,1 % το 1998 και παρουσιάζει συνεχή αυξητική τάση από το 1975, που ήταν 3,7%. Και όλα αυτά στην Αμερική του 2000, της πρωτοφανούς

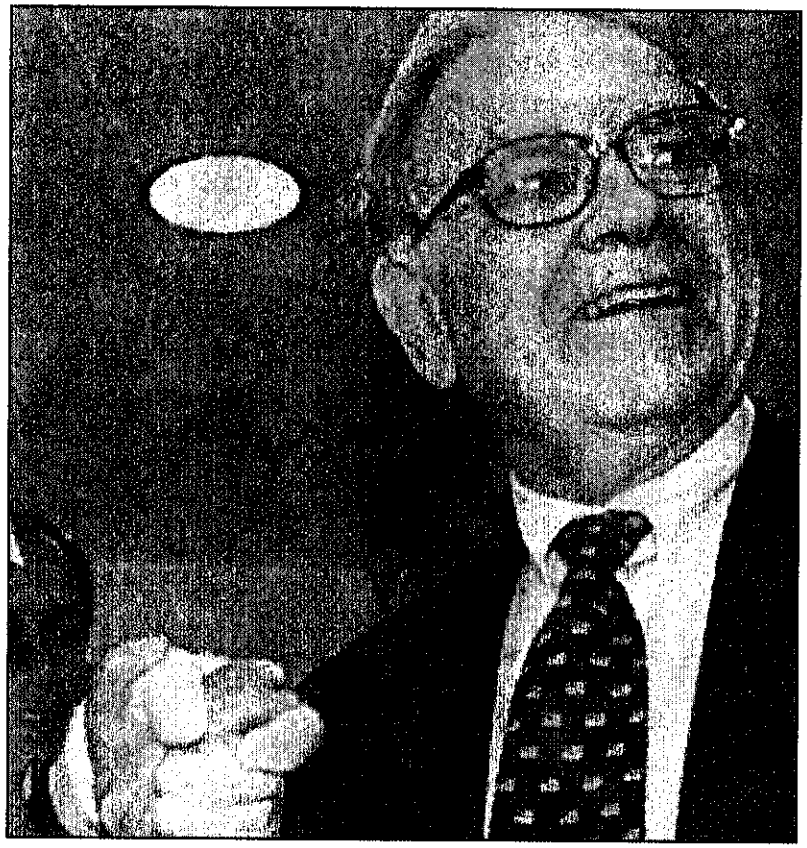

Γουόρεν Μπάφετ
Από τους πλουσιότερους Αμερικανούς και όχι μόνο.

μείωσης της ανεργίας στο 4%, στο χαμηλότερο επίπεδο από το 1970!

Η ανισότητα έχει αυξηθεί ραγδαία και στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ κατά τη δεκαετία του '80 και τις αρχές του '90. Από 19 χώρες, σύμφωνα με την έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών (1999), μόνο μία παρουσίασε μικρή βελτίωση.

Η επιδείνωση ήταν χειρότερη στη Σουηδία (σ.σ. πρότυπο κράτους πρόνοιας παλαιότερα), στη Βρετανία (με δεκαετή και πλέον εμπειρία του θατσερικού νεοφιλελευθερισμού) και στις ΗΠΑ.

Σε διεθνές επίπεδο, υπάρχουν τουλάχιστον 150 εκατ. Άνεργοι (Worldwatch Institute), με τη λεγόμενη διαρθρωτική ανεργία, αυτή δηλαδή που δεν επηρεάζεται από τους οικονομικούς κύκλους ανάπτυξης, να κατέχει σημαντικό ποσοστό.

Στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες της Δύσης, πάνω από το ένα τρίτο των ανέργων είναι άνεργοι για τουλάχιστον ένα χρόνο. Παράλληλα, υπάρχουν κάπου 900 εκατ. άνθρωποι στον κόσμο που υποαπασχολούνται, δουλεύουν δηλαδή σε περιστασιακές δουλειές κερδίζοντας λιγότερα του κατώτατου μισθού.

Η ανεργία στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες βρίσκεται από τη δεκαετία του '70 σε συνεχή αυξητική τάση. Από 2% στη Δυτ. Ευρώπη το 1970 έφτασε στο 12% τη δεκαετία του '90. Στην Ιαπωνία από 1% σε πάνω από 4%, με πρωτόγνωρες κοινωνικές επιπτώσεις (αυτοκτονίες κ.λπ.), σε μία χώρα όπου η διά βίου απασχόληση αποτελούσε μέρος της τοπικής επιχειρηματικής κουλτούρας.

Αντίθετα στις ΗΠΑ, από 5% το 1970 η ανεργία αυξήθηκε σε 10% τη δεκαετία του '80, για να μειωθεί στο 4% τη δεκαετία του '90. Με πρωτοφανές ωστόσο κοινωνικό κόστος και διεύρυνση των ανισοτήτων, όπως είδαμε παραπάνω.

Στη Βρετανία ο αριθμός των οικογενειών που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας αυξήθηκε κατά 60% τη δεκαετία του '80 και στην Ολλανδία σχεδόν κατά 40%. Την ίδια στιγμή η περιουσία των 200 πλουσιότερων ανθρώπων στον κόσμο αυξήθηκε από 440 δις δολ. σε πάνω από 1 τρις δολ. μέσα σε μόλις τέσσερα χρόνια, από το 1994 έως το 1998.

Στην Ε.Ε., της ενιαίας αγοράς (ελεύθερη μετακίνηση αγαθών, κεφαλαίων και ανθρώπων), της ΟΝΕ, του ευρώ και της πλημμυρίδας των επιχειρηματικών συγχωνεύσεων, των ιδιωτικοποιήσεων όλων σχεδόν των κρατικών επιχειρήσεων (τηλεπικοινωνίες κ.λπ.) και των τεράστιων χρηματιστηριακών αξιών και των πολλών δις από τις δημόσιες εγγραφές-ρεκόρ, η ανεργία παραμένει κολλημένη στο 10%, παρά τις κατά καιρούς αυξομειώσεις, τα τελευταία δέκα χρόνια, στο υψηλότερο μεταπολεμικά επίπεδο.

Οι μη έχοντες, οι εργαζόμενοι και οι άνεργοι καλούνται να παραιτηθούν και των τελευταίων ελάχιστων δικλείδων ασφαλείας, ωσάν να ευθύνονται αυτοί για τη χρεοκοπία των κρατών και την υποαπασχόληση. Καλούνται να φανούν ευέλικτοι, να παραιτηθούν του δικαιώματος μιάς σταθερής και καλά αμειβόμενης εργασίας. Λοιδορούνται ως υπαίτιοι της καχεξίας του ευρώ, επειδή δεν συναινούν σε διαρθρωτικές ...μεταρρυθμίσεις.

Την ίδια στιγμή που οι πλούσιες χώρες, αλλά και οι φτωχές, αναζητούν τρόπους που θα εξασφαλίσουν το ελεύθερο εμπόριο και τη διακίνηση κεφαλαίων, και ενώ παραιτούνται των εθνικών εξουσιών παραδίδοντάς τες σε ανεξέλεγκτους διεθνείς οργανισμούς (ΠΟΕ, ΔΝΤ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα), όλο και μεγαλύτερη μερίδα πληθυσμού σπρώχνεται στο περιθώριο και οι ανισότητες διευρύνονται, όπως τα στοιχεία των διεθνών οργανισμών δείχνουν και όχι κάποιων ρομαντικών αντικαπιταλιστών.

Το οικονομικό χάσμα μεγαλώνει το πολιτιστικό και θρησκευτικό χάσμα, την εξαθλίωση ολόκληρων πληθυσμών, με σοβαρές πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις και σπρώχνει στο θάνατο και την αρρώστια εκατομμύρια παιδιών και ανηλίκων.

Και μπορεί σήμερα της Γης οι κολασμένοι να μην έχουν Διεθνή να τραγουδά γι' αυτούς, αλλά τα φαινόμενα εθνικισμών, εγκληματικότητας και χουλιγκανισμού στις δυτικές κοινωνίες δεν είναι άσχετα με τη διεύρυνση του χάσματος πλουσίων και φτωχών.

> *«Η παγκοσμιοποίηση είναι κάτι περισσότερο από τη ροή χρημάτων και αγαθών, είναι η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των ανθρώπων του κόσμου μέσα από το συρρικνούμενο χώρο και των συνόρων που εξαφανίζονται. Αυτό προσφέρει τεράστιες ευκαιρίες για να εμπλουτιστούν οι ζωές των ανθρώπων και για να δημιουργηθεί μία παγκόσμια κοινωνία που θα βασίζεται σε αξίες τις οποίες θα μοιράζεται. Έχει όμως επιτραπεί στις αγορές να κυριαρχήσουν σε αυτήν τη διαδικασία και έτσι τα οφέλη και οι ευκαιρίες δεν έχουν διαμοιραστεί ισομερώς»*,

διαπιστώνει ο ΟΗΕ στην έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη (1999), ελπίζοντας ότι μετά τη σκοτεινή πλευρά της, της διευρυμένης ανισότητας και φτώχειας, η ανθρωπότητα θα ανακαλύψει και τη φωτεινή πλευρά: *«την παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο»*.

Μόνο που πολλοί αμφιβάλλουν αν υπάρχει κάτι τέτοιο, όσο η παγκοσμιοποίηση εξαντλείται σε περισσότερα δικαιώματα και προνόμια για το κεφάλαιο, τους πλούσιους, τις πολυεθνικές και τις πλουσιότερες χώρες, με όλο μεγαλύτερα τμήματα πληθυσμού στο περιθώριο.

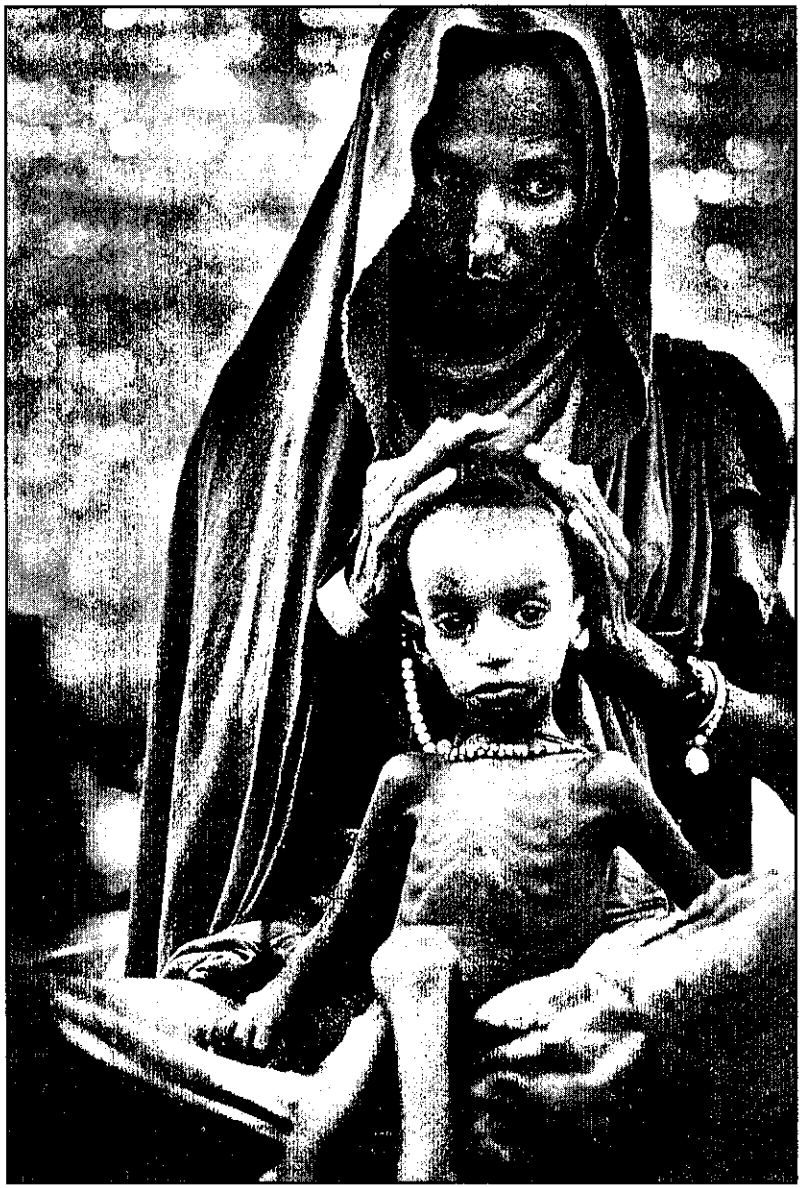

Η φτώχεια της Παγκοσμιοποίησης...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κοινωνική πόλωση

Είναι ένα γεγονός που δεν το αμφισβητούν ούτε οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης του καπιταλισμού: Η επιδείνωση των ανισοτήτων στον τρόπο ζωής στις πλούσιες αλλά και στις φτωχές χώρες (που την έχουν βαφτίσει «κοινωνική πόλωση») και η προσαρμογή όλου του πλανήτη στην ελεύθερη αγορά (που την αποκαλούν «εκσυγχρονισμός») είναι συνέπειες μιάς οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης που ως ηθικό της θεμέλιο αναγνωρίζει μόνο τις αξίες που γεννιούνται από τις αναγκαιότητες αυτής της παγκοσμιοποίησης.

Οι οικονομικές και κοινωνικές επιζήμιες επιπτώσεις θεωρούνται λοιπόν ως «δυσλειτουργίες», ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι παρά παράγωγα μιάς επαναποικιοποίησης του κόσμου από τις κυρίαρχες δυνάμεις των πλούσιων χωρών.

Αυτή η διαδικασία, που στα τέλη του 20ού αιώνα αντιστοιχούσε στη στρατηγική νίκη του καπιταλισμού εις βάρος του σοσιαλιστικού στρατοπέδου και των αδεσμεύτων, θεμελιώνεται σε μία φονική ουτοπία, την παγκοσμιοποίηση, της οποίας οι πρώτες υλοποιήσεις αφήνουν να διαφανεί ένας αρνητικός απολογισμός για το μέλλον του πλανήτη σε όλους τους τομείς.

Πράγματι, η οικολογική κρίση, για παράδειγμα μπορεί να

θεωρηθεί ως μία κοινωνική κρίση και ως προϊόν ενός συστήματος όπου η αφθονία δεν μπορεί να μοιραστεί. Για να διασφαλιστεί ένα επίπεδο άνετης διαβίωσης για το 20% της ανθρωπότητας, πρέπει οι φτωχές χώρες να εγκαταλείψουν την παραγωγή δημητριακών και να στραφούν σε άλλες παραγωγές, πρέπει να κοπούν τα δάση, να καταστραφούν οι παραδοσιακοί τρόποι ζωής, να εγκαταλείψουν τις εστίες τους οι χωρικοί που καταστράφηκαν ή απαλλοτριώθηκαν οι ιδιοκτησίες τους και να πάνε στις favellas και στα barrios της Λατινικής Αμερικής, στις υποβαθμισμένες συνοικίες της Νότιας Ασίας στα προάστια της Μανίλας, στις τενεκεδουπόλεις του Ντακάρ. Πρέπει να οργανωθεί μία αγορά πρώτων υλών σε αρπακτικά πρότυπα, έστω και αν ένα δισεκατομμύριο ανθρώπινα όντα θα ζουν σε απόλυτες συνθήκες ένδειας. Πράγματι, στη βάση της κλίμακας, ο ένας κάτοικος του πλανήτη μας στους έξι διαθέτει μόνο ένα δολάριο ημερησίως για την επιβίωσή του!

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση, της οποίας τις αξίες εγκωμιάζει ασταμάτητα η κυρίαρχη ιδεολογία, δεν είναι στην πραγματικότητα παρά μία διαδικασία σε εξέλιξη. Δεν έχει ολοκληρωθεί, ούτε είναι οριστική. Οι αδυναμίες της είναι μεγάλες και πολλές. Στην πρώτη θέση αυτών των αδυναμιών βρίσκονται οι ανεκπλήρωτες υποσχέσεις για τη διανομή του πλούτου, τις οποίες ο καπιταλισμός, έστω και παγκοσμιοποιημένος, δεν μπορεί εξ ορισμού να πραγματοποιήσει. Παράγοντας σήμερα περισσότερο τον αποκλεισμό από την ευημερία, τα κερδοσκοπικά κέρδη από την αυθεντική ανάπτυξη και πολύ περισσότερες μνησικακίες από ελπίδες, αυτό το εγκληματικό σύστημα συνεχίζει να κατασκευάζει τον πόνο και να ρημάζει τις υπάρξεις δισεκατομμυρίων ανθρώπων, διατηρώντας το ένα τρίτο της ανθρωπότητας στο επίπεδο διαβίωσης που υπήρχε στη μεσαιωνική Ευρώπη.

Γιατί, σήμερα δύο δισεκατομμύρια άντρες, γυναίκες και

παιδιά ζουν σε συνθήκες όμοιες μ' εκείνες του έτους 1000 εξαιτίας του νόμου του κέρδους. Οι μισοί από αυτούς δεν ξέρουν καν αν αύριο θα μπορέσουν να φάνε.

1945-1990: η νέα μορφή αποικιοκρατίας

Η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου, που μ' εμπειρικό τρόπο μπορούμε να δούμε τη σταδιακή πορεία της μέσα στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ήταν ένας από τους επιδιωκόμενους σκοπούς των «θεσμών των Μπρέτον Γουντς».

Η στρατηγική αυτών των οργανισμών βοήθειας και συνεργασίας έγινε πολύ γρήγορα επιθετική. Μετά από μερικές τριβές και τροποποιήσεις, μετατράπηκαν σ' εργαλεία της αμερικανικής ηγεμονίας. Αν και αρχικά οι ρόλοι τους ήταν διακριτοί, σήμερα η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) / Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, που πλέον συμπληρώνονται από τη Multilateral Agreement on Investment (MAI, το σύνολο των συμφωνιών για τη φιλελευθεροποίηση του παγκόσμιου εμπορίου), έχουν συντονίσει τις πολιτικές τους με εκείνες της Ομάδας των Εφτά.

Μετά την κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ και το βαθμιαίο πέρασμα της Κίνας στον καπιταλισμό, οι θεσμοί αυτοί απέκτησαν περισσότερο δομικό παρά συγκυριακό χαρακτήρα και άρχισαν σταδιακά ν' αποτελούν ένα είδος κέντρου προβληματισμού, συναντήσεων και λήψης αποφάσεων που λειτουργεί προς όφελος του κυρίαρχου καπιταλισμού.

Η στρατηγική του συμπλέγματος Παγκόσμια Τράπεζα Διεθνές Νομισματικό Ταμείο / GATT υπήρξε εξελικτική. Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις μεγάλες φάσεις από το 1945, οι οποίες είναι παράλληλες με τις φάσεις της αμερικανικής στρα-

τηγικής στον κόσμο.

Αρχικά, η στρατηγική τους είχε ως στόχο την τεχνική και χρηματοδοτική εξάρτηση των φτωχών αποαποικιοποιημένων χωρών μέσω ενός συστήματος αναπτυξιακής βοήθειας που βασιζόταν στο βαρύ εξοπλισμό, στην αστυφιλία, στα μεγάλα έργα και στην εκβιομηχάνιση της υπαίθρου. Αυτή η πρώτη φάση διήρκεσε από το 1947 (όταν η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο χορήγησαν τα πρώτα δάνεια) μέχρι το 1968 (όταν ο Ρόμπερτ Μακναμάρα, πρώην υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, έγινε πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας).

Στη διάρκεια αυτής της φάσης, ανατράπηκε ο αρχικός παραγωγικός ιστός των φτωχών χωρών με αυταρχικό, ταχύ και μη αναστρέψιμο τρόπο. Σε πολλές χώρες, αυτή η φάση συνεχίζεται με την εφαρμογή των ίδιων μεθόδων ανάμειξης στα εσωτερικά τους. Μία από αυτές είναι ότι τα δάνεια ευνοούν τα «βαριά σχέδια», όπως τα δύο χιλιάδες φράγματα στην κοιλάδα του ποταμού Ναρμάντα στην Ινδία ή το φράγμα των Τριών Ποταμών στην Κίνα, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν τα εκατομμύρια των ανθρώπων που πρέπει να μετεγκατασταθούν όταν θα δημιουργηθούν οι τεχνητές λίμνες.

Οι συστηματικές υπερβάσεις των προϋπολογισμών των έργων καθιστούν αναγκαία νέα δάνεια, επιτείνοντας τη χρηματοδοτική εξάρτηση της χώρας, η οποία πρέπει επομένως κάθε φορά να υποκύπτει ολοένα και περισσότερο στον εκβιασμό των «συμβάσεων υπό όρους», αυτού του όμορφου τεχνοκρατικού όρου ο οποίος είναι γεμάτος απειλές για τις υπερχρεωμένες φτωχές χώρες και για τις 110 οικονομίες του Νότου που η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έχουν επίσημα δηλώσει ότι πρέπει να προβούν σε «διαρθρωτική προσαρμογή». Αυτή η έκφραση υποδηλώνει το σύνολο των εξαναγκαστικών μέτρων που συνοδεύουν το εκβιαστικό πέρασμα στην οικονομία της αγοράς μέσω της αποδιάρθρωσης κάθε ρυθμιστικής λειτουργίας του κράτους.

Αφού πρώτα παίχτηκε η κωμωδία της οικονομικής και τεχνικής βοήθειας, η στρατηγική του συμπλέγματος Παγκόσμια Τράπεζα / Διεθνές Νομισματικό Ταμείο / GATT, προσανατολίστηκε στη συνέχεια προς την αύξηση του δανεισμού, μία στρατηγική που διήρκεσε από το 1968 έως το 1982, το έτος της «μεγάλης κρίσης του χρέους», η οποία υπήρξε συνέπεια της ανακοίνωσης για παύση πληρωμών από το Μεξικό που εκείνη την περίοδο ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο χρέος.

Από το 1968 έως το 1971, ο Μακναμάρα εξαπλασίασε τα δάνεια και τις επενδύσεις. Η επίσημη τάση επέβαλε μια «ποσοτική» προσέγγιση του ζητήματος της αναπτυξιακής βοήθειας προς τις φτωχές χώρες.

Το 1971, η απόφαση του Νίξον ν' αναστείλει τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό μετέτρεψε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σε μηχανισμό ανακύκλωσης των ελεύθερα κυμαινόμενων νομισμάτων.

Το υποτιμημένο χρήμα, μετά από το δανεισμό του στις φτωχές χώρες, αποκτούσε σαν από θαύμα πάλι την αξία του και μετατρεπόταν σε χρέος που έπρεπε να εξοφληθεί. Οι ιδιωτικές επενδύσεις που γίνονταν με γνώμονα την κερδοσκοπία στην τιμή του δολαρίου πολλαπλασιάστηκαν εξ αιτίας των πετρελαϊκών κρίσεων του 1973 και του 1979. Η συνέπεια ήταν τα χρέη των φτωχών χωρών να καταλήξουν να είναι χίλιες φορές μεγαλύτερα απ' όσο στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο άρχισαν να διαδραματίζουν το διπλό ρόλο του δημόσιου δανειστή και του ιδιωτικού εισπράκτορα. Η επινόηση των «διαρθρωτικών αλλαγών» το 1979 επέτρεψε τη διασφάλιση των ιδιωτών δανειστών στην περίπτωση που οι αλόγιστα υπερχρεωμένες φτωχές χώρες έδειχναν ότι είχαν την πρόθεση να μην

πληρώσουν, κάτι που αποτελούσε έναν προβλέψιμο κίνδυνο.

Η κρίση του 1982 σηματοδότησε την έναρξη της τρίτης φάσης της ιστορίας των θεσμών που προέκυψαν από τη Διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς. Τα μετόπισθεν της Σοβιετικής Ένωσης υπονομεύθηκαν με την επιβολή (που επιτεύχθηκε με εκβιασμούς) των «διαρθρωτικών αλλαγών» στις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Μεταξύ 1982 και 1987, τα μακροοικονομικά προγράμματα που επεξεργάστηκαν το G7, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο οδήγησαν, μέσω των αυστηρών όρων των συμβάσεων, τις φτωχές χώρες στην οικονομία της αγοράς, γεγονός που τις έβγαλε de facto από τη σοβιετική τροχιά.

Πρέπει να επισημανθεί ότι ο Μακναμάρα παραιτήθηκε το 1981, το επόμενο έτος από την άνοδο στην εξουσία του Ρόναλντ Ρέιγκαν, εξ αιτίας της εξέλιξης της αμερικανικής γεωστρατηγικής.

Από την αρχή της πολιτικής της «ανάσχεσης» που κυριαρχούσε επί δόγματος Τρούμαν και συνεχίστηκε με την πολιτική της ειρηνικής συνύπαρξης –μέσα σ' ένα πλαίσιο αντιπαράθεσης– που εφάρμοσαν οι Αϊζενχάουερ, Κένεντι, Τζόνσον, Νίξον και Κάρτερ, οι ΗΠΑ πέρασαν στη στρατηγική του οικονομικού νεοφιλελευθερισμού της ομάδας των συμβούλων του Ρέιγκαν.

Από τότε, το επίσημο δόγμα σκλήρυνε και εκφραζόταν με την αρχή της «ανάκτησης».

Από το 1982 έως το 1992, η «διαρθρωτική προσαρμογή» έγινε η έννοια-κλειδί μιάς επιθετικής στρατηγικής που υπήρξε ο κυριότερος εξωγενής παράγοντας για την πολιτική, οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική κατάρρευση των χωρών στις οποίες πραγματοποιήθηκε η «διαρθρωτική προσαρμογή».

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και η GATT, που συνδέονται επίσημα μεταξύ τους μετά το

1988, γονάτισαν τις φτωχές χώρες του πλανήτη.

Η Σοβιετική Ένωση, περικυκλωμένη και σχεδόν χωρίς συμμάχους πια, άρχισε να διαλύεται αργά μέσα στην «γκλάσνοστ» και την «περεστρόικα», για να καταρρεύσει τελικά λίγο μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, το 1989.

Στη συνέχεια, μέσα σε μερικά χρόνια, η «διαρθρωτική προσαρμογή» (που είχε ήδη επεκταθεί σε παγκόσμια κλίμακα με το σχέδιο Μπέικερ στη Σεούλ, το 1985) επιβλήθηκε τελικά και στους τελευταίους ανυπότακτους: Το 1981, η Ινδία και η νέα Ρωσία υπέκυψαν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Κούβα και το Βιετνάμ άνοιξαν τα σύνορά τους στο μαζικό τουρισμό και η Κίνα αποκατέστησε την οικονομία της αγοράς στις «ειδικές οικονομικές ζώνες». Στις αρχές του 1998, εν μέσω του κραχ στην Ασία, το κινεζικό κράτος απελευθέρωσε όλες τις τιμές, εκτός από τα ενοίκια, τα νοσήλια και τα κόμιστρα.

Σήμερα, οι 200 μεγαλύτερες υπερεθνικές εταιρείες ελέγχουν το 80% της παγκόσμιας αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής, καθώς και το 70% των εμπορικών συναλλαγών και του τομέα των υπηρεσιών σε όλο τον πλανήτη, και άρα ελέγχουν περισσότερο από τα δύο τρίτα του ακαθάριστου παγκόσμιου προϊόντος που ανέρχεται σε 25.000 δισεκατομμύρια δολάρια (και το οποίο πριν από 100 χρόνια ήταν μόλις 1.000 δισεκατομμύρια δολάρια).

Καθώς έχουν λόγο στις συζητήσεις και στις αποφάσεις που λαμβάνονται στις διασκέψεις κορυφής του G7, αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις για τα τραστ (αγροτικο-διατροφικά, πετρελαϊκά ή των πολεμικών βιομηχανιών) επεμβαίνουν άμεσα στις παγκόσμιες υποθέσεις.

Σε συνεργασία με τους γιγαντιαίους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς του παγκόσμιου κεφαλαίου (τα συνταξιοδοτικά ταμεία, τις μεγάλες υπερεθνικές τράπεζες και τους θεσμοποιημένους κερδοσκόπους), οι διάφορες υπηρεσίες του Διεθνούς

Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας επεξεργάζονται τις εντολές τους, συνθλίβουν οικονομίες και επιβάλλουν την υπακοή στα επαναποικιοποιημένα κράτη. Όλοι αυτοί οι «μάνατζερ» και όλοι αυτοί οι «πρόεδροι» οργανώνουν προς όφελος του 1% των πιο πλούσιων ανθρώπων στον κόσμο τη δυστυχία του 60% των πιο φτωχών ανθρώπων στον κόσμο...

Η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, που έγινε ακόμα πιο σκληρή εξ αιτίας των στρατηγικών της επιτυχιών, παγκοσμιοποιεί τους στόχους της: Έχοντας εξαπολύσει την επίθεσή της για ν' ανακτήσει την παγκόσμια αγορά, αποσκοπεί στην εφαρμογή της «διαρθρωτικής προσαρμογής σε παγκόσμια κλίμακα», ώστε να εξαναγκάσει σε υπακοή και τους τελευταίους ανταγωνιστές που αναδύονται (ιδίως, τις νέες βιομηχανικές χώρες και την (Ιαπωνία), αλλά κυρίως για να επιτύχει την καταστροφή του κράτους πρόνοιας στις ανεπτυγμένες χώρες μέσω των κοινωνικών πολιτικών που επιτεύχθηκαν μετά από ενάμιση αιώνα λυσσαλέας πάλης.

Η απορύθμιση και οι ιδιωτικοποιήσεις, ακόμα και στις πλούσιες χώρες, είναι οι δύο καθοριστικοί στόχοι της φιλελεύθερης επίθεσης.

Ο προγραμματισμένος στόχος του νικηφόρου καπιταλισμού είναι η γενικευμένη μείωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων στις ανεπτυγμένες χώρες, που αποτελεί συνέχεια της ένδειας των εργαζομένων στις χώρες της Ανατολής, και η υποδούλωση των εργαζομένων στις φτωχές χώρες.

Η αποβιομηχάνιση των πιο φτωχών χωρών, η διαρκής στασιμότητα των υπολοίπων χωρών, η εγκατάλειψη της υπαίθρου στις χώρες του Νότου, η ενορχηστρωμένη υποαπασχόληση σε όλες τις χώρες, η μετατροπή των μικρών παραγωγών και των μικρών διανομέων όλου του πλανήτη σε μισθωτούς, ο αναπροσανατολισμός των επενδύσεων προς μία αύξηση που δεν θα δημιουργεί θέσεις εργασίας αλλά θα αποφέρει τεράστια κέρδη

στις αγορές μέσω των παρανόμων συναλλαγών και της κερδοσκοπίας.

Αυτές είναι οι δολοφονικές συνέπειες αυτού του αρπακτικού συστήματος και είναι τόσο καταστρεπτικές, τόσο βαθιές και τόσο σημαντικές, ώστε έχουν επιπτώσεις και στις ζωτικές ισορροπίες του περιβάλλοντος όλου του πλανήτη.

Η οικολογική κρίση, η εξαθλίωση και το κέρδος

Δεν είναι απαραίτητο να γίνει ο οικολογικός απολογισμός της βιομηχανικής ανάπτυξης στην Ευρώπη.

Η γηραιά ήπειρος δείχνει τις πληγές της: Αποψιλωμένη από την εντατική αγροκαλλιέργεια, μολυσμένη από την αστικοποίηση, ζωσμένη από το δίκτυο των αυτοκινητοδρόμων, γεμάτη με οχετούς που κάποτε ήταν ποτάμια, αυτή η παραμορφωμένη γη έχει πάνω της τα σημάδια ενός χιλιετούς πολέμου.

Αν όμως η Βόρεια Αμερική εκχερσώθηκε μέσα σ' εκατό χρόνια και τα τροπικά δάση της Βραζιλίας και της Αφρικής καταστράφηκαν μέσα σε τριάντα χρόνια, σύντομα δεν θα έχει απομείνει ίχνος από τα ισημερινά δάση της Μαλαισίας και της Ινδονησίας, που η εκμετάλλευσή τους άρχισε μόλις πριν από είκοσι χρόνια. Αυτή η επιτάχυνση συνδέεται με την επέκταση των «ελεύθερων αγορών».

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η άνιση οργάνωση του κόσμου διαταράσσει τις φυσικές, χημικές και βιολογικές ισορροπίες.

Για πρώτη ίσως φορά, δεν είναι τα όνειρα που απορρέουν από κάποια αναδιανεμητική φιλοσοφία αλλά μία παγκόσμια απειλή που απαιτεί μία πιο ισορροπημένη κατανομή των πόρων ανάμεσα στους ανθρώπους.

Ο πλανήτης δεν έχει μολυνθεί από τη βιομηχανία, αλλά από μία καταστρεπτική βιομηχανική πολιτική που βασίζεται

στην απεριόριστη παραγωγή και στη συγκέντρωση των κερδών στα χέρια ιδιωτών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Τα εδάφη δεν έχουν καταστραφεί από τα χημικά λιπάσματα και τα φυτοφάρμακα, αλλά από τις μονοδιάστατες εμπορικές στρατηγικές των υπερεθνικών αγρο-διατροφικών εταιρειών.

Τα δάση καίγονται στον Αμαζόνιο, στην Αφρική ή στην Ινδονησία, επειδή οι εξαθλιωμένοι χωρικοί που εκδιώκονται από τις γαίες τους προσπαθούν να επιβιώσουν καλλιεργώντας κάθε έτος διαφορετικές εκτάσεις, αλλά κυρίως επειδή κάποια ευρωπαϊκή ή αμερικανική αλυσίδα φαστ-φουντ, ή κάποιο αγρο-διατροφικό τραστ, αποφάσισε να δημιουργήσει εκεί ένα τεράστιο αγρόκτημα ή μία γιγαντιαία φυτεία που τα προϊόντα τους προορίζονται να εξαχθούν στις πλούσιες χώρες.

Η έρημος προχωράει ταυτόχρονα με την ένδεια.

Το δάσος υποχωρεί μαζί με τη δικαιοσύνη.

Οι τενεκεδουπόλεις στις φτωχές χώρες μεγαλώνουν ενώ την ίδια ώρα αυξάνονται τα κέρδη των υπερεθνικών εταιρειών που ιδιοποιούνται τις γαίες των χωρών του Τρίτου Κόσμου.

Τα υποσιτισμένα παιδιά αργοπεθαίνουν στην Αφρική την ίδια στιγμή που οι μεσοαστοί των πλούσιων χωρών δεν ξέρουν πια τι να επινοήσουν για να χάσουν τα επιπλέον κιλά τους.

Με πολύ μεγάλη διαφορά, αυτό που περισσότερο απ' οτιδήποτε άλλο μολύνει τον πλανήτη είναι η ανισότητα. Περισσότερο και από το σύνολο των τοξικών αποβλήτων των βιομηχανιών του Βορρά και του Νότου χωρίς την οποία άλλωστε δεν θα υπήρχαν, περισσότερο και από τις πυρκαγιές στα δάση, τους πολέμους και τους λιμούς που παράγει, η ανισότητα καταστρέφει τον πλανήτη με τις τενεκεδουπόλεις, με τη λεηλασία της χλωρίδας των φτωχών χωρών που, ελλείψει κεφαλαίων, το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να εξοφλούν τα χρέη τους με τους φυσικούς τους πόρους.

Ποιος είναι λοιπόν σε τελική ανάλυση ο απολογισμός μετά

από σχεδόν μισό αιώνα παροχής «αναπτυξιακής βοήθειας» με βάση τη φιλελεύθερη προσέγγιση;

Είμαστε υποχρεωμένοι να παραδεχτούμε ότι είναι αρνητικός σε όλα τα επίπεδα. Όχι μόνο η οικονομία καμμιάς φτωχής χώρας δεν είναι βιώσιμη ή ανεξάρτητη, αλλά στην οικονομική εξάρτηση και στις οικολογικές καταστροφές προστίθεται μία κοινωνική μεταβλητή που επιδεινώνει τις συνθήκες: Οι «ελίτ» των χωρών του Νότου που συνεργάζονται με το ξένο κεφάλαιο καταπνίγουν τις εξεγέρσεις που προκαλεί η πείνα, οι κακοπληρωμένοι και διεφθαρμένοι δημόσιοι υπάλληλοι καταχρώνται το δημόσιο χτήμα, αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις τις λαμβάνουν στα γραφεία των Δυτικών ομολόγων τους ή στις συνεδριάσεις των διοικητικών συμβουλίων των υπερεθνικών εταιρειών.

Οι φτωχές χώρες, που συνθλίβονται από τα αφόρητα εξωτερικά τους χρέη, χρηματοδοτούν κυριολεκτικά τις πλούσιες χώρες (περισσότερο από μία εκατοστιαία μονάδα ανάπτυξης).

Έτσι, η αναγκαστική αστυφιλία γεμίζει τις τενεκεδουπόλεις και τις κακόφημες συνοικίες, ενώ η εξαθλίωση τροφοδοτεί τα αντάρτικα κινήματα που μετατρέπονται σε ληστρικές ομάδες όπως στη Λιβερία και στη Σομαλία ή στρέφονται στη βαρβαρότητα όπως στην Αλγερία.

Η ανάπτυξη των «ελεύθερων αγορών» δεν ήταν παρά η ευκαιρία για μία εξορθολογισμένη λεηλασία των φτωχών χωρών με πρόσχημα την τεχνική βοήθεια.

Οι υπηρεσίες του ΟΗΕ δεν ήταν παρά οι φορείς για την εμφύτευση παρασίτων, όπως είναι τα αγρο-διατροφικά τραστ που στερεύουν τα εδάφη των φτωχών χωρών για να εξάγουν προς τις πλούσιες χώρες, όπως είναι οι «έμποροι κανονιών» που υπαγορεύουν την εξωτερική πολιτική όλων των χωρών, τόσο των μεγάλων όσο και των μικρών, όπως είναι οι χρηματιστές που διψούν για αποδοτικές τοποθετήσεις και χειραγω-

γούν τους διεθνείς θεσμούς.

Μετά από πενήντα χρόνια «βοήθειας», οι χώρες του Νότου έχουν καταστραφεί. Σχεδόν οι μισοί κάτοικοί τους ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας όπως το ορίζουν τα Ηνωμένα Έθνη. Οι χώρες αυτές έχουν οικολογικά αφανιστεί, οι κάτοικοι των πόλεων αλλά και της υπαίθρου ζουν μία αναξιοπρεπή ζωή. Το αεροπλάνο του Τρίτου Κόσμου, κατάφορτο και δύσοσμο, σκουριάζει στην άκρη του διαδρόμου απογείωσης, χωρίς πιλότο και καύσιμα.

Όσο για το εξ ίσου διάσημο φαινόμενο της «μετάδοσης», που σύμφωνα με τους φιλελεύθερους οικονομολόγους θα είχε ως αποτέλεσμα να πλουτίσουν οι φτωχοί μετά τον πλουτισμό

Τα παιδιά της φτώχειας και του πολέμου.

των πλουσίων, καταδεικνύει τα όρια του κυνισμού: Τεχνητά εφαρμοσμένες οι οικονομίες και κοινωνίες που είχαν ακρωτηριαστεί από την αποικιοκρατία, οι αναπτυξιακές συνταγές δυτικού τύπου κατάφεραν μόνο να οργανώσουν περισσότερο ορθολογικά, –εκσυγχρονίζοντάς τες– τις παλιές αποικιοκρατικές μορφές μεταφοράς των κεφαλαίων και των ακατέργαστων πρώτων υλών.

Παρά την αλληλοδιαδοχή των κραχ (Ταϊλάνδη, Κορέα, Χονγκ Κονγκ, Τόκιο) οι φιλελεύθεροι οικονομολόγοι επιτρέπουν να χρησιμοποιούν έννοιες που συγκαλύπτουν την πραγματικότητα στις χώρες του Νότου. Η εξαντλημένη και μολυσμένη Κίνα πουλάει μία από τις επαρχίες της, το Κουαντούνγκ, σε ιδιώτες επενδυτές, για να προετοιμάσει το έδαφος για τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στην παλινόρθωση της οικονομίας της αγοράς, αλλά και για να προεξοφλήσει το άνοιγμα των συνόρων στις μεγάλες ιαπωνικές και αμερικανικές επιχειρήσεις.

Η Ινδία δεινοπαθεί από το γιγαντισμό και τη διαφθορά, από τις αφόρητες κοινωνικές ανισότητες, από τις λεγεώνες των ζητιάνων, από τα αναρίθμητα εξαθλιωμένα παιδιά που αρπάζονται από τους τουρίστες με απλωμένα χέρια και ικετευτικό βλέμμα.

Το Μεξικό είναι τόσο μολυσμένο, τόσο αφανισμένο και τόσο αποικιοκρατούμενο, ώστε όλοι χρησιμοποιούν για τις αγορές τους δολάρια, τα πράσινα χαρτονομίσματα του μεγάλου βόρειου γείτονα.

Η Κορέα μιμείται το Χονγκ Κονγκ και τη Σιγκαπούρη, όπου στα «εργαστήρια του ιδρώτα», εργάτες δεκατριών ετών δουλεύουν δεκατρείς ώρες καθημερινά, στερούμενοι τις ομορφιές της ζωής, τις χαρές της εφηβείας.

Η Ταϊλάνδη, η πρώτη εξαγωγέας ρυζιού στον κόσμο, είναι μία χώρα όπου θα νόμιζε κανείς ότι, εξ αιτίας αυτού του δε-

δομένου, όλοι οι κάτοικοί της χορταίνουν την πείνα τους. Όμως, σε αυτή τη χώρα μπορείς ν' αγοράσεις ένα μικρό σκλάβο με πεντακόσια δολάρια, ενώ η μίσθωση μιάς «φίλης» για μία εβδομάδα δεν υπερβαίνει τα τριακόσια δολάρια.

Η Ινδονησία, οι Φιλιππίνες, η Βραζιλία; Πυρπολημένα και αφανισμένα δάση, βιομηχανίες που καταστρέφουν το περιβάλλον. Παντού, η «νέα εκβιομηχάνιση» συνοδεύεται από τα ευεργετήματα της καπιταλιστικής κοινωνίας: κακόφημες συνοικίες, κορίτσια για μίσθωση, τενεκεδουπόλεις, ναρκωτικά, νέφος, Coca-Cola, αυτοκίνητα, φαστ-φουντ, φώτα από νέον, εγκληματικότητα και ...κινητά τηλέφωνα.

Έτσι, οι ειδικοί του φιλελευθερισμού μπορούν να ισχυρίζονται ότι στην Ινδία, για παράδειγμα, υπάρχει μία νέα μεσαία τάξη που την αποτελούν 200 εκατομμύρια καταναλωτές. Λησμονούν όμως, σαν να είναι ένα τυχαίο γεγονός, τα υπόλοιπα 100 εκατομμύρια από τα οποία τα δύο τρίτα πρέπει να επιβιώσουν με λιγότερο από ένα δολάριο κατ' άτομο ημερησίως. Αναμφίβολα, αυτό είναι που αποκαλούν «ινδικό θαύμα»!

Λησμονούν επίσης όλους όσοι εγκατέλειψαν τις εστίες τους εξ αιτίας της«ανάπτυξης», όπως την εννοούν οι διάφορες υπηρεσίες της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (που είναι τα ψάρια-πιλότοι των μεγάλων ιδιωτικών τραπεζών και των γιγαντιαίων τραστ οικοδομών και δημοσίων έργων).

Η κατασκευή των φραγμάτων στο Σινγκραούλι στην Ινδία που άρχισε το 1962 είχε ως συνέπεια να εγκαταλείψουν χωρίς τη θέλησή τους τις εστίες τους περισσότεροι από 300.000 άνθρωποι. Σύμφωνα με τις προβλέψεις, η κατασκευή των ατμοηλεκτρικών σταθμών (11 συνολικά) θα προκαλέσει την εκδίωξη 150.000 επιπλέον ανθρώπων. Από το 1970 το ενεργειακό πρόγραμμα της Ινδίας, που κατά τα δύο τρίτα του χρηματοδοτείται από την Παγκόσμια Τράπεζα, είχε ως συνέπεια να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, εκτός από όσους υπήρξαν θύματα του σχεδίου στο Σινγκραούλι, περισσότεροι από 200.000 αυτόχθονες που ζούσαν με αυτάρκεια σε ακόμα ανέγγιχτα δάση.

Τα 2.000 μεγαβάτ του νέου σταθμού στο Νταχάνου προκάλεσαν την εκδίωξη περισσοτέρων από 100.000 «αντιβάσεις» (όπως αποκαλούν στην Ινδία τις αυτόχθονες φυλές των ελάχιστα εξερευνημένων περιοχών) μέσω της αποξήρανσης των ελών όπου ζούσαν.

Οι ψαράδες των κοντινών ακτών καταστράφηκαν εξ αιτίας αποβλήτων και θειούχων ουσιών που ρίχνονται στη θάλασσα. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, περισσότεροι από 10.000 ψαράδες δικαιούνται να συμμετάσχουν στα «αντισταθμιστικά» προγράμματα.

Πεινασμένοι της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας ψάχνουν στα σκουπίδια για να βρουν τα αγαθά που τους υποσχέθηκαν.

Παρά αυτές τις επαναλαμβανόμενες καταστροφές, συνεχίστηκε μέσω των δανείων η πραγματοποίηση αυτών των ενορχηστρωμένων λεηλασιών.

Παρ' όλο που το 1978 250.000 άνθρωποι εγκατέλειψαν τις εστίες τους εξ αιτίας του φράγματος του Άνω Κρίσνα, το γεγονός αυτό δεν στάθηκε εμπόδιο στη χρηματοδότηση της επέκτασης των έργων δέκα χρόνια αργότερα. Οι 120.000 που εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους εξ αιτίας του φράγματος στον ποταμό Σουμπαρναρέχα δεν συγκίνησαν τους ειδικούς της Παγκόσμιας Τράπεζας, όπως δεν τους άφησε αδιάφορους και η αντίσταση των εκπατρισμένων του Σρισαΐλάμ, οι οποίοι κατάφεραν τουλάχιστον χάρη στην πάλη τους τη μετεγκατάσταση 64.000 ανθρώπων από τους 150.0000 που εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους.

Στην Κίνα, το φαραωνικών διαστάσεων φράγμα των Τριών Ποταμών, που θα δημιουργήσει τη μεγαλύτερη τεχνητή λίμνη στον κόσμο (σε μία σεισμογενή περιοχή, ας μην το λησμονούμε!) θα κατασκευαστεί χάρη στην οικονομική ενίσχυση της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Καθώς δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, αφού το φιλοκαπιταλιστικό καθεστώς των σημερινών ηγετών της Λαϊκής Κίνας χαρακτηρίζεται από απόλυτη αδιαφάνεια, υπολογίζεται ότι περισσότεροι από δύο εκατομμύρια άνθρωποι θα υποχρεωθούν να εγκαταλείψουν την περιοχή.

Εξ άλλου, ο κίνδυνος ενός ενδεχόμενου δυστυχήματος θα υποχρεώσει το κινεζικό κράτος να εκκενώσει από κάθε κάτοικο την κατωφερική περιοχή του φράγματος σε μία απόσταση τουλάχιστον διακοσίων χιλιομέτρων.

Συνολικά, ο αριθμός αυτών που θα εκδιωχθούν από τις εστίες τους προσεγγίζει τα τρία εκατομμύρια...

Οι εργασίες έχουν ήδη ξεκινήσει. Οι εξεγέρσεις που πραγματοποιήθηκαν καταπνίγηκαν και συγκαλύφθηκαν ως «επεισόδια ανάμεσα σε εθνότητες»!

Είναι αδύνατο να υπάρξει ένας ολοκληρωμένος κατάλογος για τις υποχρεωτικές μετακινήσεις πληθυσμών εξ αιτίας των «μεγάλων έργων».

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί, αλλά και ομάδες γηγενών που αντιστέκονται προσπάθησαν ν' αφυπνίσουν την παγκόσμια κοινή γνώμη για τη μοίρα των πληθυσμών της υπαίθρου και των εθνοτήτων που σε όλο τον κόσμο πυκνώνουν τις τάξεις των αποκλεισμένων στις μεγάλες πόλεις μόνο και μόνο για ν' αποκομίσουν κέρδη οι μεγάλοι δανειοδοτικοί οργανισμοί και τα τραστ που χρηματοδοτούν και υλοποιούν τα μεγάλα έργα σε όλο τον πλανήτη.

Το πιο εκπληκτικό σε αυτή την υπόθεση είναι το γεγονός ότι αυτή η τεράστια ανθρώπινη σπατάλη, στην οποία προσθέτονται πραγματικές οικολογικές καταστροφές, έγινε για το τίποτα τόσο από την άποψη του αποτελέσματος όσο και τεχνική άποψη: Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, δύο διαδοχικές εσωτερικές εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, που συντάχθηκαν από ομάδες ειδικών υπό την εποπτεία ειδικευμένων επιστημόνων τους οποίους διόρισε η ίδια η Παγκόσμια Τράπεζα, αποδείκνυαν ότι λειτουργούσαν μόνο το 43% των έργων που πραγματοποιήθηκαν με τη συνδρομή της Παγκόσμιας Τράπεζας και χρηματοδοτήθηκαν από αυτή. Τεχνητές λίμνες που γέμισαν με άμμο, ημιτελείς δρόμοι, στερεμένα πηγάδια ήταν μερικά από τα στοιχεία της εικόνας.

Όσο για το χρήμα, πέταξε μακριά, και τώρα ζητούν από τους λαούς να ξεπληρώσουν τα δάνεια με νέες θυσίες! Περισσότερο από τριάντα χρόνια μετά από αυτή την τεχνολογική εισβολή, η Λατινική Αμερική είναι υποχρεωμένη να προβεί στη δολοφονική διαρθρωτική προσαρμογή για να πληρώσει τα δάνεια που συνήψε για την κατασκευή των τεράστιων φραγμάτων του Γκράντε Αράχας και του Πολονορέστε που έπνιξαν τα

εδάφη 30.000 Ινδιάνων του Αμαζονίου.

Για να κατασκευαστεί η γιγαντιαία τεχνητή λίμνη του Γιασερίτα, χρειάστηκε να εγκαταλείψουν τις εστίες τους περισσότεροι από 50.000 άνθρωποι στην Παραγουάη και στην Αργεντινή.

Το ίδιο συνέβη στη Βραζιλία με το φράγμα του Ιταπαρίκα και στην Ταϊλάνδη με τα φράγματα Πακ Μουν και Σιριντχόρν.

Μπορεί να γίνει ένας απολογισμός των δεινών που προκάλεσαν αυτά τα έργα της τεχνικής, που κατέστρεψαν τα πλαίσια ζωής, συνέθλιψαν εκατομμύρια υπάρξεις, αποδιοργάνωσαν συστήματα παραγωγής μόνο και μόνο για ν' αποκομίζει κέρδη ο ιμπεριαλισμός;

Η επιδείνωση του χρέους μέσω του βρώμικου χρήματος που ανακυκλώνεται, η αύξηση των πολιτικών εκβιασμών, το γεγονός ότι δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι εξαναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στο εσωτερικό των χωρών τους ή και να εγκαταλείψουν τις χώρες τους εξ αιτίας της καταστροφής των παραδοσιακών οικονομικών και οικολογικών ιστών, και τέλος ο υποσιτισμός (σχεδόν δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι υποσιτίζονται στα τέλη του 20ού αιώνα) αποτελούν ένα ιδιαίτερα αρνητικό άθροισμα.

Παρ' όλο που είναι σχεδόν ανέφικτο να υπολογιστούν με ακρίβεια οι νεκροί από την πείνα, για την οποία ευθύνεται άμεσα η βίαιη ανάκτηση των παλιών αποικιών από το 1950 και έπειτα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ανέρχονται σε μισό δισεκατομμύριο μέσα σε μισό αιώνα.

Ο αριθμός των αντρών και των γυναικών που η ζωή τους είναι σύντομη εξ αιτίας της απόλυτης ένδειας αγγίζει το ένα τρίτο της ανθρωπότητας.

Ο καπιταλισμός σκοτώνει, είναι γνωστό. Δολοφονεί αργά και απάνθρωπα το ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους που διασώθηκαν από την αντεπίθεσή του. Θα χρειαζόταν ένας νέος

Ντίκενς για να περιγράψει τα αμέτρητα δεινά που προκαλεί.

Τα θύματα αυτής της αναγκαστικής αστυφιλίας ανέρχονται σε μισό δισεκατομμύριο μέσα σε μισό αιώνα. Μέσα σε διάστημα δύο γενεών, η λεηλασία της υπαίθρου και του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και η καταστροφή των παραδοσιακών τρόπων παραγωγής ανέστρεψαν τη μέχρι τότε υπάρχουσα αναλογία των κατοίκων στις πόλεις και στην ύπαιθρο.

Οι χωρικοί δεν αποτελούν πλέον την πλειοψηφία στις φτωχές χώρες. Μερικές χώρες οδεύουν με πολύ γρήγορο ρυθμό στις αναλογίες που υπάρχουν στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική. Ένας κόσμος χωρίς χωρικούς, μία γεωργία πολύ μεγάλης αποδοτικότητας των γαιών τις οποίες κατέχουν τραστ, αυτό είναι το κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο που επιβάλλει η μοντέρνα καπιταλιστική γεωργία.

Βλέπουμε να επιβάλλεται ένα σύστημα που δεν βασίζεται σ'

Ένα παιδί προσπαθεί να αποφύγει την μυρωδιά του θανάτου στην Αφρική. Πτώματα διάσπαρτα από εμφυλίους στους οποίους οδηγούνται από την φτώχεια.

έννοιες όπως «διατροφική αυτάρκεια» και «αυτοεστιασμένη ανάπτυξη», αλλά στην εγκατάλειψη της υπαίθρου και στην υποαπασχόληση, που δεν έχουν ως στόχο τους τη διατροφή των πληθυσμών αλλά την άμετρη παραγωγή προϊόντων που εξάγονται στις πλούσιες χώρες, όποιο και αν είναι το οικολογικό κόστος και το κόστος σε ανθρώπινες ζωές.

Στην Κίνα, η νέα πολιτική, που άρχισε να εφαρμόζεται από το 1990, ωθεί κάθε έτος 20 εκατομμύρια φτωχούς χωρικούς προς τις πόλεις. Το κράτος εγκαταλείπει το αυτοεστιασμένο σύστημα των «λαϊκών κοινοτήτων» και επιτρέπει στο ιδιωτικό κέρδος να επανεμφανιστεί ακόμα και στα πιο απομακρυσμένα σημεία της υπαίθρου, αποδιοργανώνοντας με αυτό τον τρόπο τις τοπικές συναλλαγές που βασίζονταν στην ανταλλαγή ειδών και υπηρεσιών. Όμως, αυτή η διαδικασία ανταλλαγών, που ρυθμιζόταν από τις κρατικές υπηρεσίες, λειτούργησε αρκετά καλά για περισσότερο από τριάντα χρόνια, προστατεύοντας την Κίνα από τους ετήσιους λιμούς, μία παλιά ενδημική πληγή του φεουδαλικού καθεστώτος.

Η άφιξη όμως των ειδικών της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, καθώς και η εισβολή στη Νότια Κίνα των ξένων κερδοσκόπων έχουν αρχίσει να προξενούν τις ίδιες επιπτώσεις που υφίσταται και η Ινδία. Οι χωρικοί που καταφεύγουν στις πόλεις εργάζονται για λιγότερο από μισό δολάριο την ώρα και όσοι δεν έχουν δουλειά ζουν στους δρόμους.

Μ' ένα εκατομμύριο αστέγους στις πόλεις της, η πρώην κομουνιστική Κίνα διολισθαίνει αργά σε μία κατάσταση «ινδικού τύπου».

Στην ινδική χερσόνησο, όπου μέσα σε μία γενιά εγκαταλείφθηκε ένα μεγάλο μέρος της υπαίθρου, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 συνέρεαν ετησίως προς τις μεγάλες πόλεις περισσότεροι από 10 εκατομμύρια κατεστραμμένοι χωρικοί,

ενώ στη δεκαετία του 1980 και του 1990 ο αριθμός τους αυξήθηκε σε 20 εκατομμύρια.

Η Βραζιλία, όπου οι κάτοικοι της υπαίθρου δεν υπερβαίνουν πλέον το 35%, και το Μεξικό, όπου ιδιωτικοποιήθηκαν τα «ejidos», τα συλλογικά αγροκτήματα της εποχής του Ζαπάτα, δεν μπορούν να διαχειριστούν τις μάζες των προσφύγων της ανάπτυξης.

Από το 1950, πόσοι άραγε χωρικοί καταστράφηκαν από τις απαλλοτριώσεις, τη μόλυνση των υδάτων και τις τιμές που επιβάλλουν τα χρηματιστήρια του Λονδίνου και του Σικάγου, τα οποία καθορίζουν τις τιμές των αγροτικών προϊόντων σε όλο τον κόσμο; Το κλασικό αποικιοκρατικό καπιταλιστικό σχήμα έχει αρχίσει να επανεγκαθίσταται.

Ένας πόλεμος εναντίον των φτωχών

Το 1998, σαράντα πέντε χώρες του κόσμου βρίσκονταν επίσημα σε κατάσταση διατροφικής ανισορροπίας, καθώς η καθημερινή ποσότητα θερμίδων με τις οποίες τρέφονταν οι κάτοικοί τους κυμαινόταν από 73% έως 95% του ορίου που έχει καθορίσει η Οργάνωση Γεωργίας και Τροφίμων (2.345 θερμίδες ημερησίως).

Στην Αφρική, στις περιοχές του Σαχέλ, μετά από τρεις δεκαετίες αναπτυξιακής βοήθειας και δέκα χρόνια διαρθρωτικής προσαρμογής, η μέση καθημερινή ποσότητα είναι 1.730 θερμίδες (ακριβώς το μισό της μέσης ποσότητας στις ΗΠΑ!).

Η Ινδία, όπου ο μέσος όρος είναι 2.200 θερμίδες, προσεγγίζει την αναγκαία ποσότητα.

Έχει όμως παρατηρηθεί ότι, με δεδομένες τις κοινωνικές ανισότητες, όταν ο μέσος εθνικός όρος είναι κάτω από το 95% του ορίου που έχει καθορίσει η Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας, σχεδόν το ένα τρίτο του πληθυσμού υποσιτίζεται. Όταν

ο μέσος όρος είναι κάτω από το 85%, ξεσπούν οι «εξεγέρσεις της πείνας» ή εμφύλιοι πόλεμοι. Όταν ο μέσος όρος είναι κάτω από το 75%, εμφανίζονται περιστασιακοί λιμοί...

Μεταξύ 1965 και 1980, το μέσο ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα αυξήθηκε στις χώρες του Βορρά (μ' εξαίρεση τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης) περισσότερο από 900 δολάρια. Την ίδια περίοδο, η μέση αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στις χώρες του Νότου (μ' εξαίρεση τις χώρες του ΟΠΕΚ) δεν ξεπέρασε τα 3 δολάρια! Στις πλούσιες χώρες, που η δημογραφική τους ανάπτυξη ελέγχεται και διαθέτουν ικανά οικονομικά όργανα, υπήρξε παρά τις κρίσεις μία εκπληκτική άνοδος του επιπέδου διαβίωσης από το 1950 έως το 1980. Οι χώρες του Νότου, στη διάρκεια των «τριάντα ενδόξων ετών», αντιμετώπισαν διαδοχικά μία δεκαετία πολιτικών ταραχών που οδήγησαν σε μία οικονομική παράλυση, μία δεκαετία αποτελμάτωσης εξ αιτίας των χρεών, με μία βίαιη διακοπή τόσο του τεχνικού εξοπλισμού τους όσο και κάθε κοινωνικής προόδου.

Στη δεκαετία του 1990 ολοκληρώθηκε η καθυπόταξη των τελευταίων που αντιστέκονταν, ενώ ακυρώθηκε, με τη χρησιμοποίηση του χρέους σαν μέσου εκβιασμού, η ανεξαρτησία που σε αρκετές περιπτώσεις είχε αποκτηθεί με σκληρούς αγώνες. Έτσι, η καταστρεπτική εξωτερική ανάμειξη στα ζητήματα του τεχνικού εξοπλισμού και της γεωργίας μετέτρεψε την πλεονεξία των πλούσιων χωρών για διατροφικά είδη σε μία αποδεκτή ηθική και την κυριαρχία μέσω της πείνας σ' ένα σύστημα διακυβέρνησης σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στη συνέχεια, η διαρθρωτική προσαρμογή έδωσε τη χαριστική βολή στις οικονομίες που είχαν διαβρωθεί από την τεχνική και χρηματοπιστωτική εξάρτηση η οποία είχε επιτευχθεί στην πρώτη φάση της επαναποικιοποίησης.

Το κόστος σε ανθρώπινες ζωές είναι τεράστιο και δεν μπορούμε να το υπολογίσουμε με ακρίβεια. Για να ικανοποιηθεί η

δίψα για κέρδη μιάς ομάδας ανθρώπων που λαμβάνουν τις αποφάσεις με βάση τη φιλοσοφία του υπερφιλελευθερισμού, εκατομμύρια άνθρωποι πέθαναν πρόωρα από υποσιτισμό ή από ασθένειες εξ αιτίας της εξασθένησης των οργανισμών τους που οφειλόταν στην έλλειψη τροφής. Η ύπαρξη ενός δισεκατομμυρίου ζωντανών νεκρών –που για τη, σχεδόν υπό ζωώδεις συνθήκες, διαβίωσή τους ευθύνονται άμεσα οι στρατηγικές επιλογές του σημερινού καπιταλισμού– επιβαρύνει τον καταστροφικό απολογισμό της παγκοσμιοποίησης του καπιταλισμού.

Παραδοσιακά, ένα πρόγραμμα «διαρθρωτικής προσαρμογής» συνοδεύεται από δάνεια «που συνάπτονται με αυστηρούς όρους». Αυτό σημαίνει ότι, αν η μία κυβέρνηση δεν προχωρήσει αρκετά γρήγορα στις μεταρρυθμίσεις, δεν θα της δοθούν τα συμπληρωματικά δάνεια.

Η Ινδία, η Αίγυπτος, η Ακτή Ελεφαντοστού, η Ζάμπια και η Αλγερία αντιμετώπισαν τα τελευταία χρόνια πολλές φορές αυτό τον εκβιασμό. Μάλιστα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διέταξε τη Γαλλία να μην υποστηρίξει το φράγκο της Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας και το δηνάριο της Αλγερίας το 1994. Οι τιμές ανέβηκαν στα ύψη και η ένδεια έκανε στις εν λόγω χώρες ένα γιγαντιαίο βήμα.

Η πρώτη αρχή της «διαρθρωτικής προσαρμογής» είναι ο περιορισμός των δημοσίων δαπανών. Για να περάσουν στον τομέα του ιδιωτικού ανταγωνισμού οι κερδοφόρες δημόσιες υπηρεσίες, το κράτος πρέπει ν' απολύσει δημοσίους υπαλλήλους. Όπως επίσης πρέπει να περικόψει τις κοινωνικές δαπάνες για την υγεία και την παιδεία, ώστε με αυτό τον τρόπο να εμφανιστούν νέοι χρήστες γι' αυτές τις υπηρεσίες οι οποίοι θα πληρώνουν γι' αυτές.

Παράλληλα, το κράτος πρέπει να εγκαταλείψει κάθε μορφή άμεσου ελέγχου στη γεωργική και βιομηχανική παραγωγή, καθώς και στον τομέα των υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας (τη-

λεπικοινωνίες, τηλεόραση και ραδιόφωνο). Όλα πρέπει να ιδιωτικοποιηθούν.

Περισσότερες από 110 χώρες, που σήμερα έχουν υιοθετήσει επίσημα προγράμματα «διαρθρωτικής προσαρμογής», έχουν υλοποιήσει αυτή την πρώτη αρχή, στην οποία η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προσθέτουν μία δεύτερη: τη γενική απελευθέρωση των τιμών και των μισθών.

Η κατάργηση της «διατίμησης σε μερικά διατροφικά προϊόντα πρώτης ανάγκης καταδικάζει σε υποσιτισμό εκατομμύρια φτωχές οικογένειες. Ταυτόχρονα, με την κατάργηση και του «κατώτατου μισθού», το φαινόμενο επιδεινώνεται. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο παρουσιάζουν τον έλεγχο των τιμών και των μισθών σαν ένα «αντι-οικονομικό» εργαλείο, που ζημιώνει την «ανταγωνιστική δυναμική». Στην πραγματικότητα, πρόκειται για ένα μέτρο που ωθεί τους κατοίκους της υπαίθρου να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.

Για ν' αποδεσμευτεί ο σημαντικός όγκος των προϊόντων που δεν καταναλώνονται εξ αιτίας της ακρίβειας, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο υποχρέωσε τις χώρες που έχουν υιοθετήσει τα προγράμματα της «διαρθρωτικής προσαρμογής» να υποτιμήσουν τα νομίσματά τους και ν' αυξήσουν τα επιτόκιά τους. Καθώς η εσωτερική κατανάλωση έχει μειωθεί κατακόρυφα εξ αιτίας της ανόδου των τιμών, πολλά προϊόντα και διατροφικά είδη προορίζονται να εξαχθούν προς τις πλούσιες χώρες σε συμφέρουσες τιμές εξ αιτίας της υποτίμησης των νομισμάτων. Έτσι λοιπόν η ένδεια χρηματοδοτεί την εξόφληση των χρεών. Με αυτό το τρίτο μέτρο ο κύκλος κλείνει.

Είναι περιττό να διευκρινίσουμε ότι αυτή η «θεραπείασοκ» (είναι η επίσημη έκφραση που χρησιμοποίησαν οι συντάκτες του σχεδίου Μπέικερ), όταν εφαρμόζεται στις εύθραυστες μεταποικιοκρατικές οικονομίες, είναι μία συγκαλυμμένη

μορφή ενός πολέμου εναντίον των φτωχών.

Τα πρώτα δάνεια «προσαρμογής» που ενέκρινε η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο χρονολογούνται από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Σκοπός τους ήταν η χρηματοδότηση «αντισταθμιστικών επιδοτήσεων» στις χώρες όπου υπήρχε ο κίνδυνος τα μέτρα για την ιδιωτικοποίηση του δημόσιου τομέα ν' αποδειχτούν ιδιαίτερα αντιλαϊκά. Στη συνέχεια, άρχισε να γίνεται λόγος για τα «δάνεια για την υλοποίηση της διαρθρωτικής προσαρμογής», ένας όρος που υποδήλωνε πιο εκτεταμένα προγράμματα χρηματοδότησης που είχαν ως σκοπό τους να επιταχύνουν το πέρασμα στην «ελεύθερη αγορά».

Η Τουρκία υπήρξε το 1980 ο στόχος του πρώτου «προγράμματος διαρθρωτικής προσαρμογής», που αποτελούνταν από μία σειρά διαδοχικών μέτρων, καθένα από τα οποία συνοδευόταν από επαρκή δάνεια. Το 1981, το εγχείρημα συμπληρώθηκε με το δικαίωμα της Τουρκίας να αντλεί κονδύλια από έναν ειδικό λογαριασμό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ενώ το 1985 το ύψος των κονδυλίων που μπορούσε να αντλεί καθορίστηκε στο ενάμισι δισεκατομμύριο δολάρια. Επιπλέον, το ίδιο έτος, η Παγκόσμια Τράπεζα χορήγησε στην Τουρκία ένα μακροπρόθεσμο δάνειο, εν όψει της προόδου της διαρθρωτικής προσαρμογής που υλοποιούσε η τουρκική κυβέρνηση.

Σχεδόν είκοσι χρόνια αργότερα, σε ποια κατάσταση βρίσκεται η Τουρκία; Η αστυφιλία κατέστρεψε την παραγωγή διατροφικών προϊόντων και ο πληθυσμός της Κωνσταντινούπολης αυξήθηκε κατά 60%, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης είναι αφόρητες σε όλα τα επίπεδα.

Το τουρκικό κράτος, γυρνώντας την πλάτη του στον κεμαλισμό, απέτυχε να ενισχύσει οικονομικά τις ασθενέστερες τάξεις και μέσω μιάς στρατιωτικής δικτατορίας πραγματοποίησε μία

φιλελεύθερη μεταστροφή. Οι διαδοχικές υποτιμήσεις του τουρκικού νομίσματος προκάλεσαν καταστροφικές αυξήσεις των τιμών, ενώ καταργήθηκε ο κατώτατος μισθός, όπως και ο έλεγχος των τιμών. Βυθισμένος στην εξαθλίωση και καταβεβλημένος από τη δικτατορία, ο τουρκικός λαός αφέθηκε να παρασυρθεί από τη φονταμενταλιστική προπαγάνδα, η οποία στιγματίζει την κερδοσκοπία, την κοινωνική πόλωση και την ηθική παρακμή.

Το ίδιο περίπου καταστρεπτικό σενάριο διαδραματίστηκε

Ποιος να πει σ' αυτούς τους ανθρώπους για παγκοσμιοποίηση, για ελευθερία, για δικαιώματα; Τι τους ενδιαφέρουν όλα αυτά όταν δεν έχουν τα στοιχειώδη για να ζήσουν.

και στο Ιράν, με τους μουλάδες να διαδέχονται τη «Λευκή Επανάσταση» του σάχη, ο οποίος είχε εφαρμόσει στη χώρα του τη «θεραπεία-σοκ» του εκσυγχρονισμού της υπαίθρου και της αχαλίνωτης αστικοποίησης.

Μετά τη σημαντική αποτυχία στο Ιράν, οι εγκέφαλοι της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου συνειδητοποίησαν ότι, παράλληλα με τη συγκέντρωση των γαιών και τις μετακινήσεις των πληθυσμών, είναι αναγκαίο να συνοδεύονται με χρηματοδοτικά προγράμματα η θραύση του ιστού κοινωνικής προστασίας, η οπισθοχώρηση των εργασιακών δικαιωμάτων και η καταστροφή των δημοσίων υπηρεσιών.

Μετά τη Διάσκεψη του Κανκούν και το σχέδιο Μπέικερ, που σηματοδότησαν τη μετατροπή των προγραμμάτων «διαρθρωτικής προσαρμογής» σ' ένα πραγματικό όπλο διείσδυσης στις οικονομίες των κρατών που εξακολουθούσαν να μην ενστερνίζονται την «ελεύθερη αγορά», η δεκαετία του 1980 υπήρξε μία δεκαετία χάους για τις χώρες που είχαν υιοθετήσει τα προγράμματα «διαρθρωτικής προσαρμογής», επειδή η βιαιότητα των ιδιωτικοποιήσεων διόγκωσε απότομα τα επίπεδα της φτώχειας, της υποαπασχόλησης και του υποσιτισμού.

Όλα τα προγράμματα «διαρθρωτικής προσαρμογής» συνοδεύονται από χρηματοδοτήσεις για την ανανέωση του μηχανικού εξοπλισμού και για τη συγκρότηση μηχανισμών διατήρησης της τάξης.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι «διαρθρωτικές προσαρμογές» άρχισαν να προκαλούν τις «εξεγέρσεις της πείνας», που οι επιτόπιοι παρατηρητές αποκαλούν «εξεγέρσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου».

Οι διαμαρτυρίες εναντίον της διαρθρωτικής προσαρμογής στις κατευθυνόμενες από το κράτος καπιταλιστικές οικονομίες των φτωχών χωρών δεν σταματούν ν' αυξάνονται, έστω

και αν είναι αλήθεια ότι οι πιο στερημένοι από τους εργαζομένους και οι άνεργοι σε αυτές τις φτωχές χώρες είχαν απαυδήσει με την υπερβολική γραφειοκρατία και τις πολλές δυσλειτουργίες των εθνικοποιημένων οικονομιών (όπως, για παράδειγμα, το απαράδεκτο γεγονός να υπάρχει έλλειψη ντομάτας στην Αλγερία).

Είναι επίσης απόλυτα ακριβές ότι η αναγγελία της αποδιάρθρωσης των κατευθυνόμενων από το κράτος καπιταλιστικών οικονομιών, οι οποίες ήταν συνώνυμες με τις «εθνικές εταιρείες» που συχνά αποδείχτηκαν ανίκανες, είχε αρχικά τη λαϊκή συναίνεση.

Οι λαοί είχαν λησμονήσει πολύ γρήγορα τα λιγότερα απτά αποτελέσματα που οι κυβερνήσεις των φτωχών χωρών είχαν καταφέρει να επιτύχουν σε λιγότερο από είκοσι χρόνια: τη μαζική καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, την ενίσχυση των τιμών των αγροτικών προϊόντων και την επιδότηση της διανομής, τη μείωση των εξόδων για την υγεία, τον έλεγχο στις τιμές των φαρμάκων, τις σχεδόν δωρεάν μεταφορές.

Ήδη από τα πρώτα χρόνια της διαρθρωτικής προσαρμογής, η αφύπνιση υπήρξε σκληρή: Η κατάργηση κάθε κρατικής βοήθειας, την οποία επέβαλαν τα προγράμματα «διαρθρωτικής προσαρμογής» εν ονόματι της θρησκείας της απελευθέρωσης των τιμών, της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής αποδοτικότητας και του εκσυγχρονισμού, προκάλεσε εκρηκτικές κοινωνικές καταστάσεις.

Αυτές πήραν τη μορφή μιάς αναζωπύρωσης της αυθόρμητης βίας στα αστικά κέντρα (λεηλασίες πολυκαταστημάτων, επιθέσεις εναντίον τραπεζών και κτιρίων με γραφεία) και μιάς πιο οργανωμένης αντίστασης στην ύπαιθρο, όπως ήταν οι επαναστάτες αντάρτες του «Φωτεινού Μονοπατιού» στο Περού, οι εξεγέρσεις των χωρικών στην Ινδία και στο Μεξικό, οι ομάδες ανταρτών στις Φιλιππίνες, στην Ινδονησία και στην

Τουρκία, η φονταμενταλιστική τρομοκρατία στην Αίγυπτο και στην Αλγερία, οι αντάρτες που επιζητούν την ανεξαρτητοποίηση των περιοχών τους στη Σενεγάλη, ενώ δεν πρέπει να παραλείψουμε την ιλιγγιώδη αύξηση της εγκληματικότητας.

Σε περισσότερα από εκατό κράτη που έχουν υιοθετήσει τα προγράμματα «διαρθρωτικής προσαρμογής», έχουν επιβληθεί τα δάνεια «με ιδιαίτερα αυστηρούς όρους». Οι ειδικοί της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου έχουν διεισδύσει παντού, ενώ αρκετά από αυτά προσέφυγαν συχνά στα όπλα για να εμποδίσουν μία εκτροπή «ιρανικού τύπου». Πρέπει να το πούμε ανοιχτά, η «διαρθρωτική προσαρμογή» χρησιμοποιήθηκε παντού ως η αιχμή του δόρατος.

Οι ταραχές που έγιναν το Δεκέμβριο του 1983 στην Τυνησία, σηματοδότησαν την έναρξη της αντίστασης των χωρών του Μαγκρέμπ στην επιβολή της διαρθρωτικής προσαρμογής. Οι εκατοντάδες συλλήψεις και εξαφανίσεις που ακολούθησαν δεν κατάφεραν ν' αποτρέψουν τους κατοίκους του Μαρόκου να κατέβουν τον επόμενο μήνα στους δρόμους. Ο στρατός άνοιξε πυρ εναντίον του πλήθους με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 400 άνθρωποι σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία.

Τον Απρίλιο του 1984, η αύξηση των τιμών στη Δομινικανή Δημοκρατία υπήρξε το έναυσμα για να κατευθυνθούν οι διαδηλωτές στις καλές συνοικίες. 186 άνθρωποι σκοτώθηκαν από σφαίρες, 500 τραυματίστηκαν και χιλιάδες συνελήφθησαν με την κατηγορία της «λεηλασίας».

Καθώς κάθε έτος ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι προσθέτονταν στο συνολικό αριθμό των νεκρών εξ αιτίας των μέτρων διαρθρωτικής προσαρμογής, ένας γερουσιαστής του Δημοκρατικού Κόμματος έθεσε το 1985 στο Κογκρέσο των ΗΠΑ το πρόβλημα της χρησιμοποίησης των κεφαλαίων της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Τίποτε όμως δεν άλλαξε. Στη Ζάμπια, ο στρατός άνοιξε

πυρ εναντίον των «εξεγερμένων της πείνας», με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 180 άνθρωποι σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ανάμεσα στους οποίους και πολλές νοικοκυρές οι οποίες διαμαρτύρονταν για τις αυξήσεις των τιμών των ειδών διατροφής που υπήρξαν ένα από τα επακόλουθα του δεύτερου κύματος των ιδιωτικοποιήσεων.

Το ίδιο έτος, στο Σουδάν όπου η «διαρθρωτική προσαρμογή» επιβλήθηκε δια της βίας, στρατιωτικές μονάδες κατέστειλαν την εισβολή των φτωχών στις συνοικίες του κέντρου της πρωτεύουσας. Καταμετρήθηκαν χιλιάδες νεκροί.

Το Σεπτέμβριο του 1998, η νεολαία της Αλγερίας κατέβηκε στους δρόμους για να διαμαρτυρηθεί για τις αυξήσεις των τιμών, την ανεργία και την κερδοσκοπία στη στέγαση. Το ανθρωποκυνηγητό στο Μπαμπ ελ Ουέντ που είχε καταληφθεί από το στρατό κράτησε πολλές ώρες και τέλειωσε με περισσότερους από 300 δολοφονημένους νέους, ενώ οι στρατιώτες αποτελείωσαν 100 περίπου άλλους ανθρώπους στα σοκάκια της

Εκατομμύρια σκοτώνονται κάθε χρόνο στην Αφρική παλεύοντας για ένα κομμάτι ψωμί.

παλιάς πόλης.

Στη Βενεζουέλα, την οποία κυβερνούσαν πολιτικοί που επικαλούνταν τη σοσιαλδημοκρατία αλλά εφάρμοσαν εξαιρετικά βίαια «διαρθρωτικά μέτρα προσαρμογής», οι εργάτες διαδήλωσαν μαζί με τις οικογένειές τους εναντίον του τριπλασιασμού των κομίστρων των δημόσιων μέσων συγκοινωνίας, καθώς και εναντίον της έλλειψης τροφίμων και φαρμάκων. Οι δυνάμεις της τάξης άνοιξαν πυρ εναντίον του πλήθους με αποτέλεσμα να υπάρξουν 500 νεκροί, πάντα σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία.

Το επόμενο έτος, στην Αργεντινή, η αυστηρή εφαρμογή των διαρθρωτικών μέτρων προκάλεσε λαϊκές αναταραχές και καθημερινές διαδηλώσεις σε όλες τις πόλεις της χώρας. Τη συμφωνημένη ημέρα, στρατιωτικές μονάδες επιτέθηκαν ταυτόχρονα στους «εξεγερμένους της πείνας» σε όλες τις μεγάλες πόλεις τις οποίες είχαν πλημμυρίσει οι φτωχοί. Η αστυνομία ανακοίνωσε ότι υπήρξαν 20 νεκροί και ότι έγιναν 500 συλλήψεις.

Το Μάρτιο του 1990, οι εξεγερμένοι του Αμπιτζάν αντιμετωπίστηκαν με σκληρά κατασταλτικά μέτρα. Δύο μήνες αργότερα, στη Ζάμπια, ο στρατός σκότωσε 20 διαδηλωτές. Το Ζαΐρ (νυν Κονγκό) συνεισφέρει κάθε έτος το ποσοστό του στο σύνολο των εξεγερμένων νεκρών...

Σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ίδιο σενάριο των «εξεγέρσεων της πείνας» που πνίγηκαν μέσα στο αίμα επαναλήφθηκε εκατοντάδες φορές, από την Κινσάσα έως την Τζακάρτα, από την επαρχία Τσιάπας έως το Πακιστάν και την Ινδία, με τον ίδιο πάντα επίλογο.

Δεν κατεβαίνει κάποιος στους δρόμους απέναντι στα πολυβόλα χωρίς λόγο. Θα πρέπει να τον έχει οδηγήσει στα άκρα μία αφόρητη κατάσταση.

Η υποβάθμιση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας

και υγείας, η διάλυση των δημοσίων υπηρεσιών και η μείωση του ποσοστού των παιδιών που πηγαίνουν σχολείο είναι αναμφίβολα νόμιμοι λόγοι διαμαρτυρίας. Το γνωρίζουν ακόμα και οι εργαζόμενοι στις πλούσιες χώρες, που υφίστανται παρόμοιου τύπου πιέσεις.

Το κίνημα για την υπεράσπιση των συντάξεων στην Ιταλία το οποίο ακολούθησαν τα κινήματα στη Γαλλία το 1995, αλλά και οι κινητοποιήσεις των μερικώς απασχολούμενων και των ανέργων το 1998 δείχνουν ότι η εφαρμογή των υπερφιλελεύθερων μέτρων είναι επώδυνη, ακόμα και για τις ανεπτυγμένες οικονομίες.

Όμως, στις φτωχές χώρες, η «διαρθρωτική προσαρμογή» οδήγησε στην εξαθλίωση εκατομμύρια ανθρώπους. Τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, το πρόβλημα έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις.

Σήμερα, δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι υποσιτίζονται σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, ενώ ένα επιπλέον δισεκατομμύριο αντιμετωπίζει περιστασιακούς λιμούς.

Όλοι οι ειδικοί (ακόμα και εκείνοι της Παγκόσμιας Τράπεζας που επιμένουν για την «προσωρινή» διάσταση του φαινομένου) παραδέχονται ότι η φτώχεια αυξήθηκε αναλογικά και σε απόλυτους αριθμούς από το 1985.

Μία από τις πιο σαφείς ενδείξεις της αγριότητας των μέτρων διαρθρωτικής προσαρμογής είναι η μοίρα που επιφυλάσσεται στα παιδιά των φτωχών χωρών, συμπεριλαμβανομένων και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.

Στην Αργεντινή, για παράδειγμα, η βρεφική θνησιμότητα προσεγγίζει το 50 % και είναι μιάμιση φορά μεγαλύτερη από το 1980.

Το 1980, στη Ζάμπια, το 13 % των παιδιών κάτω των τριών ετών πέθαιναν εξ αιτίας του υποσιτισμού. Το 1988, το ποσοστό είχε φτάσει στο 42%, το οποίο αντιστοιχεί κατά προ-

σέγγιση στο ποσοστό που υπήρχε στη Γαλλία τον 17ο αιώνα.

Στις χώρες της Αφρικής που εφαρμόστηκε η «διαρθρωτική προσαρμογή», 6 γυναίκες στις 1.000 πεθαίνουν στη διάρκεια του τοκετού. Οι αντίστοιχοι αριθμοί είναι 4 στην Ασία και 2,5 στη Λατινική Αμερική. Στις χώρες της Ομάδας των Οχτώ {των εφτά πιο ανεπτυγμένων χωρών συν τη Ρωσία (G8)}, το ποσοστό είναι εξήντα φορές μικρότερο, όμως έχει διπλασιαστεί σε σχέση με τις αρχές της δεκαετίας του 1980.

Η απορύθμιση των οικονομιών καταργεί προστατευτικές νομοθεσίες. Την ίδια στιγμή που οι Γάλλοι φοιτητές διαμαρτύρονταν στους δρόμους εναντίον του «κατώτατου μισθού για τους νέους» που είχε εισηγηθεί ο Εντουάρ Μπαλαντίρ τα παιδιά της Ινδίας είχαν κατέβει στους δρόμους για ν' απαιτήσουν ίσους μισθούς για ίση εργασία. Καθώς το Διεθνές Νομισματικό

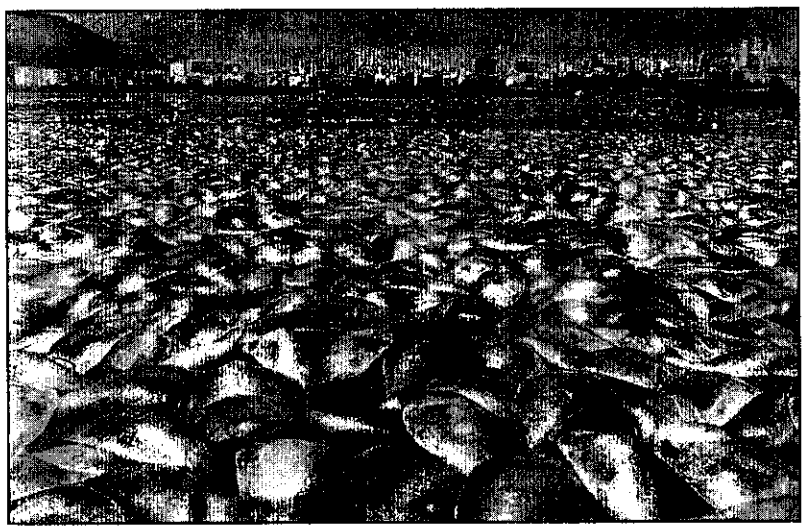

Οικολογική καταστροφή. Νεκρά ψάρια από βιομηχανικά απόβλητα. Αυτό το έγκλημα ποιος θα το πληρώσει; Μα ποιος άλλος: ο άνθρωπος.

Ταμείο είχε υποδείξει στην κυβέρνηση Ράο να μειώσει το ελάχιστο όριο ηλικίας των εργαζομένων και να καταργήσει τον κατώτατο μισθό, το ινδικό κράτος, εκτελώντας τις εντολές των υπερφιλελεύθερων ειδικών του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, επέβαλε αυτό το σχέδιο και έστειλε την αστυνομία να σπάσει τις απεργίες.

Καμμία διεθνής σύμβαση δεν έχει μέχρι σήμερα διευθετήσει με συγκεκριμένα μέτρα το αγνώστων διαστάσεων πρόβλημα της παιδικής εργασίας, το οποίο μπορεί συνοπτικά να θεωρηθεί ως μία μορφή δουλείας την οποία επιτρέπουν τα κράτη που αντιμετωπίζουν αυτό το πρόβλημα.

Έγκλημα χωρίς τιμωρία

Ένας άγνωστος αριθμός νεκρών εξ αιτίας των λιμών ή των ασθενειών που οφείλονται στην ένδεια. Μία επιδείνωση σε παγκόσμια κλίμακα της ανισότητας του πλούτου. Σχεδόν μισό δισεκατομμύριο φτωχοί χωρικοί που η κερδοσκοπία, τα μεγάλα έργα, η επέκταση των μεγάλων ιδιοκτησιών ή ο στρατός τους έδιωξαν από τη γη τους εν ονόματι της δυναμικής της «ελεύθερης αγοράς» 200 εκατομμύρια παιδιά εργάζονται σχεδόν χωρίς αμοιβή σε εργοστάσια που έχουν μεταφερθεί από τις πλούσιες χώρες. 20 εκατομμύρια γυναίκες είναι αντικείμενα βάναυσης σεξουαλικής εκμετάλλευσης σε όλο τον κόσμο.

Δύο δισεκατομμύρια άντρες, γυναίκες και παιδιά ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, μιάς φτώχειας που ο υπερφιλελεύθερος καπιταλισμός υπόσχεται να εξαλείψει! Από αυτούς τους ανθρώπους που στερούνται σχεδόν τα πάντα, μισό δισεκατομμύριο υποσιτίζονται, ενώ μετά από πενήντα χρόνια αναπτυξιακής βοήθειας οι νεκροί από την πείνα είναι 20 εκατομμύρια.

Ο αριθμός των νεκρών ανάμεσα σ' αυτούς που αντιστάθηκαν στη βίαιη επιβολή των διαρθρωτικών αλλαγών είναι άγνωστος. Από το 1980, τουλάχιστον δέκα χιλιάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν σε όλο τον κόσμο στη διάρκεια των «εξεγέρσεων της πείνας».

Η μόλυνση των γαιών και των υδάτινων πόρων, επίγειων και θαλάσσιων, για να παράγονται ολοένα και περισσότερα, για να εξοφλούνται ολοένα και περισσότερα χρέη, για να πλουτίζουν πάντα οι ίδιοι, είναι ανυπολόγιστη.

Η αποψίλωση της μισής επιφάνειας των τροπικών και των ισημερινών δασών για να εξοφληθούν τα χρέη μιάς αναπτυξιακής βοήθειας συνέβαλε μόνο στην αύξηση των κερδών των μεγάλων υπερεθνικών εταιρειών. Ανυπολόγιστες είναι οι ζημιές που προκλήθηκαν από τις παράνομες συναλλαγές.

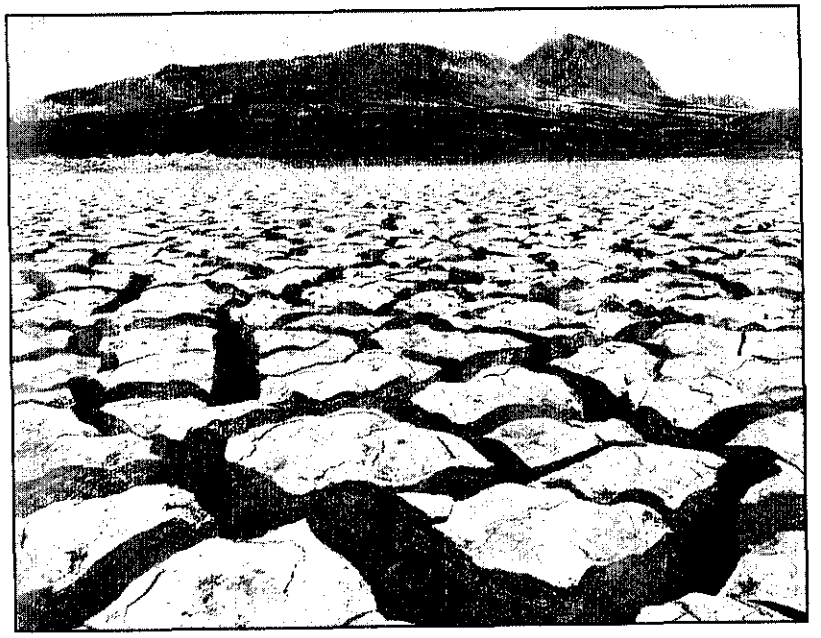

Καλή είναι η βιομηχανική ανάπτυξη αλλά με μέτρο.
Στο τέλος δεν θα υπάρχει γη για να θρέψει τους ανθρώπους.
Η φύση πάντα εκδικείται.

Σημειώνεται μείωση του ποσοστού των παιδιών που πηγαίνουν σχολείο και της πρόσβασης στην περίθαλψη σε όλες τις χώρες που υιοθέτησαν τη διαρθρωτική προσαρμογή. Η υποαπασχόληση, η κατάργηση των εργασιακών δικαιωμάτων, η αύξηση της εγκληματικότητας και του οργανωμένου εγκλήματος σε παγκόσμια κλίμακα, η γενίκευση της πορνείας ως λύσης στην ένδεια, ο πολλαπλασιασμός των εθνοτικών συρράξεων, η άνοδος των εθνικισμών, η διόγκωση του εμπορίου όπλων είναι αδύνατον να υπολογιστούν.

Είναι ίσως δύσκολο να κάνουμε το μακάβριο απολογισμό του κόστους σε ανθρώπινες ζωές της επαναποικιοποίησης των φτωχών χωρών. Η υποχρεωτική ευθυγράμμιση με τους κανόνες του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού σκότωσε ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους σε πενήντα χρόνια και κατέστρεψε σε τέτοιο βαθμό τον πλανήτη, ώστε πλέον το οικολογικό πρόβλημα να τίθεται με όρους επιβίωσης. Τι σημασία έχει πια η ποσοτική του διάσταση;

Η παγκοσμιοποίηση του καπιταλισμού είναι πάνω απ' όλα μία ηθική χρεωκοπία που υποβιβάζει την ανθρωπότητα στο επίπεδο των άγριων ζώων που αλληλοσπαράζονται γύρω από τη λεία τους, είναι η αποτυχία των φιλοσοφικών συστημάτων που θεμελιώθηκαν στη νομιμοποίηση του αρρωστημένου εγωισμού και της βούλησης να χρησιμοποιείται η ισχύς. Προσπαθώντας να εξαφανίσει την ιδέα μιάς ανθρώπινης κοινότητας που θα τη συνδέει το αμοιβαίο συμφέρον, η εγκληματική ιδεολογία στην οποία στηρίζεται ο καπιταλισμός πιστεύει ότι βρίσκεται υπεράνω των νόμων της φύσης, βάζοντας σε κίνδυνο την ύπαρξη ολόκληρου του ανθρώπινου γένους. Και μόνο αυτό το γεγονός αρκεί να την καταδικάσει. Ο υπερφιλελεύθερος καπιταλισμός δεν δημιουργεί τους νεκροθάφτες του. Σκάβει ο ίδιος τον τάφο του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΒΕΤΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ

Εκτελέσεις χωρίς πολυβόλα

Χάρη στο τραπεζικό απόρρητο, στους αριθμημένους λογαριασμούς, στο νόμο της ελεύθερης μετατρεψιμότητας, στον κυνισμό και την εξαιρετική τεχνική ικανότητα των τραπεζιτών της, η Ελβετία είναι σήμερα το χρηματοκιβώτιο του πλανήτη. Το 1998 ήταν η πιο πλούσια χώρα του κόσμου (με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα, σύμφωνα με τον τρόπο υπολογισμού του από την Παγκόσμια Τράπεζα).

Στην Ελβετία γίνεται η διαχείριση περίπου του 40% των ιδιωτικών περιουσιών όλου του πλανήτη που η διαχείρισή τους δεν πραγματοποιείται μέσα στα σύνορα των χωρών προέλευσής τους. Οι ελβετικές τράπεζες-οχυρά και τα υποκαταστήματά τους σε όλο τον κόσμο δεν φιλοξενούν μόνο τη λεία των υπερεθνικών καρτέλ του οργανωμένου εγκλήματος και τις αστρονομικές περιουσίες των Ρώσων αρχόντων του εγκλήματος, αλλά και τους θησαυρούς των κυρίαρχων και δεσποτικών τάξεων της Αφρικής, της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής.

Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στο βρώμικο χρήμα του οργανωμένου υπερεθνικού εγκλήματος και στα κεφάλαια που φυγαδεύονται με αθέμιτα μέσα από τον Τρίτο Κόσμο;

Και τα δύο ξεπλένονται, ανακυκλώνονται από τους ίδιους τραπεζίτες, μέσω παρόμοιων τραπεζικών τεχνικών. Συχνά, είναι οι ίδιοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που εποφθαλμιούν αυ-

τά τα κεφάλαια, τα μεταφέρουν από ήπειρο σε ήπειρο και τα εισάγουν στην Ελβετία. Οι ίδιοι οικονομικοί αναλυτές, οι ίδιοι διαχειριστές περιουσιών, οι ίδιοι χρηματιστηριακοί σύμβουλοι και οι ίδιοι χρηματιστές επανεπενδύουν τα κεφάλαια που φυγαδεύονται από τον Τρίτο Κόσμο και το βρόμικο χρήμα από τα ναρκωτικά.

Οι ναρκομανείς έφηβοι στους δρόμους της Νέας Υόρκης, του Μιλάνου και του Λονδίνου αργοπεθαίνουν εξ αιτίας των δραστηριοτήτων των αρχόντων του εγκλήματος, οι οποίοι ξεπλένουν, ανακυκλώνουν τα κέρδη τους στην Ελβετία.

Στις Φιλιππίνες, στη Βραζιλία, στο Κονγκό, χιλιάδες παιδιά πεθαίνουν από τον υποσιτισμό, εκπορνεύονται, αργοσβήνουν από τις ασθένειες και την εγκατάλειψη. Ένα σημαντικό μέρος του εγχώριου πλούτου, αντί να συμβάλει στη δημιουργία νοσοκομείων, σχολείων και θέσεων εργασίας, καταλήγει στην Ελβετία. Εκεί, ανακυκλώνεται και επανεπενδύεται στην κερδοσκοπία ακινήτων στο Παρίσι, στη Ρώμη και στο Τόκιο, ή τροφοδοτεί τα χρηματιστήρια της Νέας Υόρκης, του Λονδίνου και της Ζυρίχης.

Η οικονομική λεηλασία του Τρίτου Κόσμου και η διακίνηση ναρκωτικών είναι φονικές, προκαλούν ανυπολόγιστες καταστροφές στις κοινωνίες, στη φύση και στον ανθρώπινο οργανισμό. Και η μία και η άλλη επωφελούνται από την αναγνωρισμένη ικανότητα, την ειδικευμένη βοήθεια και την αποτελεσματική συνενοχή των Ελβετών τραπεζιτών.

Ακολουθούν μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Φιλιππίνες

Το 1986, ο Φερδινάνδο Εντραλίν Μάρκος νόθευσε για μία ακόμα φορά τις εθνικές εκλογές.

Αυτή όμως τη φορά το ποτήρι είχε ξεχειλίσει... Μία λαϊκή

εξέγερση συγκλόνισε τη Μανίλα.

Τα χαράματα της 25ης Φεβρουαρίου, οι Αμερικανοί προστάτες του τον διέταξαν να εγκαταλείψει τη χώρα. Ελικόπτερα των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ προσγειώθηκαν στον κήπο του παλατιού Μαλακανάνγκ, του προεδρικού μεγάρου, και μετέφεραν την Ιμέλντα και τον Φερδινάνδο Μάρκος, καθώς και ογδόντα τρεις συγγενείς και συνεργάτες τους, στην αμερικανική βάση του κόλπου Σούμπικ. Ο Φερδινάνδο Μάρκος πέθανε την Πέμπτη 28 Σεπτεμβρίου 1989 σ' ένα αμερικανικό στρατιωτικό νοσοκομείο στη Χαβάη.

Ο Μάρκος, που θύμιζε δυνάστη ασιατικής δεσποτείας υπήρξε, σε όλη του τη ζωή, ο σχεδόν ιδανικός πελάτης των Ελβετών τραπεζιτών: Ήταν πάμπλουτος και τον διακατείχε μία πραγματική μανία θησαυρισμού. Δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα στη διοχέτευση των θησαυρών του στο εξωτερικό, καθώς ο κλεπτοκράτης κατείχε την εξουσία. Επιπλέον, δεν σταμάτησε ποτέ να παίζει διπλό παιχνίδι, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα τόσο των Αμερικανών όσο και των Ιαπώνων προστατών του. Τέλος, η εξαιρετικά πολύπλοκη ψυχοσύνθεσή του τον καθιστούσε ευάλωτο, με αποτέλεσμα οι Ελβετοί τραπεζίτες να τον απομυζούν κατά το δοκούν, υποχρεώνοντάς τον να τους καταβάλλει τεράστιες προμήθειες για ν' ανακυκλώνουν με επενδύσεις όσα είχε σφετεριστεί

Ο Φερδινάνδο Εντραλίν Μάρκος ήταν ταπεινής καταγωγής και γεννήθηκε το 1917 στη βορινή άκρη του αρχιπελάγους, στο Ιλόκος Νόρτε. Ο πληθυσμός αυτής της επαρχίας είναι λιγομίλητος, εργατικός. Η κυριότερη ασχολία του εκείνη την εποχή ήταν το λαθρεμπόριο με την Ταϊβάν και το Χονγκ Κονγκ.

Τα τρία ονόματα του παιδιού δείχνουν το δράμα της γέννησής του. Ο Φερδινάνδο Τσούα, ένας πλούσιος Κινέζος έμπορος, ερωτεύτηκε τη νεαρή Ζοζέφα Εντραλίν. Η Ζοζέφα ήταν όμορφη, πρόσχαρη, έξυπνη αλλά και φτωχή. Επιπλέον, ήταν

Φιλιππινέζα. Η οικογένεια των Τσούα αντιτάχθηκε στο γάμο (ο Φερδινάνδο Τσούα παντρεύτηκε στη συνέχεια μία Κινέζα πλούσια κληρονόμο από την επαρχία Φουκιέν). Το ζευγάρι χώρισε. Όμως, η Ζοζέφα ήταν έγκυος. Η οικογένειά της ανήκε στο παραδοσιακό καθολικό περιβάλλον των Βόρειων Φιλιππίνων, ένα θρησκόληπτο, απάνθρωπο περιβάλλον, που δεν συγχωρούσε τη γέννηση ενός νόθου παιδιού. Η Ζοζέφα αναζητούσε απεγνωσμένα ένα σύζυγο πριν τον τοκετό... και έναν πατέρα για το παιδί που θα γεννιόταν. Ένας μαθητής ηλικίας δεκατεσσάρων ετών, φτωχός σαν τον Ιώβ, ο Μαριάνο Μάρκος, δέχτηκε να το κάνει. Ο νεαρός ήταν βίαιος, πονηρός, φιλόδοξος. Θα γινόταν το κοινωνικό πρότυπο για το παιδί που θα μεγάλωνε δίπλα του.

Ο νεαρός Φερδινάνδο και ο άντρας που για πολλά χρόνια θα θεωρούσε ως πατέρα του ανήκαν σχεδόν στην ίδια γενιά. Τους ένωσαν ισχυροί δεσμοί αλληλεγγύης. Το 1935, ο Μαριάνο έθεσε υποψηφιότητα για βουλευτής. Δεν εξελέγη. Ο αντίπαλος υποψήφιος, ένας εύπορος άντρας που ασχολιόταν με το εμπόριο και το λαθρεμπόριο, πρόσβαλε την οικογένειά του. Έφτασε μάλιστα μέχρι το σημείο να διατάξει τους ανθρώπους του να περιφέρουν ένα φέρετρο κάτω από τα παράθυρα του σπιτιού των Μάρκος. Μερικές ημέρες αργότερα, ο νεοεκλεγμένος βουλευτής του Ιλόκος Νόρτε βρέθηκε στην άκρη ενός δρόμου με μία σφαίρα στο κεφάλι.

Ο Φερδινάνδο, δεκαοχτώ ετών τότε, συνελήφθη, αποδείχτηκε ένοχος και καταδικάστηκε για τη δολοφονία.

Ο Μαριάνο κατάφερε να τον απελευθερώσει τρία χρόνια αργότερα. Ένας από τους φίλους του, ο Χοσέ Λαουρέλ, που και αυτός ήταν πρώην κατάδικος, είχε γίνει εφέτης.

Ο Φερδινάνδο ήταν όμορφος, εύστροφος, ευφυής. Σπούδασε νομικά στη Μανίλα και όλα έδειχναν ότι θα γινόταν ένας περιζήτητος δικηγόρος.

Γύρω στα είκοσί του, ο Φερδινάνδο ανακάλυψε το μυστικό της γέννησής του και ήρθε σ' επαφή με το φυσικό του πατέρα. Η συμμαχία του με την ισχυρή κινεζική κοινότητα του αρχιπελάγους του άνοιξε το δρόμο για μία λαμπρή πολιτική σταδιοδρομία: βουλευτής, γερουσιαστής, πρόεδρος της Γερουσίας και το 1965, Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Δύο επεισόδια στη ζωή του Μάρκος αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής. Στη διάρκεια της κατοχής των Φιλιππίνων από τους Ιάπωνες, ηγήθηκε μιάς παράνομης ομάδας που ονομαζόταν Maharlika. Η ομάδα συμμετείχε στην αντίσταση εναντίον των Ιαπώνων, επιδιδόταν όμως και στο λαθρεμπόριο και στο εμπόριο όπλων. Ο Μάρκος ήταν ιδιαίτερα πανούργος για να βάλει όλα τα αβγά στο ίδιο καλάθι. Έγινε πράκτορας των Ιαπώνων και πρόδωσε αρκετούς από τους συντρόφους του που συμμετείχαν στην αντίσταση. Μετά από την απελευθέρωση, δικάστηκε από τις αμερικανικές Αρχές, γλίτωσε από το εκτελεστικό απόσπασμα... και έγινε ο προστατευόμενος της νέας δύναμης κατοχής.

Το δεύτερο σημαντικό γεγονός στη ζωή του Μάρκος συνέβη το 1954, όταν ο νεαρός βουλευτής γνώρισε την Ιμέλντα Ρομουάλντες, μία πρώην νικήτρια των καλλιστείων που είχε γίνει τραγουδίστρια. Εγγονή ενός καθολικού ιερέα, είχε ζήσει τα παιδικά και εφηβικά της χρόνια μέσα στην περιφρόνηση και την εξαθλίωση. Η δίψα της για εκδίκηση ήταν πολύ μεγάλη. Μετά από την ήττα των Ισπανών αποικιοκρατών από τον αμερικανικό στρατό το 1898, στο αρχιπέλαγος κυριάρχησε μία γηγενής ολιγαρχία που την αποτελούσαν οι ιδιοκτήτες φυτειών ζαχαροκάλαμου, οι μεγάλοι χρηματοδότες και οι μεγαλέμποροι. Ο Φερδινάνδο έτρεφε γι' αυτήν την ολιγαρχία το ίδιο μίσος που αισθανόταν και η Ιμέλντα.

Η Ιμέλντα και ο Φερδινάνδο ήταν ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο ζευγάρι. Προικισμένος ρήτορας και φλογερός δημαγωγός, ο

Μάρκος λατρευόταν από τα πλήθη. Οι φτωχοί αγαπούσαν την Ιμέλντα, η οποία μοίραζε ρύζι και ρούχα στις τενεκεδουπόλεις.

Μέχρι το 1972, ο Μάρκος επανεκλεγόταν χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Έπειτα, τα πράγματα άρχισαν ν' αλλάζουν. Το μίσος τους για την ολιγαρχία άρχισε να τυφλώνει το ζευγάρι. Το πάθος τους για παλάτια, κοσμήματα και χρήμα ήταν απεριόριστο, και το ζευγάρι άρχισε κυριολεκτικά να λεηλατεί τη χώρα.

Ο Μάρκος άρχισε σταδιακά να μεταμορφώνεται σε δυνάστη ασιατικής δεσποτείας και η Ιμέλντα σε λαίδη Μάκβεθ. Στον Μάρκος άρεσαν οι γυναίκες και ήταν γενναιόδωρος: η Κάρμεν Ορτέγα και τα τρία παιδιά της –που αποτελούσαν μία από τις αρκετές παράλληλες οικογένειες του Μάρκος– είναι σήμερα μία από τις πιο πλούσιες οικογένειες της Μανίλας.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 1973, ο δυνάστης κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας (την οποία ήρε το 1981, οπότε και ανανέωσε για έξι χρόνια τη θητεία του κερδίζοντας τις εκλογές χωρίς ουσιαστικό αντίπαλο).

Ο στρατηγός Βερ, αρχηγός των μυστικών υπηρεσιών και συνεταίρος του Μάρκος σε πολλές επιχειρήσεις, είχε επιβάλλει ένα καθεστώς τρόμου, βασανίζοντας και «εξαφανίζοντας» τους πολιτικούς αντιπάλους του Μάρκος.

Για ν' ασκεί πιέσεις στους Αμερικανούς προστάτες τους, οι οποίοι είχαν στις Φιλιππίνες την πιο μεγάλη χερσαία, ναυτική και αεροπορική βάση τους σε όλη την Ασία, ο Μάρκος διατηρούσε ταυτόχρονα εξαιρετικές σχέσεις με την εθνικιστική ιαπωνική δεξιά, την οποια είχε υπηρετήσει στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου πολέμου. Το μέλλον του έμοιαζε διασφαλισμένο. Οι Ελβετοί τραπεζίτες ήταν σίγουροι ότι είχαν ποντάρει σ' ένα καλό άλογο.

Ας επανέλθουμε όμως σ' εκείνο το πρωινό της 25ης Φεβρουαρίου 1986, όταν οι Αμερικάνοι προστάτες του επέτρεψαν την πτώση του κλεπτοκράτη και εγκατέστησαν στο παλάτι Μαλακανάνγκ μία γυναίκα που εκπροσωπούσε τα συμφέροντα της ολιγαρχίας, την Κορασόν Ακίνο, χήρα του ηγέτη της αντιπολίτευσης που είχε δολοφονηθεί μ' εντολή του Μάρκος στις 21 Αυγούστου 1983.

Αφού πρώτα μεταφέρθηκαν διά της βίας στον κόλπο Σούμπικ, στη συνέχεια ο Μάρκος, η αδελφή του και η οικογένειά του οδηγήθηκαν αυθημερόν στη Χαβάη, που αποτελεί έδαφος των ΗΠΑ. Αμέσως μόλις αποβιβάστηκαν από το αεροπλάνο στη Χονολουλού, πράκτορες του FBI πλησίασαν τον Μάρκος και τους συγγενείς του, και κατέσχεσαν τις αποσκευές τους και τους χαρτοφύλακες που περιείχαν τους κωδικούς, τους αριθμούς των λογαριασμών και τις τοποθεσίες των διάσπαρτων σε όλο τον κόσμο τραπεζών στις οποίες είχαν καταθέσεις ο Μάρκος και η οικογένειά του. Το FBI παρέδωσε αυτά τα έγγραφα στη νέα πρόεδρο των Φιλιππίνων, στην Κορασόν Ακίνο.

Ο συλλογισμός του προέδρου Ρέιγκαν ήταν απλός και πειστικός. Τρεις διαφορετικοί στρατοί ανταρτών, από τους οποίους οι δύο προέλαυναν με γρήγορο ρυθμό, απειλούσαν την εύθραυστη φιλοαμερικανική εξουσία της κας Ακίνο.

Η επιτυχία αυτών των αυτόχθονων ανταρτικών κινημάτων, που δεν διατηρούσαν αξιοσημείωτες σχέσεις με κάποια ξένη δύναμη, οφειλόταν κυρίως στην αβυσσαλέα εξαθλίωση που επικρατούσε τόσο στην ύπαιθρο, όπου οι συνθήκες ήταν σχεδόν φεουδαλικές, όσο και στις πόλεις, που είχαν προλεταριοποιηθεί.

Αν η Κορασόν Ακίνο ήθελε να επιβιώσει πολιτικά, έπρεπε γρήγορα να επενδύσει τεράστια ποσά στον κοινωνικό τομέα στις πόλεις και να πραγματστοιήσει μία αγροτική μεταρρύθμιση στην ύπαιθρο, η οποία θ' αντικαθιστούσε την καλλιέργεια ζαχαροκάλαμου με άλλες καλλιέργειες.

Όλα αυτά θα κόστιζαν εκατοντάδες εκατομμύρια δολά-

ρια. Ο πρόεδρος Ρέιγκαν δεν έβλεπε για ποιο λόγο οι Αμερικανοί φορολογούμενοι έπρεπε να πληρώσουν γι' αυτά τα αστρονομικά κονδύλια... ενώ τα δισεκατομμύρια δολάρια που είχαν κλέψει ο Μάρκος και οι άνθρωποί του αναπαύονταν στις ελβετικές τράπεζες.

Όμως, οι τραπεζίτες είναι υπεράνω της εξουσίας της κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Ελβετίας, η οποία απέναντί τους είναι ανίσχυρη σαν ένα νεογέννητο παιδί. Οι Τράπεζες είναι απόρθητα οχυρά. Δεν υπάρχει κάποιος νόμος που να επιτρέπει στο κράτος, στην κυβέρνηση ή στο κοινοβούλιο ν' αποκτήσει την οποιαδήποτε πληροφορία για την ταυτότητα του καταθέτη, το ύψος των καταθέσεών του ή την προέλευση των κεφαλαίων που έχουν κατατεθεί σε αριθμημένους λογαριασμούς.

Ο πρόεδρος Ρέιγκαν, το FBI και ο υπουργός Οικονομικών των ΗΠΑ άρχισαν ν' ασκούν ολοένα και πιο έντονες πιέσεις. Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ελβετίας προσπάθησε να υπεκφύγει, να εξηγήσει τη θέση αδυναμίας στην οποία βρισκόταν. Όμως, η κυβέρνηση Ρέιγκαν αρνήθηκε να δεχτεί τα επιχειρήματα της ελβετικής κυβέρνησης και αξίωσε με ιδιαίτερα επιτακτικό τρόπο την επιστροφή των δισεκατομμυρίων που είχε κλέψει ο κλεπτοκράτης της Μανίλας, απειλώντας με εμπορικές κυρώσεις και εν ανάγκη με την επιβολή ενός εμπάργκο.

Στα κυβερνητικά μέγαρα της Βρέμης εκτυλισσόταν μία πραγματική τραγωδία. Έπρεπε να παραβιάσουν τους ελβετικούς νόμους, ν' αψηφήσουν τους τραπεζίτες, να γίνουν αρεστοί στους Αμερικανούς και άρα να παγώσουν τους λογαριασμούς; Ή ήταν προτιμότερο ν' αντιμετωπίσουν τις αμερικανικές κυρώσεις, να προστατεύσουν το τραπεζικό απόρρητο και να επιτρέψουν στην credit Suisse, στην Union de Banques Suisses, κ.λπ., να παραδώσουν στον Μάρκος και τους αυλικούς του το θησαυρό που είχαν αποταμιεύσει;

Τη νύχτα της Δευτέρας 24 Μαρτίου 1986, η επιφοίτηση συνέβη στη διάρκεια του επίσημου γεύματος που παρέθετε η ελβετική κυβέρνηση προς τιμήν του Προέδρου της Φιλανδίας Κοϊβίστο, στη μεγάλη μεσαιωνική αίθουσα του δημάρχου της Βέρνης.

Η ατμόσφαιρα μεταξύ των ομοσπονδιακών υπουργών ήταν ζοφερή: Στη διάρκεια του Σαββατοκύριακου, είχαν αυξηθεί ακόμα περισσότερο οι πιέσεις-τηλεφωνήματα, διπλωματικά διαβήματα, ολοένα και πιο σαφείς απειλές για τις εξαγωγές ελβετικών προϊόντων προς τις ΗΠΑ. Οι συνδαιτυμόνες κάθισαν στο τραπέζι. Ο καθηγητής Ματίας Κραφτ, νομικός σύμβουλος του υπουργείου Εξωτερικών, κατάφερε να πείσει τους άντρες της υπηρεσίας ασφαλείας να του επιτρέψουν να μπει στη μεγάλη αίθουσα. Κατευθύνθηκε αμέσως προς τον Πιέρ Ομπέρ, τον υπουργό Εξωτερικών, και του έδωσε ένα έγγραφο. Ο Ομπέρ, ακτινοβολώντας από ικανοποίηση, έσκυψε προς το μέρος του προέδρου της Ομοσπονδίας Αλφόνς Εγκλί. Αφού τέλειωσαν οι προσφωνήσεις και έφαγαν το επιδόρπιο, ο Εγκλί κάλεσε τα υπόλοιπα μέλη του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου στο σαλόνι του δημαρχείου, όπου είχε παρατεθεί το δείπνο. Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο αποφάσισε να παγώσει προσωρινά όλα τα περιουσιακά στοιχεία του κλεπτοκράτη, της οικογένειάς του και των συνεργατών τα οποία φυλάσσονταν στις τράπεζες που υπήρχαν στην επικράτεια της Ελβετίας.

Η απόφαση του Ομοσπονδιακού Συμβουλίου προκάλεσε σεισμό. Για πρώτη φορά στην πολύχρονη ιστορία της χώρας, λαμβανόταν μία τέτοια απόφαση ενάντια στα συμφέροντα των τραπεζιτών. Στη διάρκεια της νύχτας, δημόσιοι υπάλληλοι τους ενημέρωσαν τηλεφωνικά για τα κακά νέα. Όσο για την κοινή γνώμη που είχε αποσβολωθεί, ενημερώθηκε επίσημα μ' ένα ανακοινωθέν την Τετάρτη 26 Μαρτίου.

Αυτή η ριψοκίνδυνη απόφαση θεμελιώθηκε νομικά στο σύν-

ταγμα της Ομοσπονδίας. Στο προοίμιό του, γίνεται επίκληση στο Θεό, την υπέρτατη Αρχή:

> *«Εν ονόματι του Παντοδύναμου Θεού, η Ελβετική Ομοσπονδία, θέλοντας να εδραιώσει τη συμμαχία ανάμεσα στα ομόσπονδα καντόνια, να διατηρήσει και ν' αυξήσει την ενότητα, την ισχύ και την τιμή του ελβετικού έθνους»* κ.λπ..

Το Άρθρο 102, παράγραφος 8, αναφέρει ότι το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο είναι υποχρεωμένο να *«επαγρυπνεί για τα συμφέροντα της Ομοσπονδίας στο εξωτερικό»*. Οφείλει συγκεκριμένα να διατηρεί *«καλές διεθνείς σχέσεις»*, ενώ είναι *«γενικότερα επιφορτισμένο με τις εξωτερικές σχέσεις»*.

Υποχρεωμένο να διαλέξει ανάμεσα στα «εξωτερικά» και στα «εσωτερικά» συμφέροντα της χώρας, το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο, σε μία στιγμή διαύγειας, επέλεξε τα πρώτα.

Ο Φερδινάνδο Μάρκος βασίλεψε είκοσι τρία χρόνια στο παλάτι του Μαλακανάνγκ. Από το 1973, κυβερνούσε καταπιέζοντας τα συνδικάτα, την εκκλησία και τις αγροτικές ενώσεις, δολοφονώντας τους σημαντικούς πολιτικούς αντιπάλους του, βασανίζοντας μεθοδικά και «εξαφανίζοντας» τους άντρες, τις γυναίκες και τους εφήβους που αμφισβητούσαν τη μεγαλομανία του, το δεσποτισμό του και την απέραντη διαφθορά του.

Να πώς ο κλεπτοκράτης είχε οργανώσει τη λεηλασία του λαού του:

1. Κάθε έτος, ο Μάρκος αφαιρούσε ποσά που αντιστοιχούσαν σε αρκετά εκατομμύρια δολάρια από το θησαυροφυλάκιο της Κεντρικής Τράπεζας και από τα κονδύλια που προορίζονταν για τις μυστικές υπηρεσίες.

2. Μέσα σε δύο δεκαετίες, η Ιαπωνία, που στη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου είχε καταλάβει τις Φιλιππίνες, κατέβαλε στην κυβέρνηση της Μανίλας εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια ως πολεμικές επανορθώσεις. Ο Μάρκος παρακρατούσε σημαντικά ποσά από κάθε δόση.

3. Οι Φιλιππίνες είναι μία από τις τριάντα πέντε πιο φτωχές χώρες της γης. Η Παγκόσμια Τράπεζα, οι ειδικές υπηρεσίες του ΟΗΕ και ιδιωτικές οργανώσεις της πρόσφεραν, μέσα στα χρόνια, δεκάδες εκατομμύρια δολάρια, ενώ επίσης επένδυσαν πολλά εκατομμύρια δολάρια σε αρκετά «αναπτυξιακά» σχέδια. Ο Μάρκος, η αυλή του και οι συνένοχοί του ιδιοποιήθηκαν ποσά σχεδόν απ' όλες αυτές τις μεταβιβάσεις κεφαλαίων και απ' όλα τα κονδύλια για τα «αναπτυξιακά» σχέδια.

4. Εξ αιτίας της άρνησης του πεινασμένου λαού να υποταχθεί, ο Μάρκος υποχρεώθηκε το 1973 να κηρύξει τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας και να την ανανεώνει κάθε έτος. Έχοντας συγκεντρώσει στα χέρια του όλες σχεδόν τις πολιτικές και στρατιωτικές εξουσίες, χρησιμοποίησε το στρατό για ν' απαλλοτριώσει εκατοντάδες φυτείες, εμπορικές εταιρείες, εταιρείες ακινήτων και τράπεζες που ανήκαν σε ανθρώπους που του ασκούσαν κριτική, και στη συνέχεια εκχωρούσε την κυριότητά τους στους στρατηγούς του, στους αυλικούς του και στα υποχείριά του. Πολλές εταιρείες και φυτείες περιήλθαν με αυτόν τον τρόπο απευθείας σε μέλη της οικογένειάς του και σε μέλη της οικογένειας της Ιμέλντα.

Όμως, ο Φερδινάνδο Μάρκος, εκτός από ματαιόδοξος, άπληστος και απάνθρωπος, ήταν επίσης και προνοητικός. Δεν έτρεφε αυταπάτες για τα αισθήματα που ενέπνεε στο λαό του. Ένα κονσόρτσιουμ Ελβετών τραπεζιτών τον βοηθούσε να φυγαδεύει κάθε έτος τα κλοπιμαία. Ένας από αυτούς μάλιστα ήταν ειδικά διαπιστευμένος δίπλα στο σατράπη της Μανίλας. Τον συμβούλευε σε μόνιμη βάση για τους πιο διακριτικούς και αποτελεσματικούς, τρόπους μεταφοράς και επένδυσης των κεφαλαίων του στο εξωτερικό.

Ποιο είναι το συνολικό ύψος της λείας που μεταφέρθηκε κρυφά στο εξωτερικό, κυρίως στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ;

Σύμφωνα μ' ένα σοβαρό υπολογισμό, τα ποσά που κατατέθηκαν στην Credit Suisse και σε σαράντα άλλες ελβετικές τράπεζες κυμαίνονταν μεταξύ ενός και ενάμιση δισεκατομμυρίου δολαρίων.

Η συγκάλυψη της λείας του Μάρκος και των ανθρώπων του γινόταν μέσω μίας πολύπλοκης στρατηγικής. Ο τραπεζίτης που ήταν διαπιστευμένος στη Μανίλα και το επιτελείο των συνεργατών του απασχολούνται, από το 1968, κατ' ουσία μόνο με τη φυγάδευση και την ανακύκλωση του χρήματος του Μάρκος. Είχαν μία καθημερινή επαφή με τον κλεπτοκράτη και κατάφεραν να τη διατηρήσουν ακόμα και όταν, μετά τον Μάρτιο του 1986, ήταν έγκλειστος στην αμερικανική αεροπορική βάση Χίκχαμ, στη Χονολουλού.

Αρχικά, αυτοί οι ποταμοί του βρώμικου χρήματος διοχετεύονταν σε πολλούς αριθμημένους λογαριασμούς της Credit Suisse στη Ζυρίχη. Με αυτόν τον τρόπο γινόταν το πρώτο ξέπλυμα. Στη συνέχεια, η λεία μεταφερόταν στην εταιρεία παρακαταθηκών Fides που ανήκει στην αυτοκρατορία της Credit Suisse, όπου τα χρήματα άλλαζαν για δεύτερη φορά ταυτότητα. Τέλος, γινόταν το τρίτο ξέπλυμα: Η Fides άνοιγε τους υδατοφράχτες και οι ποταμοί του βρώμικου χρήματος κατευθύνονταν προς το Λιχτενστάιν. Εκεί, τοποθετούνται στα διάσημα Anstalten (ένας αμετάφραστος όρος, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Λιχτενστάιν, που κατά προσέγγιση σημαίνει ίδρυμα). Μέχρι σήμερα, έχουν ανακαλυφθεί έντεκα τέτοια «ιδρύματα» στη διάρκεια των ερευνών για το πώς ξεπλενόταν το βρώμικο χρήμα του Μάρκος. Έχουν όλα τους ποιητικά ονόματα: Aurora, Charis, Avertina, Wintrop, κλπ.

Μία γραφική λεπτομέρεια: Ήδη από το 1978, για να γίνει ορθολογικότερη η μεταφορά των κεφαλαίων, ο Μάρκος διόρισε γενικό πρόξενο των Φιλιππίνων στη Ζυρίχη, ένα διευθυντή της Credit Suisse!

Στην αλληλογραφία του με τους τραπεζίτες, ο Μάρκος χρησιμοποιούσε, ήδη από το 1968, το κωδικό όνομα «Γουίλιαμ Σάντερς», ενώ η σύζυγός του το «Τζέιν Ράιαν». Οι Ελβετοί τραπεζίτες ίδρυσαν δεκάδες εταιρείες επενδύσεων στο Λιχτενστάιν και στον Παναμά, αγόρασαν εκατοντάδες ακίνητα στο Παρίσι, στη Γενεύη, στο Μανχάταν, στο Τόκιο, πραγματοποίησαν εκατοντάδες χιλιάδες χρηματιστηριακές πράξεις για λογαριασμό του μυστηριώδους ζευγαριού Σάντερς-Ράιαν.

Παρά την παροιμιώδη επιδεξιότητα των Ελβετών τραπεζιτών, η αυτοκρατορία του ζεύγους Σάντερς-Ράιαν στην Αμερική άντεξε μόνο εν μέρει μετά από την πτώση του σατράπη. Οι δικαστικές Αρχές της Νέας Υόρκης κατάφεραν να βρουν ενοχοποιητικά στοιχεία για τη Ράιαν-Ιμέλντα.

Η κατηγορία εναντίον της ήταν ότι είχε πραγματοποιήσει στην επικράτεια των ΗΠΑ ιδιωτικές αγορές που η αξία τους υπερέβαινε τα 100 εκατομμύρια δολάρια και εξοφλήθηκαν με τα χρήματα που είχαν κλαπεί από το κρατικό θησαυροφυλάκιο των Φιλιππίνων.

Δεκάδες ακίνητα που είχαν αγοραστεί με τον ίδιο τρόπο από τον Σάντερς-Μάρκος ή από εταιρείες βιτρίνες δεσμεύτηκαν. Μάλιστα, οι Βορειοαμερικανοί δικαστές –ασφαλώς, χωρίς την παραμικρή ντροπή!– διέταξαν τη σύλληψη μέσω της Ιντερπόλ ενός από τους πιο γνωστούς αχυράνθρωπους του έκπτωτου κλεπτοκράτη: του Αντνάν Κασόγκι, ενός Σαουδάραβα εκατομμυριούχου. Ένα πρωί του Μαΐου του 1989, ο Κασόγκι, που μόλις είχε ξυπνήσει, συνελήφθη στο ξενοδοχείο Schweizerhof της Βέρνης. Οδηγήθηκε στην κεντρική φυλακή της Βέρνης και στη συνέχεια εκδόθηκε στις ΗΠΑ.

Τι απέγιναν όμως οι καταθέσεις του Μάρκος στην Ελβετία; Οι αμερικανικές πιέσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες. Για πρώτη

φορά από τότε που άρχισε να λειτουργεί το ελβετικό τραπεζικό σύστημα, ένας σημαντικός ενάγων διέθετε ακριβή στοιχεία για τον τόπο κατάθεσης, την εγκληματική προέλευση των χρημάτων και για την ταυτότητα του καταθέτη. Η συνήθης και εύκολη δικαιολογία των ελβετικών Αρχών, που επικαλούνταν το τραπεζικό απόρρητο και δήλωναν ότι δεν γνώριζαν τίποτα, δεν επαρκούσε. Οποία δόξα για την αντιδραστική ρεπουμπλικανική κυβέρνηση του προέδρου Ρέιγκαν! Η ωμότητά της απέδωσε. Σε πέντε καντόνια της Ελβετίας ξεκίνησαν οι διαδικασίες για ν' αποδοθούν τα κλοπιμαία ύστερα από αίτημα της κυβέρνησης των Φιλιππίνων.

Η Κορασόν Ακίνο, που την είχε συμβουλεύσει εξαίρετα ο Αμερικανός κηδεμόνας της, εξουσιοδότησε τρεις γνωστούς πολιτικούς, οι οποίοι ήταν και δικηγόροι, για να επιστραφεί η λεία: τον Γκι Φοντανέ από τη Γενεύη, πρώην Σύμβουλο Επικρατείας και μέλος του εθνικού συμβουλίου του Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος, τον Μορίτζ Λεουενμπέργκερ από τη Ζυρίχη, μέλος του εθνικού συμβουλίου του Σοσιαλιστικού Κόμματος, και τον Σέρτζιο Σαλβιόνι από το Λοκάρνο, μέλος του εθνικού συμβουλίου του Ριζοσπαστικού Κόμματος.

Αυτοί οι έντιμοι και έμπειροι άντρες έχουν περιέλθει σήμερα σε κατάσταση αδυναμίας. Γιατί οι φορολογικοί σύμβουλοι και τα δίκτυα εταιρειών που ανήκουν στο ελβετικό τραπεζικό κονσόρτσιουμ πραγματοποίησαν ένα εξαιρετικό έργο συγκάλυψης.

Η Μανίλα είναι η πρωτεύουσα της παιδικής πορνείας στην Ασία. Εκατομμύρια χωρικοί, που η μοναδική τους απασχόληση είναι η κοπή του ζαχαροκάλαμου, ζουν μέσα σε πλήρη ένδεια. Τα παιδιά τους προσπαθούν να επιβιώσουν με όποιο τρόπο μπορούν. Ο υποσιτισμός και οι ενδημικές ασθένειες που οφείλονται στην πείνα αφανίζουν εκατοντάδες χιλιάδες οικογένειες που ζουν στα νησιά Λουζόν, Μιντανάο, Λέιτε. Το 1997, το

ακαθάριστο εθνικό προϊόν ήταν λίγο μεγαλύτερο από 40 δισεκατομμύρια δολάρια. (Ως μέτρο σύγκρισης, αναφέρουμε ότι στην Ελβετία ήταν 133 δισεκατομμύρια δολάρια.) Τα δύο τρίτα από τα 58 εκατομμύρια κατοίκους των Φιλιππίνων ζουν σε συνθήκες που η Παγκόσμια Τράπεζα χαρακτηρίζει με διακριτικότητα ως συνθήκες «απόλυτης φτώχειας».

Άραγε, υπάρχει έστω και η παραμικρή ελπίδα αυτά τα παιδιά, αυτές οι γυναίκες, αυτοί οι άντρες, που τόσα δεινά έχουν υποστεί, να δουν να επιστρέφουν στη χώρα τους τα δισεκατομμύρια δολάρια που έκλεψε ο Μάρκος και η συμμορία του; Ειλικρινά, δεν το πιστεύω. Στρατιές από ικανούς και λαμπρούς δικηγόρους έχουν τεθεί στην υπηρεσία του Μάρκος και των είκοσι εννέα άλλων δικαιούχων των δεσμευμένων λογαριασμών. Υποβάλλουν αιτήσεις αναίρεσης εναντίον και της παραμικρής απόφασης των δικαστικών Αρχών των καντονιών, που σε γενικές γραμμές δεν έχουν τις ικανότητες ν' ανταποκριθούν στις απαιτήσεις αυτής της δικαστικής διαμάχης.

Την άνοιξη του 1998, είχε επιστραφεί στις Φιλιππίνες μόνο ένα μικρό τμήμα της λείας.

Αϊτή

Την άνοιξη του 1986, ένας ακόμα δικτάτορας έπεσε από την εξουσία. Ο «Μπέιμπι Ντοκ» Ντιβαλιέ πετάχτηκε σαν σκουπίδι έξω από το παλάτι του στο Πόρτο-Πρενς. Και στην περίπτωση της Αϊτής, επαναλήφθηκε το ίδιο σενάριο: Οι Βορειοαμερικανός κηδεμόνας της Αϊτής κατέσχεσε πολλά έγγραφα από τις αποσκευές του φυγάδα και τα παρέδωσε στους νέους σατράπες της Αϊτής.

Ο Ντιβαλιέ, η οικογένειά του, η οικογένεια της συζύγου του είχαν αρπάξει ένα μέρος από τα συναλλαγματικά αποθέματα της Εθνικής Τράπεζας, είχαν λεηλατήσει τις κρατικές ε-

πιχειρήσεις, είχαν πουλήσει προς όφελός τους άδειες εισαγωγών, κ.λπ.

Τον Ιούνιο του 1986, έφτασε στα κυβερνητικά μέγαρα της Βέρνης μία αίτηση προς τις ελβετικές Αρχές να βοηθήσουν σε μία διεθνή δικαστική έρευνα. Επακολούθησε η ίδια αμηχανία, οι ίδιες αμερικανικές πιέσεις. Ο πρόεδρος Ρέιγκαν απαιτούσε την απόδοση στο κράτος της Αϊτής όσων είχε αφαιμάξει η οικογένεια Ντιβαλιέ στα σαράντα χρόνια της βασιλείας της. Το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο –με την παρότρυνση του θαρραλέου σοσιαλιστή υπουργού Οικονομικών Όττο Στιχ– διέταξε την προσωρινή δέσμευση των κεφαλαίων του Ντιβαλιέ και της σπείρας του που υπήρχαν στις ελβετικές τράπεζες.

Αυτή τη φορά, το μεγαλύτερο μέρος της λείας βρέθηκε στη Γενεύη. Οι πολυεθνικές τραπεζικές αυτοκρατορίες –Union de Banques Suisses, societe de Banque Suisse, Credit Suisse κ.λπ.– εφαρμόζουν λεπτομερή καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα στις θυγατρικές τους. Η Ζυρίχη απορροφά τα κεφάλαια που προέρχονται από την Ασία και τη Μέση Ανατολή. Η Γενεύη αυτά που προέρχονται από τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και της Λατινικής Αμερικής.

Οι πιθανότητες να επιστραφούν τα κλοπιμαία στον εξαθλιωμένο λαό της Αϊτής, όπως και στο λαό των Φιλιππίνων, είναι ελάχιστες. Εξ αιτίας της σθεναρής αντίστασης των τραπεζών –την οποία αποκαλούν *«υπεράσπιση των συμφερόντων του πελάτη με κάθε μέσο»*–, καμμία από τις πολλές δικαστικές διαδικασίες που ξεκίνησαν εναντίον του Ντιβαλιέ και των ανθρώπων του δεν πλησιάζει στο τέλος της.

Εν τω μεταξύ, ο «Μπέιμπι Ντοκ» και η οικογένειά του ζουν πολυτελώς στα υψώματα της γαλλικής πόλης Γκρας, η οποία φημίζεται για το εύκρατο κλίμα της. Το 1998, μετακόμισαν στα βουνά του Ιούρα, ενώ η περιουσία της οικογένειας Ντιβαλιέ, καρπός μίας λεηλασίας που κράτησε πολλές δεκαετίες, εξακολουθούσε να βρίσκεται στους αριθμημένους λογαριασμούς των μεγάλων ελβετικών τραπεζών.

Ζαΐρ

Ο λαός του Ζαΐρ είναι ζητιάνος που κάθεται πάνω σε μία στίβα χρυσού. Το Ζαΐρ, που η έκτασή του υπερβαίνει τα 2,3 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, ξεχειλίζει από πλούτο. Οι πολυεθνικές εξορυκτικές, τραπεζικές και εμπορικές εταιρείας, σε αγαστή συνεργασία με την τοπική ολιγαρχία, λεηλατούν συνειδητά τη χώρα. Στην Κινσάσα (που έχει περισσότερους από 3 εκατομμύρια κατοίκους), στο Κισανγκάνι και στο Λουμουμπάσι, τα μέλη των οικογενειών των δημοσίων υπαλλήλων τρώνε μία φορά την ημέρα.

Στα τέλη του 1997, το εξωτερικό χρέος υπερέβαινε τα 9 δισεκατομμύρια δολάρια. Στην πόλη όπου γεννήθηκε, το Γκμπαντολίτ, που βρίσκεται στις όχθες του άνω ρου του ποταμού Κόνγκο (η παραδοσιακή αφρικανική ονομασία για τους μεγάλους ποταμούς και ιδιαίτερα για τον Κόνγκο είναι Ζαΐρ), ο οποίος διασχίζει το πυκνό δάσος και εκτείνεται μέσα από τις πεδιάδες των Μπατέκε μέχρι την Γκαμπόν και τον Ατλαντικό Ωκεανό, ο στρατάρχης Μομπούτου κατασκεύασε ένα πραγματικό παλάτι των Βερσαλλιών μέσα στη ζούγκλα. 37.000 κάτοικοι, καλύβες από πηλό... και λεωφόροι που φωτίζονται μέρα και νύχτα, ένα τεράστιο παλάτι, βίλες για τους φιλοξενούμενους, πισίνες, ένα εργοστάσιο της Coca Cola, ένα γιγαντιαίο υδροηλεκτρικό φράγμα (που βρίσκεται 15 χιλιόμετρα έξω από την πόλη, στο Μομπάγι, πάνω στον ποταμό Ουμπάνγκι), ένας καθεδρικός ναός όπου Ιησουίτες ιερείς διδάσκουν το γρηγοριανό μέλος στα πιο ευφυή παιδιά της φυλής, ένα υπερσύγχρονο αεροδρόμιο όπου καθημερινά προσγειώνεται ένα Boeing 737 που έρχεται απευθείας από την Κινσάσα.

Το υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ αποτίμησε το 1997 σε 5 δισεκατομμύρια δολάρια την προσωπική περιουσία του Μομπούτου στο εξωτερικό.

Όσο για το κατά κεφαλήν εισόδημα, ήταν 180 δολάρια ετησίως, γεγονός που καθιστούσε το Ζαΐρ την όγδοη πιο φτωχή χώρα του πλανήτη. Καθημερινά πέθαιναν άνθρωποι εξ αιτίας του υποσιτισμού, της διαφθοράς, της εξαθλίωσης, της αστυνομικής καταστολής.

Η συνενοχή του δυτικού κεφαλαίου με το καθεστώς, αλλά και η αδυναμία, η διαφθορά και η διανοητική ανεπάρκεια των μικρών ομάδων της αντιπολίτευσης, που είναι παράνομες ή τα μέλη τους είναι εξόριστα, καθιστούσαν ζοφερό το μέλλον του λαού του Ζαΐρ: το μόνο που υπόσχονταν ήταν νέα δεινά, επαναλαμβανόμενες ταπεινώσεις, απελπισία.

Ο Μομπούτου, πρώην καταδότης της αποικιοκρατικής βελγικής αστυνομίας, ήταν ένας από τους πιο κομπλεξικούς και πανούργους αρχηγούς κρατών στα χρονικά της ταραγμένης ιστορίας της αποαποικιοποίησης. Απολάμβανε την εύνοια ισχυρών ξένων προστατών και ήταν έτοιμος να πληρώσει το αντίτιμο. Ήταν εξαιρετικός διαπραγματευτής. Παραθέτω ένα παράδειγμα: Τον Φεβρουάριο του 1987, στη διάρκεια μίας από τις πολλές «ιδιωτικές» επισκέψεις του στην Ουάσινγκτον, ο Μομπούτου υπέγραψε με το Πεντάγωνο μία συμφωνία με την οποία παραχωρούσε στις ΗΠΑ, με μία μακροπρόθεσμη σύμβαση μίσθωσης, τη στρατιωτική και αεροπορική βάση της Καμίνα, στην επαρχία Σάμπα. Από τότε, με ορμητήριο τη βάση της Καμίνα, οι Αμερικάνοι οργάνωσαν την επιμελητεία της οργάνωσης UNITA που δρούσε στην Αγκόλα. Σε αντάλλαγμα (εκτός από την πληρωμή του μισθώματος για τη βάση σε συνάλλαγμα), το καθεστώς του Ζαΐρ πέτυχε την επαναδιαπραγμάτευση του εξωτερικού χρέους του. Επιπλέον, ενώ ήταν παγκόσμια γνωστή η χαλαρότητα της οικονομικής πολιτικής του,

το καθεστώς πήρε το 1987 από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο πιστώσεις ύψους 370 εκατομμυρίων δολαρίων.

Το λεγόμενο σύστημα «εσωτερικής ασφάλειας» προκαλούσε τρόμο. Οι άντρες των μονάδων των αλεξιπτωτιστών-κομάντος, που είχαν εκπαιδευθεί από Ισραηλινούς και Γάλλους και ήταν επιφορτισμένες με τη φρούρηση του Μομπούτου, της κυβέρνησής του και της οικογένειάς του, κατάγονταν σχεδόν όλοι από την περιοχή στην οποία είχε γεννηθεί ο Μομπούτου, την πρώην επαρχία του Ισημερινού. Αν και διέθετε πολλά προεδρικά μέγαρα, ένα πολυτελές γιοτ, επαύλεις κ.λπ., ο Μομπούτου, προτιμούσε να κοιμάται ανάμεσα στους δικούς του. Ο συνήθης τόπος στον οποίο εργαζόταν και διέμενε ήταν το στρατόπεδο των αλεξιπτωτιστών στο Καλίνα (μία συνοικία στο δυτικό τμήμα της Κινσάσα).

Παρ' όλα αυτά, αντίθετα με την πλειοψηφία των ομολόγων του στη Μέση Ανατολή, στην Ασία και στην Αφρική, ο Μομπούτου απέφευγε επιμελώς να μετατρέψει σε προσωπική του αποικία το κράτος και τους δημόσιους οργανισμούς του διορίζοντας συγγενείς και φίλους του. Επέβαλε ένα καθεστώς ανανέωσης των στελεχών της κυβέρνησης, του μοναδικού κόμματος που υπήρχε στο Ζαΐρ, των οικονομικών οργανισμών.

Περιοδικά, ο Μομπούτου ευχαριστούσε για τις υπηρεσίες τους όλους τους διευθυντές των κρατικών εταιρειών και των υπουργείων, τους ηγέτες του κόμματος, τους κυβερνήτες των επαρχιών κ.λπ. και τους αντικαθιστούσε με νέους, οι οποίοι αισθάνονταν ότι είχαν την άδεια, καθώς είχε έρθει η σειρά τους να πλουτίσουν ελεύθερα.

Η διαφθορά, η παράβαση καθήκοντος, η λεηλασία του δημοσίου χρήματος, η μονοπώληση των αδειών εισαγωγών ή εξαγωγών, κ.λπ. είχαν αναγορευθεί σε μέθοδο διακυβέρνησης. Αυτό το σύστημα διασφάλιζε τη διαιώνιση της υπέρτατης εξουσίας του Μομπούτου. Η κάθε οικογένεια, η κάθε πατριά, η

κάθε φυλή μπορούσε να ελπίζει ότι μία ημέρα θα έβαζε χέρι στα δημόσια ταμεία. Αρκούσε να περιμένει, να παραμένει πειθήνια και να επιδεικνύει ότι αποδεχόταν το καθεστώς.

Σε μερικές περιπτώσεις, συνέβαιναν κάποια απρόοπτα γεγονότα. Παραθέτω ένα παράδειγμα: ένας αντιφρονών φοιτητής από το Ζαΐρ που σπούδαζε στην Ευρώπη, ο Νγκουζά Καρλ-ι-Μποντ, διορίστηκε πρέσβης στην Ουάσινγκτον. Το 1977, ο Νγκουζά Καρλ-ι-Μποντ έγινε πρωθυπουργός του Ζαΐρ. Λίγο αργότερα, καθαιρέθηκε. Καθώς δεν μπόρεσε ν' αποδεχτεί την αποπομπή του, αυτοεξορίστηκε στις Βρυξέλλες, όπου δημοσίευσε ένα φλογερό βιβλίο εναντίον του «τύραννου», ήρθε σ' επαφή με αντι-ιμπεριαλιστές Ευρωπαίους διανοουμένους και, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, άρχισε να συζητάει με τις ΗΠΑ την προοπτική συγκρότησης μίας κυβέρνησης εξορίας.

Την ίδια περίοδο, μου έστειλε μία επιστολή στην οποία δεν φειδόταν επαναστατικών εκφράσεων, ζητώντας μου να με συναντήσει επειγόντως στη Γενεύη, αλλά και τη βοήθειά μου στις προσπάθειές του να καταγγείλει διεθνώς το καθεστώς. Μερικούς μήνες αργότερα, ο σκληρός πολέμιος του καθεστώτος αποφάσισε να επιστρέψει στην Κινσάσα. Μερικές δεσμίδες δολάρια που του έφεραν εχέμυθοι απεσταλμένοι, αλλά και η προοπτική να τον μεταφέρει πάλι σύντομα μία κλιματιζόμενη Mercedes, να κατοικεί σε μία πολυτελή κατοικία ανάλογη του λειτουργήματός του και να πλουτίσει καθόρισαν την απόφασή του. Ο Νγκουζά Καρλ-ι-Μποντ αποκαταστάθηκε, ανέλαβε το υπουργείο Εξωτερικών και στη συνέχεια έγινε πάλι πρωθυπουργός.

Παραθέτω επίσης. Ένα άλλο γεγονός. Μία ανοιξιάτικη ημέρα στη Γενεύη, ο απόλυτος άρχων του Ζαΐρ, ο στρατάρχης Μομπούτου Σέσε Σέκο, αποβιβάστηκε από το ιδιωτικό του Boeing στο αεροδρόμιο Κουαντρέν της Γενεύης. Κόκκινο χαλί, έπαινοι από τους Ελβετούς αξιωματούχους στο κάτω μέρος της σκάλας. Έχοντας στο Κεφάλι το χαρακτηριστικό κάλυμμα από λεοπάρδαλη (που καταδεικνύει την καταγωγή του από τη φυλή των Μβάμι Κόνγκο) και φορώντας ένα μαύρο χιτώνιο βορειο-κορεατικού στιλ (βελτιωμένο από τη δαπανηρή ιδιοφυΐα των Γάλλων μόδιστρων), με άψογη τσάκιση στο παντελόνι του, ο στρατάρχης κατευθύνθηκε, ακολουθούμενος από τους αυλικούς του που χαμογελούσαν μειλίχια, αρχικά προς την κεντρική αίθουσα και στη συνέχεια προς την έξοδο. Η φάλαγγα με τις Mercedes, από τις οποίες αρκετές ήταν θωρακισμένες, ξεκίνησε κάτω από το ανοιξιάτικο απογευματινό φως. Προορισμός της το ξενοδοχείο Noga-Hilton, στην αποβάθρα Ουίλσον.

Ο Μομπούτου, η αδελφή του και οι σύζυγοί του πραγματοποιούσαν μία ιδιωτική επίσκεψη. Δύο από τα παιδιά του σπούδαζαν στο πανεπιστήμιο της Γενεύης. Ο στρατάρχης θα έμενε στο Noga-Hilton του φίλου του Νεσίμ Γκαόν, ο οποίος ασχολούνταν με τις αγοροπωλησίες ακινήτων και ήταν μεσάζοντας αρκετών εταιρειών πετρελαίου και βαμβακιού που δραστηριοποιούνταν στην Αφρική. Στη συνέχεια, θα πήγαινε για μερικές ημέρες «αναψυχής» στην τεράστια έπαυλή του που έμοιαζε με κάστρο μεσαιωνικού άρχοντα και βρισκόταν στο Σεβινί, πάνω στα υψώματα της Λοζάννης.

Όμως, προς το παρόν, ο Μομπούτου έπρεπε να δει τους Ελβετούς τραπεζίτες του. Εν τω μεταξύ, οι υπουργοί του, οι φίλοι του, οι αξιωματούχοι του και οι σύζυγοί του επισκέπτονταν τα καταστήματα με είδη πολυτελείας της οδού Ρον, τα κοσμηματοπωλεία της αποβάθρας Μπεργκ, πληρώνοντας για τα μαργαριταρένια περιδέραια, τις διαμαντένιες καρφίτσες, τα ρολόγια Rolex και τα χρυσά δαχτυλίδια που αγόραζαν με δεσμίδες χαρτονομισμάτων των 1.000 ελβετικών φράγκων τις οποίες έδιναν στους σωματοφύλακές τους υπάλληλοι των ελβετικών τραπεζών.

Μπροστά από το ξενοδοχείο, με την πλάτη στο κιγκλίδωμα της αποβάθρας, μερικές δεκάδες εξόριστοι Ζαϊρινοί κρατούσαν πλακάτ στα οποία ήταν γραμμένα με αδέξιο τρόπο χιλιοειπωμένα συνθήματα: *«Ελευθερία στους πολιτικούς κρατουμένους»*, *«Κάτω η τυραννία!»*, *«Όχι στο βασανισμό των συντρόφων μας»*.

Οι Ελβετοί που έκαναν τον περίπατό τους εκείνο το όμορφο απόγευμα άλλαξαν δρόμο για ν' αποφύγουν την ομάδα των εξόριστων.

Ξαφνικά, από την είσοδο του ξενοδοχείου ξεπρόβαλαν δεκάδες ένοπλοι Ζαϊρινοί σωματοφύλακες. Όρμησαν προς τους φοιτητές. Ήταν πραγματικοί επαγγελματίες.

Οι νεαροί προσπάθησαν να τραπούν σε φυγή, όμως οι γορίλες έπιαναν τον έναν μετά τον άλλο. Χωρισμένοι σε ομάδες των τριών, τους περικύκλωναν, τους έριχναν στο έδαφος, τους ποδοπατούσαν. Η βιαιότητά τους ήταν τόσο μεγάλη, ώστε ένα αγανακτισμένο μέλος της υπηρεσίας ασφαλείας του ξενοδοχείου κάλεσε την αστυνομία της Γενεύης. Έφτασαν δύο χωροφύλακες, όμως δεν επενέβησαν. Οι φοιτητές, που παραπατούσαν και στηρίζονταν στα δέντρα της αποβάθρας για να μη σωριαστούν, κοιτούσαν μελαγχολικά τα κομματιασμένα πλακάτ τους κάτω από την απογευματινή αύρα.

Η ενέργεια των σωματοφυλάκων του στρατάρχη ήταν εντελώς παράνομη. Οι φοιτητές διαδήλωναν ειρηνικά σ' ένα δημόσιο χώρο. Αργότερα, πολλοί φοιτητές πήγαν στο αστυνομικό τμήμα της οδού Πεκολά και υπέβαλαν μηνύσεις για άσκηση σωματικής βίας και σωματικές βλάβες. Για καμμία από τις μηνύσεις δεν έγινε προανάκριση. Όπως είχε πει και ένας περαστικός: *«Αράπηδες έσπασαν στο ξύλο αράπηδες...»*.

Ο Μομπούτου ήταν εκείνη την εποχή ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους της γης. Στην τεράστια χώρα του υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα διαμαντιών, μαγνησίου, κοβαλτίου, ουρανίου και χαλκού. Καθώς ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας του βρισκόταν στα υπόγεια των ελβετικών τραπεζών. Οι Ελβετοί τραπεζίτες αμείβονταν γενναιόδωρα για να φυλάνε το θησαυρό του αρχηγού του κράτους του Ζαΐρ. Με λίγα λόγια, οι ομοσπονδιακές Αρχές της Ελβετίας δεν μπορούσαν ν' αρνηθούν τίποτα στον αξιοσέβαστο πελάτη των μεγάλων τραπεζών.

Μερικές ημέρες αργότερα, μερικοί από τους αντιφρονούντες φοιτητές οδηγήθηκαν διά της βίας σ' ένα αεροπλάνο της Swissair. Σε όλη τη διάρκεια της πτήσης, τα χέρια τους ήταν δεμένα με χειροπέδες. Προορισμός: το αεροδρόμιο Ντίλι στην Κινσάσα. Η μυστική αστυνομία του Ζαΐρ υποδέχτηκε τους εξόριστους μόλις κατέβηκαν από το αεροπλάνο. Ο Μομπούτου Σέσε Σέκο μπορούσε να συνεχίσει απρόσκοπτα τις διακοπές του.

Τρεις εβδομάδες αργότερα, μετά την αναχώρηση του Μομπούτου, ο στρατάρχης μίσθωσε ένα μεγάλο φορτηγό για να μεταφερθούν μέχρι το ιδιωτικό Boeing του τα «δώρα» και τα κάθε είδους ψώνια που είχαν αγοράσει οι συνοδοί του στη διάρκεια της παραμονής τους στις όχθες της λίμνης της Γενεύης.

Τον Ιούνιο του 1997 οι επαναστατικές δυνάμεις της AFDL (Συμμαχίας των Δημοκρατικών Απελευθερωτικών Δυνάμεων) υπό την ηγεσία του Λοράν Καμπίλα μπήκαν στην Κινσάσα. Ο Μομπούτου και οι άνθρωποί του κατέφυγαν αρχικά στην Γκαμπόν και στη συνέχεια στο Μαρόκο. Λίγο αργότερα. ο κλεπτοκράτης πέθανε από καρκίνο στην Ταγγέρη.

Η νέα κυβέρνηση της Δημοκρατίας του Κονγκό ζήτησε από την ελβετική κυβέρνηση να δεσμεύσει τα περιουσιακά στοιχεία του Μομπούτου. των άμεσων συγγενών του και των κυριότερων συνενόχων του. Οι λογαριασμοί που υπήρχαν στην Ελβετία πάγωσαν. Όμως, μόνο όσοι έφεραν το όνομα του Μο-

μπούτου και των συγγενών του.

Το εγχείρημα αποδείχτηκε μάταιο, επειδή η οικονομική αυτοκρατορία του κλεπτοκράτη ο οποίος για 38 χρόνια (υπενθυμίζω ότι ο Μομπούτου ανέβηκε στην εξουσία τον Νοέμβριου του 1965) απολάμβανε την εξειδικευμένη συνδρομή των καλύτερων Ελβετών τραπεζιτών αποτελούνταν κατά 99% από εταιρείες offshore, από Anstalten του Λιχτενστάιν, από λογαριασμούς παρακαταθήκης, με λίγα λόγια από περιουσιακά στοιχεία που μόνο ένα πολύ μικρό μέρος τους ήταν στο όνομα του Μομπούτου.

Οι Αρχές της Ελβετίας δέσμευσαν λοιπόν μόνο 6 εκατομμύρια δολάρια. Τα υπόλοιπα 11 δισεκατομμύρια δολάρια που αναζητάει επίσημα η κυβέρνηση της Κινσάσα μέσω του *«Γραφείου για τα παράνομα αποκτηθέντα περιουσιακά στοιχεία»*, όπως είναι ο επίσημος τίτλος του, δεν έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα.

Ας συνοψίσουμε: στο έργο του *Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών*, ο Άνταμ Σμιθ έγραψε το 1776: «Wealth like health is, takes from nobody» (Κανείς δεν πρέπει να στερείται τον πλούτο, όπως και την υγεία).

Λάθος! Τα εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια, που προέρχονται από το Κονγκό, τις Φιλιππίνες, την Αϊτή και πολλές άλλες χώρες του Τρίτου Κόσμου, και αναπαύονται κάτω από τα πεζοδρόμια της Μπανχοφστράσε στη Ζυρίχη, της Κόρσο Ελβέτικο στο Λουγκάνο και της οδού Κορατερί στη Γενεύη, ή μεταφέρονται μέσω λογαριασμών παρακαταθήκης για να καταλήξουν στις χρηματαγορές της Δύσης, αποκτήθηκαν με το αίμα και την εξαθλίωση των λαών τριών ηπείρων.

Ενώ στην Αφρική, στη Λατινική Αμερική και στην Ασία τα παιδιά εκπορνεύονται και πεθαίνουν από την πείνα, οι οικογένειες διαλύονται, οι άντρες και οι γυναίκες αναζητούν μάταια στέγη ή εργασία, τα δισεκατομμύρια, που προέρχονται από τη διαφθορά, τη φοροδιαφυγή και τη λεηλασία και τα κατέχουν οι ιθύνουσες «ελίτ» , συσσωρεύονται στην Ελβετία.

Το κεφάλαιο 10 του Λευιτικού αναφέρει την παράξενη και τρομακτική ιστορία αυτής της μεσανατολικής θεότητας που ονομαζόταν Μολώχ. Οι κάτοικοι της Κανά θυσίαζαν σε αυτή τη θεότητα σε τακτικά διαστήματα παιδιά που είχαν αρπάξει από υποδουλωμένες φυλές ή από φτωχές οικογένειες. Μπροστά στο τεράστιο ορειχάλκινο και ανέκφραστο άγαλμα του Μολώχ που υψωνόταν σ' ένα βουνό στο κέντρο της ερήμου, έκαιγε ένας βωμός ημέρα και νύχτα. Κάθε δέκατη τρίτη πανσέληνο, φάλαγγες εξαθλιωμένων και πεινασμένων που έτρεμαν από το φόβο οδηγούνταν μπροστά στο τέρας. Τους στραγγάλιζαν και στη συνέχεια τα διαμελισμένα πτώματά τους ρίχνονταν μέσα στο μεγάλο ορθάνοιχτο στόμα.

Όπως και ο Μολώχ, η πολυεθνική ολιγαρχία των ελβετικών τραπεζών τρέφεται με τη σάρκα και το αίμα των υποδουλωμένων και φόρου υποτελείς λαών που ζουν στις τρεις πιο φτωχές ηπείρους του πλανήτη μας.

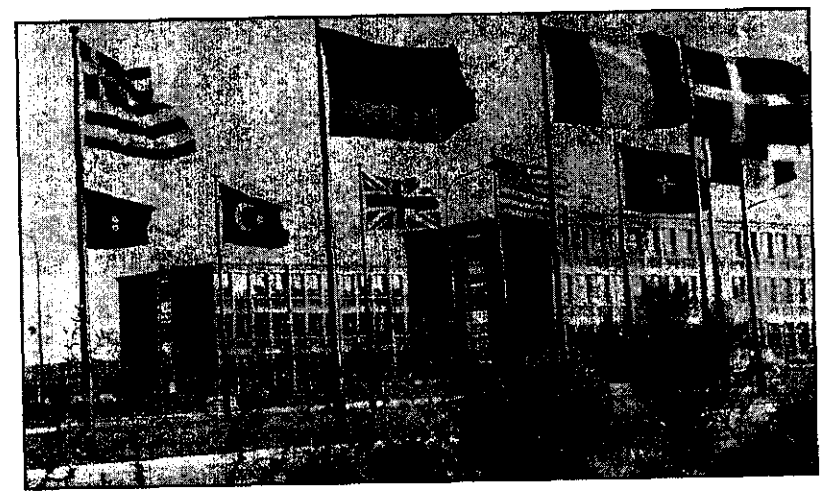

Τα κεντρικά του NATO στις Βρυξέλλες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΟΛΕΜΟ

Μία διαφήμιση αξίζει όσο χίλιες βόμβες

Μερικοί εγκληματίες δολοφονούν με βίαιο τρόπο. Προτιμούν τα πυροβόλα όπλα, τα μαχαίρια, τις βόμβες, την άμεση βία, για να τελειώσουν όσο το δυνατόν πιο σύντομα. Άλλοι, πιο συνετοί, προτιμούν να περιμένουν μέσα στο χρόνο. Το μέσο που ευνοούν είναι το δηλητήριο. Διακριτικό, ύπουλο, αόρατο, αργό και με σταδιακή επίδραση.

Για πολλά χρόνια, πιστεύαμε ότι ο κόσμος των εμπορευματικών συναλλαγών, όπου όλα αγοράζονται και πουλιούνται, παρέμενε περιορισμένος μέσα στα όρια του εμπορίου. Ότι το μέρος της ζωής μας που δεν υπόκειται στην εμπορευματική και χρηματιστική λογική θα παρέμενε για πάντα έξω από την επήρειά της. Ότι η εκπαίδευση, η πληροφόρηση, η υγεία, τα δίκτυα μεταφορών, η ενέργεια, η δικαιοσύνη, η ασφάλιση, οι τηλεπικοινωνίες θα παρέμεναν στα χέρια του κοινωνικού συνόλου. Πιστεύαμε μάλιστα το ίδιο για την ποιότητα του περιβάλλοντος, του νερού ή του αέρα, αλλά και του πολιτισμού.

Συνέβη όμως το αντίθετο. Σε όλες τις πλούσιες και ανεπτυγμένες χώρες, η αποδιάρθρωση των δημοσίων υπηρεσιών καταδεικνύει την έκταση του πολέμου που διεξάγεται υπόγεια

όλα αυτά τα χρόνια. Συνεπικουρούμενο από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου και την κατάρρευση του Ανατολικού Συνασπισμού, το σύμπαν των εμπορευματικών συναλλαγών εισέβαλε στα πάντα.

Αρχικά, εισέβαλε τόσο στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες όσο και στις χώρες της Δύσης στους τομείς που μέχρι τότε διέφευγαν από την επήρειά της. Η εκπαίδευση, η υγεία, η πληροφόρηση, τα πάντα έχουν παραδοθεί στην αποδοτικότητα, στις επιμέρους αγορές, στην εμπορική επιτυχία, στην αμεσότητα. Το οπλισμένο χέρι αυτής της αποικιοκρατικού τύπου κατάκτησης είναι η διαφήμιση, η οποία προετοιμάζει το πνεύμα των ανθρώπων με το διαρκές σφυροκόπημα και σκοτώνει με πιο μαζικό τρόπο από μία ρήψη βομβών.

Ένας από τους κυριότερους υπεύθυνους γι' αυτή την κατάσταση, ο Ολιβιέρο Τοσκάνι, που οι σκανδαλιστικές διαφημιστικές εκστρατείες του για λογαριασμό της Benetton τον έκαναν διάσημο. Συντάσσει ο ίδιος το κατηγορητήριο στο βιβλίο του *La pub est une charogne qui nous sourit* (Hoëbeke, 1995), στο οποίο δεν διστάζει να δαγκώσει το χέρι που τον τάιζε:

«Η διαφήμιση επικαλύπτει πια κάθε γωνία των δρόμων, κάθε ιστορική τοποθεσία, κάθε πλατεία, τις στάσεις των λεωφορείων και του μετρό, τα αεροδρόμια, τους σιδηροδρομικούς σταθμούς, τις εφημερίδες, τα καφενεία, τα φαρμακεία, τα περίπτερα, τους αναπτήρες, τις τηλεφωνικές κάρτες, διακόπτει τις ταινίες στην τηλεόραση, εισβάλλει στα ραδιόφωνα, στα περιοδικά, στις παραλίες, στον αθλητισμό, στα ρούχα, ακόμα και στα ίχνη που αφήνουν οι σόλες των παπουτσιών μας, όλο το σύμπαν μας, όλο τον πλανήτη μας!...

Είναι ο πάντα χαμογελαστός Μεγάλος Αδελφός! Θεωρώ ότι είναι τρομακτικό το γεγονός ότι όλος αυ-

τός ο τεράστιος χώρος έκφρασης, έκθεσης και ανακοίνωσης, το πιο μεγάλο ζωντανό μουσείο μοντέρνας τέχνης, που είναι εκατό φορές μεγαλύτερος από το Μπομπούρ και το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης μαζί, αυτά τα χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα αφισών που έχουν τοιχοκολληθεί σε όλο τον κόσμο, αυτές οι γιγαντιαίες πινακίδες, αυτά τα ζωγραφισμένα σλόγκαν, αυτές οι εκατοντάδες χιλιάδες τυπωμένες σελίδες εφημερίδων, αυτές οι εκατοντάδες ώρες τηλεοπτικού χρόνου, αυτά τα χιλιάδες ραδιοφωνικά μηνύματα είναι αφιερωμένα σε αυτή την παραδεισιακή, ανόητη και απατηλή εικονογραφία...».

Και όλα χρηματοδοτούμενα από τον καταναλωτή, καθώς το κόστος της διαφήμισης ενσωματώνεται στην τιμή του προϊόντος. (Η διαφήμιση είναι ο μεγαλύτερος άμεσος φόρος.)

Πίσω από διάφορα ονόματα, όπως χορηγία, μαικηνισμός των εταιρειών (υπενθυμίζουμε ότι ιστορικά η χορηγία κι ο μαικηνισμός δεν αποσκοπούσαν στο κέρδος, επομένως οι όροι χρησιμοποιούνται καταχρηστικά), επικοινωνία, αντιπραγματισμός (ανταλλαγή υπηρεσιών χωρίς μεσολάβηση χρήματος), ενημέρωση, αναδοχή, κ.λπ., η διαφήμιση είχε ως επίπτωση το εμπορικό συμφέρον να εισβάλλει παντού. Τα παραδείγματα που ακολουθούν δείχνουν την έκταση και αυτής της επίθεσης.

Η εκπαίδευση

Στις ΗΠΑ, η δικτύωση μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών των σχολείων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν υλοποιήθηκε από τις δημόσιες Αρχές αλλά από τις ιδιωτικές εταιρείες. Εξόπλισαν δωρεάν τα σχολεία, με αντάλλαγμα όμως τη μετάδοση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Channel One, τα οποία περιλαμβάνουν δύο λεπτά διαφήμισης των εταιρειών ανά δέκα

λεπτά εκπαιδευτικής ύλης. Σε όλη λοιπόν τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, οι μαθητές, σφυροκοπούνται με την προώθηση εμπορικών προϊόντων.

Το φαινόμενο αυτό έπληξε και τη Γαλλία, με συνέπεια ν' ασκούνται έντονες πιέσεις για να περάσει τις πόρτες των σχολείων μας. Για παράδειγμα, διεισδύοντας στο κενό που έχουν δημιουργήσει οι ανάγκες της σεξουαλικής εκπαίδευσης, με την οποία ποτέ δεν θέλησαν ν' ασχοληθούν σοβαρά οι εκπαιδευτικοί, η εταιρεία Tampax προσφέρει ένα «εκπαιδευτικό πρόγραμμα» για τις μαθήτριες της 3ης Γυμνασίου και της 1ης Λυκείου. 60.000 κοπέλες στην εφηβική ηλικία πληροφορούνται λοιπόν με αυτό τον τρόπο για το σώμα τους, την υγεία, την υγιεινή... και φυσικά για τα προϊόντα της εταιρείας Tampax.

Τα προγράμματα αυτά προβάλλονται στις ώρες διδασκαλίας και μέσα στα πλαίσια του μαθήματος της βιολογίας, την επίβλεψη του οποίου δεν έχουν επομένως πια οι εκπαιδευτικοί. Στην πραγματικότητα, η διδασκαλία πραγματοποιείται πια από νοσοκόμες, που έχουν μετατραπεί σε «διαφημίστριες», οι οποίες μοιράζουν δείγματα στο τέλος του μαθήματος. Ευτυχείς που έχουν απαλλαγεί από τη διδασκαλία ενός μαθήματος που σε γενικές γραμμές δεν επιθυμούν να διδάσκουν, οι εκπαιδευτικοί δεν αντιτίθενται σε αυτή τη νέα μέθοδο, αλλά ούτε και οι γονείς.

Ένας εκπρόσωπος της Tampax ισχυρίστηκε πρόσφατα με δηλώσεις του στον Τύπο: *«Οι καθηγητές μας όχι μόνο χαίρονται για την παρουσία μας, αλλά σε μερικές περιπτώσεις την επιζητούν»*. Το Συμβούλιο Εθνικής Εκπαίδευσης επικρότησε το εγχείρημα: Τα πάντα είναι δωρεάν, ένα επιχείρημα που πια κατέχει την υπέρτατη θέση στη σκέψη των κρατικών λειτουργών!

Μία πρόσφατη συμφωνία ανάμεσα στο Συμβούλιο Εθνικής Εκπαίδευσης και τις εταιρείες σεναριογράφων και παρα-

γωγών οπτικοακουστικών εκπομπών επέτρεψε τη μετάδοση τηλεοπτικών εκπομπών στα σχολεία. Αρκεί να υπάρξουν χορηγοί γι' αυτές τις εκπομπές για να μπει η διαφήμιση σ' ένα σύμπαν που μέχρι σήμερα της ήταν απαγορευμένο.

Πάρα πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα συμπεριλαμβάνουν σήμερα στα γεύματα που προσφέρουν οι καντίνες τους μόνο τα αναψυκτικά της εταιρείας Coca Cola, κατόπιν πιέσεων της εταιρείας. Η ίδια εταιρεία αναψυκτικών ποτών για νέους (Coca Cola και Fanta) έχει εγκαταστήσει «δωρεάν» μηχανήματα διανομής στα σχολεία, χωρίς ποτέ τα εκπαιδευτικά ιδρύματα να ζητούν από την εταιρεία να τους υποβάλει μία οικονομική προσφορά για τη χρήση του σχολικού χώρου ή να ζητήσουν από κάποια άλλη εταιρεία μία αντίστοιχη προσφορά: είναι δωρεάν...

Το ίδιο ισχύει και για τις εταιρείες που «προσφέρουν» αθλητικά ρούχα στους μαθητές των σχολείων, με τη φίρμα της εταιρείας ν' αναγράφεται πάνω τους, κάτι που αποτελεί μία μορφή διαφήμισης. Είναι όμως «δωρεάν» και επομένως οι δημόσιες υπηρεσίες λησμονούν τι σημαίνει να προσφέρεις υπηρεσίες για το δημόσιο καλό...

Ο Κριστιάν Ντε Μπρι είχε γράψει στη *Monde Diplomatique* πριν μερικά χρόνια:

> *«Θα έρθει άραγε μία ημέρα που ο καθηγητής του οποίου η αμοιβή θα είναι χορηγία μίας εταιρείας ή ο δάσκαλος, γεμάτος με διαφημιστικά σήματα, θ' ανακοινώνουν στην τάξη ότι το μάθημα της αριθμητικής είναι μία «ευγενική προσφορά» της τάδε φίρμας ηλεκτρονικών παιχνιδιών και ότι το διάλειμμα το προσφέρει ένα αναψυκτικό ποτό που έχει τη γεύση της περιπέτειας;».*

Όταν ο Ντε Μπρι έγραφε αυτές τις γραμμές, έκανε χιούμορ, κάτι που δεν ισχύει πλέον.

Οσο για τα πανεπιστήμια, στις ΗΠΑ είναι συχνό το φαινόμενο οι έδρες, και κυρίως των οικονομικών, να χρηματοδοτούνται απευθείας από εταιρείες, οι οποίες με αυτό τον τρόπο διορίζουν τους καθηγητές. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε η Σούζαν Τζορτζ σ' ένα άρθρο της στη *Monde Diplomatique* που προκάλεσε πολλές συζητήσεις, αξιοσέβαστοι Γάλλοι διανοούμενοι επωφελούνται ήδη από παρόμοιες καταστάσεις (μ' επικεφαλής τον Φρανσουά Φουρέ, έναν από τους Γάλλους υμνητές της αναθεώρησης της ιστορίας του εργατικού κινήματος).

Η *«επιχείρηση Φουκουγιάμα»*, από το όνομα ενός υπαλλήλου του αμερικανικού κράτους και συγγραφέα του *Τέλους της Ιστορίας*, ένας τίτλος μετατράπηκε σε σλόγκαν μέσω ενός ιδιοφυούς διαφημιστικού τεχνάσματος, οργανώθηκε εξ ολοκλήρου από τη χημική εταιρεία Olin. Όπως η Έκκληση της Χαϊδελβέργης κατασκευάστηκε από τα λόμπι των φαρμακοβιομηχανιών και της βιομηχανίας αμίαντου για να δυσφημιστούν οι οικολόγοι. Και στις δύο περιπτώσεις, πανεπιστημιακοί που είχαν προβλήματα χρηματοδότησης ήταν διατεθειμένοι, με μεγάλη αυταρέσκεια, να προβούν σε παρόμοια εγχειρήματα χειραγώγησης της κοινής γνώμης.

Ο πολιτισμός και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης

Το μοντέλο των ΗΠΑ, μιάς χώρας όπου το 90% του πολιτισμού χρηματοδοτείται από ιδιωτικές επιχειρήσεις, βοήθησε τις χώρες της Ευρώπης να καταργήσουν τη χρηματοδότηση από το δημόσιο αυτού του τομέα. Σταδιακά, το κράτος, στη Γαλλία αλλά και σε άλλες χώρες, αποδεσμεύεται χρηματοδοτικά αλλά και πολιτικά. Το 30% των χορηγιών για την προώθηση του γαλλικού πολιτισμού προέρχεται από τράπεζες, ασφα-

λιστικές εταιρείες και την αγρο-διατροφική βιομηχανία, των οποίων μπορούμε να μαντέψουμε την ανιδιοτέλεια. Ποιος μπορεί να πιστέψει ότι μέσα σε αυτά τα πλαίσια δεν θ' αλλάξει το περιεχόμενο των έργων τέχνης;

Το σύνολο σχεδόν της έντυπης ενημέρωσης βασίζεται χρηματοδοτικά, εδώ και χρόνια, στις διαφημίσεις για τα αλκοολούχα ποτά και τα τσιγάρα. Η οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που απαγορεύει την παρότρυνση στο κάπνισμα, η οποία στη Γαλλία επιβλήθηκε με το *«νόμο Εβίν»*, οδήγησε στο κλείσιμο πολλών εντύπων και στην οικονομική αποδυνάμωση άλλων.

Το γεγονός αυτό μας δίνει μία ιδέα για το πόσο ευάλωτα έχουν γίνει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία είναι δέσμια αυτών των εταιρειών και εξαρτώνται απόλυτα από αυτές: Αρκεί ν' αλλάξει στρατηγική η εταιρεία, και υπάρχει το ενδεχόμενο τα έντυπα να κλείσουν από τη μία ημέρα στην άλλη, καθώς οι ιδιοκτήτες τους θα έχουν χρεωκοπήσει.

Ποιος λοιπόν εκπλήσσεται από το γεγονός ότι όσοι καταγγέλλουν τους κινδύνους του καπνού, που είναι ένα από τα πιο εθιστικά ναρκωτικά που υπάρχουν, δεν βρίσκουν ποτέ βήμα για να εκφράσουν τις απόψεις τους στο γαλλικό Τύπο (αντίθετα με ό,τι ισχύει με το χασίς, για το οποίο δεν υπάρχουν χορηγοί και του οποίου οι «κίνδυνοι» –αστείοι σε σχέση με εκείνους του καπνού– παρουσιάζονται στα πρωτοσέλιδα κάθε εβδομάδα;).

Στον τομέα του πολιτισμού, έχει αρχίσει να διαφαίνεται μία σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας. Πολλοί δημιουργοί δεν ενδιαφέρονται πια για την επιτυχία που έχουν τα έργα τους στο κοινό, αλλά μόνο για το αν θα ικανοποιηθεί ο χρηματοδότης τους, από τον οποίο εξαρτάται αν θα υπάρξει ή όχι το έργο τέχνης, με τις συνέπειες που μπορούμε να μαντέψουμε για το περιεχόμενό του.

Το 75% των τηλεοπτικών εκπομπών στη Γαλλία έχουν πλέον χορηγούς (από αυτό το ποσοστό, το 20% είναι τα ανόητα τηλεπαιχνίδια τα οποία κατέχουν τα πρωτεία στη θεαματικότητα).

Η χορηγία έχει σταδιακά αντικαταστήσει, στα μάτια των διαφημιζομένων, τη *stricto sensu* διαφήμιση, καθώς αποτελεί μία απάντηση στο ζάπινγκ των βομβαρδιζόμενων από διαφημίσεις τηλεθεατών, οι οποίοι αλλάζουν κανάλι όταν αυτό προβάλλει διαφημίσεις. Τώρα πια, κανείς δεν μπορεί να γλιτώσει από τις διαφημίσεις, καθώς βρίσκονται μέσα στο τηλεοπτικό πρόγραμμα! Όμως, το χειρότερο απ' όλα είναι ότι το 50% του προϋπολογισμού της France-Television (γαλλικής κρατικής τηλεόρασης) βασίζεται στα έσοδα από τις διαφημίσεις, ενώ θεωρητικά το ποσοστό αυτό θα έπρεπε να είναι 0%...

Το αποκορύφωμα όλων είναι ο «αντιπραγματισμός». Πρόκειται πολύ απλά για ολόκληρες εκπομπές που έχουν ήδη εγγραφεί και εμπεριέχουν διαφημίσεις, τις οποίες προτείνουν οι εταιρείες στα κανάλια: σίριαλ, τηλεπαιχνίδια, ντοκιμαντέρ...

Το κανάλι δεν χρειάζεται να πληρώσει ούτε για το σκηνοθέτη ούτε για το σεναριογράφο ούτε για τους τεχνικούς ούτε για τον παρουσιαστή, ούτε καν για το φιλμ ή το στούντιο, και φυσικά δεν χρειάζεται να σκεφτεί πως θα σαγηνεύσει τον τηλεθεατή, δεν χρειάζεται να προσπαθήσει να βρει τα χρήματα για την παραγωγή, το μόνο που πρέπει να κάνει είναι ν' αγοράσει την βιντεοκασέτα και να τη μεταδώσει: η ιδανική λύση για τα κανάλια...

Οι χορηγοί επιδιώκουν σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό να βγουν από την παρανομία και μερικά τολμηρά βήματα είναι αποκαλυπτικά για τις προθέσεις τους. Το όνομα του χορηγού είναι συχνά γραμμένο με μεγαλύτερα γράμματα από εκείνο του καλλιτέχνη στις αφίσες, που παραμορφώνονται από τα λογότυπα των εταιρειών. Πόσο αποτιμά την αμοιβή του ένας συγ-

γραφέας για να μπει στην επικεφαλίδα του βιβλίου του το όνομα του χορηγού ή ένας μουσικός για να πάρει μέρος σ' ένα φεστιβάλ που στην ονομασία του συμπεριλαμβάνεται και το όνομα της εταιρείας-χορηγού;

Η εταιρεία Cointreau ήταν χορηγός στο κλαμπ Zenith του Παρισιού σε μία «βραδιά χορού για τους νέους». Όμως, το κοινό δεν εκτίμησε την ύπαρξη του λογότυπού της με πυρπολούμενα γράμματα στο βάθος της σκηνής ενώ παρουσιαζόταν μία πολύ γνωστή χορογραφία και αποδοκίμασε την εταιρεία-χορηγό.

Παρόμοια γεγονότα επηρεάζουν το περιεχόμενο των διαφημίσεων. Για παράδειγμα, στις εκπομπές μυθοπλασίας, οι ιστορίες πρέπει να είναι υποχρεωτικά οικογενειακού περιεχομένου (είναι πιο εύκολο να παρουσιαστούν μέσα σ' ένα σπίτι πολλά προϊόντα). Πρέπει να έχουν πάντα χάπι εντ. Η πολιτική, η θρησκεία, ο προβληματισμός απαγορεύονται. Ο κάθε τηλεθεατής πρέπει να μπορεί να ταυτίζεται με τους ήρωες, ενώ οι κακοί είναι εύκολα αναγνωρίσιμοι. Τα τραγούδια προκαλούν ευχάριστα συναισθήματα. Όσο για τους παρουσιαστές, είναι κυρίως παρουσιάστριες με μεγάλα στήθη. Τα έργα με φιλόδοξους στόχους ή πειραματικό χαρακτήρα δεν έχουν καμμία τύχη, ενώ επικρατεί η αρχή του *more of the same* (περισσότερο από το ίδιο).

Μία πιο ριζοσπαστική μέθοδος είναι η ολοκληρωτική χρηματοδότηση των καναλιών από τις εταιρείες, ιδίως στις χώρες που είναι πολύ φτωχές για να παράγουν τα δικά τους προγράμματα. Για παράδειγμα, η Nestle λυμαίνεται την Αφρική, σφυροκοπώντας με την κυρίαρχη κουλτούρα της Δύσης τους τηλεθεατές, οι οποίοι δεν έχουν ούτε εναλλακτική λύση ούτε τη δυνατότητα πρόσβασης στη δική τους κουλτούρα. Εξ άλλου, τα μεγάλα ιδρύματα «μελετών» και επιστημονικής ειδίκευσης, τα οποία έχουν δημιουργηθεί από τις εταιρείες, τροφοδοτούν με

το κυρίαρχο δυτικό σκεπτικό τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, που ενδιαφέρονται ν' αναζητήσουν αυθεντικές πηγές πληροφόρησης.

Με αυτόν τον τρόπο επαναλαμβάνονται και διαιωνίζονται οι χειρότεροι παραλογισμοί, ώστε τα πάντα να οδεύουν προς την κατεύθυνση που επιβάλλει η διαφήμιση.

Χρειάστηκαν δέκα χρόνια για ν' ανακαλύψουν το σκάνδαλο της μόλυνσης της ατμόσφαιρας στο Παρίσι οι γαλλικές εφημερίδες που χρηματοδοτούνται από τις αυτοκινητοβιομηχανίες.

Το ίδιο συνέβη και με το σκάνδαλο της παιδικής εργασίας σε μερικές χώρες, καθώς τα παιδιά αυτά εργάζονταν για τους κυριότερους χορηγούς των γαλλικών τηλεοπτικών καναλιών (με προεξέχουσα την εταιρεία Nike).

Ο διάσημος Ζαν-Πιερ Κοφ, τον οποίο είχε χρησιμοποιήσει σε μεγάλο βαθμό η διαφήμιση αλλά εγκατέλειψε την τηλεόραση αηδιασμένος απ' όσα είχε δει, ομολόγησε πρόσφατα στο *Parisien Libéré*:

> *«Προσπαθήστε να πάτε στο F2, στο F3 ή σε οποιοδήποτε ιδιωτικό τηλεοπτικό κανάλι και να κάνετε κριτική σε κάποιο προϊόν του ομίλου Danone. Απαγορεύεται, θα σας κόψουν. Και καθώς είμαι ένας ελεύθερος άνθρωπος, δεν έχω καμμία επιθυμία να υποκύψω. Να για ποιο λόγο κάνω άλλα πράγματα».*

Οι υπόλοιποι παρουσιαστές δεν έχουν παρόμοιους ενδοιασμούς.

Αλλά και για τους φανατικούς του ζάπινγκ, που αλλάζουν τα κανάλια μόλις οι διαφημίσεις διακόψουν την ταινία που παρακολουθούν, έχει βρεθεί ο τρόπος αντιμετώπισής τους: η διαφήμιση δεν βρίσκεται πια στο διαφημιστικό διάλειμμα αλλά μέσα στην ίδια την ταινία.

Πράγματι, η τελευταία μόδα συνίσταται στο ν' αγοράζουν οι διαφημιζόμενες εταιρείες μερικά δευτερόλεπτα από μία μεγάλη εταιρεία παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών για να διοχετεύουν την προπαγάνδα τους.

Κινηματογραφικές ταινίες που είχαν διεθνή επιτυχία (*Ολική Επαναφορά, Επιστροφή στο Μέλλον 2, Ημέρες Κεραυνού,* όλες οι ταινίες του Τζέιμς Μποντ) διανθίζονται με προϊόντα σε πρώτο πλάνο στα οποία αναγράφεται το λογότυπο του κατασκευαστή.

Ο τρόπος με τον οποίο γίνονται αυτές οι εμβόλιμες κινηματογραφικές λήψεις επιβάλλεται από τις εταιρείες και όχι από το σκηνοθέτη ή τον παραγωγό της ταινίας.

Όσο για τους σεναριογράφους, πρέπει να προσαρμόζουν την πλοκή στην παρουσία του διαφημιζόμενου προϊόντος, που μερικές φορές μοιάζει σαν τη μύγα μέσα στο γάλα.

Στη Γαλλία, αυτή η αρχή έφτασε στο αποκορύφωμά της με τη χρησιμοποίηση της παρωδίας ως μέσου εντυπωσιασμού στην ταινία *Visiteurs* και στη συνέχειά της που υπήρξαν εισπρακτικοί θρίαμβοι.

Ο αθλητισμός

Το 80% των χορηγιών στον αθλητισμό –στην πραγματικότητα, στον αθλητικό ανταγωνισμό και όχι στην άθληση– πηγαίνει στα μηχανοκίνητα αθλήματα, ενώ οι χορηγοί των αθλητικών εκπομπών που τα παρουσιάζουν ...είναι οι ίδιες εταιρείες.

Σε μία μόνο αθλητική συνάντηση, στο Γκραν Πρι του Μονακό το 1992, εμφανίστηκε στην οθόνη η ιδία μάρκα τσιγάρων ...1.134 φορές, παρ' όλο που απαγορεύεται η διαφήμιση τσιγάρων από την τηλεόραση.

Οι ιπποδρομίες του Παρντουμπίκα στην Τσεχοσλαβακία, που είναι εσκεμμένα πολύ επικίνδυνες, προσφέρουν στους τη-

λεθεατές όλου του κόσμου θεαματικές πτώσεις των αλόγων. Πολλές φορές μάλιστα χρειάστηκε, μετά το τέλος των ιπποδρομιών, να σκοτώσουν άλογα επειδή είχαν σπάσει τα πόδια τους. Αυτό το θέαμα, μία πραγματική σφαγή για ένα νοσηρό κοινό, συγκλόνισε τόσο πολύ τους φιλόζωους, ώστε μποϋκόταραν τα προϊόντα των χορηγών, ανάμεσά τους και τα κονιάκ της Martel, μέχρι να σταματήσουν να χρηματοδοτούν τη διοργάνωση.

Πολλές αθλητικές συναντήσεις που θα έπρεπε να μη διεξαχθούν –εξαιτίας των καιρικών συνθηκών για παράδειγμα– πραγματοποιήθηκαν εξ αιτίας του τηλεοπτικού χρόνου και των συμβολαίων με τις εταιρείες που περιμένουν αυτές τις στιγμές μεγάλης θεαματικότητας για να διαφημίσουν από τις τηλεοπτικές συχνότητες τα προϊόντα τους.

Ο μεγάλος αριθμός των διαφόρων αθλητικών συναντήσεων πολλαπλασιάζει τις ευκαιρίες προώθησης των διαφόρων προϊόντων, με συνέπεια να υπάρχει μία πληθώρα αγώνων. Οι αθλητές δεν εξαντλούνται μόνο από τους συνεχείς αγώνες αλλά και εξ αιτίας της απαίτησης των χορηγών να καταρρίπτονται τα ρεκόρ. Το γεγονός αυτό έχει ως επίπτωση μία έξαρση στην αγορά των αναβολικών και των υπολοίπων απαγορευμένων ουσιών, που έχουν σκοτώσει αρκετούς αθλητές και νοθεύουν το πνεύμα του αθλητισμού.

Ψεύτικες διαμάχες έχουν πολλαπλασιάσει τις «παγκόσμιες αρχές» των διαφόρων αθλημάτων, με συνέπεια τον πολλαπλασιασμό των διοργανώσεων (στην πυγμαχία, για παράδειγμα, υπάρχουν τέσσερις διαφορετικές παγκόσμιες ομοσπονδίες). Για να εξυπηρετηθούν οι τηλεοπτικές κάμερες, αλλάζουν οι ώρες και οι κανόνες διεξαγωγής των αγώνων. Έχουμε δει μαραθωνοδρόμους να τρέχουν μέσα στη ζέστη γι' αυτόν το λόγο. Δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία ότι οι πρακτικές αυτές έχουν αυξήσει τις κάθε είδους προσπάθειες εξαπάτησης. Το σκάνδαλο

Ταπί ήρθε στο φως μόνο και μόνο για να συγκαλυφθούν αυτές οι γενικευμένες μέθοδοι.

Η διαφήμιση δεν περιορίζεται μόνο στην επιλογή ποιες αθλητικές διοργανώσεις θα χρηματοδοτήσει, αλλά επινοεί και διοργανώσεις που ανταποκρίνονται σε αυτό ακριβώς που θέλει. Το ράλι Παρίσι-Ντακάρ, μία ανούσια διοργάνωση η οποία επιπλέον αφυπνίζει αποικιοκρατικές μνήμες, δημιουργήθηκε από τις διαφημιζόμενες εταιρείες. Δεν τη ζήτησαν ούτε οι οδηγοί ούτε οι λάτρεις των ράλι. Ο μοναδικός της σκοπός είναι να πουλάει προϊόντα.

Οι τηλεοπτικές αναμεταδόσεις των αθλητικών διοργανώσεων εξαρτώνται μόνο από τους χορηγούς, και όχι από τη σημασία τους ή τις προτιμήσεις των τηλεθεατών. Για παράδειγμα στη Γαλλία, οι τηλεοπτικές εκπομπές δεν κάνουν καμμία αναφορά σ' ενδιαφέροντα αθλήματα, ενώ το γκολφ, που ενδιαφέρει ελάχιστους Γάλλους, βασιλεύει παντού. Υπάρχει όμως ένας σημαντικός λόγος: τα γήπεδα του γκολφ, που κατασκευάζονται σχεδόν παντού, έχουν το αποδοτικό πλεονέκτημα ότι επιτρέπουν την υπέρβαση ορισμένων νομοθετικών κωλυμάτων σχετικά με τα ακίνητα σε προστατευόμενες περιοχές...

Ο Μπερλουσκόνι, που είναι και ιδιοκτήτης της ποδοσφαιρικής ομάδας Milan, απαιτούσε μία εποχή οι ποδοσφαιριστές της ομάδας του να έχουν ένα look που θα τους επέτρεπε να εμφανίζονται συχνά στην τηλεόραση. Επέλεγε ξανθούς και με ωραίο πρόσωπο ποδοσφαιριστές, έστω και αν δεν ήταν πολύ καλοί παίχτες, επειδή η εξωτερική τους εμφάνιση εξασφάλιζε την προβολή τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνται και σε άλλα αθλήματα, όπως στο τένις, για παράδειγμα, όπου οι διαφημιζόμενες εταιρείες ζητούν από τις παίκτριες να φορούν πιο κοντές φούστες για να συγκινούν τους καταναλωτές, προφανώς τους άντρες.

Το μέλλον μας επιφυλάσσει πολύ χειρότερες καταστάσεις, όπως η ηλεκτρονική αναδοχή. Πραγματοποιήθηκε ήδη μία πρώτη απόπειρα, με την προσθήκη εικονικών στοιχείων στην πραγματική εικόνα.

Για παράδειγμα, σ' ένα ποδοσφαιρικό αγώνα που αναμεταδιδόταν από την τηλεόραση, ένας 23ος παίκτης, κατασκευασμένος εξ ολοκλήρου με ηλεκτρονικά μέσα, λάκτιζε μία μπάλα που ήταν επίσης κατασκευασμένη με ηλεκτρονικά μέσα και είχε πάνω της το λογότυπο ενός προϊόντος (της Axe, στη συγκεκριμένη περίπτωση). Το εγχείρημα δεν έγινε αποδεκτό, για λόγους όμως που μάλλον είναι επιπόλαιοι και προσωρινοί, αν πιστέψουμε τα λόγια του γενικού διευθυντή της Γαλλικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας: *«Ζητήσαμε την ακύρωση, επειδή δεν είχαν γίνει διαπραγματεύσεις μαζί μας. Τα δικαιώματα της εικονικής διαφήμισης ανήκουν στη Γαλλική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία»* (*Liberation*, 11 Φεβρουαρίου 1998). Σε αυτά τα κυνικά λόγια απάντησε με τη στάση της μία άλλη αθλητική ομοσπονδία, η οποία αποδέχτηκε αυτή τη νέα μορφή διαφήμισης.

Πώς είναι δυνατό να μας προκαλούν έκπληξη όλα αυτά όταν είναι γνωστό ότι τα μεγάλα αφεντικά του ολυμπισμού ή των διεθνών ομοσπονδιών των διαφόρων αθλημάτων διατηρούσαν ή διατηρούν σχέσεις με τις ενδιαφερόμενες εταιρείες, και πληρώνονται από αυτές στη διάρκεια της θητείας τους. Ότι τα αθλήματα που αποτελούν κερδοφόρες αγορές εκχωρούνται σε αυτές τις εταιρείες, ενώ αυτά που δεν «πουλάνε» περιθωριοποιούνται ανελέητα.

Αν γινόταν μία σοβαρή έρευνα σε αυτόν τον τομέα, θα συνειδητοποιούσαμε ότι στην πολιτική υπάρχει σε σύγκριση μικρότερη διαφθορά. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι οι πρωτοπόρες βιομηχανίες, οι βασιλιάδες κάθε είδους διαφθοράς (όπως ο Ταπί και ο Μπερλουσκόνι, για ν' α-

ναφέρουμε μόνο τους πιο γνωστούς, οι οποίοι επιπλέον έχουν καταδικαστεί από δικαστήρια για τις πράξεις τους) έχουν επενδύσει σε ποδοσφαιρικές ομάδες για να προβληθούν ως ιδιοκτήτες τους. *«Η χορηγία είναι ένας νόμιμος τρόπος για να ξεπλένεται το βρώμικο χρήμα»*, έχει δηλώσει ένας ευρωβουλευτής, αναφερόμενος στις σχέσεις ανάμεσα στον αθλητισμό και τις μαφίες.

Το περιβάλλον και η αλληλεγγύη

Οι εταιρείες που κυρίως ευθύνονται για τη μόλυνση του περιβάλλοντος ανταγωνίζονται για το ποια θα ιδρύσει το πιο δυναμικό «ίδρυμα» ή οργάνωση που δρα για την αναβάθμιση της ποιότητας του αέρα, του νερού ή της υπαίθρου, που προωθεί τις ανακυκλώσιμες μορφές ενέργειας, που προβάλλει τους τρόπους αξιοποίησης των απορριμμάτων.

Η EDF, η COGEMA ή οι χημικές βιομηχανίες είναι ιδιαίτερα δραστήριες σε αυτούς τους τομείς, καταστρέφοντας από τη μία και συμβάλλοντας στην επανόρθωση από την άλλη, κερδίζοντας όμως και στις δύο περιπτώσεις, είτε βελτιώνοντας την εικόνα τους είτε εισπράττοντας επιδοτήσεις.

Η EDF, ο μεγαλύτερος καταστροφέας των ποταμών της Γαλλίας, δεν παραλείπει ποτέ να συνδράμει οικονομικά ένα φεστιβάλ ντοκιμαντέρ για την αλιεία ή μία εκδήλωση για το άθλημα του καγιάκ, ενέργειες που χρησιμεύουν στην εξουδετέρωση των οργανώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος μέσα στα πλαίσια μίας υπόγειας σύρραξης. Με αυτόν τον τρόπο, το έργο των οργανώσεων αυτών χειραγωγείται, διαστρεβλώνεται, δυσφημείται.

Παρόμοια, οι «ανθρωπιστικές», μη κυβερνητικές οργανώσεις διαβρώνονται από τις ψευδεπίγραφες μη κυβερνητικές οργανώσεις που έχουν συγκροτηθεί από τις αγρο-διατροφικές ή

φαρμακευτικές βιομηχανίες, οι οποίες με αυτόν τον τρόπο δημιουργούν προγεφυρώματα για την προώθηση των προϊόντων τους.

Για παράδειγμα, για να δείξουν ότι ενδιαφέρονται αποσύρουν φαρμακευτικά προϊόντα που είναι απαγορευμένα στην Ευρώπη ή έχει λήξει η ημερομηνία χρήσης τους, για να τα διαθέσουν με κερδοφόρες συμβάσεις σε ρημαγμένες χώρες που είναι εύκολο να δωροδοκηθούν οι ελίτ τους.

Οι ίδιες εταιρείες, για τις πολύτιμες «υπηρεσίες» που παρέχουν στα διάφορα μυστικά σχέδια των κυβερνήσεων, λαμβάνουν ως αντάλλαγμα την αναντικατάστατη υποστήριξή τους. Η «αφρικανική πολιτική» της Γαλλίας, την οποία εφάρμοσαν τόσο οι κυβερνήσεις της Δεξιάς όσο και της Αριστεράς, επωφελήθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό από αυτού του είδους ης σχέσεις.

Η πολιτική

Η αμερικανική και η γαλλική κοινή γνώμη πίστεψαν αφελώς ότι τα προβλήματα του προέδρου Κλίντον με τη δικαιοσύνη είχαν σχέση με τη σεξουαλική του ζωή. Στην πραγματικότητα, πίσω από τις πικάντικες λεπτομέρειες, κρυβόταν μία υπόθεση οικονομικών συμφερόντων.

Ο Κένεθ Σταρ, ο εισαγγελέας που προσπάθησε με κάθε τρόπο να ενοχοποιήσει τον Μπιλ Κλίντον, ήταν εκπρόσωπος του λόμπι των καπνοβιομηχανιών, καθώς είχε στο παρελθόν διατελέσει δικηγόρος τους. Καθώς η πολιτική του προέδρου Κλίντον για την υγεία ερχόταν σε αντίθεση με τα συμφέροντά τους, κυρίως εξ αιτίας της απαγόρευσης κάθε διαφήμισης των προϊόντων τους, οι μεγάλες εταιρείες της καπνοβιομηχανίας ενορχήστρωσαν αυτή την επίθεση εναντίον του. Το ρεύμα υπέρ του πουριτανισμού, αλλά και οι γραφικές λεπτομέρειες που διεγείρουν το ενδιαφέρον των μέσων μαζικής ενημέρωσης πολύ

περισσότερο απ' όσο μία ουσιαστική ανάλυση, ανέλαβαν τα υπόλοιπα.

Σ' ένα πιο σοβαρό επίπεδο, είναι κοινότοπος ο ισχυρισμός ότι την εξωτερική πολιτική τη διεξάγουν μάλλον οι εταιρείες πετρελαίου παρά τα κράτη.

Αν δεν υπήρχε η Shell τα συμφέροντα της οποίας απειλούνταν από τη δημόσια δράση του, ο Κεν Σάρο-Βίβα δεν θα είχε απαγχονιστεί στη Νιγηρία.

Αν δεν υπήρχε η Total, που έδιωξε από τις εστίες τους χιλιάδες Βιρμανούς χωρικούς που επέμεναν να ζήσουν στα εδάφη από τα οποία ήθελε να περάσει τον πετρελαιαγωγό της (μία επένδυση που ανέρχεται στο 75% των ξένων επενδύσεων στη Βιρμανία), η τιμημένη με το Βραβείο Νόμπελ Ειρήνης Λουνγκ Σαν Σούου-Κούι θα ήταν ελεύθερη και ...πρωθυπουργός στη θέση αξιωματικών δικτατόρων.

Τα παραδείγματα είναι χιλιάδες. Για παράδειγμα, ο κατάλογος με τα πολιτικά εγκλήματα που έχει διαπράξει η ELF στην Αφρική θα καταλάμβανε πολλές σελίδες.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν τη χρησιμότητα του διαφημιστικού σφυροκοπήματος για να συγκαλυφθούν τα εγκλήματα των εταιρειών (μέσω της εξαγοράς των μέσων μαζικής ενημέρωσης), για να διορθωθεί η εικόνα τους και για να εμφανίζονται ως ακίνδυνοι έμποροι.

Η ιδεολογία

Αν συγκρίνει κανείς τη διαφήμιση με την προπαγάνδα, διαπιστώνει ότι δεν διαφέρουν ως προς τη φύση τους αλλά μόνο προς το αντικείμενο, μία διαφορά που στις ημέρες μας αμβλύνεται καθώς βλέπουμε κάποιους πολιτικούς (Μπους, Γκομπατσόφ, Αλεξάντρ Κβασνιέβσκι) να προβάλουν προϊόντα σε διαφημίσεις, ενώ άλλους να προωθούνται από διάσημες διαφημιστικής εταιρείες.

Ο παραλληλισμός με την προπαγάνδα των ολοκληρωτικών καθεστώτων, για παράδειγμα του ναζιστικού, είναι ολοφάνερος. Η εξωτερική εμφάνιση των ανθρώπων που χρησιμοποιούνται στις διαφημίσεις εναρμονίζεται με τα κυρίαρχα πρότυπα. Οι άντρες είναι καλογυμνασμένοι, οι γυναίκες ξανθιές με μεγάλο στήθος, όλοι χαμογελούν και συμφωνούν μεταξύ τους ό,τι και αν συμβεί.

Τα μέρη στα οποία κινηματογραφούνται οι διαφημίσεις είναι πάντα τα ίδια: όμορφες και καθαρές πόλεις, γοητευτικά και ηλιόλουστα τοπία της υπαίθρου, η θάλασσα ή κάποιο άλλο μαγευτικό τουριστικό μέρος, οι εξωτικές τοποθεσίες του Τρίτου Κόσμου που παρουσιάζεται ως ειδυλλιακός, όπως για παράδειγμα τα σημεία στα οποία βρίσκονται το Club Mediterranee.

Το σώμα κυριαρχεί, τα σκηνικά είναι φουτουριστικά αλλά δείχνουν ένα ευχάριστο μέλλον που αποτελεί την προσδοκία όλων, ο ανταγωνισμός εμφανίζεται ως το μοναδικό κίνητρο των ανθρώπων, η δύναμη και η ισχύς εξυμνούνται, γίνεται μόνιμη αναφορά στα ατομικά επιτεύγματα.

Αυτό το ιδανικό της «προσκοπικής ευτυχίας», το οποίο καταγγέλλει ο Τοσκάνι στο βιβλίο του, θυμίζει τις εικόνες των ναζιστικών περιοδικών και κινηματογραφικών ταινιών (ο Τοσκάνι καταδεικνύει επίσης πως η εικόνα της Κλόντια Σίφερ αποτελεί την υλοποίηση του ονείρου της Χιτλερικής Νεολαίας), αλλά και τις εικόνες που ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός, ρωσικός, κινεζικός ή κορεατικός, χρησιμοποιούσε για προπαγανδιστικούς λόγους.

Πάνω απ' όλα όμως οι διαφημίσεις υλοποιούν το σλόγκαν των στρατοπέδων συγκέντρωσης ότι η «χαρά είναι υποχρεωτική», ενώ η «φυσικότητα» των καταστάσεων είναι τόσο επιπόλαιη ώστε μόνο γέλιο μπορεί να προκαλέσει.

Αλλά και τα διαφημιζόμενα είδη είναι εξίσου αποκαλυπτι-

κά: Αλκοόλ και τσιγάρα, αυτοκίνητα και ταχύτητα, περιττά και ακριβά αγαθά και διατροφικά προϊόντα χαμηλής ποιότητας που παρουσιάζονται ως εκλεκτά καταναλωτικά είδη. Η διαφήμιση υπαινίσσεται σε μόνιμη βάση τη σεξουαλική επιθυμία, κάτι το οποίο κάνει σπάνια με λεπτότητα αλλά μάλλον με μία χυδαιότητα χωρίς πολλές παραλλαγές.

Τα μηνύματα των διαφημίσεων στρέφονται πάντα εναντίον της προστασίας του περιβάλλοντος, των κοινωνικών δικαιωμάτων και της ενεργού δράσης των πολιτών, ενώ αποκρύπτουν την ύπαρξη του πραγματικού Τρίτου Κόσμου και της φτώχειας, εκτός από τις περιπτώσεις που είναι αναγκαίο να προσποιηθούν... Οι διαφημίσεις είναι ταυτόσημες με την κυριαρχία του απόλυτου φιλελευθερισμού, ενισχύοντας τις ομόφωνες απόψεις των αρθρογράφων του οικονομικού Τύπου που τις δημοσιεύει. Χωρίς φυσικά να παραλείπονται οι αναφορές σε μία μικρή δόση επαναστατικότητας, που τόσο πολύ παρακινεί τον καταναλωτή ν' αγοράσει, αλλά και στο ψευδεπίγραφο νεωτεριστικό πνεύμα.

Η διαφήμιση είναι ταυτόσημη με τη βασιλεία της «νοικοκυράς που είναι κάτω των 50 ετών», και η οποία υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύει το μέσο καταναλωτή και της οποίας η δικτατορία εις βάρος των τηλεθεατών είναι υπεύθυνη για τη γενική ισοπέδωση της ποιότητας.

Όπως γράφει ο Τοσκάνι, *«πουλάει ένα παραποιημένο και υπνωτιστικό μοντέλο ευτυχίας»*, καθώς υποτίθεται ότι ο καταναλωτής, αγοραζοντας το προβαλλόμενο προϊόν, αγοράζει ταυτόχρονα την αιώνια νεότητα, την απόλυτη ισχύ, ενεργητικότητα ή υγεία. Και προσθέτει το ακόλουθο σχόλιο για τη συντριπτική πλειοψηφία των διαφημίσεων που προβάλλονται στις οθόνες μας: *«Α, πόσο ωραίο είναι να είσαι 20 ετών να οδηγείς ένα 4Χ4 ως την άκρη του κόσμου και να βουτάς μέσα στο νερό που λάμπει έχοντας δίπλα σου πανέμορφα κορίτσια που χαμογελούν αποκαλύπτοντας τις αστραφτερές οδοντοστοιχίες τους»*. Ένα αστικό, αποικιοκρατικό, κυριαρχικό, δυτικό και λευκό όνειρο που το προτείνουν ως μοντέλο της κοινωνίας και ως κοσμοαντίληψη στη θέση των μεγάλων ηττημένων ιδεολογιών.

Όπως και στο ναζιστικό καθεστώς, όσοι παρεκκλίνουν από αυτό το μοντέλο δεν έχουν θέση στον κόσμο της διαφήμισης, δηλαδή όσοι δεν μοιάζουν με Αρίους, δεν είναι ετεροφυλόφιλοι, δεν είναι υγιείς, δεν έχουν την άνεση που προσφέρει το χρήμα, δεν είναι επιθετικοί απέναντι στον κόσμο, δεν έχουν την κατάλληλη εξωτερική εμφάνιση, όσοι είναι μη παραγωγικοί, όσοι είναι αμφισβητίες, όσοι είναι ειρηνιστές, όσοι είναι άρρωστοι, όσοι είναι φτωχοί, όσοι είναι losers... Όπως και σε κάθε ολοκληρωτική προπαγάνδα, η δύναμη και η ισχύς πηγάζουν από τους μυς αυτών που πίνουν μπίρα ή οδηγούν αυτοκίνητα. Η νίκη είναι πανταχού παρούσα, είτε ο ήρωας τρέχει ή φλερτάρει, είτε οδηγεί ή αντιμετωπίζει τον εργοδότη του.

Τέλος, η διαφήμιση χρησιμοποιεί μόνο τα στερεότυπα, ενισχύοντάς τα ακόμα περισσότερο: στερεότυπα για τους άντρες, τις γυναίκες, για την εθνική καταγωγή, για τους κατοίκους της υπαίθρου, για τους νέους, για όσους ζουν στις φτωχές συνοικίες κ.λπ.

Ένα έγκλημα κατά της ελπίδας

Όπως και οι σύγχρονες βόμβες που σκοτώνουν κάθε μορφή ζωής χωρίς να καταστρέφουν τα κτίρια και τον μηχανικό εξοπλισμό, η διαφήμιση σκοτώνει κάθε πνευματική δραστηριότητα και κάθε τάση συμμετοχής.

Στα κοινά αφήνοντας στο άτομο μόνο τα καταναλωτικά αντανακλαστικά, με τον ίδιο τρόπο που τα σκυλιά του Παβλόφ είχαν αποκτήσει εξαρτημένα αντανακλαστικά.

Η αμφιβολία, η σκέψη, οι ιδέες, η ανιδιοτέλεια, η ανάπτυξη του πνεύματος και της προσωπικότητας, το δημόσιο συμφέρον, η αίσθηση της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης, όλα σαρώνονται ως εμπόδια στη μοναδική σκέψη: Να αγοράζεις.

Η κουλτούρα του εμπορίου δεν διακρίνεται από την κουλτούρα εν γένει, όπως ένα διαφημιστικό σποτ δεν διακρίνεται από μία ταινία μικρού μήκους ή από ένα μουσικό βιντεοκλίπ: Τα ίδια πρόσωπα, οι ίδιες αναφορές, η ίδια σκηνοθεσία, το ίδιο μοντάζ, τα ίδια στερεότυπα, η ίδια αισθητική, οι ίδιες καταστάσεις, για ένα πολύ συγκεκριμένο λόγο –οι σκηνοθέτες είναι οι ίδιοι.

Συμβάλλοντας στην πολιτισμική υποβάθμιση και ενισχύοντας την παθητικότητα, η διαφήμιση είναι συχνά ο μοναδικός τρόπος πληροφόρησης μερικών πολιτών για τα προϊόντα, τις ξένες χώρες ή στοιχεία γνώσης. Οι νέοι πλήττονται περισσότερο από αυτό το φαινόμενο. Κατ' εξοχήν λογοκλόπος, κυρίως του κινηματογράφου, η διαφήμιση ζει απ' όσα μιμείται ή λησταύει. Μάταια θ' αναζητούσαμε μία νέα ιδέα που προήλθε από αυτή. Αυτή η αντιγραφή, που πληρώνεται εκατό φορές περισσότερο από το έργο το οποίο μιμείται, δεν αξίζει τον κόπο: Συνιστά μία ακατονόμαστη σπατάλη τόση «πλύση εγκεφάλου» για κάτι που είναι τόσο φτωχό, τόσο αναποτελεσματικό (η επιρροή της διαφήμισης στις πωλήσεις σε παγκόσμια κλίμακα είναι μηδαμινή). Όμως η διαφήμιση συντηρεί τη σύγχυση.

Για το μέσο τηλεθεατή, η διαφορά ανάμεσα σε μία τηλεοπτική εκπομπή, ένα ντοκιμαντέρ ή μία ταινία και σε μία διαφήμιση αμβλύνεται. Οι τηλεθεατές πιστεύουν εξίσου αυτόν που παρουσιάζει τις τηλεοπτικές ειδήσεις και τον ηθοποιό που εγκωμιάζει τα προτερήματα ενός αυτοκινήτου ή δεν πιστεύουν κανέναν από τους δύο. Αποτελεί πια ένα αναμφισβήτητο δεδομένο ότι αυτό που δεν «είδαμε στην τηλεόραση» δεν υπάρχει (υπενθυμίζουμε την περίπτωση του πολέμου του Κόλπου), ενώ

αυτό «που είδαμε στην τηλεόραση» γίνεται αποδεκτό (και πάλι, παραπέμπουμε στο ίδιο παράδειγμα).

Η διαφήμιση είναι επίσης ο κυριότερος φορέας του εικονικού, του οποίου η προώθηση δεν αποσκοπεί στο ν' αντιπαρατεθεί με το πραγματικό, αλλά στο να το αντικαταστήσει, όπως δείχνουν οι διαφημίσεις μερικών προϊόντων που προσπαθούν επίμονα να τα παρουσιάσουν ως τα αυθεντικά και ακριβά προϊόντα που θέλουν να υποκαταστήσουν (αναφέρουμε, ως παράδειγμα, τη διαφήμιση για το τσάι που έχει κινηματογραφηθεί στα Ιμαλάια ή τη διαφήμιση για το αμερικανικό ρύζι που έχει κινηματογραφηθεί στους ορυζώνες της Ασίας που έχουν καταστραφεί).

Ο κόσμος της διαφήμισης, που είναι οργανωμένος με βάση τα πρότυπα μίας μαφίας, υπηρετεί την πιο αυταρχική ιδεολογία που υπάρχει. Η διαρκής παρενόχληση των καταναλωτών, ακόμα και στις πιο υπανάπτυκτες χώρες του κόσμου, δεν αφήνει στους ανταγωνιστές χώρο για επιβιώσουν.

Πρέπει λοιπόν ν' αποτίσουμε φόρο τιμής σε αυτούς τους νέους πολέμιους του καπιταλισμού του 21ου αιώνα: στην *Résistance a l' Agression Publicitaire* (Αντίσταση στην Επίθεση της Διαφήμισης) στη Γαλλία, στην Greenpeace του Λονδίνου που αντιμετώπισε δικαστικά τα Mc Donald's, που την κατηγορούσαν για διάδοση ψευδών που έπλητταν την εικόνα τους. Και φυσικά στον «υποδιοικητή Μάρκος του αντιδιαφημιστικού αγώνα», τον Κάλε Λασν του Media Foundation, ο οποίος δημιουργεί αντι-διαφημιστικά σποτ, αντι-σλόγκαν και επιτίθεται στις διαφημίσεις αποκαλύπτοντας τα ψέματά τους, ενώ έχει επίσης καθιερώσει τις «ημέρες χωρίς ψώνια».

Πρέπει να καταστρέψουμε το σύμπαν της διαφήμισης για τα όπλα μαζικής καταστροφής, εφόσον και αυτή είναι από αυτά. Είναι περιττή ή ακόμα και ολέθρια, κοινωνικά, περιβαλλοντολογικά, καλλιτεχνικά, πολιτισμικά, ακόμα και εμπορικά

(τα προϊόντα ποιότητας έχουν μεγάλες πωλήσεις, συχνά χωρίς διαφήμιση). Είναι ένα «έγκλημα εναντίον της ευφυίας, της δημιουργικότητας, της γλώσσας» (όπως γράφει ο Τοσκάνι), η οποία μας προτείνει μία φαλλοκρατική, ρατσιστική, αποικιοκρατική, ολοκληρωτική, δυτική και μονοδιάστατη εικόνα του κόσμου, που εξυπηρετεί μόνο εκείνους που μας οδηγούν στην άβυσσο.

Η διαφήμιση είναι ένα ψυχολογικό όπλο που έχει αντικαταστήσει τα συμβατικά, τα πυρηνικά και χημικά όπλα, καθώς σήμερα ο καπιταλισμός πρέπει να κρατήσει ζωντανά τα θύματά του, που έχουν μετατραπεί σε καταναλωτές. Η διαφήμιση δεν σκοτώνει, αποβλακώνει. Αυτή η γενικευμένη επίθεση των εμπορευματικών σχέσεων προξενεί λιμούς και οικολογικές καταστροφές, υποβαθμίζει την υγεία, προκαλεί την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι πύραυλοί της είναι οι διαφημίσεις. Η επίθεση πραγματοποιείται μέσω των νέων διατάξεων του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου, των ευρωπαϊκών συνθηκών (Μάαστριχ, Άμστερνταμ), των συμφωνιών της παγκοσμιοποίησης (ΜΑΙ, ΝΤΜ), αλλά και χάρη στα εκτελεστικά όργανα του καπιταλισμού (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, κεντρικές τράπεζες των διαφόρων κρατών).

Αυτός ο πρώτος πλανητικός πόλεμος έχει πια πάρει τη σκυτάλη από τους δύο παγκόσμιους πολέμους και οι νεκροί που οφείλονται σε αυτόν είναι ήδη περισσότεροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΝΑΤΟ

Ο εγκλωβισμός ενός οργανισμού

Η πολιτική που πλησίασε περισσότερο τον γενικά αποδεκτό ορισμό ενός ζωτικού συμφέροντος ήταν εκείνη που τήρησε η Αμερική έναντι των συμμάχων της στην περιοχή του Ατλαντικού. Παρ' όλο που ο οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου δικαιωνόταν συνήθως μέσα στα αμερικανικά πλαίσια σαν ένα όργανο συλλογικής ασφάλειας και όχι σαν συμμαχία, στην πραγματικότητα αντιπροσώπευε το θεσμό που εναρμόνιζε όσο γινόταν περισσότερο τους ηθικούς και γεωπολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς της Αμερικής.

Εφόσον ο στόχος του ήταν να εμποδίσει τη σοβιετική κυριαρχία στην Ευρώπη, εξυπηρετούσε το γεωπολιτικό σκοπό να μην επιτρέπει στα κέντρα δύναμης της Ευρώπης και της Ασίας να λυγίζουν κάτω από τις πιέσεις μιάς εχθρικής χώρας, όποιες και αν ήταν οι δικαιολογίες που χρησιμοποιούσε για την άσκησή τους.

Οι αρχιτέκτονες της Ατλαντικής Συμμαχίας δεν θα πίστευαν τα αφτιά τους αν άκουγαν ότι η νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο θα δημιουργούσε αμφιβολίες για το μέλλον του οικοδομήματός τους. Το θεωρούσαν δεδομένο ότι το έπαθλο μιάς νίκης στον Ψυχρό Πόλεμο θα ήταν η διαρκής ύπαρξη της Ατλαντικής Συμμαχίας (ΝΑΤΟ). Στο άκουσμα αυτού του σκοπού δόθηκαν ορισμένες από τις πιο αποφασιστικές πολιτικές μάχες του

Ψυχρού Πολέμου. Όλο αυτό το διάστημα, η Αμερική ήταν ενωμένη με την Ευρώπη μέσω θεσμών μόνιμων διαβουλεύσεων κι ενός συστήματος ενιαίας στρατιωτικής διοίκησης, μίας δομής με ένα φάσμα και μία διάρκεια χωρίς προηγούμενο στην ιστορία των συνασπισμών.

Αυτό που ονομάστηκε Ατλαντική Κοινότητα, ένας νοσταλγικός όρος που είχε γίνει πολύ λιγότερο της μόδας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, σημαδεύει το χρόνο από την ημέρα που κατέρρευσε ο κομμουνισμός. Αυτό που έχει γίνει της μόδας τώρα είναι ο υποβιβασμός των σχέσεων με την Ευρώπη.

Παρά την έμφαση που έχει δοθεί στη διεύρυνση της δημοκρατίας, η Αμερική φαίνεται να δίνει λιγότερη προσοχή σήμερα στις κοινωνίες με παρόμοιους θεσμούς και με τις οποίες μοιράζεται μία κοινή στάση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και άλλες βασικές αξίες απ' ό,τι σε άλλες περιοχές του κόσμου.

Οι ιδρυτές των ατλαντικών δεσμών, ο Τρούμαν, ο Άτσεσον, ο Μάρσαλ και ο Αϊνζεχάουερ, συμμερίζονταν τις επιφυλάξεις των περισσοτέρων Αμερικανών για τις μεθόδους της ευρωπαϊκής διπλωματίας. Καταλάβαιναν όμως ότι χωρίς τους ατλαντικούς δεσμούς της, η Αμερική θα βρισκόταν σε έναν κόσμο από έθνη με τα οποία, εκτός του Δυτικού Ημισφαιρίου, δεν έχει παρά ελάχιστους ηθικούς δεσμούς ή κοινές παραδόσεις. Κάτω απ' αυτές τις περιστάσεις η Αμερική θα ήταν υποχρεωμένη να ασκήσει μία καθαρή real politic, η οποία οπωσδήποτε δεν θα συμβάδιζε με την αμερικανική παράδοση.

Μέρος της αιτίας για τη φθορά αυτού που άλλοτε ήταν η ζωτικότερη αμερικανική πολιτική είναι ότι το ΝΑΤΟ έχει αρχίσει να θεωρείται σαν τμήμα ενός τοπίου το οποίο δεν χρειάζεται άλλη φροντίδα. Ίσως σημαντικότερο ακόμη να είναι το ότι η γενιά των αμερικανών ηγετών που έχουν φτάσει στην κορυφή τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια κατάγονται κυρίως από το Νότο ή τη Δύση, όπου υπάρχουν λιγότεροι συναισθηματικοί

και προσωπικοί δεσμοί με την Ευρώπη από εκείνους που έχει το παλιό βορειανατολικό κατεστημένο. Οι διαφωνίες της Αμερικής με την Ευρώπη έχουν όλα τα εκνευριστικά στοιχεία ενός οικογενειακού καβγά. Ωστόσο, σε όλα σχεδόν τα σοβαρά ζητήματα, η συνεργασία της Ευρώπης είναι πολύ μεγαλύτερη από κάθε άλλη περιοχή.

Το έργο που έχει μπροστά της η Ατλαντική Συμμαχία είναι να προσαρμόσει τους δύο βασικούς θεσμούς οι οποίοι συνι-

Ντουάϊτ Αϊζενχάουερ: Ένας «δύσκολος» Αμερικανός πρόεδρος από τους ιδρυτές της Ατλαντικής Κοινότητας.

στούν την ατλαντική σχέση, τον οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Την Ευρωπαϊκή Ένωση στην πραγματικότητα του μεταψυχροπολεμικού κόσμου. Ο οργανισμός του Βορειοανατολικού Συμφώνου εξακολουθεί να είναι ο βασικός θεσμικός συνδετικός κρίκος μεταξύ Αμερικής και Ευρώπης.

Όταν ιδρύθηκε το NATO τα σοβιετικά στρατεύματα ήταν σταθμευμένα στον ποταμό Έλβα σε μία διχοτομημένη Γερμανία. Ικανό, όπως πίστευαν οι περισσότεροι, να καταλάβει όλη τη Δυτική Ευρώπη με τις συμβατικές δυνάμεις του, το σοβιετικό στρατιωτικό κατεστημένο σύντομα απέκτησε κι ένα πυρηνικό οπλοστάσιο που άρχισε να μεγαλώνει με τεράστια ταχύτητα. Σ' ολόκληρη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Δυτική Ευρώπη βασιζόταν στις Ηνωμένες Πολιτείες για την ασφάλειά της και οι θεσμοί του μεταψυχροπολεμικού NATO εξακολουθούν να αντικατοπτρίζουν την ίδια ακριβώς κατάσταση.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ελέγχουν την ενιαία διοίκηση που έχει επικεφαλής έναν Αμερικανό στρατηγό κι έχουν αντικρούσει τις γαλλικές απόπειρες δημιουργίας μίας ξέχωρης ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας. Η κίνηση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είχε τις πηγές της σε δύο θέσεις: ότι αν δεν μάθαινε η Ευρώπη να μιλάει με μία φωνή, θα γλιστρούσε σιγά-σιγά στην αφάνεια και ότι η διχοτομημένη Γερμανία δεν θα έπρεπε να βρεθεί σε μία θέση όπου θα έμπαινε στον πειρασμό να κινείται κάπου μεταξύ των δύο μπλοκ και να βάζει τα δύο στρατόπεδα του Ψυχρού Πολέμου να μαλώνουν μεταξύ τους.

Τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές, η Ευρωπαϊκή Ένωση η οποία απαρτιζόταν αρχικά από έξι έθνη, έχει φτάσει τα είκοσι πέντε και ορισμένα από αυτά είναι πρώην σοβιετικοί δορυφόροι. Οι βάσεις στις οποίες στηρίχθηκαν και οι δύο αυτοί θεσμοί έχουν κλονιστεί σοβαρά από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την ενοποίηση της Γερμανίας.

Ο σοβιετικός στρατός έχει πάψει πλέον να υπάρχει και ο ρωσικός στρατός βρίσκεται εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά προς ανατολάς. Για το άμεσο μέλλον τα εσωτερικά προβλήματα της Ρωσίας καθιστούν απίθανη μία επίθεση κατά της Δυτικής Ευρώπης. Παράλληλα, οι ρωσικές τάσεις για την επανίδρυση της πρώην αυτοκρατορίας έχουν αφυπνίσει εκ νέου ιστορικούς φόβους του ρωσικού επεκτατισμού, ιδίως στα αλλοτινά κράτη δορυφόρους της Ανατολικής Ευρώπης.

Κανένας ηγέτης από τα αμέσως γειτονικά κράτη της Ρωσίας δεν συμμερίζεται την πίστη της Αμερικής στον προσηλυτισμό των Ρώσων ως κλειδί για τον ασφάλειά της χώρας του. Όλοι προτιμούν τον πρόεδρο Βλαντιμίρ Πούτιν από τους αντιπάλους του, αλλά μόνο σαν μικρότερη από δύο δυτικές απειλές και όχι σαν μία προσωπικότητα που θα μπορέσει να απαλείψει την ιστορική τους ανασφάλεια. Η εμφάνιση της ενωμένης Γερμανίας ενισχύει αυτούς τους φόβους.

Γνωρίζοντας ότι στην ιστορία τους οι δύο γίγαντες της γηραιάς ηπείρου έχουν είτε πετσοκόψει τους γείτονές τους είτε πολεμήσει μέσα στα εδάφη τους, οι χώρες που βρίσκονται ανάμεσά τους τρέμουν το ξαφνικό κενό ασφάλειας. Γι' αυτό και η έντονη επιθυμία τους για την αμερικανική προστασία όπως εκφράζεται με την είσοδό τους στο NATO.

Αν το NATO χρειάζεται να προσαρμοστεί στην κατάρρευση της σοβιετικής δύναμης, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται αντιμέτωπη με τη νέα πραγματικότητα μιάς ενωμένης Γερμανίας, που απειλεί τη σιωπηρή συμφωνία η οποία κρύβεται στην καρδιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης: την αποδοχή εκ μέρους της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας μιάς γαλλικής πολιτικής ηγεσίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με αντάλλαγμα μία δυνατή φωνή σε ό,τι αφορά σε οικονομικά θέματα. Έτσι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία δέθηκε με τη Δύση μέσω της αμερικανικής ηγεσίας

σε στρατηγικά θέματα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στα χρόνια που έρχονται όλες οι παραδοσιακές ατλαντικές σχέσεις θα αλλάξουν.

Η Ευρώπη δεν θα αισθάνεται την ανάγκη που είχε άλλοτε για την αμερικανική προστασία και θα αγωνίζεται πολύ πιο επιθετικά για τα οικονομικά της συμφέροντα.

Η Αμερική δεν θα είναι πρόθυμη να κάνει τόσες θυσίες για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και θα επηρεάζεται από τις διάφορες μορφές του απομονωτισμού.

Κάποια στιγμή η Γερμανία θα επιμείνει στην πολιτική επιρροή που την κάνουν να δικαιούται η στρατιωτική και η οικονομική της δύναμη και θα πάψει να εξαρτάται τόσο πολύ συναισθηματικά από την αμερικανική στρατιωτική και τη γαλλική πολιτική υποστήριξη.

Οι τάσεις αυτές δεν ήταν απόλυτα σαφείς όσο καιρό ήταν ο Χέλμουτ Κολ στην εξουσία. Ωστόσο ήταν ο τελευταίος από αυτόν τον τύπο των ηγετών.

Η καινούργια γενιά δεν θυμάται ούτε τον πόλεμο ούτε το ρόλο που έπαιξε η Αμερική στην αναγέννηση της κατεστραμμένης μεταπολεμικής Γερμανίας. Δεν έχει συναισθηματικούς λόγους να αναφέρεται σε υπερεθνικούς θεσμούς ή να υποτάσσεται στις απόψεις της Αμερικής ή της Γαλλίας.

Η Γερμανία έχει γίνει τόσο ισχυρή, ώστε να μην μπορούν από μόνοι τους οι υπάρχοντες ευρωπαϊκοί θεσμοί να επιτύχουν κάποια ισορροπία μεταξύ της Γερμανίας και των Ευρωπαίων εταίρων της. Ούτε η Ευρώπη μπορεί, ακόμη και με τη Γερμανία να αντιμετωπίσει από μόνη της την αναγέννηση ή τη διάλυση της Ρωσίας: τις δύο απειλητικότερες εκβάσεις των μετασοβιετικών αναταραχών. Δεν είναι προς το συμφέρον καμμιάς χώρας να δουν Γερμανία και Ρωσία η μία την άλλη σαν κύριο εταίρο ή κύριο αντίπαλο. Αν έρθουν πολύ κοντά δημιουργούν φόβους συγκυριαρχίας. Αν συγκρουστούν, εμπλέκουν την Ευρώπη σε

κλιμακούμενες κρίσεις.

Η μεταψυχροπολεμική νέα τάξη πραγμάτων θέτει αντιμέτωπη τη Βορειοατλαντική Συμμαχία με τρεις σειρές προβλημάτων: εσωτερικές σχέσεις μέσα στην παραδοσιακή δομή της συμμαχίας, σχέσεις των Εθνών του Ατλαντικού με τα πρώην κράτη δορυφόρους της Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Ευρώπη και τέλος, σχέσεις των κρατών που διαδέχτηκαν τη Σοβιετική Ένωση, ιδίως της ρωσικής ομοσπονδίας με τα έθνη του Βόρειου Ατλαντικού και την Ανατολική Ευρώπη. Η ρύθμιση των εσωτερικών σχέσεων μέσα στη Βορειοατλαντική Συμμαχία κυριαρχείται από τη μόνιμη διελκυστίνδα μεταξύ των αμερικανικών και των γαλλικών απόψεων για τις ατλαντικές σχέσεις.

Η Αμερική έχει επικρατήσει στο NATO με το λάβαρο της ενότητας. Η Γαλλία υπέρμαχος της ευρωπαϊκής ανεξαρτησίας, έχει διαμορφώσει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το αποτέλεσμα της διαφωνίας τους είναι ότι ο ρόλος της Αμερικής στο στρατιωτικό τομέα είναι πολύ ισχυρός για να προωθήσει μία ευρωπαϊκή πολιτική ταυτότητα, ενώ της Γαλλίας είναι πολύ δογματικός σε θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής αυτονομίας για να προωθήσει τη συνοχή του NATO. Για την Αμερική η ενιαία διοίκηση του NATO έχει αποτελέσει την έκφραση μιάς συμμαχικής ενότητας. Για τη Γαλλία ήταν πάντοτε κόκκινο πανί. Οι Αμερικανοί ηγέτες δυσκολεύονται να καταλάβουν το λόγο για τον οποίο μία χώρα θα επέμενε στο δικαίωμά της να δρα ανεξάρτητα εάν δεν ήθελε να διατηρήσει την επιλογή να εγκαταλείψει το σύμμαχό της όταν αυτός βρεθεί σε δύσκολη θέση. Η Γαλλία έχει διακρίνει στην ανησυχία της Αμερικής, για έναν ανεξάρτητο ευρωπαϊκό στρατιωτικό ρόλο, μία κρυφή απόπειρα κυριαρχίας.

Η απόπειρα δημιουργίας ευρωπαϊκών θεσμών με βάση την αντίθεση προς τις Ηνωμένες Πολιτείες θα καταστρέψει στο τέλος τόσο την ευρωπαϊκή ενότητα όσο και την ατλαντική

συνοχή.

Από την άλλη πλευρά οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν χρειάζεται να φοβούνται μία ισχυρότερη ευρωπαϊκή ταυτότητα μέσα στο ΝΑΤΟ, επειδή είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς μία αυτόνομη ευρωπαϊκή στρατιωτική δράση σε οποιαδήποτε κλίμακα και περιοχή, χωρίς την πολιτική υποστήριξη και τη διοικητική μέριμνα της Αμερικής. Τελικά, δεν είναι η ενιαία διοίκηση αυτή που δημιουργεί την ενότητα, αλλά μία αίσθηση κοινών συμφερόντων πολιτικής και ασφάλειας.

Έτσι, το ΝΑΤΟ είναι η καλύτερη προστασία για στρατιωτικούς εκβιασμούς απ' όπου κι αν προέρχονται. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας ουσιαστικός μηχανισμός σταθερότητας στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη. Και οι δύο θεσμοί χρειάζονται για τη συσχέτιση των πρώην δορυφόρων και των κρατών που διαδέχτηκαν τη Σοβιετική Ένωση με μία ειρηνική διεθνή τάξη πραγμάτων.

Όλοι εκείνοι στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, που θα ήθελαν να χαράξουν μία καινούργια γραμμή στην Ευρώπη δεν θα πρέπει να κλείσουν το δρόμο για το καλύτερο δυνατό μέλλον της Ευρώπης που είναι δημοκρατία παντού, ελεύθερη οικονομία παντού, λαοί οι οποίοι θα συνεργάζονται παντού για την αμοιβαία ασφάλειά τους. Με αυτό το πνεύμα, ο πρώην πρόεδρος Μπιλ Κλίντον πρότεινε ένα σχέδιο που το αποκάλεσε «συνεταιρισμό ειρήνης». Κάλεσε όλα τα κράτη που διαδέχτηκαν τη Σοβιετική Ένωση και όλους τους πρώην δορυφόρους της Μόσχας στην Ανατολική Ευρώπη να λάβουν μέρος σε αυτό το σχήμα που ισοδυναμεί με ένα ακαθόριστο σύστημα συλλογικής ασφάλειας.

Ο «Συνεταιρισμός Ειρήνης» δεν είναι ένας ενδιάμεσος σταθμός στο δρόμο προς το ΝΑΤΟ, όπως πολλές φορές παραπλανητικά αναφέρεται, αλλά μία εναλλακτική λύση, όπως ήταν η Συνθήκη του Λοκάρνο, μία εναλλακτική λύση για τη βρετανική συμμαχία που επιζητούσε η Γαλλία τη δεκαετία του 1920.

Ο Συνεταιρισμός Ειρήνης κινδυνεύει να δημιουργήσει δύο είδη συνόρων στην Ευρώπη: αυτά που προστατεύονται από εγγυήσεις ασφαλείας κι εκείνα που δεν τις έχουν. Μία κατάσταση η οποία είναι φυσικό να αποτελέσει πειρασμό για δυνητικούς εισβολείς και να αποδειχτεί αποκαρδιωτική για δυνητικά θύματα.

Θα πρέπει να δοθεί προσοχή για να μη δημιουργηθεί στο όνομα της αποφυγής μιάς αναμέτρησης, μία στρατηγική και εννοιολογική ουδέτερη ζώνη στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, πηγή τόσων ευρωπαϊκών συγκρούσεων. Θα αποδειχτεί αδύνατη η επίλυση του διττού προβλήματος ασφαλείας για την Ανατολική Ευρώπη κι ενσωμάτωσης της Ρωσίας στη διεθνή κοινότητα μέσω του ιδίου προγράμματος.

Αν ο Συνεταιρισμός Ειρήνης γίνει πτυχή του ΝΑΤΟ, μπορεί κάλλιστα να υπονομεύσει την Ατλαντική Συμμαχία με το να

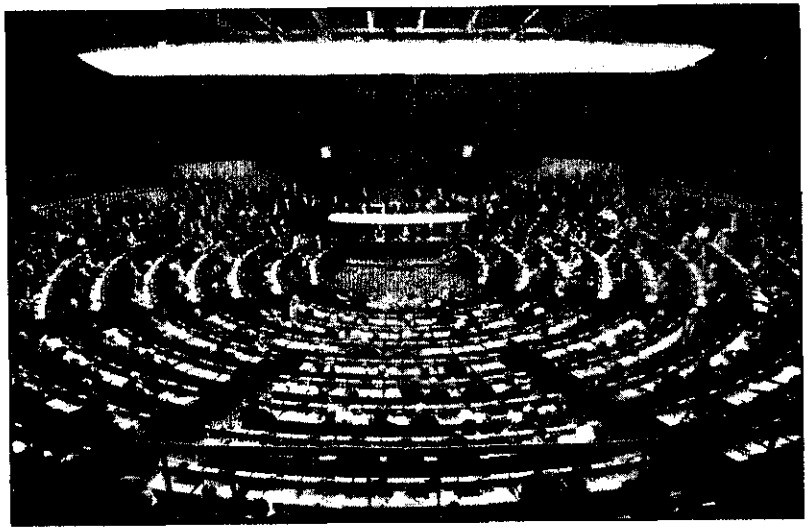

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

στρέψει την προσοχή της σε δραστηριότητες άσχετες με οποιαδήποτε ρεαλιστική αποστολή ασφαλείας και να μην ικανοποιήσει τη Ρωσία. Ο Συνεταιρισμός Ειρήνης κινδυνεύει μάλιστα, να θεωρηθεί άσχετος αν όχι επικίνδυνος, από τα δυνητικά θύματα επιθετικότητας, ενώ στην Ασία θα το δουν σαν έναν όμιλο εθνοτήτων που θα στρέφεται κυρίως κατά της Κινας και της Ιαπωνίας.

Ταυτόχρονα, είναι σημαντική η συσχέτιση της Ρωσίας με τα έθνη του Ατλαντικού. Υπάρχει θέση για ένα θεσμό που αυτοαποκαλείται Συνεταιρισμός Ειρήνης, υπό την προϋπόθεση ότι έχει να κάνει με αποστολές που όλα τα μέλη του ερμηνεύουν ουσιαστικά κατά τον ίδιο τρόπο. Τέτοιοι κοινοί σκοποί υπάρχουν στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης, της παιδείας και του πολιτισμού.

Η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) θα μπορούσε να επονομαστεί: Συνεταιρισμός Ειρήνης. Μέσα σ' ένα τέτοιο σχήμα η Ατλαντική Συμμαχία θα καθιέρωνε ένα κοινό πολιτικό πλαίσιο και θα προσέφερε μία συνολική ασφάλεια.

Τα κοινά πολιτικά και οικονομικά προγράμματα θα κυριαρχούσαν ολοένα και περισσότερο στις σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το μέλλον των ατλαντικών σχέσεων δεν βρίσκεται στις σχέσεις Ανατολής και Δύσης, αλλά στον αποφασιστικό ρόλο που θα παίξουν για να βοηθήσουν την Αμερική να τα βγάλει πέρα με τις αναμενόμενες εξελίξεις κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα.

Αυτή τη στιγμή είναι αδύνατο να προβλέψουμε ποιες από τις νέες δυνάμεις θα είναι κυρίαρχες ή πιο απειλητικές ή σε ποιο συνδυασμό: αν θα είναι η Ρωσία, η Κίνα ή το φονταμενταλιστικό Ισλάμ. Η ικανότητα της Αμερικής όμως να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε από αυτές τις εξελίξεις θα ενισχυθεί από τη συνεργασία των εθνών του Βόρειου Ατλαντικού. Κατ' αυτόν

τον τρόπο, αυτά που χαρακτηρίζονταν θέματα «εκτός ακτίνας δράσης» θα γίνουν ο πυρήνας των βορειοατλαντικών σχέσεων που θα πρέπει να αναδιαρθρωθούν για το σκοπό αυτό.

Έχει παρατηρηθεί ένα μεγάλο κύμα αμερικανικού ενδιαφέροντος για την Ασία όπως συμβολίζεται και από την πρόταση του πρώην Αμερικανού προέδρου Κλίντον για μία Κοινότητα του Ειρηνικού κατά τη συναίνεσή του με τους αρχηγούς

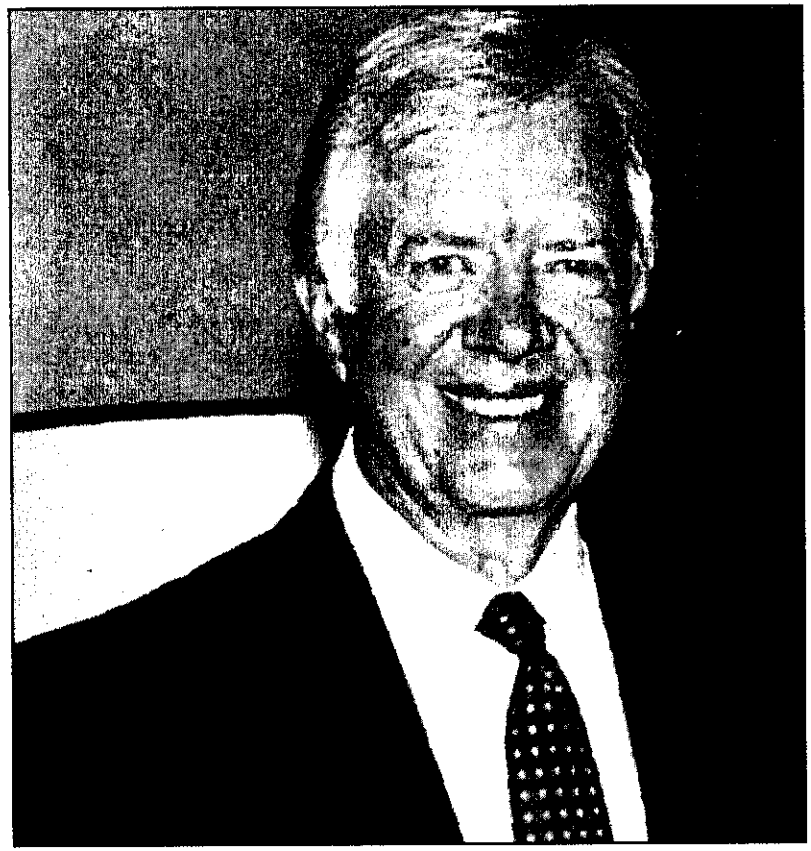

Τζίμι Κάρτερ Ένας αφελής Αμερικανός πρόεδρος που νόμιζε πως κυβερνά

ασιατικών κυβερνήσεων το 1993.

Ο όρος «κοινότητα» όμως, ισχύει για την Ασία, μόνο με την πολύ στενή του έννοια, επειδή οι σχέσεις στον Ειρηνικό είναι εντελώς διαφορετικές από εκείνες στην περιοχή του Ατλαντικού. Ενώ τα έθνη της Ευρώπης είναι ενταγμένα σε κοινούς θεσμούς, τα έθνη της Ασίας βλέπουν τους εαυτούς τους σαν κάτι το ξέχωρο και κινούνται σε πλαίσια ανταγωνισμού. Οι σχέσεις μεταξύ των βασικών εθνών της Ασίας χαρακτηρίζονται από τα περισσότερα στοιχεία του ευρωπαϊκού συστήματος ισορροπίας δυνάμεων του 19ου αιώνα. Οποιαδήποτε σημαντική αύξηση δύναμης ενός από αυτά είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα προκαλέσει κάποιον αντισταθμιστικό ελιγμό από τα άλλα.

Η δυσφορία της Ατλαντικής Συμμαχίας προς τις ΗΠΑ

Το ΝΑΤΟ ήρθε στη ζωή από την απειλή της Σοβιετικής Ένωσης. Ποια όμως ήταν η φύση της απειλής, στα μέσα της δεκαετίας του '70;

Όταν ιδρύθηκε το ΝΑΤΟ, οι οικονομίες των κρατών της Ευρώπης ήταν ακόμα διαλυμένες από τον πόλεμο. Τώρα ανθούσαν. Πώς θα αντικατοπτριζόταν αυτό στις αλλαγμένες σχέσεις μεταξύ των Συμμάχων του ΝΑΤΟ; Όλοι μας αντιμετωπίζαμε τα προβλήματα ενός σύγχρονου περιβάλλοντος που είναι υποπροϊόντα των προχωρημένων τεχνολογιών. Προβλήματα, όπως η μόλυνση του αέρα και του νερού και ο συνωστισμός στις πόλεις. Μαζί (μέσα από το ΝΑΤΟ), μπορούσαν οι χώρες μέλη να προωθήσουν θεαματικά την επίλυση αυτών των προβλημάτων.

Με ποια μέσα θα μπορούσαν οι χώρες μέλη να συνεργαστούν καλύτερα για να φέρουν αυτό το αποτέλεσμα;

Ο πρόεδρος Κάρτερ επιβεβαίωσε την απόφαση της Αμερικής, μετά από τις κατάλληλες προετοιμασίες, να αρχίσει διαπραγματεύσεις με τη Σοβιετική Ένωση, σε μία πλατιά κλίμακα θεμάτων. Όμως, βασικός στόχος του όπως και του προκατόχου του, Φορντ, ήταν να αναζωογονήσει τη Συμμαχία. Ο δεσμός που συνδέει την Ευρώπη με την Αμερική δεν είναι μόνο η σκέψη του κινδύνου, ένας δεσμός που θα χαλαρώνει ή θα σφίγγει ανάλογα με τις διακυμάνσεις του φόβου. Οι δεσμοί που πρέπει να συνδέουν τις Ηπείρους, είναι η κοινή παράδοση της ελευθερίας, ο κοινός πόθος για πρόοδο και το κοινό πάθος για την ειρήνη.

Η έναρξη του 1975 ήταν μία επιτομή των προβλημάτων των αμερικανοευρωπαϊκών σχέσεων. Υπήρχε αβεβαιότητα για το μέλλον της Ευρώπης. Η στάση προς την κοινή άμυνα, ήταν ένα παράξενο μείγμα απροθυμίας για την αύξηση των ευρωπαϊκών προσπαθειών και φόβου, μήπως η Αμερική αποσυρόταν.

Οι Ευρωπαίοι ηγέτες πίεζαν τις ΗΠΑ υπέρ της ύφεσης με τη Μέση Ανατολή. Οι ΗΠΑ όμως είχαν τη δυσάρεστη αίσθηση, ότι το βασικό κίνητρο των Ευρωπαίων ήταν να απαλλάξουν τους ευρωπαϊκούς ώμους από το φορτίο των δύσκολων αποφάσεων.

Η αμερικανική ήττα στο Βιετνάμ έθετε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις σε ένα δίλημμα. Αισθάνονταν την ανάγκη να ανταποκριθούν στις εσωτερικές πιέσεις αλλά για την ίδια την ασφάλεια φοβόντουσαν (λόγω της αμερικανικής ήττας-ταπείνωσης στο Βιετνάμ) και δίσταζαν να κάνουν οποιοδήποτε βήμα που θα μπορούσε να συμβάλλει σε αυτήν. Ήταν σαφές ότι όλος ο αμερικανικός προγραμματισμός και οι συνταγές θα δοκιμάζονταν. Και είναι απαραίτητο να θυμηθούμε πως έβλεπαν οι ΗΠΑ την ατλαντική σχέση, τις ανησυχίες και τις διαμάχες της καθώς η φιλοσοφία έδινε τη θέση της στην πρακτική πολιτική.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70, η Ατλαντική Συμμαχία βρισκόταν σε μία κατάσταση αταξίας που ήταν ακόμα πιο οδυνηρή, καθώς ακολουθούσε μετά από μία περίοδο εξαιρετικής επιτυχίας.

Η αμερικανική πρωτοβουλία είχε δημιουργήσει το σχέδιο

9 Μαΐου 1950. Ο Ρομπέρ Σουμάν διαβάζει την διακήρυξη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Μάρσαλ. Η αμερικανική βοήθεια είχε δώσει τη δυνατότητα για την οικονομική ανάρρωση της Ευρώπης. Όμως αυτό είχε γίνει εντελώς αποικιοκρατικά και είχε καταστεί οδυνηρά αντιληπτό από τους λαούς της Ευρώπης, με αποτέλεσμα να καλλιεργηθούν τα γνωστά αντιαερικανικά αισθήματα. Οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις είχαν εξασφαλίσει την ευρωπαϊκή ασφάλεια, όμως υπήρξαν και παράγοντες επιβολής της προαναφερθείσας πολιτικής από την πλευρά των ΗΠΑ.

Ευρωπαίοι σοφοί, όπως ο Ζαν Μονέ, ο Ρομπέρ Σουμάν και ο Πολ-Ανρί Σπάακ, είχαν θεμελιώσει την αντίληψη της ευρωπαϊκής συνένωσης, μέσα στα πλαίσια της Συμμαχίας με τις ΗΠΑ. Μερικές φορές εμπνέοντας αυτούς τους μεγάλους Ευρωπαίους, πιο συχνά ακολουθώντας την καθοδήγησή τους, η αμερικανική πολιτική απέναντι στην Ευρώπη ήταν διορατική και συνεπής στη διάρκεια αυτής της περιόδου. Μόνο μία Ομοσπονδιακή Ευρώπη, πίστευαν οι Αμερικανοί, μπορούσε να τερματίσει τους ευρωπαϊκούς πολέμους, να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό αντίβαρο προς τη Σοβιετική Ένωση, να προσδέσει οριστικά τη Γερμανία στη Δύση, να αποτελέσει ένα ισότιμο εταίρο των ΗΠΑ και να μοιραστεί μαζί της (με την Αμερική), τα βάρη και τις υποχρεώσεις της ηγεσίας του κόσμου.

Σε εισήγηση-πρόταση αξιωματούχων του ΝΑΤΟ που απευθυνόταν στη Γραμματεία της Συμμαχίας στα τέλη του 1966 αναφερόταν ότι:

> *«Δύο δεκαετιών αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη, είχε μειώσει το φόβο μιάς οοβιετικής εισβολής και μιάς αμερικανικής υποχώρησης. Η δε νέα ισχυρότερη Ευρώπη, αναγκαστικά θα ήταν διαφορετική, από την Ευρώπη του 1949. Οι ΗΠΑ δεν μπορούσαν να περιμένουν, ότι η σύμπτωση της μεταπολεμικής εξάντλησης της Ευρώπης, θα διαιωνιζό-*

ταν σε ένα μόνιμο πρότυπο Διεθνών Σχέσεων. Η οικονομική ανάρρωση της Ευρώπης αναπόφευκτα οδήγησε σε μία επιστροφή, σε περισσότερο παραδοσιακές πολιτικές πιέσεις. Μία ενωμένη Ευρώπη είναι πιθανόν, ότι θα επιμένει σε μία ειδική ευρωπαϊκή αντίληψη των παγκόσμιων υποθέσεων πράγμα που με άλλα λόγια σημαίνει, ότι θα αμφισβητήσει την αμερικανική ηγεμονία στην ατλαντική πολιτική. Αυτό μπορεί να είναι το τίμημα που αξίζει να πληρωθεί για την ευρωπαϊκή ενότητα».

Όμως η αμερικανική πολιτική έπασχε από μία απροθυμία να παραδεχτεί, ότι πρέπει να πληρώσει ένα «τίμημα».

Το 1975, το ρήγμα στα θεμέλια της ατλαντικής σχέσης με τις ΗΠΑ, είχε δημιουργήσει φανερή απογοήτευση και ανησυχία στην Ουάσινγκτον. Ο Ουόλτ Ρόστοου, ειδικός σύμβουλος του προέδρου Τζόνσον για υποθέσεις Εθνικής Ασφαλείας, κατέτασσε την ευρωπαϊκή πολιτική μεταξύ των απογοητεύσεών του και ο Φράνσι Μπέιτορ, καθηγητής του Χάρβαρντ, στο Λευκό Οίκο επί προεδρίας Τζόνσον, δήλωνε ότι οι παλιές ιδέες για μία ατλαντική πολιτική συγχώνευση, είχαν χάσει τη βάση τους. Κανένα από τα μεγαλόπνοα προγράμματα, που οραματίζονταν να ρυθμίσουν τα προβλήματα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και να αποτρέψουν έναν Τρίτο, δεν προχωρούσε προς την εκπλήρωσή του.

Η σαφήνεια που ο Ψυχρός Πόλεμος επέβαλε στις σχέσεις μεταξύ των χωρών του αναπτυγμένου κόσμου, ειδικότερα η αίσθηση της αλληλεγγύης στο εσωτερικό κάθε μιάς από τις δύο βασικές Συμμαχίες, είχε αρχίσει να αμβλύνεται. Η αντίληψη μιάς φυσικής κοινότητας συμφερόντων μεταξύ των εθνών του ατλαντικού κόσμου είχε αδυνατίσει μία παρόμοια αίσθηση ταυτότητας, μεταξύ Ανατολικής Ευρώπης και Σοβιετικής Ένωσης. Είχε αμφισβητηθεί η πεποίθηση ότι η Οικονομική συνεργασία της Δυτικής Ευρώπης θα οδηγούσε φυσιολογικά στην πολιτική συνεργασία. Και πολλές παραδοσιακές πηγές διχόνοιας μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων, ο εθνικισμός και η μειουμένη εμπιστοσύνη στις κυβερνήσεις που είχαν φιμωθεί στη μεγαλύτερη διάρκεια της μεταπολεμικής εποχής, άρχιζαν να αναβιώνουν και πάλι.

Οι διαρθρωτικές αλλαγές της Ατλαντικής Συμμαχίας είχαν την προέλευσή τους στον τομέα της ασφάλειας που αποτελούσε το πρώτο κίνητρο για την ίδρυση της Συμμαχίας. Η Ατλαντική Συμμαχία είχε δημιουργηθεί για να εξασφαλιστεί η κοινή άμυνα. Η στρατιωτική στρατηγική της βασιζόταν στην απειλή της Αμερικής να επιχειρήσει ένα γενικό πυρηνικό πόλεμο για την υπεράσπιση της Ευρώπης. Αμερικανικές δυνάμεις εδάφους-αέρος είχαν σταλεί στην Ευρώπη τη δεκαετία του '50, ακόμα και όταν η επίσημη στρατηγική ήταν τα μαζικά αντίποινα, από δυνάμεις σταθμευμένες στις ΗΠΑ.

Όσον αφορά τους Ευρωπαίους Συμμάχους, οι ΗΠΑ στερούνταν οποιοδήποτε στοιχείο επιλογής, καθώς οι αμερικανικές δυνάμεις θα αναμειγνύονταν από την αρχή σε μία σύγκρουση. Ενόψει των κινδύνων του σύγχρονου πολέμου, οι Ευρωπαίοι θεωρούσαν τις διαρκείς διαβεβαιώσεις των ΗΠΑ για την αμερικανική σταθερότητα ανεπαρκείς, αν όχι αφελείς. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες είχαν εγκαταλειφθεί από τους Συμμάχους τους και οι ίδιες είχαν εγκαταλείψει Συμμάχους ώστε να μην πείθονται απόλυτα από τις ρητορικές διαβεβαιώσεις που έγιναν το επαναλαμβανόμενο θέμα των διασκέψεων του ΝΑΤΟ. Τα στρατεύματα των ΗΠΑ, ήταν πια ευπρόσδεκτα σαν όμηροι.

Με αυτά τα δεδομένα, οι Σύμμαχοι των ΗΠΑ δεν είχαν ποτέ κανένα κίνητρο να συμβάλλουν, με μία πραγματική ικανότητα για τοπική άμυνα. Ασφαλώς, οι Ευρωπαίοι Σύμμαχοι έκαναν δικές τους αμυντικές προσπάθειες, για να αποφύγουν τις

διαμαρτυρίες του Κογκρέσου, ότι οι ΗΠΑ σήκωναν όλο το βάρος.

Όμως η ευρωπαϊκή προσπάθεια στον πυρήνα της, ήταν αντιφατική. Πολύ μεγάλο για να είναι ένας απλός φραγμός, πολύ μικρό για να αντισταθεί σε μία σοβιετική επίθεση, το συμμαχικό στρατιωτικό κατεστημένο, ήταν μία τυχαία συγκέντρωση δυνάμεων που αναζητούσαν μία αποστολή.

Δυστυχώς, οι παραδοσιακοί δρόμοι μιάς εισβολής βρίσκονταν στη βόρεια γερμανική πεδιάδα που την ευθύνη είχαν μερικά δυτικογερμανικά και βρετανικά στρατεύματα, τα οποία είχαν τη λιγότερο αποτελεσματική υποστήριξη στον τομέα του εφοδιασμού. Τα όπλα των διαφόρων δυνάμεων ήταν και είναι, ένα μείγμα εξοπλισμών διαφόρων εθνικοτήτων. Ούτε ο εξοπλισμός, ούτε τα κριτήρια, για τη χρησιμοποίησή του, ήταν ενιαία.

Το ΝΑΤΟ στα μέσα της δεκαετίας του '70, ήταν αρκετό, για να αντισταθεί στις πρώτες φάσεις μίας σύγκρουσης, αλλά θα ήταν ανίκανο να τη φέρει σε πέρας.

Όμως αυτό ίσως, ήθελαν οι Ευρωπαίοι Σύμμαχοι των ΗΠΑ. Εκεί βρισκόταν η εγγύηση για μία ενδεχόμενη αμερικανική αντίδραση με στρατηγικά πυρηνικά όπλα.

Παρ' όλα αυτά, δεν πιστεύω, ότι οι ΗΠΑ έχουν μία μακροπρόθεσμη πολιτική. Η επιθυμία τους και θα την ικανοποιήσουν μία μέρα, είναι να προδώσουν την Ευρώπη. Θα το διαπιστώσετε πολύ σύντομα.

Το βαθύτερο πρόβλημα ήταν ότι, μετά από αιώνες προβαδίσματος της Ευρώπης, το κέντρο βάρους των παγκοσμίων υποθέσεων απομακρυνόταν από αυτή. Τα έθνη, για να παίζουν ένα διεθνή σημαντικό ρόλο, πρέπει να πιστεύουν ότι οι αποφάσεις τους έχουν κάποια βαρύτητα. Το αντίθετο που συνέβαινε τώρα, αποτελούσε την κορυφή του παγόβουνου, με αρχή τις στρατηγικές διαμάχες.

Οι Αμερικανοί υποστηριχτές της Ευρωπαϊκής Ενότητας,

μερικές φορές, την ασπάζονταν πιο παθιασμένα, από ό,τι οι ομοϊδεάτες τους στην Ευρώπη. Μερικοί φρόνιμοι Ευρωπαίοι ωστόσο αναρωτιόντουσαν αν το πράγμα ήταν τόσο απλό. Αμφέβαλαν αν το «μοίρασμα του φορτίου», θα έλυνε το πρόβλημα της ταυτότητας και των εθνικών στόχων. Πίστευαν ότι η Ευρώπη χρειαζόταν ένα δικό της πολιτικό στόχο και όχι απλώς μία τεχνική αποστολή σε μία κοινή επιχείρηση. Εκείνοι που ισχυρίζονταν ότι η Ευρώπη θα ήταν πρόθυμη να σηκώσει τα οικουμενικά βάρη αν συνενωνόταν σε μία ομοσπονδία, μου φαίνεται ότι είχαν μία πολύ μηχανική αντίληψη της ιστορίας.

Ο ρόλος που η Ευρώπη δεν έπαιζε έναν οικουμενικό ρόλο, δεν ήταν τόσο πολύ οι μειωμένες δυνατότητές της, όσο οι μειωμένοι ορίζοντες. Στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας τους οι ΗΠΑ είχαν τις δυνατότητες αλλά δεν είχαν την διάθεση να παίζουν έναν οικουμενικό ρόλο.

Αντίστροφα, πολλές ευρωπαϊκές χώρες εξακολουθούσαν να έχουν συμφέροντα στο εξωτερικό, ακόμα και αφού άρχισαν να μειώνονται οι δυνατότητές τους. Το «μοίρασμα» του φορτίου, μεταξύ των Συμμάχων, ήταν πιθανό μόνο αν αντιμετωπίζονταν δύο προϋποθέσεις.

Η Ευρώπη έπρεπε να αναπτύξει τη δική της αντίληψη των διεθνών σχέσεων και έπρεπε να πειστεί, ότι οι ΗΠΑ δεν μπορούσαν και δεν ήθελαν να σηκώσουν το φορτίο μόνες τους.

Καμμία από τις προϋποθέσεις δεν επιτεύχθηκε στη δεκαετία του '70. Οι Ευρωπαίοι στο βαθμό που ήθελαν να εξασφαλιστούν για την περίπτωση αποχώρησης των Αμερικανών, δεν επεδίωκαν έναν καταμερισμό εργασίας με τις ΗΠΑ, αλλά τις προσπερνούσαν δημιουργώντας δικά τους στρατηγικά όπλα. Και η Ευρώπη έπρεπε να διαμορφώσει μία δική της πολιτική πριν μπορέσει να αναλάβει μεγαλύτερα βάρη ή ευθύνες. Πίστευα στην ευρωπαϊκή ενότητα, αλλά δεν είχα καμμία συγκεκριμένη άποψη για τη μορφή που θα έπρεπε να πάρει μία συ-

νομοσπονδία κρατών-εθνών ή μία υπερεθνική ομοσπονδία.

ΟΙ ΗΠΑ ήθελαν να παίξει και η Ευρώπη ένα μεγαλύτερο διεθνή ρόλο αλλά έπρεπε να αντιμετωπιστεί το γεγονός ότι αυτός ο ρόλος θα πήγαζε από μία ανεξάρτητη αντίληψη που δεν θα συμφωνούσε πάντα με τη δική τους.

Όταν ρωτήθηκα το 1975 από το γενικό γραμματέα του ΝΑΤΟ και άλλους πολιτικούς παράγοντες, έγραψα αναφορικά με τη σχέση ανάμεσα σε Ευρώπη και ΗΠΑ. Καμμία χώρα δεν μπορεί να δρα σοφά σε κάθε μέρος της υδρογείου ταυτόχρονα και σε κάθε στιγμή. Ένας περισσότερο πλουραλιστικός κόσμος –ιδιαίτερα στις σχέσεις με φίλους– συμφέρει τις ΗΠΑ κατά βάθος μακροπρόθεσμα. Η πολιτική πολυμέρεια ενώ είναι δύσκολο να τη συνηθίσει κανείς, είναι η προϋπόθεση για μία νέα περίοδο δημιουργικότητας.

Όσο οδυνηρό και αν είναι να το παραδεχτούν οι ΗΠΑ, θα ωφελούντο από ένα αντίβαρο που θα πειθαρχούσε την περιοδική ορμητικότητά τους και προσφέροντάς τους ιστορική προοπτική, θα μετρίαζε την κλίση τους για αφηρημένες και «οριστικές» λύσεις. Η ζωτικότητα των ελευθέρων λαών θα δοκιμαζόταν από την απάντηση που θα έδιναν στο πανάρχαιο ερώτημα της ελευθερίας: πως να συμβιβαστεί η ποικιλία με την ενότητα, η ανεξαρτησία με τη συνεργασία, η ελευθερία με την ασφάλεια;

Στο τέλος του 18ου αιώνα ο Καντ στο δοκίμιο του *«Διαρκής Ειρήνη»* είχε γράψει ότι η παγκόσμια ειρήνη ήταν αναπόφευκτη! Θα πραγματοποιούταν είτε επειδή όλα τα έθνη θα συμμερίζονταν την ίδια αίσθηση της δικαιοσύνης, είτε επειδή ένας κύκλος πολέμων και καταστροφών, όλο και πιο βίαιων, θα δίδασκαν στους ανθρώπους τη ματαιότητα των συγκρούσεων. Η δική μας εποχή δίνει νέο νόημα στην πρόβλεψη του Καντ. Όταν τα έθνη είναι σε θέση να προκαλέσουν δεκάδες εκατομμύρια απώλειες μέσα σε λίγες ώρες, η ειρήνη γίνεται ηθική επιταγή. Κανένας νέος υπεύθυνος, δεν μπορεί ν' αποφύγει αυτή τη θεμελιακή ευθύνη. Όμως το βασικό δίλημμα της εποχής μας είναι ότι, αν η επιδίωξη της ειρήνης γίνει ο μοναδικός στόχος της πολιτικής, ο φόβος του πολέμου γίνεται όπλο στα χέρια του πιο ανενδοίαστου. Παράγει τον ηθικό αφοπλισμό.

Πώς να εργαστούμε για την ειρήνη και τη δικαιοσύνη, για τον τερματισμό ενός πολέμου που να μην οδηγεί στην τυραννία, για μία δίκαιη δέσμευση που να μην γεννά τον κατακλυσμό;

Η μόνιμη αποστολή του πολιτικού της πυρηνικής εποχής είναι να βρίσκει αυτή την ισορροπία.

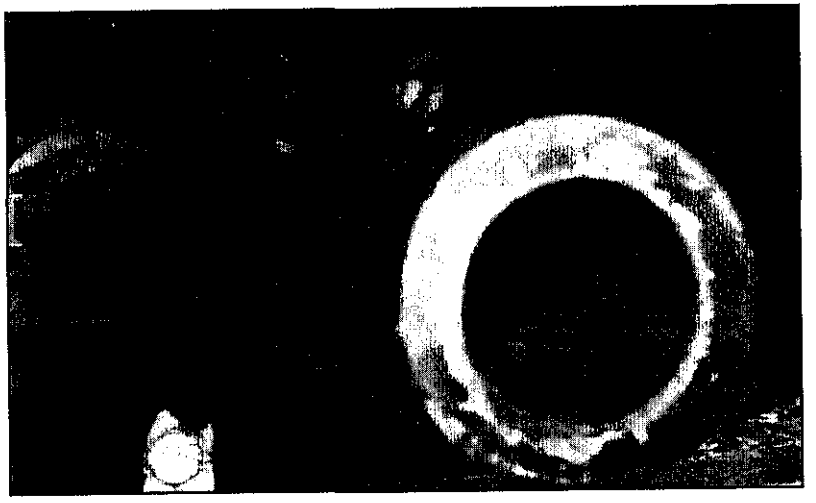

Η φρενίτιδα των εξοπλισμών που συγκεντρώνονται για να πέσουν στα κεφάλια μας.

Το μανιτάρι του θανάτου από την ατομική βόμβα στη Χιροσίμα. Ας ελπίσουμε ότι η ανθρωπότητα δεν θα χρειαστεί να ξαναζήσει τέτοιες στιγμές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Η εξασφαλισμένη καταστροφή

Σε ολόκληρη την ιστορία, η πολιτική επιρροή των εθνών ήταν σε γενικές γραμμές συνάρτηση της στρατιωτικής τους δύναμης. Ενώ τα κράτη μπορεί να διέφεραν ως προς το παρόν, την ηθική αξία και το κύρος των θεσμών τους, η διπλωματική επιδεξιότητα μπορούσε να αυξάνει, αλλά ποτέ να υποκαθιστά τη στρατιωτική ισχύ.

Σε τελευταία ανάλυση η αδυναμία πάντα προκαλούσε την επιθετικότητα και η ανικανότητα πάντα επέφερε την παραίτηση από την πολιτική. Κάποιες μικρότερες χώρες έπαιξαν σημαντικούς ρόλους σε παγκόσμια κλίμακα για σύντομες περιόδους, αλλά μόνο όταν ενεργούσαν στο ασφαλές πλαίσιο μιάς διεθνούς ισορροπίας.

Η ισορροπία δυνάμεων, μία έννοια που πολύ δυσφημίστηκε στην αμερικανική πολιτική φιλολογία, σπάνια χρησιμοποιήθηκε χωρίς να προηγείται το μειωτικό «ξεπερασμένη» ήταν στην πραγματικότητα πάντα η προϋπόθεση της ειρήνης. Η επιδίωξη της δύναμης δεν είναι βέβαια παρά η αφετηρία της πολιτικής. Δεν μπορεί να είναι ο μόνος της στόχος.

Παραμένει όμως γεγονός ότι χωρίς δύναμη, ακόμα και οι πιο ευγενικοί στόχοι κινδυνεύουν να ματαιωθούν από τις επεμβάσεις των άλλων. Αυτό το μάθημα ήταν δύσκολο να το μάθουν οι Αμερικανοί. Προστατευόμενοι από δύο ωκεανούς ήταν

πεπεισμένοι έναν αιώνα και περισσότερο ότι δεν ήταν απαραίτητο να ασχοληθούν με θέματα στρατηγικής.

Η Αμερική διακήρυσσε ότι μπορούσε να επικρατήσει με την αγνότητα των προθέσεών της και ότι η επιρροή της στον κόσμο ήταν, κατά κάποιο τρόπο, άσχετη με τη φυσική της δύναμη. Είχε ακόμα την τάση να ταλαντεύεται ανάμεσα στην απομόνωση και σε εκρήξεις επεμβάσεων και τα δύο αιτιολογούμενα με ηθικολογικούς όρους. Ακόμα και οι στρατιωτικές τους προσπάθειες είχαν κάτι το αφηρημένο. Συγκεντρώνονταν περισσότερο στα θέματα καλού ανεφοδιασμού παρά στα θέματα γεωπολιτικής.

Στους πολέμους της, κατά κανόνα έφθειρε τους αντιπάλους της περισσότερο με τη βαρύτητα των άφθονων μέσων της, παρά με την τόλμη ή με τις στρατηγικές ιδέες της. Προς το τέλος της δεκαετίας του '60, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετώπιζαν και πάλι τον πειρασμό ν' αποσυρθούν από τον κόσμο. Οι απογοητεύσεις ενός πολέμου χωρίς αποτελέσματα έκαναν ορισμένους στην Ουάσινγκτον να αποδίδουν τα αμερικανικά προβλήματα στο γεγονός ότι είχε δεσμευτεί υπερβολικά σε πολλά μέρη του πλανήτη. Η κριτική που στην αρχή κατευθυνόταν προς τον πόλεμο του Βιετνάμ, γρήγορα επεκτάθηκε σ' ολόκληρο το φάσμα των στρατιωτικών προγραμμάτων και υποχρεώσεων.

Η ενήμερη κοινή γνώμη που είχε στηρίξει μία γενιά μεταπολεμικής ανάμειξης στο εξωτερικό, φαινόταν σαν να στρεφόταν έντονα εναντίον της ίδιας της Αμερικής. Αυτό απειλούσε να τοποθετήσει το αμερικανικό έθνος και άλλους ελεύθερους λαούς σε μία επισφαλή θέση. Η πολιτική σταθερότητα της Ευρώπης και της Ιαπωνίας και η μελλοντική εξέλιξη των αναπτυσσόμενων χωρών της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και της Ασίας θα εξαρτιόταν από το αν οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν δύναμη ανάλογη με τους στόχους τους και αν θεωρούν-

ταν ικανές να υπερασπιστούν τα συμφέροντα τα δικά τους και των φίλων τους.

Αν ο πόλεμος του Βιετνάμ διεύρυνε την προθυμία τους να υποστηρίξουν την ασφάλεια των ελεύθερων λαών με τη στρατιωτική τους δύναμη, εκατομμύρια άνθρωποι θα κινδύνευαν. Δυστυχώς οι εσωτερικές αμερικανικές ωδίνες ήταν πιο έντονες σε μία στιγμή που η τεχνολογία συνδυασμένη με παλαιότερες σκόπιμες αποφάσεις, άλλαζε τη φύση της στρατηγικής ισορροπίας.

Σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο η Σοβιετική Ένωση είχε μία τεράστια υπεροχή στις συμβατικές δυνάμεις εδάφους. Οι σοβιετικές στρατιωτικές ικανότητες έπασχαν ωστόσο από δύο μειονεκτήματα: η σοβιετική ακτίνα δράσης ήταν σχετικά μικρή. Στην πραγματικότητα περιοριζόταν στις περιοχές που συνόρευαν με τη Σοβιετική Ένωση. Και το αμερικανικό προβάδισμα στις πυρηνικές στρατηγικές δυνάμεις ήταν συντριπτικό.

Η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να επωφεληθεί τοπικά από φόβο ότι θα αντιμετώπιζε την πυρηνική υπεροχή των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτός ήταν ο κύριος λόγος που η Σοβιετική Ένωση παρά τις περιοδικές απειλές της, δεν χρησιμοποίησε ποτέ τις τεράστιες συμβατικές δυνάμεις της εναντίον χωρών συμμαχικών με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Μία από τις ειρωνείες του καιρού τότε, είναι ότι από το 1945 ο Ερυθρός Στρατός χρησιμοποιήθηκε ενεργά μόνο εναντίον συμμάχων της Σοβιετικής Ένωσης (στο Ανατολικό Βερολίνο το 1953, στην Ουγγαρία το 1956, στην Τσεχοσλοβακία το 1968 και στα σύνορα της Κίνας το 1969). Στο τέλος της δεκαετίας του '60 ωστόσο, η στρατηγική πυρηνική ισορροπία έτεινε να αποκατασταθεί. Αυτό θα άλλαζε όλες τις προϋποθέσεις της μεταπολεμικής στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών.

Δυστυχώς, ακριβώς τη στιγμή που η εθνική συζήτηση των

Αμερικανών έπρεπε να είχε συγκεντρωθεί στις επιπτώσεις αυτής της νέας κατάστασης, οι επιθέσεις αυξάνονταν εναντίον όλων των αμυντικών προγραμμάτων των ΗΠΑ. Πολλοί τα δυσφήμιζαν ότι ήταν υπερβολικά, κατηγορούσαν γι' αυτά τους ριψοκίνδυνους ηγέτες και τα επέκριναν επειδή δήθεν δημιουργούσαν κρίσεις και διενέξεις.

Οι κυβερνήσεις που βρέθηκαν επικεφαλής τη δεκαετία του '60 αποφάσισαν συνειδητά να δεχτούν την ισοδυναμία στα στρατηγικά όπλα, που τη θεωρούσαν αναπόφευκτη. Ωστόσο, με το να δεχτούν την ισοδυναμία, την είχαν επιταχύνει.

Τη δεκαετία του '60, οι Ηνωμένες Πολιτείες σκόπιμα ανέστειλαν την κατασκευή των διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων που εκτοξεύονταν από θαλάσσης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν προγράμματα να κατασκευάσουν πρόσθετα

Νικήτα Κρούτσεφ – Τζόν Κένεντι
Η κρίση των πυραύλων στην Κούβα έχει επιτέλους τελειώσει.

στρατηγικά βομβαρδιστικά. Είχε αποφασιστεί να διατηρήσουν (οι ΗΠΑ) μία στρατηγική δύναμη αποτελούμενη από 1.054 διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους (ICBM) εκτοξευμένους από θαλάσσης (SLBM) και περίπου 400 βομβαρδιστικά Β-52. Υιοθετήθηκαν αυτά τα όρια σε μία εποχή που οι δυνάμεις της Αμερικής ήταν ακόμα κατά πολύ μεγαλύτερες από τις στρατηγικές δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης.

Όμως τα όρια αυτά δεν άλλαξαν ακόμα κι όταν έγινε σαφές ότι η Σοβιετική Ένωση, εν μέρει από αντίδραση για την ταπείνωσή της στην πυραυλική κρίση της Κούβας το 1962, είχε ριχτεί σε μία μαζική προσπάθεια να αυξήσει τη στρατιωτική της δύναμη περισσότερο απ' ό,τι χρειαζόταν. Στο αμερικανικό φολκλόρ, η κουβανική κρίση παρουσιάζεται σαν μία μεγάλη αμερικανική νίκη(;).

Όμως η αμερικανική και η σοβιετική κυβέρνηση έβγαζαν διαμετρικά αντίθετα συμπεράσματα. Στην αμερικανική πολιτική, η κρίση αυτή οδήγησε στην επιδίωξη του ελέγχου των εξοπλισμών και της ύφεσης με σημαντικότερα παραδείγματα τις συνθήκες απαγορεύσης των Δοκιμών και της μη Διάδοσης των πυρηνικών όπλων.

Οδήγησε ακόμα στην απόφαση να σταματήσουν την κατασκευή πυραύλων από τη στιγμή που οι ΗΠΑ θα είχαν φτάσει σε έναν ορισμένο αριθμό. Στη Σοβιετική Ένωση αντίθετα η ταπείνωση του Κρούτσεφ στην Κούβα ήταν ένας από τους λόγους της ανατροπής του δύο χρόνια αργότερα.

Η ουσία της σοβιετικής αντίδρασης στην κουβανική εμπειρία αποκαλύπτεται από τη δριμεία παρατήρηση του Βασίλι Κουζνέτσοφ στον Τζον ΜακΚλόυ, όταν αυτοί οι δύο βετεράνοι διπλωμάτες διαπραγματεύονταν τις λεπτομέρειες της απομάκρυνσης των οοβιετικών όπλων από την Κούβα στο τέλος του 1962: *«Εσείς οι Αμερικάνοι δεν θα μπορέσετε ποτέ πια να το ξανακάνετε αυτό!»*.

Η Σοβιετική Ένωση ρίχτηκε αμέσως σε ένα αποφασιστικό, συστηματικό και μακροπρόθεσμο πρόγραμμα ανάπτυξης όλων των κατηγοριών των στρατιωτικών της δυνάμεων, πυραύλων και βομβαρδιστικών, τανκς, υποβρυχίων και μαχητικών αεροπλάνων, σε τεχνολογική ποιότητα και παγκόσμια εμβέλεια. Έτσι, η κουβανική κρίση του 1962 ήταν ένα ιστορικό σημείο καμπής, αλλά όχι για το λόγο για τον οποίο υπέθεταν αυτάρεσκα ορισμένοι Αμερικανοί.

Τρία χρόνια μετά την αναμέτρηση στην Κούβα, το 1968, το σοβιετικό στρατηγικό οπλοστάσιο περιλάμβανε περίπου 220 ICBM και πάνω από 100 SLBM. Μέχρι το 1968 οι αριθμοί αυτοί είχαν αυξηθεί σε περίπου 860 ICBM και πάνω από 120 SLBM. Το 1971 οι Σοβιετικοί είχαν ...ισοβαθμίσει με τους Αμερικανούς, και εξακολουθούσαν να κατασκευάζουν όπλα.

Έτσι, αναπόφευκτα, η συντριπτική αμερικανική υπεροχή μειώθηκε πρώτα σε μία ισοδυναμία κι ύστερα έγιναν τρωτές οι από ξηράς αμερικανικές δυνάμεις. Αλλά ακόμα κι αν υπήρχε ισοδυναμία ή με μία μικρή υπεροχή, οποιαδήποτε αμερικανική κυβέρνηση θα αντιμετώπιζε ένα χωρίς προηγούμενο πρόβλημα.

Οι αμυντικές στρατηγικές των ΗΠΑ, που είχαν καταστρωθεί την περίοδο της υπεροχής τους, έπρεπε να επανεξεταστούν στο σκληρό φως της νέας πραγματικότητας. Πριν περάσει πολύ καιρός, μία γενική πυρηνική αναμέτρηση θα μπορούσε να προκαλέσει απώλειες δεκάδων εκατομμυρίων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τότε θα υπήρχε μία ισορροπία καταστροφικότητας. Κι ακόμα κι αν για ένα διάστημα, η αμερικανική ικανότητα να προκαλέσει απώλειες ξεπερνούσε εκείνη των αντιπάλων της, οι δισταγμοί (της Αμερικής) να καταφύγουν στον ατομικό πόλεμο ήταν σίγουρο ότι θα αυξάνονταν σημαντικά.

Αναγκαστικά θα έμπαινε υπό αμφισβήτηση η αξιοπιστία των αμερικανικών υποσχέσεων ότι θα διακινδύνευαν τον Αμαγεδδώνα για να προστατέψουν τους συμμάχους των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτό δημιουργούσε κρίσιμα ζητήματα: πως μπορούσαν οι ΗΠΑ να διατηρήσουν την ανεξαρτησία και την αυτοπεποίθηση των συμμαχικών τους χωρών, κάτω από τη σκιά των στρατών εδάφους της Σοβιετικής Ένωσης (που επίσης αυξάνονταν, καθώς και του επεκτεινόμενου πυρηνικού της οπλοστασίου; ποια θα έπρεπε να είναι η αμερικανική στρατηγική για τη χρήση των πυρηνικών της δυνάμεων; αν ένας γενικός θερμοπυρηνικός πόλεμος γινόταν πολύ επικίνδυνος, ήταν ακόμα δυνατές οι περιορισμένες χρήσεις πυρηνικών δυνάμεων; Αυτό τα ερωτήματα θα ήταν δύσκολο να απαντηθούν ακόμη και στις καλύτερες των περιστάσεων.

Δυστυχώς, το τέλος της δεκαετίας του '60 και η αρχή του '70 δεν ήταν μία εποχή ήρεμη για ορθολογική ανάλυση των διεθνών στρατηγικών προβλημάτων. Η παθιασμένη (δικαιολογημένα άλλωστε...) κριτική του πολέμου του Βιετνάμ μετατρεπόταν σε μία επίθεση εναντίον ολόκληρου του αμυντικού κατεστημένου. Στην πραγματικότητα ορισμένοι πίστευαν ότι μία επίθεση εναντίον του αμυντικού προϋπολογισμού θα ήταν ένα μέσο για να εκβιάσουν τον τερματισμό του πολέμου στη Νοτιοανατολική Ασία.

Γινόταν τότε επίθεση ενάντια σε κάθε τι το στρατιωτικό, προγραμμάτων, προϋπολογισμών, στρατηγικών δογμάτων. Μία ολοσέλιδη αγγελία εναντίον της άμυνας με αντιβαλλιστικούς πυραύλους είχε το σαρκαστικό τίτλο: *«Από τους ίδιους ανθρώπους που έφεραν το Βιετνάμ: το σύστημα των αντιβαλλιστικών πυραύλων».*

Το μάθημα από το Βιετνάμ που αναφερόταν πιο συχνά, ήταν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να ελαττώσουν τις δεσμεύσεις τους στο εξωτερικό. Είχε δημιουργηθεί η εντύπωση (κι αυτό ήταν σωστό) ότι οι αναμείξεις των Ηνωμένων Πολιτειών στο εξωτερικό, αντί να περιορίζουν την επιθετικότητα, στην

πραγματικότητα την ενθάρρυναν.

Πολλοί ισχυρίζονταν ότι, αν οι αμερικανικές δυνάμεις αποσύρονταν από το εξωτερικό θα μειώνονταν οι πιθανότητες μιάς παγκόσμιας διένεξης, πράγμα που θα έδινε τη δυνατότητα για μικρότερες αμυντικές δαπάνες, ταυτόχρονα οι μειωμένοι στρατιωτικοί προϋπολογισμοί θα ανάγκαζαν τις αναμείξεις της στο εξωτερικό.

Ένα πρόσθετο πλεονέκτημα θα ήταν ότι θα απελευθερώνονταν κεφάλαια για εσωτερικά προγράμματα. Ο τερματισμός του πολέμου του Βιετνάμ θα επέτρεπε τη μείωση του αμυντικού προϋπολογισμού κατά 20 με 22 δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Όμως ανησυχούσαν ότι αυτό το μέρισμα ειρήνης, κινδύνευε να καταβροχθιστεί από την προμήθεια σημαντικών νέων όπλων που ήδη είχε αρχίσει.

Έτσι οι επικριτές έβγαλαν το συμπέρασμα από την επικείμενη ισοδυναμία, ότι οι ΗΠΑ έπρεπε να μειώσουν τις συμβα-

Νικήτα Κρούτσεφ
Ο Σοβιετικός πρόεδρος που ονειρεύτηκε να νικήσει τη Δύση.

τικές δυνάμεις τους, που ήταν ήδη πολύ καλύτερες από τις σοβιετικές. Δεν είναι σαφές, βέβαια, αν οι συμβατικές δυνάμεις συμβάλλουν στην ανατροπή μεγάλων πυρηνικών συγκρούσεων, ή αν αυτές οι συγκρούσεις επαρκούν για να δικαιολογήσουν την επιφυλακή των δυνάμεων αυτών. Μόνο οι στρατιωτικοί προγραμματιστές, καθώς είναι υποχρεωμένοι από το επάγγελμά τους να πιστεύουν στις χειρότερες πιθανότητες, απέδιδαν τότε σημαντική πιθανότητα σε μία ξαφνική σοβιετική προέλαση στη γερμανική πεδιάδα, μία αιφνιδιαστική επίθεση από τον Ερυθρό Στρατό στη μεσογειακή πτέρυγα του ΝΑΤΟ ή ακόμα και μία απροειδοποίητη κάθοδο της κομμουνιστικής Κίνας. Είναι ασαφές πιο ρόλο μπορούν να παίξουν οι αμερικανικές μη πυρηνικές δυνάμεις στα είδη των μικρών πολέμων που φαίνονταν πιθανά.

Ακόμα κι αν οι κίνδυνοι για τη Σοβιετική Ένωση από μία απόπειρά της να επιτεθεί εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών, εξακολουθούσαν να φαίνονται υπέρμετροι μία διευρυνόμενη στρατηγική ισορροπία θα είχε αναγκαστικά γεωπολιτικές συνέπειες. Θα τόνιζε τη γνωστή αμερικανική κατωτερότητα σε δυνάμεις ικανές για τοπική άμυνα. Οι χώρες γύρω από τη Σοβιετική Ένωση θα έτειναν όλο και πιο πολύ να αναζητήσουν την ασφάλεια με συμφωνίες μαζί τους.

Ούτε οι κίνδυνοι για τις ΗΠΑ σταματούσαν στις σκόπιμες πράξεις της Σοβιετικής στρατιωτικής πίεσης. Σε μία επαναστατική περίοδο δεν ήταν αδιανόητες και πολλές κρίσεις που δεν θα επιδιώκονταν από καμμία από τις δύο πλευρές. Η προθυμία των Σοβιετικών να διακινδυνεύσουν αναγκαστικά θα αυξανόταν όσο η στρατηγική ισορροπία θα απέβαινε σε βάρος των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτό δεν μπορούσε παρά να αποθαρρύνει τις χώρες που προσέβλεπαν στην Αμερική για προστασία, είτε αυτές ήταν συμμαχικές, είτε τεχνικά ανίσχυρες.

Γι' αυτό το αμερικανικό οικονομικοπολιτικό κατεστημένο

υποστήριζε τα νέα στρατηγικά προγράμματα και μία ενισχυμένη συμβατική άμυνα, ενώ ταυτόχρονα ζητούσε να καταβληθεί μία μεγάλη προσπάθεια για διαπραγματεύσεις για τον έλεγχο των εξοπλισμών. Με τον καιρό βέβαια οι απόψεις αυτές θα προκαλούσαν την οργή των συντηρητικών πολιτικών όσο και των φιλελεύθερων, των πρώτων επειδή δεν δέχονταν κανένα έλεγχο των εξοπλισμών, ενώ των δεύτερων επειδή αντιτάσσονταν σε οποιαδήποτε αύξησή τους...

Η διαμάχη συγκεντρωνόταν σε δύο νέα συστήματα όπλων: το πρόγραμμα αντιβαλλιστικών πυραύλων (ABM) και τη χρησιμοποίηση ανεξάρτητων τηλεκατευθυνόμενων πολλαπλών κεφαλών στους πυραύλους (MIRV). Η νέα κυβέρνηση τότε του Ρίτσαρντ Νίξον είχε κληρονομήσει και τα δύο αυτά προγράμματα από τους προκατόχους της. Όμως η νίκη του Νίξον είχε μεταβάλει την πολιτική εξίσωση: αποδέσμευσε τους Δημοκρατικούς επικριτές των αμυντικών προγραμμάτων, που αποσιωπούσαν τις απόψεις τους όσο ήταν στην εξουσία το δικό τους κόμμα.

Μέσα σ' αυτή την αναταραχή, η αμερικανική κυβέρνηση είχε επιχειρήσει μία επανεξέταση της στρατιωτικής θεωρίας. Σκοπός της ήταν να μπορέσει με τον καιρό να προγραμματίσει και να υπερασπίσει τα αμερικανικά στρατιωτικά προγράμματα σύμφωνα με λογικά κριτήρια, να προσάρμοζε την αμερικανική στρατηγική στις νέες πραγματικότητες και να προσπαθούσε να απομακρύνει από τη δημόσια συζήτηση το συναισθηματισμό.

Το πρώτο πρόβλημα ήταν να αναπροσδιορίσει (η Αμερική) τη στρατηγική της για ένα γενικό πυρηνικό πόλεμο. Σύμφωνα με τη θεωρία της «εξασφαλισμένης καταστροφής» που αποτελούσε την κατευθυντήρια γραμμή των προηγούμενων κυβερνήσεων, θα αναχαίτιζαν τη σοβιετική επίθεση διατηρώντας επιθετικές δυνάμεις ικανές να προκαλέσουν ένα ορισμένο

επίπεδο θανάτων πολιτών και ζημιών της βιομηχανίας. Το 1965 η «εξασφαλισμένη καταστροφή» οριζόταν από το αμερικανικό Πεντάγωνο, σαν ικανότητα να κατέστρεφαν το ένα τέταρτο ως το ένα τρίτο του σοβιετικού πληθυσμού και τα δύο τρίτα της σοβιετικής βιομηχανίας. Το 1968, το επίπεδο είχε χαμηλώσει στο ένα πέμπτο ως το ένα τέταρτο του σοβιετικού πληθυσμού και στο ένα δεύτερο της σοβιετικής βιομηχανίας!

Η στρατηγική αυτή δεν στόχευε στο να καταστρέψει τις πυραυλικές ή βομβαρδιστικές δυνάμεις της άλλης πλευράς. Μία τέτοια προσέγγιση θα έδενε τη δομή των αμερικανικών δυνάμεων στο επίπεδο της άλλης πλευράς, πράγμα που ακριβώς προσπαθούσαν ν' αποφύγουν οι οπαδοί της «εξασφαλισμένης καταστροφής».

Προτιμούσαν τη φανερή βεβαιότητα ενός απόλυτου επιπέδου καταστροφικότητας, που οριζόταν με οικονομικούς όρους και που απελευθέρωνε τις ΗΠΑ από τις ανάγκες να προσαρμόζονται στην αυξανόμενη σοβιετική δύναμη. Ο αριθμός των πυρηνικών όπλων που χρειάζονταν να επιτευχθεί ένα τεράστιο επίπεδο καταστροφής, ήταν καθορισμένος και όχι μεγάλος.

Περιέργως η θεωρία της «εξασφαλισμένης καταστροφής» που υποστηριζόταν από φιλελεύθερους οπαδούς του ελέγχου των εξοπλισμών, ανθρώπους που υποτίθεται ότι κινούνταν κατά πρώτο λόγο από ανθρωπιστικούς συλλογισμούς, συνεπαγόταν την πιο απάνθρωπη στρατηγική για τη διεξαγωγή ενός πολέμου. Η εξήγηση ήταν ότι όσο πιο φοβερές θα ήταν οι συνέπειες του πολέμου, τόσο λιγότερο πιθανό ήταν να καταφύγουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σ' αυτόν. Όσο πιο ελέγξιμες οι συνέπειές του τόσο μεγαλύτερος ο κίνδυνος να ξεσπούσε πραγματικά πόλεμος: γι' αυτό ήταν επιθυμητό οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση να στοχεύουν η κάθε μία τον πληθυσμό της άλλης, κι όχι τις βάσεις πυραύλων τους.

Αν η αμοιβαία εξόντωση ήταν η μόνη πορεία, καμμία πλευρά δεν θα χρησιμοποιούσε πυρηνικά όπλα. Το τι θα συνέβαινε σε περίπτωση κάποιου λαθεμένου υπολογισμού, αφηνόταν για το μέλλον!... Το πως οι ΗΠΑ θα υπερασπίζονταν τους συμμάχους τους σ' αυτές τις συνθήκες, δεν αναφερόταν σε καμμία ανάλυση. Αλλά το δίλημμα που δεν επιλύθηκε ποτέ απ' αυτή τη θεωρία, ήταν ψυχολογικό.

Μπορούσαν πολύ καλά οι Ηνωμένες Πολιτείες να απειλούν με αμοιβαία αυτοκτονία για λόγους αναχαίτισης των σοβιετικών, ιδιαίτερα σε περίπτωση μιάς άμεσης απειλής για την εθνική τους επιβίωση. Όμως κανένας Αμερικανός πρόεδρος δεν μπορούσε να κάνει πιστευτή μία τέτοια απειλή, εκτός κι αν

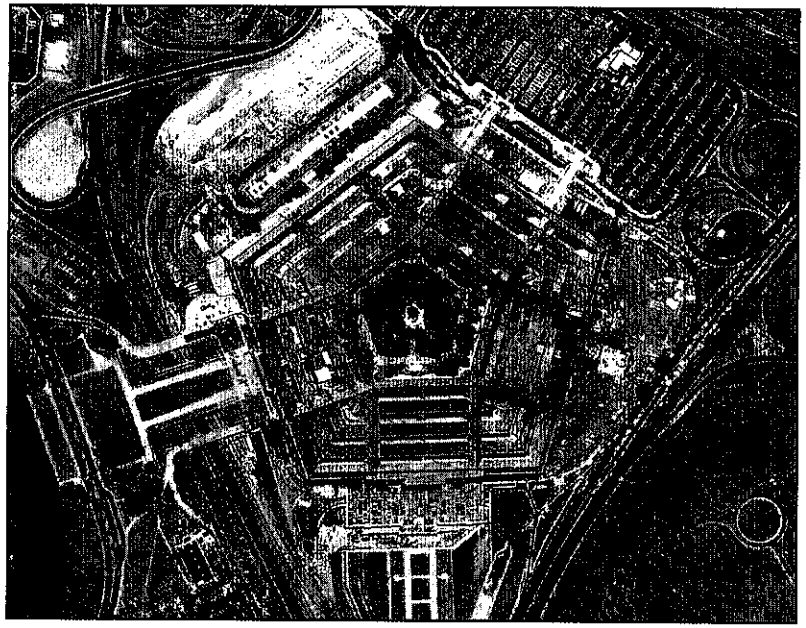

Το αμερικανικό Πεντάγωνο κύριος προμηθευτής και μεσάζων πωλητής των εταιριών όπλων των ΗΠΑ και κέντρο χάραξης πολιτικής.

ασκούσε μία διπλωματία που να υποδήλωνε έναν υψηλό ανορθολογισμό, κι αυτό με τη σειρά του αποκλειόταν από το (αμερικανικό) πολιτικό σύστημα, που απαιτεί από την κάθε κυβέρνηση να προβάλλει μία εικόνα ορθολογισμού και μετριοπάθειας. Και αν η αναχαίτιση αποτύγχανε και ο πρόεδρος έπρεπε τελικά να αντιμετωπίσει την απόφαση να προβεί σε αντίποινα, ποιος θα έπαιρνε την ηθική ευθύνη για μία στρατηγική που βασιζόταν στη μαζική εξόντωση αμάχων; Πώς μπορούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες να διατηρήσουν τη συνοχή των συμμάχων τους αν διαβρωνόταν η αξιοπιστία της στρατηγικής τους; Πώς θα τα έβγαζαν πέρα με τις σοβιετικές συμβατικές δυνάμεις, από τη στιγμή που οι Σοβιετικοί θα πίστευαν ότι ήταν σοβαρός ο αμερικανικός ισχυρισμός ότι βάσιζε τη στρατηγική του στην εξόντωση των αμάχων; αν προχωρούσε κανείς ένα βήμα πιο πέρα, το δόγμα της «εξασφαλισμένης καταστροφής» οδηγούσε στο παράξενο συμπέρασμα πως το γεγονός ότι ο αμερικανικός άμαχος πληθυσμός ήταν εκτεθειμένος αποτελούσε πλεονέκτημα, επειδή καθησύχαζε τη Σοβιετική Ένωση και εγγυούταν την αυτοσυγκράτησή της σε μία κρίση.

Για πρώτη φορά μία μεγάλη χώρα έβλεπε ένα πλεονέκτημα στο να διαφημίζει την ανισχυρότητά της. Η «εξασφαλισμένη καταστροφή» ήταν μία από εκείνες τις θεωρίες που ηχούν εντυπωσιακά σε ένα ακαδημαϊκό σεμινάριο, αλλά είναι εντελώς άχρηστες για κάποιον που παίρνει αποφάσεις στον πραγματικό κόσμο και μπορούν να οδηγήσουν στην πραγματική καταστροφή αν ποτέ εφαρμοστούν.

Ήταν ανησυχητική επίσης η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν και στρατηγικές δυνάμεις σε μία μικρότερης κλίμακας επίθεση, καθώς πλησίαζαν τη στρατηγική ισοδυναμία ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν ένα δίλημμα: αν γινόταν μία περιορισμένη σοβιετική πυρηνική ε-

πίθεση έπρεπε το Πεντάγωνο να επεξεργαστεί μία στρατηγική για την αντιμετώπιση κάποιου απρόοπτου, εκτός από μία γενική πυρηνική επίθεση. Εκδόθηκαν οι σχετικές διαταγές προς την κατεύθυνση αυτή.

Όμως το αμερικανικό στρατιωτικό κατεστημένο αντιστεκόταν στις επεμβάσεις στο στρατηγικό δόγμα, ακόμα κι αν προέρχονταν από το Λευκό Οίκο, που προσπαθούσε να βοηθήσει τα πράγματα. Οι επικεφαλής των υπηρεσιών ήταν διστακτικοί, επειδή προτιμούν να διαπραγματεύονται τα επίπεδα των δυνάμεών τους παζαρεύοντας μεταξύ τους κι όχι να τα υποβάλλουν στο έλεος των πολιτικών αναλυτών που, όπως έχει δείξει η πείρα, είναι πιο πιθανό να τις περικόψουν, παρά να τις ενισχύσουν.

Καθώς οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Αμερική σχεδιάζονται από μεικτές διοικήσεις στρατηγικών δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών έτειναν να εξισωθούν με εκείνες της Σοβιετικής Ένωσης και αφού ταυτόχρονα υστερούσαν (οι ΗΠΑ) στη συμβατική στρατιωτική δύναμη θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις τακτικές πυρηνικές δυνάμεις.

Οι διάφοροι αρχηγοί των επιτελείων μοιάζουν να είναι περισσότερο επικεφαλής εταιριών εφοδιασμού, παρά οργανώσεων υπεύθυνων για την εφαρμογή της στρατηγικής. Είναι βαθιά καχύποπτοι για οποιαδήποτε θεωρητική διατύπωση που θα μπορούσε αργότερα να επέμβει στις αποφάσεις τους ως προς τον εφοδιασμό. Έτσι, σε μία ειδική προεδρική ντιρεκτίβα του 1970 που ζητούσε τη συλλογιστική των ναυτικών προγραμμάτων, δεν δόθηκε ποτέ ικανοποιητική απάντηση...

Πολύ πιο δύσκολη αποδείχθηκε η μετατροπή αυτών των θεωρητικών καινοτομιών σε επιχειρησιακά σχέδια. Η επίτευξη μιάς πιο διαφοροποιημένης πυρηνικής στρατηγικής, η διατήρηση τουλάχιστον κάποιας ελπίδας για την πολιτισμένη ζωή, παραμένει τελικά, μέχρι σήμερα, ένα από τα πιο δύσκολα εκ-

πληρωμένα καθήκοντα που απαιτεί μία ουσιαστική αναδιάρθρωση του αμερικανικού στρατιωτικού κατεστημένου. Και εφόσον παραμένει άλυτο το πρόβλημα, αργά ή γρήγορα θα παραλύσει τη στρατηγική και την εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών!

Αλλά, ένα παρόμοιο πρόβλημα υπήρχε σχετικά με τα τακτικά πυρηνικά όπλα. Ο πρωταρχικός ρόλος των πυρηνικών δυνάμεων των ΗΠΑ στην Ευρώπη, ισχυριζόταν η μελέτη, ήταν να αυξήσουν τους υπολογισμούς των Σοβιετικών για το πιθανό κόστος μιάς επίθεσης και να τους προσδώσουν μεγάλη αβεβαιότητα. Οι πυρηνικές δυνάμεις δεν έχουν οπωσδήποτε αποφασιστική επιρροή ως προς την πιθανότητα ή τη μορφή μιάς επίθεσης, συμπέραινε η μελέτη.

Αυτή ήταν μία εκπληκτική δήλωση από μία χώρα που είχε διατηρήσει την ειρήνη στην Ευρώπη πάνω από είκοσι χρόνια, βασιζόμενη στην πυρηνική υπεροχή της. Ούτε ήταν σαφές πως δυνάμεις που δεν θεωρούνταν ότι είχαν αποφασιστική επιρροή, θα επηρέαζαν τους υπολογισμούς ενός δυνητικού επιτιθέμενου. Η αποποίηση και των στρατηγικών και της τακτικής πυρηνικών δυνάμεων ήταν μάλλον μία συμβολή ήττας, γιατί καμμία χώρα του ΝΑΤΟ, συμπεριλαμβανομένης και της αμερικανικής, δεν ήταν πρόθυμη να επιχειρήσει τη μαζική ανάπτυξη των συμβατικών δυνάμεων που θα ήταν η μόνη εναλλακτική λύση.

Για να περιπλακούν ακόμη περισσότερο τα πράγματα, ενώ οι Αμερικανοί πολιτικοί αναλυτές αποδοκίμαζαν τη χρήση πυρηνικών όπλων, επειδή πίστευαν ότι ήταν αναποτελεσματική και συνεπαγόταν σοβαρούς κινδύνους κλιμάκωσης, οι σύμμαχοι της Αμερικής την πίεζαν προς μία κατεύθυνση αντίθετη προς την επικρατούσα θεωρία στην Ουάσινγκτον. Ζητούσαν μία εξασφαλισμένη έγκαιρη προσφυγή στα τακτικά πυρηνικά όπλα αλλά και την ασφάλεια των εδαφών τους από τη χρήση τους.

Αναπόφευκτα οι συζητήσεις που είχαν αρχίσει από το 1968 στην ομάδα πυρηνικού προγραμματισμού του ΝΑΤΟ, άρχισαν να δημιουργούν σοβαρές διαφορές απόψεων. Αυτή η ομάδα είχε δημιουργηθεί από τον υπουργό άμυνας ΜακΝαμάρα της κυβέρνησης Κένεντι, σαν ένα τέχνασμα ώστε να μπορούν οι σύμμαχοι της Αμερικής να συμμετέχουν στις πυρηνικές αποφάσεις, χωρίς να αποκτήσουν οι ίδιοι πυρηνικά όπλα.

Έτσι, δημιουργήθηκε ένας γρίφος: η Αγγλία είχε την άποψη ότι οι συμβατικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ θα μπορούσαν να αντισταθούν μόνο για μερικές ημέρες. Επομένως είχε μεγάλη σημασία η έγκαιρη χρησιμοποίηση πυρηνικών όπλων. Το Λονδίνο

Τ' αποτελέσματα της ραδιενέργειας από την πυρηνική βόμβα στη Χιροσίμα. Ίσως αυτός ο φόβος να έχει εμποδίσει το ξέσπασμα ενός Γ΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

είχε εξηγήσει ότι είχε τεράστια σημασία να δοθεί στους Σοβιετικούς να καταλάβουν, ότι η Δύση θα προτιμούσε να κλιμακώσει τον πόλεμο σε μία στρατηγική αναμέτρηση, παρά να παραδοθεί.

Από την άλλη πλευρά το ΝΑΤΟ έπρεπε να επιδιώξει να μειώσει όσο το δυνατό την καταστροφή. Η ομάδα Πυρηνικού Προγραμματισμού εργαζόταν πάνω στην επίλυση αυτού του γρίφου. Η «λύση» που βρήκε ήταν η χρησιμοποίηση ενός πολύ μικρού αριθμού τακτικών όπλων σαν προειδοποίηση ότι τα πράγματα ξέφυγαν από τον έλεγχο. Αυτό που ζητούσε η Βρετανία με την υποστήριξη της τότε Δυτικής Γερμανίας, ονομάστηκε τελικά «επιδεικτική χρήση» των πυρηνικών όπλων.

Αυτό σήμαινε τη χρησιμοποίηση ενός πυρηνικού όπλου σε κάποιο απομονωμένο σημείο όπου δεν θα συνεπαγόταν απώλειες, στον αέρα πάνω από τη Μεσόγειο για παράδειγμα, σαν προανάκρουσμα μιάς πιο δραστικής χρήσης, αν αποτύγχανε αυτή η προειδοποίηση. Ήταν σχεδόν σίγουρο ότι η Σοβιετική Ένωση δεν θα προχωρούσε σε μία επίθεση εναντίον της Δυτικής Ευρώπης χωρίς να περιμένει μία πυρηνική απάντηση.

Μία αντίδραση προορισμένη να μην έχει καμμία στρατιωτική σημασία, θα έδειχνε μάλλον δισταγμό παρά αποφασιστικότητα. Έτσι, ήταν πιθανότερο να κεντρίσει την επιθετικότητα, παρά να την αναχαιτίσει. Αν επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν πυρηνικά όπλα η Αμερική χρειαζόταν ένα σχέδιο για να μπορέσει να σταματήσει μία επίθεση στο έδαφος. Μία διστακτική ή αναποτελεσματική απάντηση θα γεννούσε τον κίνδυνο να έμενε (η Αμερική) χωρίς άλλες επιλογές από την παράδοση ή το ολοκαύτωμα.

Όμως ποια θα ήταν μία αποτελεσματική απάντηση; Δεδομένου ότι ήταν πολιτικά αδύνατο να συγκεντρώσουν επαρκείς συμβατικές δυνάμεις, οι Ευρωπαίοι έβλεπαν τα πυρηνικά όπλα σαν το πιο αποτελεσματικό μέσο αναχαίτισης. Όμως φοβόταν

τη χρησιμοποίησή τους στα δικά τους εδάφη. Αυτό που στους Αμερικανούς φαινόταν «περιορισμένο», θα μπορούσε να ήταν καταστροφικό γι' αυτούς. Ο πραγματικός στόχος των συμμάχων των Ηνωμένων Πολιτειών, που υπογράμμιζε το δίλημμα των τακτικών πυρηνικών όπλων, ήταν να δεσμεύσουν την Αμερική για την έγκαιρη χρήση στρατηγικών πυρηνικών όπλων, που σήμαινε έναν αμερικανο-σοβιετικό πόλεμο που θα διεξαγόταν πάνω από τα κεφάλια τους.

Αυτό ακριβώς ήταν απαράδεκτο για τους Αμερικανούς προγραμματιστές. Η αμερικανική στρατηγική, τότε και τώρα, πρέπει να αντιμετωπίζει την τελική χρησιμοποίηση στρατηγικών πυρηνικών όπλων, αν η Ευρώπη δεν μπορεί να αμυνθεί με

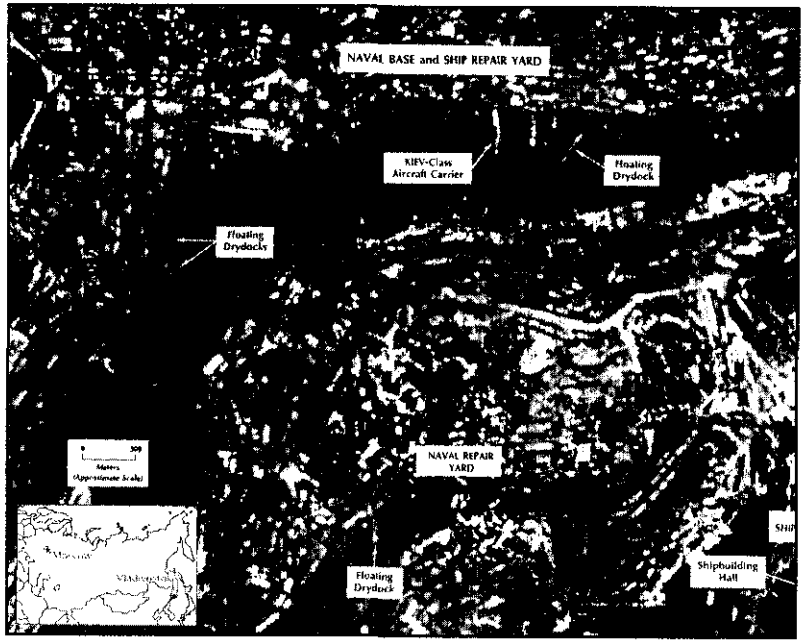

Αεροφωτογραφία που δείχνει ρωσικές ναυτικές βάσεις στο Βλαδιβοστόκ.

κανέναν άλλον τρόπο. Είναι όμως επίσης η προσπάθεια για την ανάπτυξη άλλων δυνατοτήτων και για να αυξηθεί η αξιοπιστία του αναχαιτιστικού μέσου και για να επιτραπεί μία ελαστική εφαρμογή της αμερικανικής πυρηνικής δύναμης, και να αποτύχει η αναχαίτιση.

Το 1970 επιτεύχθηκε ένας προσωρινός συμβιβασμός, που στην πραγματικότητα συγκάλυπτε τη διαφωνία. Με άλλα λόγια αποφεύχθηκε η λήψη μιάς απόφασης. Έτσι, το πιο μακροπρόθεσμο πρόβλημα, της διάστασης μεταξύ αμερικανικών και ευρωπαϊκών απόψεων σχετικά με τη στρατηγική, παραμένει.

Η ισορροπία του τρόμου

Η αμερικανική αντίδραση στη σοβιετική ανάπτυξη των εξοπλισμών από μέρους της διοίκησης Τζόνσον, ήταν διπλή. Έτσι η ικανότητα των ΗΠΑ να διατηρούν μία γενική στρατηγική ισορροπία δεν κινδύνευε με την προϋπόθεση ότι θα εκμεταλλεύονταν πλήρως την τεχνολογική υπεροχή τους. Ανέπτυξαν και επιτάχυναν την προκαταρκτική εργασία πάνω σε ένα πιο προχωρημένο βομβαρδιστικό που ονομάστηκε BI, ένα νέο υποβρύχιο και έναν νέο πύραυλο που εκτοξευόταν από αυτό (τον Τράιντεντ) και έναν νέο διηπειρωτικό βαλλιστικό πύραυλο, τον MX.

Μετά το 1978, οι ΗΠΑ θα βρίσκονταν έτσι σε μία ισχυρή θέση με την προϋπόθεση ότι όλα τα προηγούμενα που άρχισαν στην αρχή της δεκαετίας του '70, θα συνεχίζονταν.

Στις 30 Ιουνίου, σε υπόμνημα που έστειλε, το Στέιτ Ντιπάρτμεντ στον πρόεδρο, τασσόταν απερίφραστα υπέρ των στόχων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής: οι περιορισμοί των εισαγωγών υφασμάτων και παπουτσιών θα έπλητταν χώρες με ευαίσθητες εσωτερικές καταστάσεις, όπως η Ισπανία, που θα μπορούσαν να τινάξουν στον αέρα τις διαπραγματεύ-

σεις για αμερικανικές βάσεις και θα έθεταν σε κίνδυνο τους αμερικανικούς δεσμούς με τη μεταφρανκική Ισπανία, την Ιταλία –όπου ο κομμουνισμός κέρδιζε έδαφος– και την Ιαπωνία.

Όμως για να επηρεαστεί μία προεδρική απόφαση, δεν είναι αρκετό να αντιταχθεί κανείς με μία συμβουλή. Πρέπει να προσφέρει μία εναλλακτική λύση. Από το Στέιτ Ντιπάρτμεντ προτάθηκε μία διαπραγμάτευση για να διατυπώνονται οι αμερικανικές ανησυχίες προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Για το εσωτερικό, προτεινόταν να προωθηθεί ένας μηχανισμός που θα έδινε τη δυνατότητα στις οικονομικές υπηρεσίες να «κέρδιζαν» στο θέμα της επανερμηνείας της προεδρικής έκθεσης αλλά ταυτόχρονα να χειριζόταν (το Στέιτ Ντιπάρτμεντ) το θέμα, σαν ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής και όχι οικονομίας. Και τούτο γιατί το Στέιτ Ντιπάρτμεντ θα προέδρευε στην επιτροπή που θα εξέταζε το θέμα. Και το ότι το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, ζητούσε να αναφερθούν στον πρόεδρο τα αμφισβητούμενα ζητήματα, που τόσο ευχαρίστησε τις οικονομικές υπηρεσίες που φοβόταν το προβάδισμα του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, εξασφάλιζε σε αυτό ότι θα είχε μία ευκαιρία να ρίξει το βάρος του (αν όχι να έχει και την τελευταία λέξη), αν καθαρά εμπορικοί συλλογισμοί απειλούσαν να ανατρέψουν αναγκαιότητες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι ΗΠΑ άρχισαν διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στις 10 Οκτωβρίου. Επί κεφαλής της ευρωπαϊκής αντιπροσωπείας ήταν ο Ραλφ Ντάρεντορφ, ένας δυτικογερμανός φιλελεύθερος (που με τους ευρωπαϊκούς όρους σημαίνει, εκπρόσωπος ενός κόμματος, στο κέντρο του πολιτικού φάσματος, που υποστηρίζει την ελευθερία των επιχειρήσεων). Ο Ντάρεντορφ πίστευε ότι θα γινόταν δεκτή η Βρετανία, αλλά είχε πει ότι η Κοινότητα δεν σκεφτόταν πια το ζήτημα της πολιτικής ενότητας. Η οικονομική συνένωση θα επιδιωκόταν σαν αυτοσκοπός. Αλλά χωρίς την αντίστοιχη πολιτική πρόοδο, η οικονομική συνένωση θα οδηγούσε σε βάναυσο ανταγωνισμό και σε αμερικανικά αντίποινα. Κι έτσι, ήταν αναπόφευκτο, να υπονομεύσει τους οπαδούς της Συμμαχίας και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Η επισφαλής και όλο και πιο τεταμένη σχέση ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ευρώπη αντικατοπτριζόταν σε μία σημείωση του προέδρου των ΗΠΑ, στις 13 Νοεμβρίου:

> *«... μου φαίνεται, ότι "διαμαρτυρόμαστε", και εξακολουθούμε να χάνουμε στις σχέσεις μας με την Κοινότητα. Η γεωργία είναι το πρώτο παράδειγμα. Το Κογκρέσο αποκλείεται να ανεχθεί αυτήν την παθητική στάση των εκπροσώπων μας σε τέτοιες διαπραγματεύσεις».*

Στον τερματισμό του Πολέμου του Βιετνάμ, οι πολέμιοι των εξοπλισμών έβλεπαν όχι μία δυνατότητα για να εξισορροπηθεί ο εφοδιασμός των ΗΠΑ με νέα όπλα αλλά μία ευκαιρία για να περικοπεί ο αμυντικός προϋπολογισμός. Αυτές οι περικοπές μπορούσαν φυσικά να δικαιολογηθούν μόνο, αν μειωνόταν ο εξωτερικός κίνδυνος ή αν οι υπάρχουσες δυνάμεις των ΗΠΑ ήταν ανώτερες.

Αυτά τα επιχειρήματα προέβαλαν οι επικριτές των εξοπλισμών προς την αμερικανική διοίκηση, η οποία με τη σειρά της τα έκανε γνωστά και στο στρατηγείο του ΝΑΤΟ. Δεν είναι σαφές, αν οι συμβατικές δυνάμεις συμβάλλουν στην αποτροπή μεγάλων πυρηνικών συγκρούσεων ή αν αυτές οι συγκρούσεις επαρκούν για να δικαιολογήσουν την επιφυλακή των δυνάμεων αυτών. Μόνο οι στρατιωτικοί προγραμματιστές, καθώς είναι υποχρεωμένοι από το επάγγελμά τους να πιστεύουν στις χειρότερες πιθανότητες, απέδιδαν τότε σημαντική πιθανότητα σε μία ξαφνική σοβιετική προέλαση στη γερμανική πεδιάδα, μία αιφνιδιαστική επίθεση από τον Ερυθρό Στρατό στη μεσογειακή πτέρυγα του ΝΑΤΟ ή ακόμα μία απροειδοποίητη κάθοδο

της Κίνας στην Μπούρμα ή στην Ταϊλάνδη. Ήταν επίσης σαφές, πιο ρόλο μπορούσαν να παίξουν οι αμερικανικές μη πυρηνικές δυνάμεις, στα είδη των μικρών πολέμων που φαίνονταν πιθανοί.

Αυτές οι πιέσεις βρήκαν την αναπόφευκτη έκφρασή τους στη γραφειοκρατία. Μία μεγάλη ομάδα στελεχών του Στέιτ Ντιπάρτμεντ του υπηρεσιακού ελέγχου εξοπλισμών και αφοπλισμού και ακόμα και της CIA, πίστευε επίμονα ότι: στρατηγικές πρωτοβουλίες ή επιβεβαιώσεις της απόφασης των ΗΠΑ να παραμείνουν στρατηγικά ισχυρές, θα απογοήτευαν και θα ανησυχούσαν τους Συμμάχους, εξ αιτίας του φόβου τους για ένα επιταχυνόμενο ανταγωνισμό εξοπλισμών και θα οδηγούσαν σε μία επιδείνωση των σχέσεων Ανατολής-Δύσης, γιατί θα σκλήρυναν τη στάση των Σοβιετικών. Επίσης φαινόταν πως αποτελούσε πεποίθηση πολλών ότι οι στρατηγικές αποφάσεις των Σοβιετικών εξαρτιόνταν κατά μεγάλο μέρος από τις αμερικανικές αποφάσεις και ότι οποιαδήποτε επιχείρηση των ΗΠΑ θα προκαλέσει μία αντίστοιχη σοβιετική αντίδραση.

Το θέμα είχε γίνει αντικείμενο διαμάχης από το 1967 και θα συνεχιζόταν μέχρι και την αρχή της δεκαετίας του '70. Τελικά η συνθήκη ΣΑΛΤ περιόρισε το 1972 τους ABM σε δύο βάσεις και για κάθε χώρα: μία για ένα πεδίο διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων (ICBM) και μία για την άμυνα των Ανώτατων Διοικητικών Αρχών.

Το 1974, οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση τροποποίησαν τη συνθήκη και περιόρισαν κάθε πλευρά σε μία βάση (είτε για ένα πεδίο ICBM είτε για την Ανώτατη Διοικητική Αρχή). Η επιμονή του Κογκρέσου και η αποθάρρυνση της γραφειοκρατίας είχε σαν αποτέλεσμα το 1975, μία μονομερή απόφαση των ΗΠΑ για κατάργηση και της μιάς βάσης για την οποία είχαν το δικαίωμα από τη Συνθήκη. Όμως τότε πια το πρόγραμμα των αντιβαλλιστικών πυραύλων είχε εξυπηρετήσει τον ελάχιστο

στόχο τους, να καταστήσει δυνατή τη συμφωνία ΣΑΛΤ του 1973, που σταμάτησε την αριθμητική ανάπτυξη των σοβιετικών επιθετικών στρατηγικών δυνάμεων.

Ένα παρόμοιο πρόβλημα υπήρχε, σχετικά με τα τακτικά πυρηνικά όπλα. Θα έλεγε κανείς, πως αφού οι στρατηγικές δυνάμεις των ΗΠΑ έτειναν στη δεκαετία του '70 να εξισωθούν με τη Σοβιετική Ένωση και αφού ταυτόχρονα υστερούσαν στη συμβατική στρατιωτική δύναμη, θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις τακτικές πυρηνικές δυνάμεις. Αυτή ήταν πράγματι, η διακηρυγμένη στρατηγική της *«ελαστικής ανταπόκρισης»* του ΝΑΤΟ. Όμως στην αμερικανική διοίκηση δεν υπήρχε μεγάλος ενθουσιασμός γι' αυτή την άποψη. Οι πολίτες αξιωματούχοι του Στέιτ Ντιπάρτμεντ και του Πενταγώνου, ιδιαίτερα οι ειδικοί αναλυτές συστημάτων, ήθελαν να δημιουργήσουν μία σαφή *«διακοπή πυρός»* ανάμεσα στα συμβατικά και πυρηνικά όπλα και να καθυστερήσουν περισσότερο την απόφαση για τη χρησιμοποίηση οποιωνδήποτε πυρηνικών όπλων. Γι' αυτό ήταν απρόθυμοι να βασιστούν σε τακτικά πυρηνικά όπλα που πίστευαν ότι θα είχαν την τάση να σβήσουν όλες τις διαφορές ανάμεσα στην πυρηνική και συμβατική στρατηγική. Ένα απόσπασμα από μία μελέτη για τις στρατιωτικές δυνατότητες επιλογής του ΝΑΤΟ, αντικατόπτριζε αυτήν τη νοοτροπία. Αυτή η συγκεκριμένη μελέτη δεν μπόρεσε να βρει καμμία χρησιμότητα των πυρηνικών όπλων στο ΝΑΤΟ, παρόλο που το απόθεμα εκεί αριθμούσε χιλιάδες. Ο πρωταρχικός ρόλος των πυρηνικών δυνάμεων των ΗΠΑ στην Ευρώπη, ισχυριζόταν η μελέτη, ήταν να αυξήσουν οι ΗΠΑ τους υπολογισμούς των Σοβιετικών, για το πιθανό κόστος μιάς επίθεσης και να τους κάνουν να νοιώσουν μεγάλη αβεβαιότητα. Οι πυρηνικές δυνάμεις δεν έχουν οπωσδήποτε μεγάλη επιρροή, ως προς την πιθανότητα ή τη μορφή μιάς επίθεσης, συμπέραινε η μελέτη.

Η αποποίηση και των στρατηγικών και των πυρηνικών δυ-

νάμεων θεωρήθηκε τότε μία συμβουλή ήττας, γιατί καμμία χώρα του ΝΑΤΟ δεν ήταν πρόθυμη να επιχειρήσει τη μαζική ανάπτυξη των συμβατικών δυνάμεων που θα ήταν η μόνη εναλλακτική λύση. Για να περιπλακούν ακόμα περισσότερο τα πράγματα, ενώ οι Αμερικανοί πολιτικοί αναλυτές αποδοκίμαζαν τη χρήση πυρηνικών όπλων επειδή πίστευαν πως ήταν αναποτελεσματική και συνεπαγόταν σοβαρούς κινδύνους κλιμάκωσης, οι Σύμμαχοι πίεζαν τις ΗΠΑ προς μία κατεύθυνση, αντίθετη προς την επικρατούσα θεωρία στην Ουάσινγκτον. Ζητούσαν μία εξασφαλισμένη έγκαιρη προσφυγή στα τακτικά πυρηνικά όπλα, αλλά και την ασφάλεια των εδαφών τους από τη χρήση τους. Αναπόφευκτα οι συζητήσεις που είχαν αρχίσει από το 1968 στην Ομάδα Πυρηνικού Προγραμματισμού του ΝΑΤΟ, άρχισαν να δημιουργούν σοβαρές διαφορές απόψεων.

Το πιο μακροπρόθεσμο πρόβλημα της διάστασης μεταξύ αμερικανικών και ευρωπαϊκών απόψεων σχετικά με τη στρατηγική, παραμένει. Ενώ το πυρηνικό ζήτημα δεν έχει λυθεί και ίσως δεν μπορεί να λυθεί, μία σημαντική προσαρμογή της στρατηγικής θεωρίας των ΗΠΑ πραγματοποιήθηκε το 1969. Προοριζόταν να έχει βαθιές συνέπειες για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Κάτι που άρχισε σαν μία εντελώς εσωτερική συζήτηση της στρατιωτικής στρατηγικής, μετατράπηκε σε μία από τις πιο σημαντικές χειρονομίες στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, σε ένδειξη καλής θέλησης για βελτίωση των σχέσεων μεταξύ τους.

Κυρίαρχη θεωρία το 1969 για τις συμβατικές δυνάμεις, ήταν η στρατηγική των *«δυόμισι πολέμων»*. Σύμφωνα με τη στρατηγική αυτή, οι ΗΠΑ χρειάζονταν επαρκείς δυνάμεις ώστε: 1ον- Να προτάξουν μία αρχική άμυνα (ενενήντα ημερών) της Δυτικής Ευρώπης, εναντίον μιάς σοβιετικής επίθεσης. 2ον- Να προτάξουν μία συγκροτημένη άμυνα, έναντι μιάς γενικής επίθεσης της Κίνας, είτε στη Νοτιανατολική Ασία, είτε στην

Κορέα. 3ον- Να μπορούν ταυτόχρονα να αντιμετωπίσουν ένα απρόοπτο, κάπου αλλού, π.χ. στη Μέση Ανατολή.

Ο στρατηγικός προγραμματισμός των ΗΠΑ θεωρούσε δεδομένο κάτι που διαψευδόταν από τα πολιτικά γεγονότα: ότι οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν ένα κομμουνιστικό μονόλιθο, ότι ένας γενικός πόλεμος θα συνεπαγόταν σίγουρα μία ταυτόχρονη επίθεση εναντίον των ζωτικών συμφερόντων τους, από τη Σοβιετική Ένωση και την κομμουνιστική Κίνα. Ασφαλώς, ούτε πλησίασαν οι ΗΠΑ ποτέ στο να συγκεντρώσουν τις συμβατικές δυνάμεις που προέβλεπε η στρατηγική αυτή. Με στρατιωτικούς όρους, η στρατηγική των *«δυόμισι πολέμων»* ήταν μία άσκηση επί χάρτου όπου ορισμένες μεραρχίες προορίζονταν για την Ευρώπη και άλλες για την Ασία.

Το σημαντικότερο αποτέλεσμά της ήταν ωστόσο ψυχολογικό. Συνέδεε στη σκέψη της αμερικανικής διοίκησης, τόσο αξεδιάλυτα τις σοβιετικές με τις κινεζικές απειλές, ώστε οποιαδήποτε ανάλυση μιάς πιθανής χρήσης πυρηνικών όπλων κατέληγε να προϋποθέτει, πως η Σοβιετική Ένωση και η Κίνα ήταν μία και μόνη περιοχή-στόχος. Πολιτικά η αμερικανική διοίκηση, εμποδιζόταν να καταλάβει την πραγματοποιούμενη ρήξη μεταξύ των κομμουνιστικών γιγάντων και την ευκαιρία που αποτελούσε για τις ΗΠΑ.

Συζητήθηκε τότε και ζητήθηκε από μία ομάδα, η επανεξέταση των προϋποθέσεων της θεωρίας των *«δυόμισι πολέμων»*. Η διυπηρεσιακή ομάδα ανταποκρίθηκε με πέντε δυνατότητες που τελικά μειώθηκαν σε τρεις στρατηγικές για το ΝΑΤΟ., συνδέθηκαν με διάφορους συνδυασμούς, με στρατηγικές για την Ασία. Οι τρεις δυνατότητες ήταν οι εξής:

–Η στρατηγική 1 θα διατηρούσε συμβατικές δυνάμεις για μία αρχική άμυνα (ενενήντα ημερών) της Δυτικής Ευρώπης, εναντίον μιάς σημαντικής σοβιετικής επίθεσης και για ταυτόχρονη βοήθεια (με υποστήριξη σε ανεφοδιασμούς και περιορι-

σμένες αμερικανικές μαχητικές δυνάμεις) προς έναν Ασιάτη Σύμμαχο, εναντίον απειλών μιάς γενικής κινεζικής εισβολής.

–Η στρατηγική 2 θα διατηρούσε δυνάμεις ικανές για την αρχική άμυνα του ΝΑΤΟ, είτε για μία άμυνα εναντίον μιάς γενικής επίθεσης της Κίνας εναντίον της Κορέας ή της Νοτιοανατολικής Ασίας. Δηλαδή οι ΗΠΑ δεν θα διατηρούσαν τόσες δυνάμεις ώστε να πολεμήσουν σε μεγάλη κλίμακα στην Ευρώπη και στην Ασία ταυτόχρονα.

–Η στρατηγική 3 (που ουσιαστικά ήταν στρατηγική των Η-ΠΑ πριν από τον πόλεμο του Βιετνάμ) θα διατηρούσε αμερικανικές δυνάμεις για μία αρχική άμυνα του ΝΑ ΤΟ και για μία άμυνα της Κορέας ή της Νοτιοανατολικής Ασίας, απέναντι σε μία γενικής κλίμακας κινεζική επίθεση. Οι δυνάμεις αυτές θα ήταν ικανές να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα, τις απειλές εκ μέρους του Συμφώνου της Βαρσοβίας και της Κίνας.

Κοινή Άμυνα: Η Αμερικανική αντίληψη

Τρία ζητήματα κυριαρχούσαν στις συζητήσεις για την άμυνα του ΝΑΤΟ το 1975. Πρώτον, αν ίσχυε η στρατηγική θεωρία της *«ελαστικής ανταπόκρισης»* που είχε υιοθετηθεί επίσημα από το ΝΑΤΟ το 1967, μετά από αμερικανικές πιέσεις. Δεύτερον, η κατανομή του *«φορτίου»* της κοινής άμυνας μεταξύ της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Τρίτον, το επίπεδο των αμερικανικών Δυνάμεων που θα στάθμευαν στην Ευρώπη.

Η επίσημη στρατηγική της *«ελαστικής ανταπόκρισης»* είχε επιβληθεί στο ΝΑΤΟ από τον υπουργό Άμυνας Ρόμπερτ Μακναμάρα, αφού η Γαλλία είχε αποχωρήσει από την Ενιαία Διοίκηση του ΝΑΤΟ. Τη δεκαετία του '50, η Συμμαχία βασιζόταν στην απειλή μαζικών αντιποίνων, οποιαδήποτε επίθεση εναντίον της Ευρώπης θα αντιμετωπιζόταν με ένα γενικό αμερικανικό πυρηνικό χτύπημα. Με την αύξηση του σοβιετικού

πυρηνικού αποθέματος, οι ΗΠΑ αναπόφευκτα, αναζήτησαν άλλες δυνατότητες και ένα ευρύτερο φάσμα επιλογών. Με το δόγμα της *«ελαστικής ανταπόκρισης»* θα προσέφευγαν και πάλι σε έναν γενικό πόλεμο, αν θα ήταν απαραίτητο, αλλά θα έφταναν σε αυτό το σημείο με μία βαθμιαία κλιμάκωση, αρχίζοντας με τα συμβατικά όπλα και προχωρώντας με πυρηνικά σε ξεχωριστά στάδια, ανάλογα με την κλίμακα της απειλής.

Η στρατηγική αυτή είχε γίνει δεκτή από τους Ευρωπαίους Συμμάχους των ΗΠΑ με μεγάλη ανησυχία και μόνο μετά από μία συζήτηση που διήρκεσε πέντε χρόνια. Την έβλεπαν σωστά σαν σύμπτωμα του αυξανόμενου δισταγμού των ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν τις πυρηνικές τους δυνάμεις. Οι Ευρωπαίοι φοβόντουσαν, ότι μία έκδηλη αναποφασιστικότητα των ΗΠΑ να καταφύγουν σε πυρηνικό πόλεμο, θα μπορούσε να έχει σαν συνέπεια να προσπαθήσουν οι Σοβιετικοί να εκμεταλλευτούν την ανισότητα στις συμβατικές δυνάμεις. Ανησύχησαν ότι μία στρατηγική που μείωνε τον κίνδυνο πυρηνικού πολέμου, θα μπορούσε να κάνει τη συμβατική επιθετικότητα περισσότερο πιθανή.

Οι απόψεις Μακναμάρα εξακολουθούσαν να επικρατούν στην κυβέρνηση Νίξον! Στις 17 Ιουνίου 1969 υπόμνημα προς τον Γεν. Γραμματέα του ΝΑΤΟ προειδοποιούσε:

> *«Φαίνεται ότι υπάρχει μία γερά ριζωμένη άποψη στην κυβέρνηση των ΗΠΑ, ότι υπάρχει πολύ μικρή σχέση ανάμεσα στη στρατηγική τους (και επίσης, στην τακτική τους πυρηνική θέση) και στην αποτροπή ή την αντιμετώπιση ενός συμβατικού πολέμου. Αυτή η άποψη φαίνεται ότι βασίζεται σε δύο προϋποθέσεις: 1. - Οι στρατηγικές δυνάμεις των ΗΠΑ μπορούν να συμβάλλουν στην αποτροπή ενός συμβατικού πολέμου, μόνο αν έχουν μία αξιόπιστη ικανότητα να καταφέ-*

ρουν το πρώτο χτύπημα, πράγμα που δεν είναι δυνατόν να το εξασφαλίσουν και 2.- Ότι ένας τακτικός πυρηνικός πόλεμος στην Ευρώπη θα κατέληγε πιθανότατα σε μία ήττα της Αμερικής και έτσι δεν θα έχουν κανένα κίνητρο να βασιστούν στα πυρηνικά όπλα, σαν αναπλήρωση των αδυναμιών τους στη συμβατική τους θέση».

Όμως αν αυτές οι εκτιμήσεις ήταν σωστές, οι ΗΠΑ και η Ευρώπη (NATO) αντιμετώπιζαν ένα σχεδόν ανεπίλυτο δίλημμα. Αν το να καταφύγουν οι ΗΠΑ στις στρατηγικές τους δυνάμεις είχε γίνει πολύ επικίνδυνο και αν ένας τακτικός πυρηνικός πόλεμος ήταν πιθανότερο να τελειώσει με την ήττα τους, είχαν πράγματι εγκαταλείψει τη σοβαρή άμυνα της Ευρώπης. Ασφαλώς μπορούσε κανείς να προβάλλει το επιχείρημα, και πολλοί το προέβαλαν, ότι Έθνη που οι πληθυσμοί τους και το ακαθάριστο εθνικό προϊόν τους ήταν συνολικά τουλάχι-

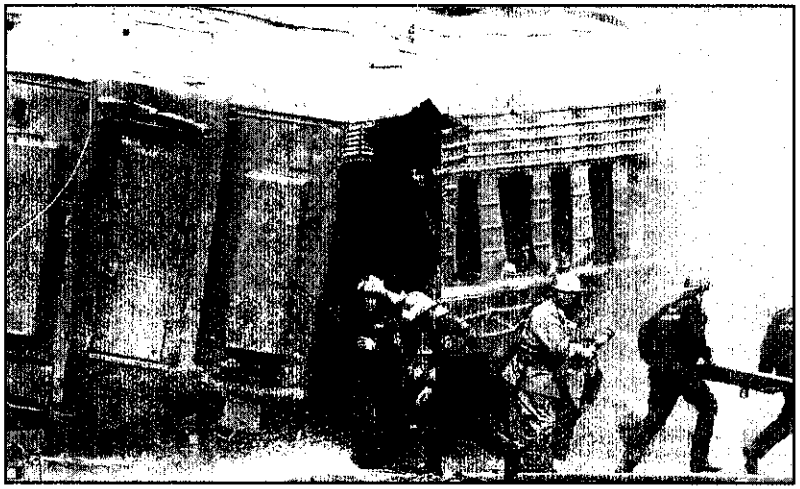

NATO –ρωσικές ασκήσεις– κάτι που πριν μερικά χρόνια φαινόταν σενάριο επιστημονικής φαντασίας.

στον τριπλάσιο από της Σοβιετικής Ένωσης, θα έπρεπε να είναι ικανά να οργανώσουν μία συμβατική άμυνα εναντίον του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Η δυσκολία ήταν, ότι κανένα μέλος συμπεριλαμβανομένης και της Αμερικής, δεν ήταν πρόθυμο να κάνει αυτή την προσπάθεια. (Το πρόσθετο κόστος μιάς συμβατικής άμυνας της Ευρώπης θα έφτανε τα 12 δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο, μόνο για τις ΗΠΑ). Και δεν υπήρχε καμμία προοπτική ότι οι Ευρωπαίοι θα αύξαιναν, ούτε καν κατά προσέγγιση, τις δικές τους προσπάθειες μέχρι το σημείο που ήταν απαραίτητο, για μία ισχυρή συμβατική άμυνα. Βρίσκονταν υπό εσωτερική πίεση να σημειώσουν πρόοδο προς την ύφεση. Μία μαζική αύξηση των αμυντικών δαπανών ήταν πολιτικά αδιανόητη. Και ήταν πεπεισμένοι, ότι οποιαδήποτε αύξηση των συμβατικών τους δυνάμεων, δεν μπορούσε παρά να ενθαρρύνει μία παραπέρα μείωση των Αμερικανικών Δυνάμεων στην Ευρώπη. Το αποτέλεσμα κατά την αντίληψη των Ευρωπαίων, θα ήταν μία μειωμένη πυρηνική προστασία, χωρίς καμμία ανάπτυξη των συμβατικών αμυντικών ικανοτήτων.

Η κυρίαρχη άποψη στην Ευρώπη ήταν ότι, μία μειονεκτικότητα ως προς τη συμβατική ισχύ, τοπικά ήταν ανεκτή ακόμα και επιθυμητή, καθώς η άμυνα της Ευρώπης βασιζόταν τελικά στον αμερικανικό στρατηγικό πυρηνικό παράγοντα αναχαίτισης. Η αμερικανική κυβέρνηση επιχείρησε το 1970, να επανεξετάσει τη στρατηγική του NATO. Ουσιαστικά έβλεπαν τέσσερις εναλλακτικές λύσεις.

–Μία συμβολικά αμερικανική δύναμη στην Ευρώπη, που θα λειτουργούσε σαν γραμμή πρόσκρουσης.

–Μία συμβατική αμυντική δύναμη ικανή, για βραχυπρόθεσμη –ενενήντα ημερών– μη πυρηνική άμυνα της Ευρώπης. (Αυτό ήταν η τρέχουσα στρατηγική του NATO).

–Μία ισχυρή άμυνα με συμβατικές δυνάμεις, ικανή να υπε-

ρασπίσει την Ευρώπη για απεριόριστο διάστημα χωρίς προσφυγή στα πυρηνικά όπλα, εναντίον των μόνιμων δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

–Μία πλήρης συμβατική άμυνα, που θα επέτρεπε στις ΗΠΑ να αντιμετωπίσουν μία επίθεση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, με πλήρη επιστράτευση.

Αναλύοντας τις τέσσερις αυτές στρατηγικές η κυβέρνηση των ΗΠΑ, έγιναν φανερές οι αδυναμίες της. Η ιδέα της γραμμής πρόσκρουσης απορρίφθηκε. Ήταν αντίθετη προς την αναγκαιότητα να κερδηθεί χρόνος για μία σωστή απόφαση, πάνω σε ένα τόσο μοιραίο ζήτημα όπως ήταν η πρόκληση πυρηνικού πολέμου και οι ουσιαστικές υποχωρήσεις στρατευμάτων που θα αποθάρρυναν τους Ευρωπαίους Συμμάχους των ΗΠΑ.

Μία ισχυρή συμβατική άμυνα της Ευρώπης επίσης απορρίφθηκε επειδή οι σύμμαχοι στο ΝΑΤΟ θα απέρριπταν αυτή τη στρατηγική των ΗΠΑ επειδή συνεπαγόταν παρατεταμένη τοπική σύγκρουση στην Ευρώπη και επομένως θα διέβρωνε την αξιοπιστία της πρόθεσης των ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν πυρηνικές δυνάμεις, για την άμυνα της Ευρώπης. Αυτό ίσχυε ακόμα περισσότερο για την τέταρτη δυνατότητα, την πλήρη άμυνα.

Οι συμμαχικές ευαισθησίες και οι περιορισμοί του προϋπολογισμού, ανάγκασαν τότε τις ΗΠΑ να επιλέξουν πάλι την υπάρχουσα στρατηγική, τη συμβατική άμυνα των ενενήντα ημερών. Όμως, οποιαδήποτε διεξοδικότερη εξέταση, απεκάλυπτε την ουσιαστική κενότητά της.

Οι μελέτες έδειχναν, ότι ακόμα και οι ΗΠΑ με μία διακηρυγμένη πολιτική αντίστασης ενενήντα ημερών, δεν είχαν αρκετά αποθέματα σε όλες τις σημαντικές κατηγορίες εφοδίων. Και η ικανότητά τους να αντισταθούν θα καθοριζόταν από τα μικρότερα κρίσιμα αποθέματα και όχι από κάποιο ρητορικό μέσο όρο. Επί πλέον, κανείς δεν μπορούσε να υπολογίσει τα πεδία των εφοδίων του ΝΑΤΟ συνολικά επειδή κάθε Σύμμαχος υπολόγιζε διαφορετικά τους ρυθμούς κατανάλωσης. Οποιαδήποτε κριτήρια και αν εφαρμόζονταν, ήταν σαφές πως το ΝΑΤΟ ήταν μακριά από το να μπορεί να εκπληρώσει τους διακηρυγμένους στόχους του. Η κατάσταση ήταν απελπιστική.

Οι ΗΠΑ προσπάθησαν να πείσουν τους Συμμάχους του ΝΑΤΟ, να αυξήσουν κατά 4% τη συμβολή τους ετησίως περίπου, στο διάστημα 1971-1975. Οι Σύμμαχοι ωστόσο δεν συμφωνούσαν για ένα συγκεκριμένο ποσό. Δεν προχωρούσαν περισσότερο από το να δεσμευθούν για μία *«μέτρια»* αύξηση, χωρίς να καθορίζουν το ποσοστό. Καθώς απουσίαζε μία ρεαλιστική στρατηγική που να στηρίζεται στην ικανότητα των ΗΠΑ να την εκτελέσουν, δεν υπήρχε καμμία πρακτική λύση για το πρόβλημα. Παραμένει ανεπίλυτο μέχρι σήμερα.

Με την πρώτη ματιά, αλλά και με τη δεύτερη, θα έλεγε κανείς, ότι στις νέες στρατηγικές συνθήκες δεν μπορούσε να αμφισβητείται η σημασία μιάς συνεχιζόμενης αμερικανικής παρουσίας στην Ευρώπη. (Αυτό αποδείχθηκε όνειρο φυσικά). Όσο πλησίαζε η πυρηνική ισοδυναμία, η σημασία των δυνάμεων, αμερικανικών και ευρωπαϊκών, που κατά τόπους ήταν σταθμευμένες, μεγάλωνε.

Όμως όλες οι πιέσεις ωθούσαν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Η παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη, αποτελούσε στόχο επιθέσεων από τις μετασεισμικές δονήσεις του Βιετνάμ. Γεγονός ήταν πάντως, ότι είκοσι πέντε χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι Ευρωπαίοι που είχαν ιστορία στρατιωτικής αυτονομίας, εξακολουθούσαν να μην συγκεντρώνουν δυνάμεις επαρκείς για την άμυνά τους.

Είχε δημιουργηθεί ένας φαύλος κύκλος: όσο μεγαλύτερες ήταν οι πιέσεις για αποχωρήσεις στρατευμάτων στις ΗΠΑ, τόσο μεγαλύτερη γινόταν η απροθυμία των Συμμάχων να αυξήσουν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις για να μην χρειαστεί να δικαι-

ολογήσουν τις αμερικανικές αποχωρήσεις. Στην πραγματικότητα οι ΗΠΑ είχαν αρχίσει μία διαδικασία συγκαλυμμένων αποχωρήσεων, στη διάρκεια της διοίκησης Τζόνσον.

Το 1967 και 1968, ένα τμήμα της στρατιωτικής Μεραρχίας και ορισμένες στρατιωτικές μονάδες, επέστρεψαν στην Αμερική. Συνολικά επέστρεψαν 60.000 στρατιώτες. Όμως, αν και αυτοί οι αποχωρούντες άφησαν στην Ευρώπη τον εξοπλισμό τους για να μπορούν να κάνουν ασκήσεις ετοιμότητας με αερογέφυρα κ.λπ., οι Ευρωπαίοι όλο και πιο πολύ αμφισβητούσαν, όχι την ικανότητα, την προθυμία των ΗΠΑ να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους για την ευρωπαϊκή άμυνα. Αμφισβητούσαν δηλαδή την πολιτική τους βούληση. Το μονομερές πρόγραμμα της διοίκησης Τζόνσον, με το ακρωνύμιο REDCOSTE (REDUCTION OF COSTS IN EUROPE –Μείωση Δαπανών για την Ευρώπη), είχε δικαιολογηθεί με τον ισχυρισμό ότι έκοβε τις δαπάνες ως προς το διοικητικό προσωπικό και ότι η μαχητική αποτελεσματικότητα δεν θα μειωνόταν.

Το πρόβλημα της διοίκησης Νίξον ήταν πώς να αντιμετωπίσει τις προγραμματισμένες από καιρό μειώσεις, που γίνονταν ακριβώς σε μία εποχή που οι ΗΠΑ πίεζαν τους Συμμάχους τους να κάνουν περισσότερα. Τότε ακριβώς, γίναμε μάρτυρες ενός εκπληκτικού ελιγμού του Μέλβιν Λερντ. Ο Λερντ αποφάσισε μονομερώς να κάνει δικές του περικοπές στο εσωτερικό του ΝΑΤΟ, μόλις τρεις μήνες, αφού είχε ζητήσει από τους Συμμάχους να αυξήσουν τις δαπάνες κατά 4% το χρόνο. Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1969, ο Λερντ πρότεινε μειώσεις των ναυτικών δυνάμεων των αποσπασμένων στο ΝΑΤΟ κατά ένα επιθετικό αεροπλανοφόρο, έξι ανθυποβρυχιακά αεροπλανοφόρα και σαράντα οκτώ αντιτορπιλικά. Συνέστησε επίσης τη μείωση της ετοιμότητας των μονάδων Στρατηγικών Εφεδρειών του στρατού που ήταν αποσπασμένες στο ΝΑΤΟ και το πιο σημαντικό από πολιτικής σκοπιάς, των μονάδων της 24ης Μεραρχίας Πεζικού που υποτίθεται θα επέστρεφε στο ΝΑΤΟ σε περίοδο κρίσης.

Όμως για να πετύχει αυτή η στρατηγική έπρεπε να εφαρμοστεί με νεύρο, πράγμα το οποίο δεν έλειπε ποτέ από το Λερντ. Και όσο περισσότερο πιστευτός γινόταν ο ελιγμός του Λερντ, πράγμα ουσιαστικό για την επιτυχία του, τόσο περισσότερο δημιουργούσε πανωλεθρία (ανησυχία) για τη θέση της Αμερικής μέσα στο ΝΑΤΟ.

Μετά από πολλές μυστικές και ανεπίσημες διαβουλεύσεις, η διοίκηση Νίξον κοινοποίησε μία κατεπείγουσα ντιρεκτίβα στα αρμόδια υπουργεία αλλά και στο ΝΑΤΟ, *«να μη γίνονταν συζητήσεις δημόσια για μειώσεις στη Συμμαχία...»*. Όμως παρά τις πιέσεις, ο Λερντ προχώρησε στην εφαρμογή του σχεδίου του. Για να ελέγχει ο Λευκός Οίκος τις αποφάσεις του Λερντ, συστήθηκε μία Επιτροπή Αναθεώρησης Αμυντικών Προγραμμάτων (DEFENCE PROGRAM REVIEW COMMITTEE, DPRC) στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας. Η επιτροπή αυτή κατόρθωσε να πείσει τον πρόεδρο των ΗΠΑ να βάλει ένα τέλος σ' αυτή την προσέγγιση, γιατί αλλιώς οι ΗΠΑ θα έδιναν την εντύπωση μιάς διαρκούς διαδικασίας αποχώρησης. Έτσι κατορθώθηκε, στο εξής, να αποτρέπονται μονομερείς περικοπές στις αμερικανικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ.

Οι Σύμμαχοι των ΗΠΑ, καθώς δεν ήταν συνηθισμένοι σε τέτοιου είδους λεπτότητες από την αμερικανική πολιτική, δεν κατάλαβαν αμέσως πως όλα αυτά τους ωφελούσαν. Ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ Μάνλιο Μπρόζιο, επισκέφθηκε την Ουάσινγκτον στις 14 Νοεμβρίου 1969 και μίλησε απαισιόδοξα για τις προοπτικές να αυξηθούν οι ευρωπαϊκές δυνάμεις, όσο η Αμερική θα μείωνε τα στρατεύματά της. Ανέφερε επίσης, ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον στη Συμμαχία για διαπραγματεύσεις με τη Σοβιετική Ένωση, για αμοιβαίες μειώσεις στρατευμάτων. Καθώς οι ΗΠΑ θα απέσυραν δυνάμεις, έτσι κι

αλλιώς αυτό ήταν το επιχείρημα του Μπρόζιο, το ΝΑΤΟ θα μπορούσε τουλάχιστον να παζαρέψει τις προγραμματισμένες αποχωρήσεις των Αμερικανών με ορισμένα σοβιετικά ανταλλάγματα.

Ο Λερντ είχε πετύχει το βασικό στόχο του. Είχε τρομάξει τόσο τους υποστηρικτές διαφόρων Συμμάχων των ΗΠΑ, ώστε ο προϋπολογισμός τους περικόπηκε στο μίνιμουμ. Μακροπρόθεσμα αυτό ήταν μεγάλο ωφέλημα για το ΝΑΤΟ και την αμυντική θέση των ΗΠΑ.

Η αμυντική αναθεώρηση του ΝΑΤΟ ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 1970 και υποβλήθηκε στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο. Πρότεινε μία συλλογική συμβολή 420 εκατομμυρίων δολαρίων μέσα σε πέντε χρόνια για την υποδομή του ΝΑΤΟ (υπόστεγα αεροπλάνων, στρατώνες, άλλες μόνιμες εγκαταστάσεις), 450-500 εκατομμύρια δολάρια για τη βελτίωση των εθνικών δυνάμεων την ίδια περίοδο και ορισμένα άλλα οικονομικά μέτρα που θα έφταναν περίπου στα 79 εκατομμύρια δολάρια. Το σύνολο ήταν περίπου 1 δις δολάρια ή 200 εκατομμύρια δολάρια ετησίως, για πέντε χρόνια μελέτης προς το Γεν. Γραμματέα ανέφερε:

> *«Δεν κατορθώθηκε να αναπτυχθεί μία προσέγγιση στη MBFR (αμοιβαίες και ισόρροπες μειώσεις δυνάμεων), που ή να διατηρεί ή να βελτιώνει τη στρατιωτική θέση του ΝΑΤΟ, παρ' όλο που μικρές αμοιβαίες μειώσεις δεν θα πρέπει να παρουσιάζουν σημαντικά μειονεκτήματα. Δεν κατορθώθηκε να βρούμε διαπραγματεύσιμους "διμερείς περιορισμούς" που θα εμπόδιζαν την κινητοποίηση και την ενίσχυση του Συμφώνου, χωρίς ταυτόχρονα να βλάπτουν και το ΝΑΤΟ. Απλώς ξύσαμε λίγο την επιφάνεια, με το να σκεφτόμαστε για προβλήματα επαλήθευσης».*

Σε αυτές τις περιστάσεις, μία σύσκεψη του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ, στις 19 Νοεμβρίου 1970 για την ανασκόπηση της στρατηγικής του ΝΑΤΟ, δεν μπορούσε να έχει κανένα άλλο αποτέλεσμα εκτός από την απλή διατύπωση του διλήμματος των ΗΠΑ!...

Στις 25 Νοεμβρίου 1970, ενημερωτικό σημείωμά προς τον γενικό γραμματέα του ΝΑΤΟ, συνόψιζε το στρατηγικό πρόβλημα:

> *«...Οι Αμερικανοί και οι Σύμμαχοί τους πρέπει να διατηρήσουν αρκετά ισχυρές συμβατικές δυνάμεις ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική επίθεση ή την απειλή, που συνεπάγονται οι ισχυρές δυνάμεις των Σοβιετικών. Αν οι ΗΠΑ και οι Σύμμαχοί τους, δεν επεξεργαστούν από κοινού τη στρατηγική και τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ, ώστε να μπορούν να παρέχουν αυτή την ικανότητα, σύντομα θα ζήσουμε τη βαθμιαία "ουδετεροποίηση" της Δυτικής Ευρώπης. Για να αποφευχθεί η κατάσταση αυτή, πρέπει να δράσουμε δυναμικά, για να διατηρήσουμε τη συμβατική ικανότητα του ΝΑΤΟ, επεξεργαζόμενοι ταυτόχρονα μία στρατηγική για τη χρήση της που να είναι επιτεύξιμη σε αυτή τη θεμελιακά νέα στρατηγική κατάσταση».*

Η προσπάθεια αυτή ματαιώθηκε μέχρι το 1974, εξ αιτίας των επιθέσεων εναντίον των αμυντικών δαπανών των ΗΠΑ, που ήταν αποτέλεσμα του πολέμου του Βιετνάμ.

Όπως είχαν τα πράγματα, αυτά τα μέτρα ήταν ελάχιστα, αρκετά ίσως για να αποτρέψουν την άμεση καταστροφή, ανεπαρκή όμως για μία μακροπρόθεσμη λύση του ζητήματος.

Μία συμμαχία, που το μόνο της μέσο για να διατηρήσει τη δύναμή της, ήταν να προσφερθεί να διαπραγματευτεί μειώ-

σεις δυνάμεων (με έναν εχθρό, που γνώριζε τις τεράστιες πιέσεις προς την κατεύθυνση των μονομερών μειώσεων) δεν βρισκόταν στην πιο δημιουργική φάση της, ιδιαίτερα καθώς η βασική διάρθρωση των δυνάμεών της ήταν ανεπαρκής. Μία ουσιαστική επανεξέταση έπρεπε να αναβληθεί, μέχρι την αποκατάσταση της εθνικής ενότητας των ΗΠΑ, με τον τερματισμό του πολέμου στο Βιετνάμ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ

Αναγκαστική συνεργασία

Κάθε νέα αμερικανική κυβέρνηση, –από το 1960 και μετά– όταν αναλάμβανε τα καθήκοντά της, ήταν πεπεισμένη ότι η προκάτοχός της είχε παραμελήσει τις ατλαντικές σχέσεις διακηρύσσοντας ότι αυτή θα έδινε άμεση προτεραιότητα στην επανόρθωση αυτού του σφάλματος και υποσχόταν τολμηρά νέα προγράμματα.

Καμμία κυβέρνηση δεν επέφερε την θετική βελτίωση που επεδίωκε. Η ειρωνεία είναι ότι, όσο μεγαλύτερη ενεργητικότητα επιδείκνυε κάθε νέα κυβέρνηση, τόσο περισσότερο πολλαπλασιάζονταν τα προβλήματα. Αυτό δεν ήταν συμπτωματικό. Υπάρχει στις ΗΠΑ μια μόνιμη νοσταλγία για τις ατλαντικές σχέσεις που πηγάζει από το σχέδιο Μάρσαλ.

Το σχέδιο αυτό είχε τύχει ενθουσιώδους υποδοχής από τους Ευρωπαίους και κάθε αμερικανική πρόταση έβρισκε αυθόρμητη και αυθεντική αποδοχή. Η συνεργασία γινόταν χωρίς ίχνος καταναγκασμού.

Αλλά οι Αμερικανοί είχαν παραβλέψει το γεγονός ότι η στάση των Ευρωπαίων συμβάδιζε απόλυτα με την αίσθηση των εθνικών συμφερόντων. Η χορήγηση από τους Αμερικανούς, σε μία κατεστραμμένη και εξαντλημένη ήπειρο, οικονομικής και τεχνολογικής βοήθειας είχε την απαίτηση της αντα-

πόδοσης.

Όμως ποτέ δεν σκέφθηκαν ότι οποιαδήποτε γενναιοδωρία, μπορεί να κάνει την ηγεμονία υποφερτή, δεν την κάνει όμως και παραδεκτή. Η δοκιμασία για τις ΗΠΑ θα ερχόταν αργότερα, όταν η Ευρώπη θα είχε ξανακερδίσει την οικονομική της δύναμη και την πολιτική της αυτοπεποίθηση, όταν οι ευρωπαϊκές χώρες θα ήταν σε θέση να έχουν δικές τους απόψεις και πραγματικές δυνατότητες δικών τους επιλογών.

Η περίοδος της δοκιμασίας ήρθε την δεκαετία του '60, όταν είχαν δημιουργηθεί σημαντικοί θεσμοί για την Ατλαντική Συμμαχία και την ευρωπαϊκή συνένωση. Η Ευρώπη προχωρούσε προς την πολιτική ενότητα, όχι πλέον απαραίτητα στους δρόμους που είχαν χαράξει ή ευνοούσαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Όσο η Ευρώπη γινόταν πιο ισχυρή, τόσο μεγάλωναν και οι απαιτήσεις της. Άρχισαν να προκαλούνται παρεξηγήσεις και εντάσεις τόσες που οι διαβουλεύσεις κατέληγαν περισσότερο σε διατύπωση των διαφορών παρά σε συμφωνία.

Οι διαφορές έγιναν ορατές επί διοίκησης Νίξον, όταν οι Ευρωπαίοι κατηγορούσαν τους Αμερικανούς ότι *«παραμελούσαν τους συμμάχους τους»*. Κι όμως η Αμερική εκείνο τον καιρό επεδίωκε να επεκτείνει τις διαβουλεύσεις με τα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ και να διευρύνει και παγιώσει την στάθμευση των αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη. Έγινε ολοφάνερο ότι μιλούσαν διαφορετική γλώσσα...

Στα πρώτα χρόνια της Διοίκησης Νίξον η Ατλαντική Συμμαχία βρισκόταν σε αναβρασμό που μεγάλο μέρος του οφειλόταν σε ευρωπαϊκές ενέργειες όπως: στην προσπάθεια του Βρετανού πρωθυπουργού Ουίλσον να εξασφαλίσει την είσοδο της χώρας του στην Κοινή Αγορά, στην Οστπολιτίκ του καγκελαρίου Βίλυ Μπραντ και στο ενδιαφέρον του Ντε Γκωλ και του Πομπιντού να αποκαταστήσουν τις σχέσεις με την Αμερική.

Οι ΗΠΑ έβλεπαν με συμπάθεια την προσπάθεια του

Μπραντ για προσέγγιση με την Ανατολική Ευρώπη, βελτίωσαν την συνεργασία με τη Γαλλία και προώθησαν την ένταξη της Βρετανίας στην ΕΟΚ.

Τον πρόεδρο Νίξον απασχολούσε το ερώτημα αν η αμερικανική ηγεσία, στις ατλαντικές υποθέσεις εξακολουθούσε να είναι απαραίτητη στο φως των προόδων για ευρωπαϊκή συνένωση. Δηλαδή, πιο απλά, ο Νίξον ήθελε να βεβαιωθεί ότι η αμερικανική ηγεσία στο ΝΑΤΟ εξακολουθούσε να είναι κεντρικής σημασίας...

Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ και το Πεντάγωνο απαντούσαν ότι η αμερικανική βαρύτητα και η ηγεσία ήταν απαραίτητες επειδή οι Ευρωπαίοι παρ' όλη την οικονομική τους άνοδο δεν είχαν αναπτύξει ακόμη την συνοχή, την εσωτερική σταθερότητα η την βούληση να αντισταθμίσουν την δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης.

Για να διατηρηθεί η ενότητα στο ΝΑΤΟ, οι ΗΠΑ όφειλαν να κάνουν τρία πράγματα. Να μείνουν νηφάλιοι στις συναλλαγές τους με την Σοβιετική Ένωση, διότι αν προχωρούσαν ορμητικά και γρήγορα, οι Ευρωπαίοι θα φοβόντουσαν την ύπαρξη αμερικανο-σοβιετικής συμφωνίας πράγμα που θα τους οδηγούσε σε πολλαπλασιασμό των δικών τους πρωτοβουλιών, κάνοντας συμφωνίες με την Σοβιετική Ένωση. Όμως το ίδιο περίπου θα συνέβαινε και αν οι Ηνωμένες Πολιτείες εξακολουθούσαν τον Ψυχρό πόλεμο. Στην περίπτωση αυτή οι Ευρωπαίοι ηγέτες θα αντιμετώπιζαν τον πειρασμό να παρουσιαστούν στους λαούς τους σαν μεσολαβητές μεταξύ δυο φιλοπόλεμων υπερδυνάμεων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε να ασκήσουν μία πολύ προσεκτική πολιτική προς την Σοβιετική Ένωση. Αρκετά ισχυρή ώστε να διατηρηθεί το ενδιαφέρον για κοινή άμυνα μεταξύ δυτικοευρωπαϊκών χωρών και ΗΠΑ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και αρκετά ελαστική ώστε να εμποδίσουν οι ΗΠΑ τους σύμ-

μαχους τους να στραφούν προς την Μόσχα.

Δεύτερον: οι ΗΠΑ έπρεπε να είναι σχολαστικοί στις διαβουλεύσεις μαζί τους. Οι σύμμαχες χώρες έπρεπε να είναι βέβαιες ότι τα ζωτικά τους συμφέροντα θα προστατεύονταν σε διαπραγματεύσεις όπως το ΣΑΛΤ. Αν η συμπεριφορά της Αμερικής δεν ήταν άψογη δεν θα μπορούσαν να απαιτήσουν από τους δυτικο-ευρωπαίους να τηρήσουν ένα υψηλό επίπεδο διασυμμαχικής συμπεριφοράς σε ανταπόδοση.

Τρίτον: Η Αμερική έπρεπε να αποφύγει μονομερείς μειώσεις των αμερικανικών δυνάμεων στην Ευρώπη, είτε αυτές επιβάλλονταν από οικονομικούς λόγους είτε από τις απαγορεύσεις του Κογκρέσου. Οι μειώσεις αυτές των αμερικανικών δυνάμεων, για όποιο λόγο και αν γίνονταν θα υπονόμευαν σοβαρά το ΝΑΤΟ και θα ενίσχυαν τις τάσεις υποταγής στην Σοβιετική Ένωση.

Στις συνομιλίες που είχε ο Νίξον με τον Γάλλο πρόεδρο Ντε Γκωλ, ο τελευταίος προειδοποίησε τον Αμερικανό πρόεδρο ότι θα προχωρούσε στην ανάπτυξη των σχέσεων με την Γερμανία (πέρα όμως από το σημείο που ήθελαν οι ΗΠΑ) και αντιτασσόταν σε μια πρόσφατη αγγλο-γερμανική συμφωνία για την παραγωγή εμπλουτισμένου ουρανίου, που προοριζόταν για πυρηνικούς αντιδραστήρες. Φοβόταν ότι αυτό θα ήταν το αρχικό βήμα για την είσοδο της Γερμανίας στη λέσχη των χωρών που παρήγαγαν πυρηνικά.

Αλλά οι συνομιλίες με τον ντε Γκωλ είχαν μια αίσθηση τέλους... Φαινόταν ότι ο ίδιος ο Γάλλος ηγέτης δεν πίστευε ότι μπορούσε να πραγματοποιήσει και να διαμορφώσει το μέλλον του. Πράγματι, μερικές εβδομάδες αργότερα αποχώρησε και λίγο μετά πέθανε.

Σε συνάντηση που είχε με τον Γερμανό καγκελάριο σε μια προσπάθεια προσδιορισμού των γαλλογερμανικών σχέσεων ο Ντε Γκωλ είχε πει:

«Εμείς και οι Γερμανοί έχουμε περάσει πολλά μαζί περάσαμε δάση γεμάτα άγρια θηρία. Διασχίσαμε έρημους καμένες από τον ήλιο. Ανεβήκαμε σε βουνοκορφές σκεπασμένες με χιονιά αναζητώντας έναν κρυμμένο θησαυρό, συνήθως σε ανταγωνισμό, πολύ πρόσφατα σε συνεργασία. Και τώρα έχουμε μάθει ότι δεν υπάρχει θησαυρός και μόνο η φιλία μας μένει».

Η κηδεία του Ντε Γκωλ έδωσε την ευκαιρία για την συζήτηση ενός σημαντικού αμυντικού ζητήματος, που είχε τεθεί από τον τότε Βρετανό υπουργό Άμυνας Ντένις Χήλυ και την προοπτική μιας ευρωπαϊκής συνδιάσκεψης για την άμυνα.

Η αμερικανική γραφειοκρατία υποστήριζε θερμά την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αλλά ταυτόχρονα αντιτασσόταν σε μια ταυτότητα απόψεων των Ευρωπαίων στον αμυντικό τομέα, με το σκεπτικό ότι αυτό θα υπονόμευε και πιθανόν διαιρούσε την Ατλαντική Συμμαχία. Εν πάση περιπτώσει όμως η Ουάσιγκτον είχε πειστεί πως στον στρατιωτικό τομέα η Ευρώπη δεν υπήρχε ενδεχόμενο να αντεπεξέλθει καλύτερα χωρίς την αμερικανική υποστήριξη.

Ορισμένοι αξιωματούχοι πίστευαν ότι μια ευρωπαϊκή συνένωση, μπορούσε να επιτευχθεί σε μια τρίτη δύναμη συγκεντρωμένη γύρω από τη Γαλλία, έχοντας ως βασικό κίνητρο για την ενότητα της τον αντιαμερικανισμό...

Ο Αμερικανός; υπουργός Εξωτερικών πίστευε ότι οι προσπάθειες για την δημιουργία μιάς πιο συνεκτικής ευρωπαϊκής θέσης στο ΝΑΤΟ, ήταν προς το συμφέρον της Αμερικής, παρ' όλο που δεν θα έλειπαν ορισμένα προβλήματα. *«Θα είμαστε πρόθυμοι»* βεβαίωνε ο Αμερικανός υπουργός *«να πούμε στους άλλους Ευρωπαίους ότι μια ισχυρότερη και πιο ενωμένη Ευρωπαϊκή θέση, θα ενίσχυε μία πιο ισότιμη και επομένως πιο παραγωγική ατλαντική συνεργασία»*. Αρκεί βέβαια αυτή η συ-

σπείρωση να μην χρησιμοποιείτο ως μέσον για την απομόνωση της Γαλλίας.

Σχηματίστηκε τότε μια «Ευρω-Ομάδα» αλλά δεν επιτεύχθηκε μία ευρωπαϊκή συμφωνία για το αμυντικό ζήτημα. Αιτία ήταν η διαφωνία για την πολιτική διάρθρωση. Η Γαλλία ήθελε μία ενιαία αμυντική αντίληψη αλλά όχι μέσα στο ΝΑΤΟ.

Η αμερικανική γραφειοκρατία, φανερά υποστήριξε αυτό το σχέδιο, αλλά στο παρασκήνιο το σαμποτάρισε πλήρως και εμπόδισε με κάθε τρόπο την εφαρμογή του. Οι υπόλοιποι ευρωπαίοι ήταν αναποφάσιστοι. Υποστήριζαν γενικά και αφηρημένα την ενότητα, αλλά φοβόνταν ότι η διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας στο εσωτερικό του ΝΑΤΟ θα μπορούσε να δώσει στις Ηνωμένες Πολιτείες την δικαιολογία για να μειώσει τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις στην Ευρώπη.

Αυτές οι απόψεις ήρθαν και πάλι στην επιφάνεια, σε μία συνάντηση στην Ουάσιγκτον για τον εορτασμό των είκοσι χρόνων της Ατλαντικής Συμμαχίας. Ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών σύστησε στον πρόεδρο να δοθεί έμφαση στην αμερικανική *«υποχρέωση»* να διατηρηθούν οι στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Όμως για να έχουν και την υποστήριξη του Κογκρέσου έπρεπε να συμβάλουν κατ' αναλογία και οι σύμμαχοι. Δεν επίκειτο ύφεση μόνο και μόνο επειδή οι τόνοι είχαν κάπως μαλακώσει. Οι ΗΠΑ θα έπρεπε να διερευνήσουν το ενδεχόμενο για μια συμφωνία με την Σοβιετική Ένωση σε ορισμένους τομείς και όχι απλά να επιδιώκουν την δημιουργία μιας καλής ατμόσφαιρας.

Σχετικά με τις εσωτερικές ευρωπαϊκές διευθετήσεις, προτάθηκε από τον υπουργό Εξωτερικών να ενθαρρύνουν τα ευρωπαϊκά μέλη του ΝΑΤΟ να βελτιώσουν την μεταξύ τους συνεργασία. Όμως οι ΗΠΑ θα έπρεπε να φανούν ότι δεν υποστηρίζουν μία συγκεκριμένη μέθοδο για να μην δημιουργηθεί η εντύπωση ότι παίρνουν το μέρος κάποιου. Πάνω απ' όλα έπρεπε να επισημανθεί ότι η ασφάλεια της Συμμαχίας θα πρέπει να ερμηνευθεί πιο πλατιά και ότι αφορά όχι μόνο την φυσική της ασφάλειας από εξωτερικές επιθέσεις, αλλά και την ικανότητα των χωρών να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα στο εσωτερικό των κοινωνιών τους...

Ο Αμερικανός πρόεδρος δέχθηκε αυτές τις συστάσεις και τις παρουσίασε στο Βορειοατλαντικό Συμβούλιο τον Απρίλιο 1970. Θα περίμενε κανείς ότι μετά από χρόνων παράπονα εναντίον των Αμερικανών, ότι δεν τυγχάνουν της απαιτούμενης προσοχής τους, οι σύμμαχοι των Αμερικανών θα δέχονταν τις αμερικανικές προτάσεις με ενθουσιασμό όμως το πάθος της Συμμαχίας για « διαβουλεύσεις» σημαίνει στην πράξη την επιθυμία της να περιορίσει την ελευθερία δράσης των ΗΠΑ, ενώ δεν ήταν όλοι εξίσου πρόθυμοι να περιορίσουν την δική τους.

Η Επιτροπή για τα Προβλήματα της Σύγχρονης Κοινωνίας έγινε, δεκτή με την αντίρρηση ότι το ΝΑΤΟ δεν προοριζόταν για ν' αντιμετωπίσει τέτοια ζητήματα. Ένας μηχανισμός πολιτικού προγραμματισμού έπληττε την απαίτηση της Γαλλίας για «ανεξαρτησία» και έγινε μετά βίας δεκτός από την Δυτική Γερμανία που επεδίωκε μία περισσότερο εθνική πολιτική.

Έτσι το τελικό ανακοινωθέν της εορταστικής συνδιάσκεψης του Απριλίου ήταν για όλους αυτούς τους λόγους εξαιρετικά επιφυλακτικό. Ζητούσε να ληφθεί υπ' όψιν η πρόταση του Αμερικανού προέδρου για περιοδικές συναντήσεις των υφυπουργών Εξωτερικών και για την *«διεύρυνση»* του τρόπου με τον οποίο οι χώρες θα *«μπορούσαν να βελτιώσουν την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών...»* είτε με δράση στις αρμόδιες διεθνείς οργανώσεις, είτε με άλλον τρόπο, με σκοπό την δημιουργία ενός καλύτερου περιβάλλοντος για τις κοινωνίες τους.

Ήταν σαφές ότι η Ευρώπη τηρούσε μια επιφυλακτική και διφορούμενη στάση απέναντι στις αμερικανικές προτάσεις. Ε-

πιδοκίμαζε τις αμερικανικές πρωτοβουλίες όσο αυτές δεν περιόριζαν την ελευθερία δράσης της.

Ταυτόχρονα, στο εσωτερικό της Αμερικής η κυβέρνηση άρχισε ν' αντιμετωπίζει ένα ολοένα και αυξανόμενο δισταγμό και δυσφορία ως προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της σχετικά με την Ευρώπη, για να μην πούμε για την επέκτασή τους.

Συνδιάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφαλείας

Τον Ιούνιο του 1968, στη συνδιάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών του ΝΑΤΟ στο Ρέικιαβικ, δήλωσαν την απροθυμία τους να συζητήσουν αμοιβαίες και ισόρροπες αποχωρήσεις δυνάμεων (MBFR), ήταν ο νέος τεχνικός όρος που σήμαινε απεμπλοκή με το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Η κομμουνιστική πολιτική, συχνά περιγραφόταν σαν διαβολικά έξυπνη, πολύπλοκη, ότι ακολουθεί καλοσχεδιασμένους δρόμους προς την παγκόσμια κυριαρχία.

Προσωπικά θεωρούσα τη σοβιετική διπλωματία, γενικά άκαμπτη. Και η λεπτότητα δεν είναι η ιδιότητα, για την οποία θα περάσει στην ιστορία η σοβιετική διπλωματία. Η Σοβιετική Ένωση στην πραγματικότητα, είχε πολύ λίγες επιτυχίες στην προώθηση των υποθέσεών της με τη διπλωματία ή την ηθική αποδοχή. Σχεδόν όλες οι επιτυχίες της οφείλονταν όχι στη διπλωματική της επιδεξιότητα, αλλά στην απειλή ή στην πρακτική της χρησιμοποίησης της στρατιωτικής ισχύος της.

Η σοβιετική διπλωματία όμως είχε ένα μεγάλο πλεονέκτημα. Ήταν εξαιρετικά επίμονη. Η επιμονή της αντιστάθμιζε την έλλειψη φαντασίας. Δεν είχε εσωτερικές πιέσεις, που να την αναγκάζουν διαρκώς να προωθεί νέες ιδέες, για να ξεπερνάει τα αδιέξοδα. Δεν την κατηγορούσε κανείς για την ακαμψία της, όταν προωθούσε συνεχώς παραλλαγές των ίδιων προτάσεων.

Δεν υπήρχαν ανταμοιβές στο πολιτικό γραφείο για τη διερεύνηση διαρκώς νέων σχεδίων, πράγμα που μετατρέπει μεγάλο μέρος της αμερικανικής διπλωματίας να διαπραγματεύεται με τον εαυτό της. Όπως οι σταγόνες του νερού που βαθουλώνουν την πέτρα, η σοβιετική επαναληπτικότητα είχε την τάση αργά ή γρήγορα, να διαβρώσει την αντίσταση των ανήσυχων Δημοκρατιών. Αναπτύσσονταν πιέσεις για να γίνει δεκτή *«Καταρχήν»* η σοβιετική πρόταση ή τουλάχιστον να συζητηθεί.

Από τη στιγμή που το θέμα έχει θεωρηθεί θεμιτό, η συζήτηση αμέσως στρέφεται στους όρους. Η επιθυμία για τη χαλάρωση των εντάσεων, δημιουργούσε προϋποθέσεις ευνοϊκές για τη σοβιετική ημερήσια διάταξη. Η επιθυμία για μία συμφωνία ενεθάρρυνε διαρκείς πιέσεις, προκειμένου να γίνει δεκτό ένα τουλάχιστον μέρος της σοβιετικής θέσης.

Έτσι συνέβη, ως ένα βαθμό, με την ιδέα της Συνδιάσκεψης Ευρωπαϊκής Ασφαλείας. Δυσφημισμένη τη δεκαετία του '50, απορριπτόμενη τη δεκαετία του '60 τελικά καθώς περνούσαν τα χρόνια άρχισε να γίνεται αποδεκτή, επειδή δεν υπήρχε τίποτα καλύτερο. Η σοβιετική επιμονή ενισχυόταν από τις εσωτερικές επιθυμίες στις χώρες της Δύσης για έναν τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου, εν μέρει μετά την απογοήτευση που προκάλεσε το Βιετνάμ. Καθώς άρχισε να αμφισβητείται η αμερικανική ηγεσία στη Συμμαχία, η ιδέα των αμοιβαίων μειώσεων των Δυνάμεων, άρχισε να γίνεται σεβαστή.

Η Σοβιετική Ένωση εξακολουθούσε να πιέζει κατά ένα μέρος για να εκμεταλλευτεί το φανερό δυτικό ενδιαφέρον και για να αποτρέψει τις σκέψεις από την Τσεχοσλοβακία. Τελικά, μετά από μαραθώνιες παρασκηνιακές διαβουλεύσεις και την καταπληκτική κινητικότητα του Α. Ντομπρίνιν στην Ουάσινγκτον που πέτυχε την πραγματοποίηση μιάς άλλης συνδιάσκεψης στα μέσα του '70, τα αποτελέσματα ήταν τα εξής, όπως γράφτηκε στο μνημόνιο Ρότζερς προς τον πρόεδρο:

«Σχετικά με τη Συνδιάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφαλείας και τις σχέσεις Ανατολής -Δύσης, πετύχαμε μία ρεαλιστική και προσεκτική στάση του ΝΑΤΟ, που εξέθετε την ανάγκη για περισσότερες διερευνήσεις και καλύτερες προοπτικές, για σημαντικά αποτελέσματα πριν συμφωνήσουμε να πάμε σε μία νέα συνδιάσκεψη. Επίσης πετύχαμε συμφωνία σχετικά με πρωτοβουλίες του ΝΑΤΟ απέναντι στην Ανατολική Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της προετοιμασίας μιάς διαπραγματευτικής θέσης για αμοιβαίες και ισόρροπες μειώσεις δυνάμεων, καθώς και την υποστήριξη για πρωτοβουλίες σχετικά με τη Δυτική Γερμανία και το Βερολίνο... Η ευφορία για μία συνδιάσκεψη, σαν αυτοσκοπό, ήταν συγκρατημένη...»

Η Οστπολιτίκ του Βίλι Μπραντ, έτεινε να επιβεβαιώσει το ευρωπαϊκό στάτους κβο ότι και αν έκαναν οι ΗΠΑ, αλλά ο Μπραντ δεν θα μπορούσε να περάσει τη συμφωνία με τους Σοβιετικούς ή την Ανατολική Γερμανία από τη Βουλή του χωρίς να υπάρχει συμφωνία για τη βελτίωση της πρόσβασης στο Βερολίνο. Γι' αυτό αν οι ΗΠΑ κρατούσαν την ψυχραιμία τους, θα ήταν σε θέση να ενθαρρύνουν την ύφεση και να ελέγξουν το ρυθμό της, να ανταποκριθούν στις εκκλήσεις των συμμάχων τους για μία χαλάρωση των εντάσεων και να διεξάγουν μία διαπραγμάτευση συγκεκριμένη και συμβιβάσιμη με την ασφάλειά τους.

Αμφιβολίες για την ΕΟΚ

Καθώς η διευρυμένη Ευρωπαϊκή Κοινότητα περνούσε από τη θεωρία στην πραξη, έγινε σαφές ότι οι πιο συναισθηματικές θεωρίες των προηγούμενων δεκαετιών, είχαν διαγράψει μία πολύ απλοϊκή εικόνα. Μία οικονομικά ισχυρή Ευρώπη, θα βα-

σιζόταν περισσότερο στις δικές της δυνάμεις. Όμως έπρεπε να πληρωθεί ένα τίμημα γι' αυτό. Καθώς η θεσμολογική ένωση, που ήταν η πιο χειροπιαστή εκδήλωση της Κοινότητας, άρχισε να ανταγωνίζεται τις ΗΠΑ σε άλλες περιοχές του κόσμου, η επιχειρηματική αμερικανική κοινότητα άρχισε να ανησυχεί και οι ανησυχίες της σύντομα άρχιζαν να επηρεάζουν τις κυβερνητικές αποφάσεις. Για πρώτη φορά τέθηκαν υπό αμφισβήτηση οι ατλαντικές σχέσεις. Μέχρι το φθινόπωρο του 1970, οι φόβοι για τις επιπτώσεις της διευρυμένης Ευρωπαϊκής Κοινότητας κουβεντιάζονταν φανερά, ιδιαίτερα στις οικονομικές υπηρεσίες των ΗΠΑ. Τα υπουργεία Οικονομικών, Εμπορίου και Γεωργίας, ακολουθώντας το δοκιμασμένο πρότυπο του Πενταγώνου, είχαν κατασκευάσει μία ανάλυση *«χειρότερης περίπτωσης»* των επιπτώσεων που θα είχε η διεύρυνση της Κοινής Αγοράς με την ένταξη της Βρετανίας και της Νορβηγίας όπως είχε νομιστεί τότε. Στην πραγματικότητα την έβλεπαν σαν ένα οικονομικό τέρας, που θα κυριαρχούσε στο Παγκόσμιο Εμπόριο και στις νομισματικές συμφωνίες, παραμερίζοντας τα αμερικανικά γεωργικά προϊόντα και τα βιομηχανικά αγαθά και απλώνοντας βαθμιαία τις οικονομικές κεραίες της στον Τρίτο Κόσμο.

Ο τελευταίος φόβος είχε δημιουργηθεί, από τις συμφωνίες με τις οποίες τα έθνη της Κοινής Αγοράς αποκτούσαν ειδικές και αποκλειστικές εμπορικές σχέσεις με τους μεσογειακούς γείτονές τους και τις πρώην αποικίες τους. Αν όλες οι πρώην αποικίες της Βρετανίας έμπαιναν τώρα σε αυτό το δίκτυο των αποκλειστικών εμπορικών συμφωνιών, οι κίνδυνοι για τις ΗΠΑ θα αυξάνονταν. Μία μελέτη που είχε ετοιμαστεί για το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας σημείωνε:

«Μακροπρόθεσμα θα μπορούσαμε (οι ΗΠΑ) να αντιμετωπίσουμε μία διευρυμένη Ευρώπη, που να πε-

ριλαμβάνει μία Κοινή Αγορά με τουλάχιστον δέκα πλήρη μέλη, συνδεδεμένα μέλη με την EFTA (EUROPEAN FREE TRADE AREA -Ευρωπαϊκή Περιοχή Ελεύθερου Εμπορίου). Ουδέτερες δε και εμπορικές συμφωνίες κατά προτίμηση, με τη Μεσόγειο και το μεγαλύτερο μέρος της Αφρικής. Αυτός ο Συνασπισμός θα προωθεί περίπου το μισό εμπόριο του κόσμου, συγκρινόμενο με το δικό μας 15%, θα έχει νομισματικά αποθέματα διπλάσια σχεδόν από τα δικά μας και θα είναι μάλιστα σε θέση να ψηφίζει διαρκώς εναντίον μας, στις διεθνείς οικονομικές οργανώσεις».

Η οργή των οικονομικών υπηρεσιών αναζωπυρώθηκε από ένα απόσπασμα στην έκθεση Εξωτερικής Πολιτικής του προέδρου το Φεβρουάριο του 1970, που κατά την ερμηνεία εκείνων που δεν συμμετείχαν στο σχεδιασμό της, σήμαινε την επιδοκιμασία του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Εθνικισμού:

«Η υποστήριξή μας (των ΗΠΑ) για την ενίσχυση και διεύρυνση της Ευρώπης, θα έχει οπωσδήποτε κάποιες επιπτώσεις στα συμφέροντά μας και ίσως θα χρειαστεί να κάνουμε θυσίες, προς το κοινό συμφέρον. Θεωρούμε ότι το πιθανό οικονομικό τίμημα μιάς πραγματικά ενωμένης Ευρώπης, αντισταθμίζεται από το κέρδος της πολιτικής ζωτικότητας της Δύσης συνολικά».

Το υπουργείο Οικονομικών και άλλες υπηρεσίες των ΗΠΑ πίστευαν ότι αυτό ενεθάρρυνε τις ευρωπαϊκές οικονομικές πιέσεις εναντίον των ΗΠΑ. Θα ήταν επιπολαιότητα εκ μέρους μιάς κυβέρνησης αν βάσιζε μία πολιτική που ήταν τόσο πιθανό να προκαλέσει αμερικανικές αντιδράσεις, σε μία απομονωμένη και διφορούμενη πρόταση.

Αυτό που ήθελαν οι οικονομικές υπηρεσίες και το πρότειναν στα σοβαρά σε μία διυπηρεσιακή διάσκεψη στις 13 Μαΐου 1971, ήταν μία επίσημη *«επανερμηνεία»* της έκθεσης του προέδρου, στην πραγματικότητα μία κήρυξη πολέμου εναντίον του συστήματος των προτιμήσεων και ίσως ακόμα και εναντίον της ιδέας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι οικονομικές υπηρεσίες των ΗΠΑ επέμεναν να χρησιμοποιήσει η αμερικανική διοίκηση τις προσεχείς διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Βρετανίας στην Κοινή Αγορά και να διεξάγει αυτή τη μάχη.

Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ (παρ' όλο που δεν ήταν υποχρεωμένο να υπερασπίσει την έκθεση που την είχε σχεδιάσει ο αρμόδιος υπουργός και το επιτελείο του), πανικοβλήθηκε από αυτή την επίθεση εναντίον ενός από τα κύρια χαρακτηριστικά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Η διεύρυνση και η παραπέρα συνένωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, είχε επιδιωχθεί από την αμερικανική διοίκηση, ιδιαίτερα τη δεκαετία του '60, με περισσότερη θέρμη απ' ό,τι οι ίδιοι οι Ευρωπαίοι.

Η ευρωπαϊκή πολιτική, ήταν αδιαμφισβήτητα αποκλειστικότητα του ευρωπαϊκού γραφείου του Στέιτ Ντιπάρτμεντ. Το γραφείο απέκλεισε οποιαδήποτε άλλη λύση, εκτός από την είσοδο στην Ενωμένη Ευρώπη. Τώρα που αυτό το σχέδιο βρισκόταν τόσο κοντά στην εκπλήρωσή του, το αμφισβητούσε όχι κάποιος αυταρχικός Γάλλος, αλλά το πιο απροσδόκητο, ένα τμήμα της κυβέρνησης των ΗΠΑ, απειλώντας όχι μόνο το ουσιαστικό αλλά και το γραφειοκρατικό προβάδισμα του αρμόδιου γραφείου.

Το Ευρωπαϊκό Γραφείο αντιστάθηκε με τη συνηθισμένη μορφή της κωλυσιεργίας και της συσκότισης. Πέρασαν ώρες με διαμάχες για το ζήτημα, αν ένα διϋπηρεσιακό έγγραφο, σχετικά με την ένταξη της Βρετανίας, έπρεπε να αναφέρει ότι η ευρωπαϊκή συνένωση *«θα δημιουργούσε»* ή *«θα μπορούσε να δημιουργήσει»* προβλήματα.

Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ αγωνιζόταν γενναία, εναντίον οποιασδήποτε εκτίμησης των αρνητικών οικονομικών συνεπειών της διευρυμένης Κοινότητας. Φοβόταν, ότι η αμερικανική αντίθεση θα αποτελούσε ένα βολικό αποδιοπομπαίο τράγο, αν για οποιονδήποτε λόγο αποτύγχαναν οι διαπραγματεύσεις για την είσοδο της Βρετανίας. Όμως ενώ το Στέιτ Ντιπάρτμεντ είχε δίκαιο στη θεωρία, αγνοούσε τις πολιτικές πραγματικότητες, ιδιαίτερα σε μία χρονιά εκλογών για το Κογκρέσο. Διέτρεχε και πάλι το μόνιμο κίνδυνο να οδηγηθεί σε μία θέση που να φαίνεται μαλακό *«στην υπεράσπιση αμερικανικών συμφερόντων»*.

Τα αισθήματα του Κογκρέσου, σύντομα βρήκαν έκφραση σε ένα εξαιρετικά δυσμενές εμπορικό νομοσχέδιο, που στόχευε κατευθείαν εναντίον της Ευρώπης και της Ιαπωνίας που προωθούσε, ο τότε ισχυρός πρόεδρος της Επιτροπής Μεθόδων Εξοικονόμησης Χρημάτων, ο Γούιλμπερ Μιλς. Αυτό το νομοσχέδιο θα ύψωνε υψηλούς προστατευτικούς φραγμούς εναντίον ορισμένων εισαγωγών, ιδιαίτερα υφασμάτων και παπουτσιών.

Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1970, ήταν σαφής η απειλή ενός οικονομικού πολέμου. Οι χώρες της Κοινής Αγοράς, ήταν πιθανόν να προβούν σε αντίποινα εναντίον των αμερικανικών γεωργικών προϊόντων. Ο Πολ Μακράκεν προειδοποίησε γι' αυτόν τον κίνδυνο τον πρόεδρο στις 2 Ιουλίου και του ζήτησε να επέμβει προς τον Μιλς. Ουσιαστικά συμμεριζόταν την άποψη ότι μία Ενωμένη Ευρώπη αυτόματα θα έσπευδε να αναλάβει το αμερικανικό φορτίο.

Κατά την άποψη του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, είχε γίνει μία πολύ μονόπλευρη επιλογή τις δεκαετίες του '50 και του '60. Επιδιώκοντας την οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης (η Αμερική), είχε δώσει έμφαση στη διάσταση στην οποία ήταν πιθανότερος ο ανταγωνισμός με την Αμερική και όπου τα αμερικανικά συμφέροντα θα συγκρούονταν.

Αποθαρρύνοντας μία Ευρωπαϊκή Κοινότητα στον αμυντικό τομέα τουλάχιστον μετά την αποτυχία του αρχικού σχεδίου το 1954, οι ΗΠΑ υποτιμούσαν τον τομέα στον οποίο ήταν πιο πιθανό να συμπίπτουν τα ατλαντικά συμφέροντα.

Όμως η επίσημη αμερικανική πολιτική προτιμούσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα με οποιαδήποτε μορφή από την κακοφωνία των συγκρουόμενων εθνοτήτων που η αδυναμία τους αργά ή γρήγορα θα τις ανάγκαζε να εγκαταλείψουν τη σοβαρή ενασχόληση με την εξωτερική πολιτική και να γίνουν έτσι πρακτικά, αν όχι και τυπικά ουδέτερες. Και δεν μπορούσαν οι ΗΠΑ να διακινδυνεύσουν να καταστρέψουν την Ευρωπαϊκή Ενότητα, χωρίς να εκμηδενίσουν την πολιτική επιρροή εκείνων των ευρωπαϊκών ομάδων που είχαν υποστηρίξει μία ισχυρή Ατλαντική Συμμαχία.

Η σύνδεση πολλών χωρών της Αφρικής και της Μεσογείου όπως της Ισπανίας, του Μαρόκου και της Τυνησίας (για να μη μιλήσω για το Ισραήλ), με τη Δυτική Ευρώπη, ήταν προς το γεωπολιτικό συμφέρον της Δύσης. Το να υπονόμευαν οι ΗΠΑ τη σχέση αυτών των χωρών-κλειδιών με την Ευρώπη, θα ήταν το αποκορύφωμα της πολιτικής ανοησίας.

Οι εμπορικές διαπραγματεύσεις με την Ευρώπη, συνεχίστηκαν επί ένα σχεδόν χρόνο χωρίς αποτέλεσμα, ώσπου στις 15 Αυγούστου 1971, ο Αμερικανός πρόεδρος τερμάτισε προσωρινά τη διαμάχη με τη δραματική του απόφαση να επιβάλλει ένα δασμό 10% σε όλες τις εισαγωγές, να τερματίσει τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό και να καθιερώσει έλεγχο μισθών και τιμών.

Οι πρώτες επαφές είχαν αποδείξει ότι η Δυτική Συμμαχία ήταν αναποφάσιστη ως προς την κοινή άμυνα, αβέβαιη ως προς τις σχέσεις με την Ανατολή. Τα ευρωπαϊκά κράτη συμφωνούσαν μόνο για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας που με τη σειρά της δημιουργούσε μία οικονομική διαμάχη με τις ΗΠΑ.

Όμως η διαδικασία των διαβουλεύσεων, οδήγησε σε μία όλο και πιο σαφή διατύπωση των κοινών στόχων. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες, άρχισαν να αντιμετωπίζουν τα θεμελιακά ζητήματα. Άρχισαν να θέτουν τα σωστά ερωτήματα, έστω και αν χρειαζόταν κάπως περισσότερος καιρός για να επεξεργαστούν οι ΗΠΑ απαντήσεις αποδεκτές από όλους. Η συμφωνία μεταξύ δημοκρατικών είναι από τη φύση της πιο πολύπλοκη από τις διαπραγματεύσεις με αυταρχικά κράτη. Η εξέλιξη από την κηδεμονία στη συνεργασία δεν είναι ποτέ εύκολη.

Και προς αυτή την εξέλιξη, είχε ξεκινήσει τότε η Δυτική Συμμαχία για να αποδείξει ότι η συνεργασία των ελεύθερων λαών μπορούσε να ανθίσει σε μία νέα γενιά!...

Η Βρετανία και η ειδική σχέση

Στις αρχές του 1969, είχε ξεσπάσει μία σημαντική θύελλα, μία άσχημη διαφωνία μεταξύ Βρετανίας και Γαλλίας για το μέλλον της Ευρώπης. Η φωτιά είχε ανάψει από κάποιες ιδιωτικές συζητήσεις που είχε ο πρόεδρος Ντε Γκωλ με το Βρετανό πρεσβευτή στο Παρίσι Κρίστοφερ Σόουμς που καθώς ήταν γαμπρός του Ουίνστον Τσόρτσιλ δεν τον πτοούσε το μεγαλείο. Η διαφωνία έλεγε πολλά για τη διαμάχη στο εσωτερικό της Ευρώπης και της Συμμαχίας στο σύνολό τους.

Στις 4 Φεβρουαρίου 1969 ο πρόεδρος Ντε Γκωλ και ο πρεσβευτής Σόουμς κουβέντιαζαν στο ανάκτορο Ελιζέ (κατοικία και γραφείο του προέδρου) για το μέλλον της Ευρώπης. Είχαν μία δεύτερη συνάντηση για το ίδιο θέμα στις 14 Φεβρουαρίου.

Οι Βρετανοί μετά από αυτό, πληροφόρησαν τους άλλους Συμμάχους τους μαζί και τους Αμερικανούς ότι ο στρατηγός Ντε Γκωλ είχε περιγράψει την αντίληψή του για το μέλλον της Ευρώπης, με μάλλον προκλητικούς και καινοφανείς όρους.

Για να δημιουργηθεί μία πραγματικά ανεξάρτητη Ευρώπη ή

και να παίρνει αποφάσεις για ζητήματα οικουμενικής σημασίας, ο Ντε Γκωλ είχε να πει: πρώτα απ' όλα θα ήταν απαραίτητο οι Ευρωπαίοι να απελευθερωθούν από την επιβάρυνση του ΝΑΤΟ, από την αμερικανική επικυριαρχία και το μηχανισμό της. Μία επιτυχημένη ευρωπαϊκή πολιτική οργάνωση έπρεπε να βασίζεται σε μία συμφωνία των πιο σημαντικών ευρωπαϊκών δυνάμεων: Γαλλίας-Αγγλίας-Γερμανίας και Ιταλίας. Και σε αυτήν τη συμμαχία, το κεντρικό σημείο έπρεπε να είναι η αγγλογαλλική κατανόηση και συνεργασία.

Δεύτερον, μέσα από αυτή τη διαδικασία, έπρεπε να αλλάξει η δομή της Κοινής Αγοράς. Και ο Ντε Γκωλ έτσι και αλλιώς δεν είχε μεγάλη εμπιστοσύνη στο μέλλον της.

Τρίτον, καθώς η αγγλογαλλική σχέση ήταν η Λυδία λίθος αυτής της αντίληψης, ο στρατηγός ήταν έτοιμος να διεξάγει διμερείς συζητήσεις με τη Βρετανία, για οικονομικά, νομισματικά, πολιτικά και χρηματιστικά θέματα. Έλεγε, ότι θα ήταν ευπρόσδεκτη μία βρετανική πρωτοβουλία για αυτές τις συζητήσεις.

Οι Βρετανοί είχαν απαντήσει στο Ντε Γκωλ ότι το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθούσε να επιθυμεί στην Κοινή Αγορά και ήλπιζε ότι οι διαπραγματεύσεις θα ξανάρχιζαν σύντομα. Παρ' όλο που οι βρετανικές απόψεις για το ΝΑΤΟ, τις σχέσεις με τις ΗΠΑ και την επιδίωξη ενός Διευθυντηρίου Τεσσάρων Δυνάμεων στην Ευρώπη, διέφεραν σημαντικά από του Ντε Γκωλ, η Βρετανία θεωρούσε πολύ σημαντικές τις προτάσεις του στρατηγού. Ήταν πρόθυμη να τις συζητήσει βαθύτερα αλλά μόνο με την προϋπόθεση πως οι Σύμμαχοί της του ΝΑΤΟ θα ενημερώνονταν διαρκώς.

Έτσι ο Σόουμς, είχε πει στο Ντε Γκωλ στη δεύτερη συνάντησή τους ότι ο πρωθυπουργός Ουίλσον θεωρούσε καθήκον του να ενημερώσει το Γερμανό καγκελάριο Κίζιγκερ όταν θα συναντιόντουσαν οι δύο τους στη Βόννη στις 13-14 Φεβρουα-

ρίου. Οι Βρετανοί επίσης μετέδωσαν την ουσία της συζήτησης Ντε Γκωλ-Σόουμς στους Αμερικανούς, στους Βέλγους και σε άλλους Συμμάχους. Τα νέα μεταδόθηκαν στο ΝΑΤΟ, όπως η πυρκαγιά στο δάσος!...

Στις 17 και 18 Φεβρουαρίου, οι Γάλλοι πρεσβευτές στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες προσπάθησαν να εξακριβώσουν πόσα πράγματα είχαν γίνει γνωστά από τις συζητήσεις Ντε Γκωλ-Σόουμς και να δώσουν διαβεβαιώσεις ότι ο στρατηγός δεν είχε

Στρατηγός Σαρλ Ντε Γκωλ από τους πρωτεργάτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και ένθερμος υποστηρικτής του κράτους-έθνους.

πρόθεση να διασπάσει το ΝΑΤΟ. Είχε πει απλώς στο Σόουμς, έλεγαν οι πρεσβευτές, ότι η επέκταση της Κοινής Αγοράς, αναπόφευκτα θα άλλαξε το χαρακτήρα της και ότι κατά συνέπεια η κατεύθυνσή της έπρεπε να αναθεωρηθεί.

Μέχρι τις 21 Φεβρουαρίου το κουτσομπολιό ποιος είχε πει σε ποιον, είχε πάρει τέτοιες διαστάσεις ώστε οι Βρετανοί και οι Γάλλοι αισθάνθηκαν υποχρεωμένοι να αφήσουν να διαρρεύσουν στον Τύπο, οι δύο διαφορετικές εκδοχές τους. Ένας βρετανικός σχολιασμός στους Τάιμς του Λονδίνου, έμοιαζε πολύ με την προηγούμενη εμπιστευτική αναφορά που είχαν λάβει οι Αμερικανοί. Ένα εμπνευσμένο άρθρο στη Φιγκαρό απαντούσε ότι ο Ντε Γκωλ είχε απλώς εκθέσει τις απόψεις του για μία ανεξάρτητη Ευρώπη που μπορούσε να δημιουργηθεί *«χωρίς να επηρεάσει καθόλου την αντίληψη του ΝΑΤΟ»*. Η Φιγκαρό, καλού κακού, έκανε και μία προσωπική επίθεση στον πρεσβευτή Σόουμς που είχε διαδώσει στην Ευρώπη *«μία υπερβολική εκδοχή»* των λεγομένων του στρατηγού, πράγμα *«που δημιούργησε αμφιβολίες για την αξιοπιστία του κ. Σόουμς»*. Ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Μισέλ Ντεμπρέ δήλωσε δημόσια, λίγο αργότερα, ότι ο στρατηγός είχε θελήσει απλώς να μάθει αν οι Βρετανοί ενδιαφέρονταν για διερευνητικές συνομιλίες, πάνω στις ευρωπαϊκές πολιτικές και οικονομικές προοπτικές.

Όπως οι παλιοί πολεμιστές μιάς μάχης που η ανάμνησή της τους γεμίζει με συγκίνηση και με ένα αίσθημα δικαίωσης έτσι και όλοι οι Αμερικανοί βετεράνοι των προηγούμενων διαφωνιών με το Ντε Γκωλ, όρμησαν να λάβουν μέρος στη φιλονικία. Η αμερικανική διοίκηση κατακλύστηκε από προτάσεις από μέσα και από έξω να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία για να επιβεβαιώσει την πίστη της σε μία Ομοσπονδιακή Ευρώπη και να απέρριπτε την πρόταση του Ντε Γκωλ –που οπωσδήποτε δεν είχε γίνει προς την αμερικανική διοίκηση– για ένα ιδιαίτερο διευθυντήριο των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Ζητούσαν

από τη διοίκηση, να πάρει το δόρυ που είχαν αφήσει να πέσει οι προκάτοχοί της και να επιτεθεί για άλλη μία φορά στους ανεμόμυλους του ευρωπαϊκού δόγματος, να ξαναρχίσει την οξεία διαμάχη με τη Γαλλία στο σημείο ακριβώς όπου είχε σταματήσει εξαιτίας των αμερικανικών εκλογών.

Η αμερικανική διοίκηση όμως, ήταν αποφασισμένη να μην το κάνει. Πίστευε ότι οι Ευρωπαίοι έπρεπε να καθορίσουν την οργάνωση της Ευρώπης. Οι ΗΠΑ είχαν σπαταλήσει πολύ από το κύρος τους, σε τέτοιες δογματικές διαμάχες. Μία μυστική έκθεση του Στέιτ Ντιπάρτμεντ που είχε σταλεί στις 28 Φεβρουαρίου, μία ημέρα πριν την αναχώρηση του προέδρου για την Ευρώπη, τελείωνε ως εξής:

> *«...Ο Ντε Γκωλ εξέθεσε τις απόψεις του για το μέλλον της Ευρώπης στο Σόουμς με τις εκφράσεις που αρχικά μας ανέφεραν οι Βρετανοί. Οπωσδήποτε, η ελπίδα για μία Ευρώπη ανεξάρτητη από την αμερικανική επικυριαρχία και καθοδηγούμενη από μία Συμφωνία των Μεγαλυτέρων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων συμφωνεί απόλυτα με τις καταγραμμένες απόψεις του Ντε Γκωλ. Είναι επίσης χαρακτηριστικό, ότι μία τέτοια συμφωνία θα έπρεπε να βασίζεται σε μία αγγλογαλλική συνεννόηση βέβαια με την προϋπόθεση ότι η Αγγλία θα χειραφετηθεί από οποιαδήποτε "ειδική σχέση" με τις ΗΠΑ...».*

Στη συνέχεια η έκθεση συνιστούσε: 1. Να επιβεβαιωθεί η δέσμευση των ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ, 2. Να επιβεβαιωθεί η υποστήριξη των ΗΠΑ στην Ευρωπαϊκή Ενότητα, συμπεριλαμβανομένης της εισόδου της Βρετανίας στην Κοινή Αγορά, αλλά, 3. Να καταστεί σαφές, ότι οι ΗΠΑ δεν αναμειγνύονται σε ενδοευρωπαϊκές διαμάχες βημάτων προς την ενότητα...

Έτσι ο πρόεδρος των ΗΠΑ ακολούθησε αυτήν την προ-

σέγγιση προσεχτικά και επιδέξια, στις ιδιωτικές συνομιλίες του στην Ευρώπη. Πρώτος σταθμός του προέδρου ήταν το Λονδίνο, όπου τον υποδέχτηκε στο αεροδρόμιο του Χίθροου, ο πρωθυπουργός Χάρολντ Ουίλσον, ο οποίος χαιρέτησε τον Αμερικανό πρόεδρο με την πατρική καλή θέληση του αρχηγού μιάς αρχαίας οικογένειας, που έχει δει καλύτερους καιρούς αλλά

Ο πρώην Βρετανός πρωθυπουργός Χάρολντ Ουίλσον, υποστηρικτής της ειδικής σχέσης μεταξύ Βρετανίας και ΗΠΑ.

μπορεί ακόμα να ζωντανεύει τις αναμνήσεις της σοφίας, του μεγαλείου και της δύναμης που είχαν δώσει στην οικογένειά του το καλό της όνομα από την αρχή.

Ο Άγγλος πρωθυπουργός υποστήριξε την *«ειδική σχέση»* μεταξύ Βρετανίας και ΗΠΑ, σχέση την οποία ο Αμερικανός πρόεδρος αποδέχθηκε με χαρά. Αυτό προκάλεσε αρκετές δυσαρέσκειες σε πολλούς οπαδούς της ευρωπαϊκής συνένωσης, στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ και έξω από την αμερικανική κυβέρνηση. Οι υποστηριχτές σχεδόν φανατικοί της ευρωπαϊκής ενότητας δεν έβλεπαν την ώρα να τερματιστεί αυτή η ειδική σχέση με τον παλιότερο σύμμαχο των ΗΠΑ, πράγμα που το παρουσίαζαν σαν μία βοήθεια για να διευκολυνθεί η είσοδος της Βρετανίας στην Κοινή Αγορά. Πίστευαν πως ήταν ουσιαστικό να στερήσουν τη Βρετανία από οποιαδήποτε ιδιαίτερη σχέση με τις ΗΠΑ για να μην εμποδιστεί ο ρόλος της στην Ευρώπη που τόσο αγαπούσαν.

Αλλά, ακόμα και αν ήταν επιθυμητό, πράγμα πολύ αμφίβολο αυτό δεν ήταν πραγματοποιήσιμο. Γιατί η ειδική σχέση με τη Βρετανία, ήταν παράξενα άτρωτη από αφηρημένες θεωρίες. Δεν εξαρτιόταν από τυπικούς διακανονισμούς. Οφειλόταν εν μέρει στην ανάμνηση της ηρωικής προσπάθειας της Αγγλίας. Αντανακλούσε την κοινή γλώσσα και κουλτούρα δύο αδελφικών λαών. Οφειλόταν επίσης, κατά μεγάλο μέρος στην υπέροχη αυτοπειθαρχία με την οποία η Βρετανία είχε κατορθώσει να διατηρήσει την πολιτική της επιρροή, αφού είχε εξαφανισθεί η φυσική της δύναμη.

Η επιρροή της Βρετανίας ήταν μεγάλη, επειδή ακριβώς δεν προσπαθούσε να την επιβάλλει. Ένα χαρακτηριστικό τότε της αγγλοαμερικανικής σχέσης ήταν και ο βαθμός στον οποίο η διπλωματική επιδεξιότητα παρέκαμπτε τις ουσιαστικές διαφωνίες. Στην πραγματικότητα, οι απόψεις των Βρετανών ηγετών πλησίαζαν περισσότερο εκείνες του Ντε Γκωλ παρά τις αμερικανικές στο ζήτημα της ευρωπαϊκής συνένωσης. Μία ενωμένη υπερεθνική Ευρώπη, ήταν ανάθεμα για τους Άγγλους όσο και για τους Γάλλους. Η συζήτηση για το ΝΑΤΟ απεκάλυψε πάλι τις αντιφάσεις της Ατλαντικής Συμμαχίας. Όλοι συμφώνησαν με τις απόψεις του αμερικανού προέδρου ότι η Σοβιετική Ένωση μείωνε το χάσμα και ότι θα έκαναν καλά εν όψει των πιέσεων του Κογκρέσου, να διατηρηθούν τα νέα προγράμματα που είχαν αρχίσει οι ΗΠΑ.

Όμως, δεν υπήρχε καμμία προσπάθεια από μέρους των Άγγλων να βγάλουν το προφανές συμπέρασμα, ότι έπρεπε να ενισχυθεί η ευρωπαϊκή άμυνα. Ο Ουίλσον ισχυρίστηκε ότι το ΝΑΤΟ χρειαζόταν ένα νέο στρατηγικό δόγμα. Αμφέβαλε αν οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα θα δεχόταν να προχωρήσει σε μία σημαντική αύξηση των αμυντικών δαπανών της, από φόβο ότι τότε οι ΗΠΑ θα μείωναν τις δικές τους.

Ο Ουίλσον άφησε να μαντέψει η αμερικανική πλευρά μόνη της, ποια μπορούσε να ήταν η σημασία ενός νέου στρατηγικού δόγματος που δεν θα ενσαρκωνόταν με νέες δυνάμεις.

Ο Άγγλος υπουργός Εξωτερικών Μάικλ Στιούαρτ αναφέρθηκε σε κάτι που θα γινόταν το μόνιμο ευρωπαϊκό αίτημα. Οι διαπραγματεύσεις των ΗΠΑ με τη Σοβιετική Ένωση, ιδιαίτερα σχετικά με τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων, ήταν σημαντικές. Η νέα γενιά δεν θα υπεστήριζε πια την Ατλαντική Συμμαχία μόνο σαν αμυντικό όργανο. Ήταν σημαντικό για την ενότητα της Δύσης να βλέπει η νέα γενιά του ΝΑΤΟ σαν ένα όχημα για την ύφεση. Η θέση αυτή ήταν δίκαιη αλλά έτσι αποκαλυπτόταν η βαθιά αντιφατικότητα των Ευρωπαίων Συμμάχων των ΗΠΑ. Σε καιρούς ανερχόμενης έντασης έτρεμαν μία αμερικανοσοβιετική συγκυριαρχία. Πίεζαν την Αμερική να είναι σταθερή και ύστερα προσέφεραν τη μεσολάβησή τους για να ξεπεραστεί το αδιέξοδο που ήταν αποτέλεσμα της αμερικανικής σταθερότητας. Επέμεναν (οι Ευρωπαίοι) να τους

συμβουλεύονται οι ΗΠΑ πριν κάνουν οτιδήποτε εκείνοι ήθελαν όμως την ελευθερία και την αυτονομία να ακολουθούν χωρίς περιορισμούς, τη δική τους διπλωματία της ύφεσης.

Αν οι Ευρωπαίοι πίστευαν ότι οι ΗΠΑ μπλόκαραν την ύφεση, θα αφαιρούσαν την υποστήριξή τους προς τις ΗΠΑ και θα έσπευδαν να έρθουν μόνοι τους σε επαφή με την Ανατολή, χωρίς συντονισμένη στρατηγική. Θα ήταν πολύ αδύνατοι για να αντισταθούν σε ταυτόχρονες εσωτερικές και σοβιετικές πιέσεις.

Η Αμερική βρισκόταν σε παράδοξη θέση: έπρεπε να αναλάβει ηγετικό ρόλο στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης, αν ήθελε να διατηρήσει τη συνοχή της Συμμαχίας και να δημιουργεί γενικούς κανόνες, για τις επαφές Ανατολής-Δύσης. Αν όμως οι ΗΠΑ κινούνταν πολύ γρήγορα ή έδιναν την αφορμή για αβάσιμες ελπίδες θα υπονόμευαν τη στρατιωτική δύναμη που ήταν η μόνη σίγουρη βάση για να διαπραγματευτεί κανείς με τη Σοβιετική Ένωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Η ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Η πορεία των Αφρο-Αμερικανών

Τί απέγινε το όνειρο για το οποίο ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ μιλούσε τον Αύγουστο του 1963 στην Ουάσινγκτον, μπροστά σε ένα πλήθος 250.000 μαύρων και λευκών; Το όνειρο για μια πολυφυλετική Αμερική, που επιτέλους θα είχε απαλλαγεί από το ρατσισμό, τη φτώχεια και την εκμετάλλευση...

Σήμερα το όνειρό του δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί και οι Αφρο-Αμερικανοί βρίσκονται σε μια κατάσταση που είναι χειρότερη από εκείνη του 1963, που υπήρχε πριν από το νόμο για τα Πολιτικά Δικαιώματα, ο οποίος ψηφίστηκε το 1964.

Οι αγώνες των Αφρο-Αμερικανών για την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων διήρκεσαν περισσότερο από 40 χρόνια και τέλειωσαν το 1970 με μία νίκη, τουλάχιστον στα χαρτιά, χάρη στη δράση, που δυστυχώς συχνά ήταν ανοργάνωτη, του Μάλκολμ Χ, του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, των Μαύρων Πανθήρων, των νομικών της NAACP, των μαύρων και λευκών φιλελευθέρων, και των ριζοσπαστών του Δημοκρατικού Κόμματος.

Μετά τις δολοφονίες του Μάλκολμ Χ το 1965 και του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ το 1968, πάνω από τις οποίες πλανάται η σκιά του FBI, μία ανελέητη καταστολή κατέπνιξε σχεδόν ολοκληρωτικά στη δεκαετία του 1970, την εξέγερση των Αφρο-Αμερικανών και των άλλων μειονοτήτων. Ήταν ένας πραγματικός μυστικός πόλεμος εναντίον των αντιφρονούντων στο εσωτερικό των ΗΠΑ, τον οποίο διεξήγαν το FBI και η CIA μέ-

σα στα πλαίσια του Προγράμματος COINTELPRO (Counter Intelligence Program - Πρόγραμμα Αντικατασκοπίας), μία συγκαλυμμένη αλλά μαζική επίθεση εναντίον των οργανώσεων και των ομάδων της Αριστεράς, του Κομουνιστικού Κόμματος, των ειρηνικών Κινημάτων, των μαύρων, των φοιτητών και των υπολοίπων δημοκρατικών δυνάμεων. Σκοπός αυτού του προγράμματος ήταν *«ν' αποκαλύψει, να κατακερματίσει, ν' αποσταθεροποιήσει, να δυσφημήσει ή να εξουδετερώσει»*, εν ανάγκη και με δολοφονίες, τους ηγέτες, τα μέλη και τους συμπαθούντες αυτών των ομάδων.

Η υλοποίηση αυτού του σχεδίου, υπό την καθοδήγηση του διευθυντή του FBI Χούβερ που είχε δηλώσει ότι οι Μαύροι Πάνθηρες αποτελούσαν *«τη μεγαλύτερη απειλή για την εθνική ασφάλεια»*, είχε ως συνέπεια, από τον Σεπτέμβριο του 1968 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1969, να δολοφονηθούν από την αστυνομία δεκατέσσερις ηγέτες των Μαύρων Πανθήρων και να

Το συμβούλιο κρίσης συνεδριάζει υπό την προεδρία του Τζόνσον τον Αύγουστο του 1967 για την εξέγερση των Αφροαμερικανών. Όρθιος αριστερά ο Έντγκαρ Χούβερ.

φυλακιστούν εκατοντάδες αγωνιστές, από τους οποίους μερικοί βρίσκονται ακόμα στις φυλακές διατρέχοντας τον κίνδυνο να τελειώσουν εκεί τις ημέρες τους.

Παρ' όλο που επίσημα εγκαταλείφθηκε πριν από 20 χρόνια, η εφαρμογή αυτού του προγράμματος συνεχίζεται έως σήμερα, όπως αποδεικνύεται από τις διώξεις εναντίον του Λέοναρντ Πέλτιερ, του Ινδιάνου ηγέτη του American Indian Movement (Αμερικανικού Ινδιάνικου Κινήματος) που καταδικάστηκε σε ισόβια το 1976, και εναντίον του Μουμία Αμπού Τζαμάλ, ενός μαύρου δημοσιογράφου και πρώην εκπροσώπου των Μαύρων Πανθήρων της Φιλαδέλφειας, ο οποίος καταδικάστηκε σε θάνατο το 1982. Και οι δύο είναι θύματα σκευωριών του FBI και δικών που στιγματίστηκαν από πολλές παρατυπίες.

Σήμερα, δεν υπάρχουν πια ούτε μεγάλες οργανώσεις των μαύρων σ' εθνικό επίπεδο ούτε χαρισματικοί ηγέτες ούτε μεγάλα μαζικά κινήματα.

Μία αμφισβητήσιμη νίκη

Από τη δεκαετία του 1970, τα οφέλη τα οποία αποκτήθηκαν με πολλές θυσίες χάρη σε μία νομοθεσία που αποσκοπούσε να βάλει επίσημα τέλος στο ρατσιστικό αποκλεισμό ακυρώθηκαν μέσω μιάς κυβερνητικής στρατηγικής φυσικής περικύκλωσης και οικονομικής περιχαράκωσης, που οδήγησαν σε μία πραγματική υποβάθμιση της κοινωνικής ζωής στα γκέτο.

Η στρατηγική αυτή, την οποία εγκαινίασε ο Ρέιγκαν στη δεκαετία του 1980 και τη συνέχισαν οι διάδοχοί του Μπους και Κλίντον, περιέκοψε ένα μεγάλο μέρος των κονδυλίων για την κοινωνική βοήθεια, την εκπαίδευση, την υγεία, την οικοδόμηση νέων κατοικιών και την αναμόρφωση των πόλεων. Οι Αφρο-Αμερικανοί πλήρωσαν μαζικά το κόστος αυτής της απο-

διάρθρωσης. Σήμερα, το 35% των οικογενειών των μαύρων βρίσκεται κάτω από τα όρια της φτώχειας (έναντι 6% των οικογενειών των λευκών). Ο μέσος όρος των εισοδημάτων μιάς οικογένειας μαύρων αναλογεί στο 58% των εισοδημάτων μιάς οικογένειας λευκών, μία αναλογία που είναι χαμηλότερη από εκείνη του 1967!

Το επίσημο ποσοστό ανεργίας των Αφρο-Αμερικανών είναι διπλάσιο από το μέσο εθνικό όρο, ο τρόπος υπολογισμού του οποίου είναι αμφισβητήσιμος (5,5%!). Στην πραγματικότητα, το ποσοστό ανεργίας των μαύρων πρέπει να είναι περίπου 25%.

Για τους νεαρούς μαύρους από 16 έως 19 ετών, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σε 57%. Το 1967, ήταν 26,5%! Σήμερα, το 75% των νέων στο Χάρλεμ είναι άνεργοι. Εντείνοντας ακόμα περισσότερο τον πόλεμο εναντίον των φτωχών, ο Ρέιγκαν μείωσε τη χρονική διάρκεια καταβολής του επιδόματος ανεργίας: από είκοσι έξι εβδομάδες σε δεκατρείς.

Το προσδόκιμο ζωής για ένα μαύρο άντρα είναι 69 χρόνια έναντι 76 για ένα λευκό. Το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας για τους μαύρους είναι 16,5 % έναντι 8,1 για τους λευκούς.

Οι πιο ενδεείς –εκατοντάδες χιλιάδες οικογένειες– βλέπουν να στερούνται σταδιακά τις κοινωνικές παροχές χωρίς τις οποίες δεν μπορούν να επιβιώσουν, όπως τα επιδόματα «πρόνοιας» ή τα «κουπόνια φαγητού» που είχε θεσπίσει ο Κένεντι το 1961 και υπήρχαν έκτοτε. Μία από τις συνέπειες είναι ότι 12 εκατομμύρια παιδιά στις ΗΠΑ στερούνται την ελάχιστη αναγκαία ποσότητα θερμίδων. Στερώντας τα αναγκαία κονδύλια από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, οι κυβερνήσεις Ρέιγκαν και Μπους αφαίρεσαν από την κεντρική εξουσία τη διαχείριση του *«συστήματος πρόνοιας»*. Σήμερα στις ΗΠΑ, η υγεία, οι συντάξεις, τα νηπιαγωγεία, η εκπαίδευση, η αναμόρφωση των κέντρων των πόλεων και η στέγαση αποτελούν πια μία ιδιωτική υπόθεση και ελέγχονται από μεγάλα τραστ (Corporate welfare).

Τέλος, τα τελευταία χρόνια είμαστε μάρτυρες μιάς καθαρά ρατσιστικής επίθεσης. Οι μαύροι, που πάντα αποτελούσαν αντικείμενο υπερεκμετάλλευσης και συγκροτούσαν ένα υποπρολεταριάτο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε ο πλούτος των λευκών κεφαλαιούχων, θεωρούνται σήμερα η αιτία για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Αμερική. Τα πενιχρά επιδόματα που μερικοί εξακολουθούν να παίρνουν για να επιβιώσουν παρουσιάζονται ως πριμοδότηση της οκνηρίας, την οποία αρκετοί αρέσκονται να θεωρούν εγγενές χαρακτηριστικό των μαύρων. Η κυβέρνηση στηρίζεται σε αυτή τη ρατσιστική προπαγάνδα για να δικαιολογήσει τα προγράμματα που αποσκοπούν ν' απαλείψουν σταδιακά τα κεκτημένα πολιτικά δικαιώματα. Έτσι, σταμάτησαν πρακτικά *«η μεταφορά των μαθητών με σχολικά λεωφορεία»*, η σχολική αφομοίωση και το πρόγραμμα *«θετική δράση»* που αποσκοπούσε να διασφαλίζει την ισότητα ευκαιριών στην εκπαίδευση και στην εργασία για τα χθεσινά και σημερινά θύματα των φυλετικών διακρίσεων.

Μία πολιτική γενοκτονίας

«Κάθε έτος, η οικονομία μας παράγει ολοένα και περισσότερα προϊόντα και υπηρεσίες με την εργασία ολοένα και λιγότερων ανθρώπων. Οι κοπιαστικές και μη εξειδικευμένες εργασίες –αυτές που κανένας δεν ήθελε, αυτές χάρη στις οποίες ανέχονταν τους μαύρους στην Αμερική, το είδος των εργασιών που εμείς, οι "νέγροι", κάναμε πάντα– εξαφανίζονται με γρήγορους ρυθμούς. Ακόμα και στο νότο –στο Μισισίπι, για παράδειγμα–, περισσότερο από το 95% του βαμβακιού συλλέγεται με μηχανές. Σήμερα,. η εργασία των μαύρων δεν είναι πια αποδοτική, ούτε πια την α-

ναζητούν οι εργοδότες. Η αμερικανική οικονομία δεν την έχει πια ανάγκη».

Αυτά έγραφε το 1970 ο ηθοποιός και ακτιβιστής Όσι Ντέιβις στον πρόλογο του βιβλίου του We Charge Genocide (International Publishers Co. Inc).

Οι Αφρο-Αμερικανοί έχουν ελάχιστη πρόσβαση στις νέες θέσεις εργασίας που αμείβονται ικανοποιητικά, επειδή, αναλογικά με το συνολικό τους αριθμό., το μορφωτικό τους επίπεδο είναι χαμηλό και δεν διαθέτουν πανεπιστημιακά διπλώματα.

Αρκετοί κοινωνιολόγοι και μαύροι αγωνιστές διακρίνουν στην κυβερνητική πολιτική απέναντι στους Αφρο-Αμερικανούς μία πρόθεση, που αγγίζει τα όρια της γενοκτονίας, να διατηρηθεί σ' έναν αριθμό οικονομικά αποδεκτό ο μαύρος πληθυ-

Στη χώρα της ελευθερίας ο ρατσισμός σε όλο του το μεγαλείο. Μέλη της Κου Κλουξ Κλαν.

σμός και να εξαλειφθεί αυτό που οι Αμερικανοί ιθύνοντες ονομάζουν *«πλεόνασμα του πληθυσμού»*.

Το παράδειγμα των τελευταίων δεκαετιών δείχνει ότι η λύση της περιορισμένης γενοκτονίας έγινε αποδεκτή και άρχισε να υλοποιείται.

Τα όπλα αυτής της γενοκτονίας, εκτός από την εξαθλίωση, την πείνα, τη διάλυση των οικογενειών και την ανεργία είναι ο κοινωνικός περιορισμός (τα γκέτο) και η εξάπλωση στις κοινότητες των μαύρων των ναρκωτικών και του AIDS, αλλά και η εξαφάνιση ενός μεγάλου μέρους τους μαύρου πληθυσμού μέσω του δικαστικού και σωφρονιστικού αμερικανικού συστήματος.

Τα γκέτο: ένα αμερικανικού τύπου απαρτχάιντ

Το ζήτημα των μαύρων στις ΗΠΑ είναι αποτέλεσμα μιάς μακροχρόνιας πολιτικής αποκλεισμού με οικονομικές, πολιτισμικές, ιδεολογικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις.

Η σημερινή στρατηγική απέναντι στους Αφρο-Αμερικανούς δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί ως ένα αμερικανικού τύπου απαρτχάιντ.

Φυσικά, οι μαύροι δεν είναι μαντρωμένοι σε townships που περιστοιχίζονται από συρματοπλέγματα όπως στη Νότια Αφρική την εποχή του απαρτχάιντ. Παρ' όλα αυτά, townships υπάρχουν στα κέντρα των μεγαλουπόλεων των ΗΠΑ: Είναι τα «downtown», τα γκέτο, που μπορούν να περικυκλωθούν και να ελεγχθούν εξονυχιστικά μέσα σε λίγες ώρες από την αστυνομία και το στρατό.

Τα κέντρα των πόλεων έχουν μεταβληθεί πια σε γκέτο και τα έχουν πια εγκαταλείψει στους Αφρο-Αμερικανούς οι πλούσιοι αλλά και οι μικροαστοί λευκοί, οι οποίοι μπορούν έτσι να κοιμούνται ήσυχοι στις όμορφες μονοκατοικίες τους που

βρίσκονται στα αστυνομευόμενα και αυτοπροστατευόμενα προάστια των μεγαλουπόλεων.

Ο περιορισμός που άρχισε να υλοποιείται μετά το 1972 επέτυχε αυτό που η δουλεία και ο φυλετικός διαχωρισμός δεν είχαν καταφέρει να επιτύχουν απόλυτα, την επίβλεψη, χωρίς φυλάκια και συρματοπλέγματα, του 97% των μαύρων Αμερικανών.

Το γκέτο είναι αποκομμένο από την επίσημη οικονομία και την υπόλοιπη κοινωνία. Στην υποβάθμιση των συνθηκών στέγασης, προστίθενται η αυξημένη εγκληματικότητα, το υψηλό ποσοστό θνησιμότητας, οι ελλιπείς κοινωνικές δομές και ελλιπής εκπαίδευση και χρόνια ανεργία. Το γκέτο είναι μία επιμέρους μικρο-κοινωνία, ένας κλειστός κόσμος που διαθέτει ιδιάζουσες δομές και γλώσσα. Η βία, η διάλυση των οικογενειών (στο 56,2% των οικογενειών δεν υπάρχει πατέρας), ο αλκοολισμός και τα ναρκωτικά οδηγούν στην αδράνεια ή στην απελπισία, που υποκινούν αυτοκτονικές εξεγέρσεις.

Ο περιορισμός των Αφρο-Αμερικανών σε γκέτο παραβιάζει το Άρθρο ΙΙ § C της Διεθνούς Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, που την έχουν επικυρώσει οι ΗΠΑ, το οποίο ορίζει:

> *«Στην παρούσα Σύμβαση, ως γενοκτονία θεωρείται οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις όταν διαπράττονται με την πρόθεση να εξαφανιστεί, ολόκληρη ή εν μέρει, μία εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα, όπως ...εσκεμμένη υποταγή της ομάδας σε συνθήκες διαβίωσης που μπορούν να επιφέρουν την ολική ή μερική φυσική εξαφάνισή της».*

Σχεδόν όλες οι οικογένειες μαύρων που ζουν στα γκέτο επιβιώνουν χάρη στην «πρόνοια», τη δημόσια βοήθεια, που αποτελεί έναν ουσιαστικό παράγοντα για τη διάλυση των οικογενειών των μαύρων, αλλά ταυτόχρονα και ένα εργαλείο καταπίεσης. Με την «πρόνοια», *«γίνεται κάποιος ένας σκλάβος του χειρότερου είδους, ένας σκλάβος που απαιτεί τις αλυσίδες».*

Στις εστίες των ενδεών βασιλεύει επίσης συχνά και η πείνα. Είναι δυνατό να ζήσει κάποιος με τρία δολάρια, όταν ένα χάμπουργκερ κοστίζει δύο;

Στις ΗΠΑ, δεν υπάρχει κοινωνική προστασία. Τα κονδύλια για τις κοινωνικές δαπάνες, που είχαν περικοπεί από την κυβέρνηση Ρέιγκαν, μειώθηκαν ακόμα περισσότερο από τους διαδόχους του, τον Μπους και τον Κλίντον.

Το Χάρλεμ, για παράδειγμα, είναι το μέρος με την υψηλότερη εγκληματικότητα σε όλο τον κόσμο. Η διαφθορά βρίσκει γόνιμο έδαφος, επειδή η επιβίωση στο γκέτο είναι ένας καθημερινός αγώνας. Στο Χάρλεμ, οι φόνοι είναι δεκαπλάσιοι σε σύγκριση με την υπόλοιπη Νέα Υόρκη ή το Σικάγο. Και δεν μαθαίνουμε ποτέ ούτε τα κίνητρα ούτε τους δράστες των περισσοτέρων από αυτά τα εγκλήματα.

Ο κίνδυνος που διατρέχουν οι μαύροι να πέσουν θύματα δολοφονίας είναι εφτά φορές μεγαλύτερος από τον κίνδυνο που διατρέχει ένας λευκός. Ένας μαύρος άντρας που ζει στο Χάρλεμ έχει λιγότερες πιθανότητες από έναν κάτοικο του Μπαγκλαντές να φτάσει στα 65 χρόνια.

Σύμφωνα με τις μελέτες, κάποιος κοιμάται λιγότερο, και κινδυνεύει περισσότερο να γίνει παχύσαρκος και ν' αποκτήσει υπέρταση. Το γεγονός αυτό δεν οφείλεται μόνο στη φτώχεια. Η πιο μικρή σε διάρκεια και πιο κοπιαστική ζωή τους είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα του άγχους που τους προκαλεί το γεγονός ότι είναι μαύροι στην Αμερική.

Το κύριο άρθρο των New York Times ανέφερε σχετικά με τις ταραχές που έγιναν στο Λος Άντζελες τον Απρίλιο του 1982 ότι:

«Οι πυρκαγιές στο Λος Άντζελες φωτίζουν κάτω

από ένα νέο φως τον τρόπο με τον οποίο η Αμερική διαγράφει μερικές περιοχές... Ακόμα χειρότερα, τον τρόπο με τον οποίο η Αμερική διαγράφει ανθρώπους: μία γενιά νεαρών μαύρων».

Όσο για το λεγόμενο σχέδιο για τη «μεταρρύθμιση» της κοινωνικής βοήθειας στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

«Δεν πρόκειται για μία μεταρρύθμιση της κοινωνικής βοήθειας, αλλά για ένα σχέδιο μετατροπής των γκέτο σε τεράστια νεκροταφεία –γιατί δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας. Ο σκοπός αυτής της νομοθεσίας είναι να διασφαλίσει ότι ολόκληρα κοινωνικά στρώματα που αποτελούνται από μειοψηφίες θα πεθάνουν, επειδή το παρακμασμένο καπιταλιστικό σύστημα δεν τα έχει ανάγκη».

Τα ναρκωτικά

Τα ναρκωτικά υπήρξαν πάντα ένα σημαντικό όπλο στα χέρια του λευκού ανθρώπου για να καταπιέζει τους ανθρώπους των άλλων φυλών. Το πιο γνωστό παράδειγμα είναι η εισαγωγή του οπίου από την Ινδία στην Κίνα, που προκάλεσε τον διαβόητο *«πόλεμο του οπίου»* (1839-1842) μεταξύ της Αγγλίας και της Κίνας, της οποίας η Κυβέρνηση ήθελε ν' απαγορεύσει τη διακίνηση του οπίου. Καθώς η Κίνα ηττήθηκε, η κυριαρχία της Αγγλίας διευκολύνθηκε μέσω ενός διεφθαρμένου καθεστώτος και, κυρίως, μέσω της οργανωμένης δηλητηρίασης με τα ναρκωτικά ενός ολόκληρου λαού.

Τον όρο δηλητηρίαση χρησιμοποίησε ο Χο Τσι Μινχ (όταν ακόμα χρησιμοποιούσε το παρωνύμιο Νγκουέν Άι Κουόκ-Νγκουέν, ο Πατριώτης) το 1925 στο παράνομο βιβλίο του *Η Διαδικασία της Γαλλικής Αποικιοποίησης*, στο οποίο κατήγγειλε τη γαλλική πολιτική στην Ινδοκίνα που επέβαλλε σε κάθε Ινδοκινέζο την κατανάλωση σημαντικών ποσοτήτων αλκοόλ και οπίου.

Αυτή η μέθοδος εκμηδένισης της βούλησης των αποικιοκρατούμενων να εξεγερθούν χρησιμοποιήθηκε ευρέως από τους αποικιοκράτες. Μάλιστα, οι κατακτητές της Βόρειας Αμερικής τη χρησιμοποίησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό εις βάρος των Αμερικανών Ινδιάνων. Επρόκειτο για το διάσημο *«νερό της φωτιάς»* που είναι ιδιαίτερα γνωστό σε εκείνους που τους αρέσουν τα γουέστερν, το οποίο σε συνδυασμό με τις σφαγές και τις ασθένειες που εισήγαγε ο *«πολιτισμός»* επέσπευσε την κατάπτωση των Ινδιάνων.

Το όπλο των ναρκωτικών εξακολουθεί να χρησιμοποιείται στις μέρες μας εναντίον αυτών που είναι αποικιοκρατούμενοι στην καρδιά της μητρόπολης, δηλαδή εναντίον των μαύρων των ΗΠΑ. Στο παρελθόν, η χρήση από τους μαύρους αρχικά μαριχουάνας, οπίου, μορφίνης και ηρωΐνης και στη συνέχεια κοκαΐνης γίνονταν ανεκτές ή τουλάχιστον η καταπολέμηση των ναρκωτικών γινόταν με τέτοιο τρόπο ώστε να μη διαταράσσεται το γενικό επίπεδο της διακίνησης.

Σήμερα, στο Χάρλεμ, για παράδειγμα, υπάρχουν οχτώ φορές περισσότεροι ναρκομανείς απ' όσο στις υπόλοιπες συνοικίες της Νέας Υόρκης. Το 40% των εγκλημάτων σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Οι Αφρο-Αμερικανοί του Χάρλεμ έχουν αντικαταστήσει την ηρωΐνη και την κοκαΐνη με το *«κρακ»*, ένα φτηνό παράγωγο της κοκαΐνης που έχει άμεσα και βίαια συμπτώματα.

Το ναρκωτικό αυτό, που επιδρά κυρίως στον εγκέφαλο, προκαλεί μία ευφορία την οποία ακολουθεί μία κατάσταση κατάθλιψης, εκνευρισμού, άγχους και παρανοϊκών ψυχώσεων. Το επόμενο στάδιο είναι πνευμονικά εμφυσήματα, ενώ μία υπερβολική δόση μπορεί να προκαλέσει εμφράγματα και επιτά-

χυνση των παλμών της καρδιάς και άνοδο της αρτηριακής πίεσης. Ο τοξικομανής έχει παραισθήσεις, αισθάνεται ότι μία στρατιά εντόμων διατρέχει το σώμα του. Πάσχει επίσης από ανορεξία και χάνει ένα μεγάλο μέρος του σωματικού του βάρους. Τέλος, επέρχεται ο θάνατος.

Το ναρκωτικό αυτό βρίσκεται παντού στα γκέτο. Η γρήγορη αύξηση της διακίνησης *«κρακ»* προκάλεσε μία πτώση στην τιμή της δόσης, που από 40 δολάρια το 1988 κυμαίνεται σήμερα μεταξύ 3 και 10 δολαρίων. Αυτή η μείωση είχε ως αποτέλεσμα ν' αυξηθούν οι καταναλωτές που διαθέτουν πενιχρά μέσα διαβίωσης. Επιπλέον, αυτό το είδος διακινούμενης κοκαΐνης, του οποίου η χρήση γίνεται χωρίς σύριγγα, έχε ως συνέπεια ο χρήστης να μη φοβάται μήπως προσβληθεί από AIDS. Στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης, περισσότεροι από το ένα τρίτο των χρηστών *«κρακ»* είναι Αφρο-Αμερικανοί, παρ' όλο που αποτελούν μόνο το 14,6% του συνολικού πληθυσμού της Πολιτείας.

Οι Αφρο-Αμερικανοί αντιπροσωπεύουν το 50% των εθισμένων σε ναρκωτικά που η χρήση τους γίνεται με ενδοφλέβια ένεση. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 1,2 εκατομμύρια και από αυτούς περίπου 300.000 έχουν προσβληθεί από AIDS. Στην πολιτεία της Γεωργίας, οι άρρενες Αφρο- Αμερικανοί αποτελούν τις 8 στις 10 (79%) περιπτώσεις εκείνων που έχουν προσβληθεί από AIDS αποκλειστικά από τη χρήση ναρκωτικών μέσω ενδοφλέβιων ενέσεων. Τον Απρίλιο του 1987, ενώ αποτελούσαν το 43% όλων των περιπτώσεων AIDS στο Ντιτρόιτ, αντιπροσώπευαν το 76% των περιπτώσεων AIDS που οφείλονταν στη χρήση ναρκωτικών με ενδοφλέβιες ενέσεις.

Οι περιπτώσεις AIDS που έχει εντοπίσει το Center for Disease Control (Κέντρο Ελέγχου Νοσημάτων) δείχνουν ότι το ποσοστό των Αφρο-Αμερικανών που έχουν προσβληθεί από τη νόσο (27%) είναι δυσανάλογα μεγάλο.

Τα παιδιά αφρο-αμερικανικής και ισπανικής καταγωγής αντιπροσωπεύουν περίπου το 80% των παιδιών που έχουν προσβληθεί από τον ιό του AIDS στις ΗΠΑ.

Τα δύο τρίτα όλων των μαύρων που έχουν προσβληθεί από AIDS βρίσκονται στη Νέα Υόρκη, στο Νιου Τζέρσι και στη Φλόριντα. Ο κίνδυνος για ένα μαύρο να προσβληθεί από AIDS είναι τριπλάσιος απ' όσο για ένα λευκό.

Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης των μαύρων, αλλά και η κατάρρευση του ανοσοποιητικού συστήματος των μαύρων που έχουν προσβληθεί από AIDS, εξηγούν τη σημερινή γρήγορη διάδοση της φυματίωσης στα γκέτο.

Τα παιδιά της κοκαΐνης

Ένα μαύρο παιδί στα πέντε που γεννιούνται σήμερα στα γκέτο είναι εθισμένο στα ναρκωτικά. Ήταν πριν ακόμα γεννηθεί. Γίνεται στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, στην κοιλιά της μητέρας του η οποία κάνει χρήση ναρκωτικών, τις περισσότερες φορές *«κρακ»*.

Η τοξικομανία έχει άμεσες και πολλαπλές επιπτώσεις στην εγκυμοσύνη. Ένα παιδί στα δέκα που γεννιούνται στο Χάρλεμ έχει βάρος κατώτερο από τον μέσο όρο. Στο μαιευτήριο Grand Hospital του Χάρλεμ, το ποσοστό των ναρκομανών βρεφών ήταν 15% σ' ένα δείγμα 3.000 γεννήσεων. Αποκαλούν αυτά τα βρέφη *«παιδιά της κοκαΐνης»*. Γεννιούνται πρόωρα κατά δύο μήνες, ζυγίζουν 600 γραμμάρια λιγότερο σε σύγκριση με τα άλλα βρέφη σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης και ο κίνδυνος να πεθάνουν τα πρώτα χρόνια της ζωής τους είναι τριπλάσιος. Στο ίδιο μαιευτήριο, το ποσοστό αποβολών είναι διπλάσιο από τον μέσο όρο.

Το *«κρακ»* βλάπτει το έμβρυο στη διάρκεια της ανάπτυξης πολύ περισσότερο απ' όσο η ηρωΐνη ή τα υπόλοιπα σκληρά

ναρκωτικά.

Το *«παιδί της κοκαΐνης»* που δεν θα πεθάνει σε παιδική ηλικία θα υποφέρει σε όλη του τη ζωή από τις άμεσες και πολλαπλές επιπτώσεις της χρήσης ναρκωτικών στη διάρκεια της εγκυμοσύνης: επιληψία, παραλύσεις, δυσμορφίες, διανοητική καθυστέρηση, δυσλειτουργία των κινητικών κέντρων, νευρικότητα, έλλειψη επικοινωνίας με το περιβάλλον...

Τα *«παιδιά της κοκαΐνης»* διατρέχουν σε σύγκριση με τα υπόλοιπα παιδιά 15 φορές περισσότερο τον κίνδυνο *«προώρου θανάτου»* κατά τον τοκετό. Ίσως όμως γι' αυτά ο θάνατος να είναι προτιμότερος.

Για πολλά *«παιδιά της κοκαΐνης»* που επιβιώνουν, η πρώτη τους εμπειρία στη ζωή είναι η αγωνία που προκαλεί η *«στέρηση»* κοκαΐνης. Οι πόνοι είναι αφόρητοι. Είναι τόσο ευαίσθητα, ώστε δεν ανέχονται τη φυσική επαφή και δεν μπορούν να τραφούν με φυσιολογικό τρόπο. Κουνούν συνεχώς τα μέλη τους, αποζητώντας μία ανακούφιση. Ακόμα και οι πιο σκληραγωγημένοι ειδικευμένοι γιατροί δεν μπορούν ν' αντέξουν τα αβάσταχτα ουρλιαχτά αυτών των μωρών. *«Ποτέ στη διάρκεια της ιατρικής μου καριέρας δεν είδα παρόμοιο πόνο με αυτόν που προκαλεί η κοκαΐνη»*, δήλωσε στη Wall Street Journal ο διευθυντής της μαιευτικής κλινικής του General Hospital που βρίσκεται στην Κολούμπια.

Η εξόντωση

Τα ναρκωτικά διαδόθηκαν σαν μία επιδημία στα γκέτο της Αμερικής όπου ζουν οι μαύροι. Άραγε, αυτό το γεγονός, που αποτελεί μία κοινότοπη διαπίστωση, οφείλεται στην τύχη; Όταν τέθηκε αυτή η ερώτηση σε τρία μέλη του δημοτικού συμβουλίου του Ντιτρόιτ, το οποίο είναι διαβόητο για τα γκέτο του, δόθηκαν οι ακόλουθες απαντήσεις:

«Τα ναρκωτικά είναι μία καπιταλιστική βιομηχανία και ένα μέσο ψυχολογικής επιρροής». «Τα ναρκωτικά είναι πρώτα απ' όλα μία πηγή χρημάτων. Τα διέδωσαν όμως στην κοινότητα των μαύρων για να καταπολεμηθεί το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα. Είναι μία νέα μορφή δουλείας, όπως ήταν τον προηγούμενο αιώνα το αλκοόλ για τους Ινδιάνους. Οφείλουμε να καταλήξουμε στη διαπίστωση ότι, αν (το πρόβλημα των ναρκωτικών) προκαλούσε τις ίδιες απώλειες και στους λευκούς, θα ήταν περισσότερο ελεγχόμενο».

Ένας τρίτος δημοτικός σύμβουλος, αφού αναφέρθηκε στις κοινωνικές αιτίες της τοξικομανίας, πρόσθεσε:

«...Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα ναρκωτικά επιτρέπουν να διατηρείται ήσυχος ο λαός».

Τα παρακάτω λόγια ανήκουν στον Λέοναρντ ΜακΝιλ του American Friends Service Committee. Ειπώθηκαν στη διάρκεια μιάς διάλεξης για το *«κρακ»* που έγινε στις 27 Απριλίου 1990 στο διαμέρισμα Τεντερλόιν του Σαν Φρανσίσκο και δημοσιεύτηκαν στο Recovering Issue στις 18 Ιουνίου 1990:

«Το "κρακ" μαζί με το μικρό προσδόκιμο ζωής των μαύρων, το υψηλό ποσοστό παιδικής θνησιμότητας, το δυσανάλογο ποσοστό των μαύρων που φυλακίζονται ή σκοτώνονται από την αστυνομία, τους άστεγους, τους άνεργους, τη διαβίωση ανάμεσα σε τοξικά απόβλητα, το AIDS και την έλλειψη υποδομών για την υγεία αποτελούν μία ολοφάνερη απόδειξη ότι πραγματοποιείται μία εσκεμμένη επίθεση εναντίον των μειονοτήτων».

Στη διάρκεια της ίδιας διάλεξης, ο Ντάνιελ Σίχαν του

Christic Institute ανέπτυξε τη θεωρία ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ δημιούργησε εσκεμμένα μία αγορά του *«κρακ»* για ν' αποκομίζει κέρδη μέσω του ελέγχου της εισαγωγής και της παρασκευής των ναρκωτικών. Τα κέρδη αυτά χρησιμοποιούνταν για τη χρηματοδότηση παρανόμων επιχειρήσεων, όπως η προμήθεια όπλων στους κόντρας της Νικαράγουας.

> *«Το γεγονός ότι οι Αφρο-Αμερικανοί έχουν γίνει ο στόχος του "πολέμου κατά των ναρκωτικών" και κατ' ουσία θεωρούνται υπεύθυνοι γι' αυτό το πρόβλημα αποτελεί μέρος μιάς στρατηγικής ενοχοποίησης των θυμάτων, ώστε ν' απομακρυνθούν οι υποψίες από τους πραγματικούς ενόχους: Τους προμηθευτές και τα μέλη της κυβέρνησης που θέλουν να οδηγήσουν σε αποσύνθεση τις κοινότητες των μειονοτήτων και ενδεχομένως να τις καταστρέψουν»,*

υποστηρίζει ο Σίχαν.

> *«Είμαι τρομαγμένος. Υπονομεύουμε το μέλλον μιάς ολόκληρης γενιάς ανθρώπων που δεν θα μπορέσουν να βρουν τη θέση τους μέσα στην κοινωνία και να γίνουν παραγωγικά μέλη της»,*

υποστηρίζει ο γιατρός Στέρλινγκ Ουίλιαμς, διευθυντής της μαιευτικής κλινικής στο Harlem Hospital.

Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση υπολογίζει ότι είναι ενδεχόμενο το έτος 2000 να υπάρχουν στις ΗΠΑ από 1 έως 4 εκατομμύρια παιδιά εκτεθειμένα στο *«κρακ»*. Και ότι τουλάχιστον 100.000 από αυτά θα ζουν στις πέντε πιο υποβαθμισμένες συνοικίες της Νέας Υόρκης.

Ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 21 Απριλίου 1990 στην Oakland Tribune δείχνει απερίφραστα ότι ο πόλεμος εναντίον των ναρκωτικών έχει μετατραπεί σ' έναν πόλεμο εναντίον της κοινότητας των Αφρο-Αμερικανών.

Τον Αύγουστο του 1996, η εφημερίδα της Καλιφόρνιας San Jose Mercury News δημοσίευσε μία συνταρακτική έρευνα την οποία είχε πραγματοποιήσει ο Γκάρι Γουέμπ, ένας δημοσιογράφος της εφημερίδας. Ο Γουέμπ κατηγορούσε τη CIA ότι ήταν υπεύθυνη, στη δεκαετία του 1980, για τη διάδοση του *«κρακ»*, της *«κοκαΐνης των φτωχών»*, στα γκέτο των μαύρων στις αμερικανικές πόλεις.

Η έρευνα, που είχε τον τίτλο *«Σκοτεινή Συμμαχία»* και έγινε γρήγορα γνωστή μέσω της σελίδας της εφημερίδας στο Διαδίκτυο, κατηγορούσε Νικαραγουανούς εμπόρους ναρκωτικών ότι διέθεσαν στην αγορά του Λος Άντζελες μεγάλες ποσότητες *«κρακ»* για να χρηματοδοτήσουν, με τη συνενοχή της CIA, την αντίσταση των Κόντρας στο καθεστώς των Σαντινίστας. Η έρευνα συγκλόνισε την κοινότητα των μαύρων και υποχρέωσε τη CIA να πραγματοποιήσει μία έρευνα μέσα στους κόλπους της.

Το άμεσο αποτέλεσμα από την αντίδραση της CIA ήταν απολύτως προβλέψιμο. Η διεύθυνση της San Jose Mercury News πραγματοποίησε μία δεύτερη έρευνα και τελικά παραδέχτηκε ότι είχε κατηγορήσει τη CIA χωρίς αποδείξεις. Ο Τζέρι Κέπος, ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας, έγραψε:

> *«...παρ' όλο που οι έμποροι ναρκωτικών συνδέονταν πράγματι με τους ηγέτες των Κόντρας που πληρώνονται από τη CIA, και παρ' όλο που ο Γουέμπ πιστεύει ότι οι σχέσεις τους με τη CIA ήταν πολύ στενές, δεν διαθέτουμε αποδείξεις ότι οι ανώτεροι αξιωματούχοι της ήταν εν γνώσει αυτών των σχέσεων».*

Παρά αυτή την (αυθόρμητη!) αλλαγή στάσης της San Jose Mercury News, βλέπουμε ότι, όπως πιστεύουν πολλοί κοινωνιολόγοι και Αφρο-Αμερικανοί αγωνιστές, η διακίνηση του

«κρακ», της κοκαΐνης και της ηρωΐνης, αλλά και η διάδοση του AIDS αποτελούν στοιχεία μιάς μυστικής και ανομολόγητης συνωμοσίας της κυβέρνησης των ΗΠΑ και της CIA με σκοπό την εξόντωση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού των μαύρων.

Οι βιαιοπραγίες της αστυνομίας

Η δολοφονία το 1979 από αστυνομικούς του Μαϊάμι του Άρθουρ ΜακΝτάφι, ενός μαύρου ασφαλιστή, επειδή παραβίασε ένα κόκκινο φανάρι, ο ομαδικός ξυλοδαρμός ενός άλλου μαύρου, του Ρόντνεϊ Κινγκ, τον Μάρτιο του 1991 στο Λος Άντζελες, τον οποίο κατέγραψε με την ερασιτεχνική του βιντεοκάμερα κάποιος πολίτης, το αισχρό μαρτύριο στο οποίο υποβλήθηκε ένας Αϊτινός, τον οποίο έδειραν ομαδικά και τον σοδόμισαν με τη λαβή μιάς βεντούζας αστυνομικοί του 70ού αστυνομικού τμήματος του Μπρούκλιν, περιστατικά που προκάλεσαν σκάνδαλα και τουλάχιστον τα δύο πρώτα ταραχές, δεν αποτελούν παρά την κορυφή του παγόβουνου.

Σε μία χώρα όπου η κοινή γνώμη πιστεύει ότι το να είναι κάποιος αφρικανικής καταγωγής συνιστά ήδη ένα έγκλημα, ολόκληρη η κοινότητα των μαύρων θεωρείται ότι *«έχει ροπή στο έγκλημα»* και το ποινικό σύστημα δεν προσπαθεί να περιορίσει την εγκληματικότητα, αλλά να συλλαμβάνει και να καταδικάζει ολοένα και περισσότερους *«εγκληματίες»*.

Η εφημερίδα της Φιλαδέλφειας Inquirer πραγματοποίησε μία έρευνα για τις βιαιοπραγίες των αστυνομικών στη διάρκεια των ανακρίσεων:

> *«...μία από τις τεχνικές ήταν να τοποθετούν πάνω στο κεφάλι του υπόπτου έναν τηλεφωνικό κατάλογο και στη συνέχεια να το σφυροκοπούν μ' ένα βαρύ αντικείμενο. Σε άλλες περιπτώσεις, οι αστυνομικοί χτυπούσαν τους υπόπτους με μολύβδινους σωλήνες, με κλομπ, με σιδερογροθιές, με χειροπέδες, με αλυσίδες και με πόδια τραπεζιών. Μερικές φορές, οι αστυνομικοί υποχρέωναν άλλους υπόπτους να παρακολουθούν αυτές τις βιαιοπραγίες πίσω από καθρέφτες μέσα από τους οποίους μπορούσαν να δουν και τους έλεγαν ότι θα πάθαιναν τα ίδια αν δεν συνεργάζονταν με την αστυνομία».*

Σε γενικές γραμμές, οι αστυνομικοί δεν διστάζουν να σκοτώσουν απρόκλητα. Τις περισσότερες φορές, οι φόνοι δικαιολογούνται με τον ισχυρισμό ότι το θύμα είχε επιτεθεί στους αστυνομικούς και άρα τον πυροβόλησαν ευρισκόμενοι σε νόμιμη άμυνα. Ένας αστυνομικός του 28ου αστυνομικού τμήματος στο Χάρλεμ είχε δηλώσει σ' ένα δημοσιογράφο της γαλλικής εφημερίδας Le Matin:

«Όταν σκοτώνουμε κάποιον, η υπόθεση κλείνει αμέσως».

Από το 1968 έως σήμερα, το δικαστικό σύστημα χρησιμο-

Οι βιαιοπραγίες των Αμερικανών αστυνομικών είναι γνωστές πλέον σ' ολόκληρο τον κόσμο.

ποιείται συστηματικά για να δικαιολογούνται οι δολοφονίες μελών των μειονοτήτων από τις δυνάμεις της τάξης και του νόμου. Θα υπενθυμίσουμε μερικά μόνο παραδείγματα:

Περισσότεροι από 30 αγωνιστές του κόμματος των Μαύρων Πανθήρων δολοφονήθηκαν από την αστυνομία ή από πολίτες που ενέργησαν με παρότρυνση της αστυνομίας, όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια. Όλες αυτές οι δολοφονίες, για τις οποίες έπρεπε να υπάρξει μία νομική αιτιολόγηση, θεωρήθηκαν *«δικαιολογημένες ανθρωποκτονίες»* (συμπεριλαμβανομένης και της δολοφονίας του Φρεντ Χάμπτον, τον οποίο δολοφόνησαν εξ επαφής στο κεφάλι ενώ κοιμόταν).

Αρκετοί μαύροι φοιτητές σκοτώθηκαν στη διάρκεια κινητοποιήσεων, όπως στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο Όραντζμπουργκ στη Νότια Καρολίνα το 1968 (τρεις νεκροί φοιτητές), στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο Τζάκσον στο Μισισίπι το 1970 (δύο νεκροί φοιτητές) και στο Σάουθερν Γιουνιβέρσιτι της Λουϊζιάνας το 1972 (δύο νεκροί φοιτητές).

Δεν είναι δυνατό να έχουμε αυταπάτες για τα σχέδια της κυβέρνησης, αν λάβουμε υπ' όψιν μας τα όπλα με τα οποία είναι εξοπλισμένοι οι αστυνομικοί όλων των αστυνομικών τμημάτων της χώρας και τα οποία τα στρέφουν εναντίον των κατοίκων των γκέτο.

Τα περίστροφα των 38 αντικαταστάθηκαν από πανίσχυρα περίστροφα. των 357 Magnum. Τα πιστόλια αυτά είναι ικανά να διαπερνούν τη μηχανή ενός αυτοκινήτου. Κάτι που σημαίνει ότι η χρησιμοποίηση αυτού του όπλου σε μία αστική περιοχή μπορεί να προκαλέσει περισσότερα θύματα, καθώς μόνο μία βολίδα μπορεί να διαπεράσει τα σώματα πολλών ανθρώπων στη σειρά.

> *«Οι αστυνομικοί της Νέας Υόρκης θ' αρχίσουν από το φθινόπωρο ν' αντικαθιστούν τα περίστροφά τους των 38 με ημιαυτόματα πιστόλια των 9. Αυτή η απόφαση συνιστά μία αλλαγή στη στάση της αστυνομικής διεύθυνσης της Νέας Υόρκης, η οποία μέχρι σήμερα απέρριπτε τη χρησιμοποίηση όπλων που είναι πιο ισχυρά και βάλλουν με μεγαλύτερη ταχύτητα».*

Στον τυπικό εξοπλισμό πολλών περιπολικών συμπεριλαμβάνεται η λειόκανη καραμπίνα των 12, η οποία βάλλει σκάγια (το κάθε φυσίγγιο περιέχει 9 βολίδες από μόλυβδο που το διαμέτρημά τους είναι 32).

Οι καραμπίνες αυτές αποκαλούνται riot guns (όπλα για την αντιμετώπιση ταραχών), επειδή οι κάνες τους που έχουν μήκος 45 εκατοστά επιτρέπουν μία μεγάλη διασπορά των βο-

Στη χώρα των ευκαιριών δεν υπάρχει καμία ευκαιρία γι' αυτόν τον άνθρωπο που ζητιανεύει για να ζήσει. Εκατομμύρια είναι οι άστεγοι και οι άνθρωποι που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας στις ΗΠΑ.

λίδων, σκοτώνοντας ή τραυματίζοντας αδιακρίτως.

Με παρόμοια όπλα και μέσα στα κατασταλτικά πλαίσια του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι κάθε έτος σκοτώνονται από την αστυνομία περισσότεροι από 600 άνθρωποι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, από 10 έως 81 ετών.

Το 45% έως το 55% των ανθρώπων που σκοτώνονται από την αστυνομία είναι Αφρο-Αμερικανοί. Στο Σικάγο και στη Φιλαδέλφεια, περισσότερο από το 70% των ανθρώπων που σκοτώνει η αστυνομία είναι μαύροι.

Η δικαιοσύνη και οι φυλακές

> *«Οι αλυσίδες και τα κλομπ είναι δημιουργήματά σας, θείε μου. Τα κατασκευάσατε πριν από 400 χρόνια και τα χρησιμοποιείτε μέχρι σήμερα... Τα κατασκευάσατε. Αλλά δεν αποτελούν παρά μόνο ένα θραύσμα της βαρβαρότητάς σας, θείε μου. Χρησιμοποιήσατε τα μαχαίρια για να ευνουχίζετε τα θύματά σας την ώρα που αγωνίζονταν ενάντια στα σχοινιά για να ξαναβρούν την αναπνοή τους. Χρησιμοποιήσατε τη φωτιά για να βασανίζονται ακόμα περισσότερο, επειδή ο απαγχονισμός και ο ευνουχισμός δεν σας αρκούσαν για να διασκεδάσετε. Και έπειτα, αρχίσατε να χρησιμοποιείτε κάτι άλλο –ένα άλλο δημιούργημά σας–, αυτό που ονομάζετε νόμο. Τον γράψατε εσείς και αυτοί του είδους σας, και κάθε άνθρωπος που δεν ανήκε στο είδος σας ήταν καταδικασμένος να τον παραβιάσει αργά ή γρήγορα...».*

Προϊόν της Ιστορίας, ο αμερικανικός ρατσισμός δεν υπάρχει μόνο στο πνεύμα των λευκών, αλλά έχει θεσμοθετηθεί σε όλους τους μηχανισμούς της αμερικανικής κοινωνίας, και ιδιαίτερα στο ποινικό σύστημα. Η πιο προφανής ένδειξη αυτού του ρατσισμού είναι η σύνθεση αυτού του συστήματος που βασίζεται σε φυλετικά κριτήρια. Σε μία χώρα της οποίας το 20% των πολιτών είναι μη-ευρωπαϊκής καταγωγής, το ποινικό σύστημα αποτελείται κατά 95% από ανθρώπους ευρωπαϊκής καταγωγής.

Τις περισσότερες φορές, ένας μαύρος που θεωρείται ύποπτος για τη διάπραξη κάποιου εγκλήματος συλλαμβάνεται από ένα λευκό αστυνομικό και οδηγείται ενώπιον ενός λευκού δικαστή, ενός λευκού εισαγγελέα και ενός σώματος ενόρκων που αποτελείται από λευκούς, σ' ένα δικαστήριο που τα πρακτικά καταγράφονται από λευκούς γραμματείς. Η συνηθισμένη θέση ενός μαύρου σε αυτό το δικαστικό σύστημα που βρίσκεται στα χέρια των λευκών είναι το εδώλιο του κατηγορουμένου. Η κατάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα να πειστεί ότι η δικαιοσύνη είναι ένα όργανο καταπίεσης στα χέρια των λευκών και ότι η κατάσταση αυτή δεν μπορεί παρά να επηρεάζει την απονομή δικαιοσύνης. Δεν μπορούν επομένως παρά να υπάρχουν διακρίσεις στην απόδοση κατηγοριών και στις καταδίκες. Ακόμα και όταν οι λευκοί που ενεργούν μέσα σε αυτό το σύστημα δεν έχουν προκαταλήψεις, οι πολιτισμικοί και ταξικοί φραγμοί που υψώνονται ανάμεσα σε αυτούς και τους κατηγορούμενους έχουν ως συνέπεια οι δεύτεροι να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση.

Συνέπεια αυτής της ρατσιστικής δικαιοσύνης είναι ότι περίπου οι μισοί (48%) από τους 1.630.940 ανθρώπους που βρίσκονται στα σωφρονιστικά ιδρύματα και καταστήματα των Πολιτειών και των Δήμων είναι Αφρο-Αμερικανοί, ενώ δεν αντιπροσωπεύουν παρά μόνο το 12% του πληθυσμού. Η ίδια αναλογία μαύρων υπάρχει και στους 3.500 θανατοποινίτες που ζουν στα *«κελιά των μελλοθάνατων»*. Στις ΗΠΑ φυλακίζουν περισσότερους μαύρους απ' όσους φυλάκιζαν στη Νότια Α-

φρική την εποχή του απαρτχάιντ: 3.109 στους 100.000 στις ΗΠΑ έναντι 729 στη Νότια Αφρική.

Μία μελέτη αυτής της κατάστασης δείχνει ότι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στο ποσοστό εγκληματικότητας των μαύρων (έστω και αν είναι υψηλό) με το ποσοστό φυλάκισής τους, όπως επίσης δεν υπάρχει σχέση με την αναλογία των μαύρων που ζουν σε μία Πολιτεία. Γενικότερα, έχει διαπιστωθεί ότι ο διπλασιασμός του ποσοστού των φυλακισμένων που παρατηρείται τα τελευταία πέντε χρόνια στις ΗΠΑ δεν έχει καμμία σχέση με την εγκληματικότητα, η οποία δεν αυξήθηκε στις ίδιες αναλογίες (μάλιστα, τα τελευταία δύο χρόνια έχει μειωθεί σύμφωνα με τις θριαμβευτικές εκθέσεις του υπουργείου Δικαιοσύνης).

Το 1996, η αναλογία των μαύρων κρατουμένων ήταν 800 για 100.000 κατοίκους έναντι 114 για τους Λευκούς, κάτι που σημαίνει ότι οι πιθανότητες να φυλακιστεί ένας μαύρος είναι εφταπλάσιες απ' όσες ένας λευκός. Στο Ιλινόις, είναι δεκαπλάσιες.

Είναι εξίσου αποκαλυπτική η σύγκριση του ποσοστού των κρατουμένων σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, το ποσοστό των λευκών κρατουμένων στις ΗΠΑ είναι παρόμοιο με αυτά που έχουν καταγραφεί στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Όμως, κάτι που μοιάζει απίστευτο, οι μαύροι στις ΗΠΑ φυλακίζονται σε μεγαλύτερη αναλογία απ' όσο οι μαύροι στη Νότια Αφρική την εποχή τους απαρτχάιντ. Στην πραγματικότητα, το ποσοστό των μαύρων κρατουμένων στις ΗΠΑ είναι αναλογικά το υψηλότερο στον κόσμο.

Η αστυνομία συλλαμβάνει εφτά φορές πιο συχνά τους μαύρους άντρες και έντεκα φορές τις μαύρες γυναίκες σε σύγκριση με τους λευκούς και τις λευκές.

Αποδίδονται εις βάρος τους κατηγορίες εφτά και δώδεκα φορές πιο συχνά, αντίστοιχα.

Καταδικάζονται οχτώ έως δεκατέσσερις φορές πιο συχνά.

Καταδικάζονται σε ποινές κράτησης οχτώ έως δεκαοχτώ φορές πιο συχνά.

Καταδικάζονται σε ποινές φυλάκισης δέκα έως δεκατέσσερις φορές πιο συχνά από τους λευκούς και τις λευκές.

Η αστυνομία ελέγχει τα στοιχεία των Αφρο-Αμερικανών σε περιστάσεις που δεν το κάνει για λευκούς. Οι εγγυήσεις για την προσωρινή αποφυλάκιση των μαύρων είναι τόσο υψηλές που δεν μπορούν να τις πληρώσουν.

Οι μαύροι καταλήγουν λοιπόν στη φυλακή, μακριά από τους δικούς τους, χωρίς να διαθέτουν τα μέσα να πληρώσουν ένα δικηγόρο. Δεν μπορούν να προετοιμάσουν την υπεράσπισή τους και είναι υποχρεωμένοι ν' αποδεχτούν τον αυτεπάγγελτο διορισμό ενός δικηγόρου, ο οποίος δεν έχει καν το χρόνο να μελετήσει το φάκελο της υπόθεσης, ακόμα και αν υποθέσουμε ότι έχει την πρόθεση να το κάνει.

Τις περισσότερες φορές, οι μαύροι οδηγούνται ενώπιον ενός λευκού δικαστή, ενός λευκού εισαγγελέα και ενός σώματος ενόρκων που αποτελείται από λευκούς, και καταλήγουν στη φυλακή. Η ρατσιστική δικαιοσύνη τους καταδικάζει σε πολυετείς ποινές για πραγματικά ή υποτιθέμενα αδικήματα, για τα οποία πολλοί λευκοί θ' απαλλάσσονταν ή θα καταδικάζονταν σε πολύ πιο μικρές ποινές φυλάκισης.

Μία κυβερνητική μελέτη που έγινε το 1979 αποκάλυψε ότι ο ένας μαύρος στους πέντε θα φυλακιζόταν στη διάρκεια της ζωής του. Από τότε, η κατάσταση έχει επιδεινωθεί και, σήμερα, η αναλογία προσεγγίζει τον έναν στους τέσσερις. Ο συνολικός αριθμός των Αφρο-Αμερικανών που έχουν φυλακιστεί στις ΗΠΑ είναι περίπου τρία εκατομμύρια, ένας αριθμός που αντιστοιχεί σχεδόν στον πληθυσμό του Σικάγου.

Το Φεβρουάριο του 1990, μία μελέτη της Sentencing Pro-

ject, μιάς οργάνωσης δικηγόρων της Ουάσινγκτον, έδειξε ότι η εγκληματικότητα των μαύρων σε συνδυασμό με το ρατσιστικό αμερικανικό σύστημα δικαιοσύνης είχε ως συνέπεια ο ένας στους τέσσερις μαύρους ηλικίας 20 έως 29 ετών να είναι φυλακισμένος, καταδικασμένος σε φυλάκιση με αναστολή ή αποφυλακισμένος υπό όρους. Η μελέτη κατέληγε ότι μία ολόκληρη γενιά μαύρων διέτρεχε τον κίνδυνο ν' αποκλειστεί από τον ενεργό πληθυσμό. Μία θυσιασμένη γενιά.

Πώς είναι δυνατόν λοιπόν να μη θεωρούμε ως μία μορφή περιορισμένης γενοκτονίας αυτή την πολιτική που θέτει τους Αφρο-Αμερικανούς στο περιθώριο της κοινωνίας;

Οι περισσότεροι από τους μισούς θανάτους κρατουμένων στις βορειοανατολικές Πολιτείες των ΗΠΑ το 1991 οφείλονταν στο AIDS, σύμφωνα με το γραφείο δικαστικών στατιστικών. Σ' εθνικό επίπεδο, από τους 1.863 κρατουμένους που πέθαναν το ίδιο έτος, το 28% ήταν θύματα του AIDS. Στο Νιου Τζέρσι, το 69% των θανάτων των κρατουμένων είχε σχέση με το AIDS, και τ' αντίστοιχα ποσοστά ήταν 66% στη Νέα Υόρκη, 44% στη Φλόριντα, 33% στο Μέριλαντ και 30% στη Βόρεια Καρολίνα και στη Μασαχουσέτη.

Το Centre for Disease Control and Prevention (Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νόσων) της Ατλάντας, στη Γεωργία, αναφέρει ότι οι πάσχοντες από AIDS αυξάνονται στις αμερικανικές φυλακές. Το 1994, είχαν προσβληθεί από AIDS 5.279 κρατούμενοι, δηλαδή 5,2 ‰, ένα ποσοστό που είναι εξαπλάσιο από εκείνο του γενικού πληθυσμού των ενηλίκων (0,9 ‰).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12

Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ»

Το «νομοσχέδιο για την εγκληματικότητα» (Crime Bill)

Στις 19 Νοεμβρίου 1993, η Γερουσία υιοθέτησε ένα σημαντικό *«σχέδιο νόμου σχετικά με την εγκληματικότητα»*, το οποίο μεταξύ άλλων πρότεινε την επέκταση της θανατικής ποινής για περισσότερα από εξήντα νέα εγκλήματα. Μερικά από αυτά ήταν η δολοφονία ομοσπονδιακών υπαλλήλων, η γενοκτονία, οι δολιοφθορές που προκαλούν εκτροχιασμό των τρένων, η δολοφονία υπηκόων των ΗΠΑ στο εξωτερικό και οι δολοφονίες που διαπράττονται με πυροβόλα όπλα που έχουν μεταφερθεί εκτός των ορίων μιάς Πολιτείας.

Αυτό το "νομοσχέδιο για την εγκληματικότητα", το οποίο περιλαμβάνει τη διάταξη που έχει ονομαστεί "three strikes and you are out" ("τρία χτυπήματα και χάνεις", ένας κανόνας του μπέιζμπολ) και προβλέπει τη δαπάνη δισεκατομμυρίων δολαρίων για τις φυλακές και τις διοικητικές υπηρεσίες του σωφρονιστικού συστήματος, είναι τόσο δρακόντειο ώστε ούτε ο Ρέιγκαν ούτε ο Μπους δεν κατάφεραν να το περάσουν. Στην ουσία του, το νομοσχέδιο αυτό είναι ένα πρόγραμμα δημόσιας απασχόλησης μέσω του οποίου θα διατεθούν περισσότερα από 30 δισεκατομμύρια δολάρια σε λευκούς εργαζομένους. Να, λοιπόν, ένα κοινωνικό πρόγραμμα, αν μπορεί να χαρακτηριστεί τέτοιο, το οποίο αντανακλάει την κοινωνικο-πολιτική και οικονομική εξέλιξη των Ηνωμένων Πολιτειών.

Στη διάρκεια των συζητήσεων για το νομοσχέδιο, οι γε-

ρουσιαστές αποφάσισαν με ψήφους 52 έναντι 41 να μη συζητηθεί μία τροπολογία που πρότεινε ν' απαγορεύεται η εκτέλεση των ανηλίκων.

Με 314 ψήφους έναντι 111, η Βουλή των Αντιπροσώπων υιοθέτησε και αυτή τις προτάσεις της Γερουσίας για την εσχάτη των ποινών.

Μπέιζμπολ και δικαιοσύνη

Το Μάρτιο του 1995, ο Τζέρι Ντ. Ουίλιαμς, 25 ετών, πατέρας δύο παιδιών, κάτοικος της Καλιφόρνιας και μαύρος έκλεψε ένα κομμάτι πίτσας «πεπερόνι» από κάποια παιδιά σ' ένα φαστ φουντ στο Ριντόντο Μπιτς και καταδικάστηκε σε 25 χρόνια φυλάκισης βάσει του νόμου *«three strikes»* τον οποίο είχε υπογράψει ο πρόεδρος Κλίντον το 1994.

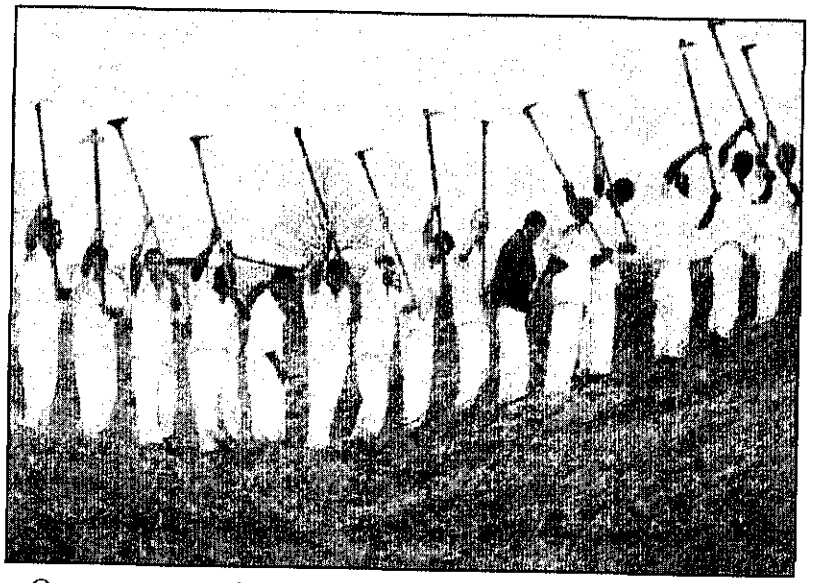

Οι σωφρονιστικές συνθήκες είναι από τις πιο απάνθρωπες. Μόνο εκθέσεις βγάζουν κάθε χρόνο κατηγορώντας άλλες χώρες για ό,τι κάνουν οι ίδιοι στο εσωτερικό τους.

Εμπνευσμένος από τον κανόνα του μπέιζμπολ *«three strikes and you are out»* (*«τρία χτυπήματα και χάνεις»*), ο νόμος αυτός ορίζει ότι οι υπότροποι που έχουν καταδικαστεί ήδη δύο φορές, όταν οδηγούνται για τρίτη φορά ενώπιον ενός δικαστή, μπορούν να καταδικαστούν από 25 έτη φυλάκισης έως ισόβια χωρίς τη δυνατότητα της υπό όρους απόλυσης. Αυτό ακριβώς συνέβη στην περίπτωση του Ουΐλιαμς.

Ένα κομμάτι πίτσας κοστίζει 25 χρόνια κάθειρξης, όσο και μία ένοπλη ληστεία, ένας βιασμός ή μία δολοφονία. Όπως σχολιάζει ένας δημοσιογράφος της L' Humanite:

> *«Αν το μπέιζμπολ καθορίζει την αμερικανική νομολογία, τότε δεν είναι παράλογο να φοβόμαστε ότι τα επόμενα χρόνια οι καταδικασμένοι θα παραδίδονται στα λιοντάρια».*

Οι σωφρονιστικές συνθήκες

Παρά τα όσα ισχυρίζονται οι υπεύθυνοι του σωφρονιστικού συστήματος των ΗΠΑ οι οποίοι εξυμνούν τις ανθρώπινες συνθήκες που επικρατούν στις αμερικανικές φυλακές, οι κρατούμενοι και οι επισκέπτες τους διαβεβαιώνουν ότι όχι μόνο δεν σταμάτησαν ποτέ οι βιαιοπραγίες στις φυλακές, αλλά ότι έχουν πάρει νέες μορφές που συχνά είναι συγκαλυμμένες.

Αυτή η διάσταση απόψεων οδήγησε την Prisoners Rights Union (PRU-Ένωση για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων) του Σακραμέντο (Καλιφόρνια) να πραγματοποιήσει το 1989 μία έρευνα με τον τίτλο Prison Discipline Study (Μελέτη για την Πειθαρχία στις Φυλακές), που ουσιαστικά ήταν μία δημοσκόπηση με δείγμα τους ίδιους τους κρατουμένους. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας περιλήφθηκαν σε μία έκθεση με τον τίτλο The Myth of Human Imprisonment (Ο Μύθος της Ανθρώπινης Φυλάκισης).

Περισσότερο από το 70% των κρατουμένων που απάντη-

σαν σε αυτή τη δημοσκόπηση δήλωσαν ότι η άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας αποτελούν τον κανόνα στις φυλακές υψίστης ασφαλείας των ΗΠΑ. Ο εγκλεισμός στην απομόνωση, η αφαίρεση «προνομίων» και οι βιαιοπραγίες είναι συνήθεις πρακτικές στις περισσότερες φυλακές υψηλής ασφαλείας.

«Οι καταχρήσεις εξουσίας που αφορούν την άσκηση σωματικής βίας έχουν αρχή και τέλος, ενώ εκείνες που αφορούν την άσκηση ψυχολογικής βίας γίνονται εις βάρος των κρατουμένων ανά πάσα στιγμή. Ακόμα και οι πιο σκληροί επηρεάζονται από τις διάφορες μικρές λεπτομέρειες αυτών των καταχρήσεων εξουσίας: ένα βλέμμα, ένα καινούργιο ημερήσιο πρόγραμμα, μία αλλαγή στην τροφή, ένα γράμμα που παραδίδεται με καθυστέρηση, η ακύρωση ενός επισκεπτηρίου, μία παρατήρηση για το περιεχόμενο της αλληλογραφίας. Λεπτομέρειες που μπορεί να οφείλονται σε πολλούς λόγους και να οδηγήσουν στη λήψη σοβαρών πειθαρχικών μέτρων».

Παρ' όλο που εγκλεισμός στην απομόνωση θεωρείται από τα δικαστήρια και τις σωφρονιστικές Αρχές ως ένα επιτρεπτό και νόμιμο μέσο, πρόκειται ίσως για τη μορφή ψυχολογικής βίας που έχει τις πιο καταστρεπτικές επιπτώσεις. Αν και οι υπεύθυνοι των φυλακών ισχυρίζονται ότι οι περισσότεροι κρατούμενοι δεν περνούν παρά μόνο μερικές ημέρες στην απομόνωση, η δημοσκόπηση που έγινε στους κρατουμένους αποκαλύπτει ότι αυτή η τιμωρία επιβάλλεται τις περισσότερες φορές για χρόνια. Οι κρατούμενοι διευκρινίζουν επίσης ότι ο εγκλεισμός στην απομόνωση είναι συχνά αυθαίρετος, και ιδιαίτερα για τους κρατούμενους που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές.

Πολλοί κρατούμενοι έχουν αναφέρει ότι γίνονται προσπάθειες τρομοκράτησης των επισκεπτών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η εκτόξευση απειλών από τους δεσμοφύλακες εις βάρος των μελών των οικογενειών των κρατουμένων και η σεξουαλική παρενόχληση των επισκεπτριών.

Σχεδόν το 40% των ερωτηθέντων κρατουμένων έχουν δει κρατουμένους να υποβάλλονται σε ψυχιατρικές θεραπείες και να τους χορηγούνται φάρμακα παρά τη θέλησή τους. Το 32% των ερωτηθέντων αναφέρουν περιστατικά προπηλακισμών και ρατσιστικών ύβρεων, αλλά και ότι συχνά υποβαθμίζεται η ποιότητα της τροφής, ότι γίνονται εκβιασμοί για την απόσπαση χρημάτων, ότι πραγματοποιούνται «σωματικές» έρευνες και ότι οι δεσμοφύλακες απειλούν τους κρατουμένους ότι θα τους σκοτώσουν –όπως, για παράδειγμα, οι απειλές που εκτόξευαν οι δεσμοφύλακες της φυλακής της κομητείας τους Λος Άντζελες, οι οποίοι ήταν μέλη της Κου Κλουξ Κλαν .

Το 90% των κρατουμένων που πήραν μέρος στη δημοσκόπηση επιβεβαιώνουν την άσκηση σωματικής βίας. Το 10% ισχυρίζονται ότι τουλάχιστον μία φορά το μήνα ασκείται εις βάρος τους σωματική βία. Οι δεσμοφύλακες χρησιμοποιούν τις γροθιές τους, τα πόδια τους, κλομπ, ηλεκτρικά ραβδιά, θακρυγόνα αέρια, πυροσβεστήρες, τις λαβές των ηλεκτρικών τους φακών, σκουπόξυλα, λαστιχένιους σωλήνες και τουφέκια που ρίχνουν πλαστικές σφαίρες.

Περίπου 100 από τους ερωτηθέντες ισχυρίζονται ότι υπήρξαν μάρτυρες ομαδικών ξυλοδαρμών κρατουμένων που ήταν δεμένοι με χειροπέδες. 40 έχουν δει δεσμοφύλακες να εφαρμόζουν το βασανιστήριο *«body slam»* (ρίχνουν έναν κρατούμενο με το κεφάλι στο έδαφος ή πάνω σ' έναν τοίχο) σε κρατουμένους που τα χέρια τους ήταν δεμένα με χειροπέδες πίσω από την πλάτη τους. 30 άλλοι έχουν δει επί τω έργω τις *«goon squads»* (ομάδες δεσμοφυλάκων που δέρνουν ομαδικά κάποιον κρατούμενο, που τις περισσότερες φορές είναι δεμένος με χειροπέδες).

Από τις ερωτηθείσες γυναίκες 35 υποστηρίζουν ότι τις έ-

χουν δείρει, ότι τις έχουν βιάσει ή ότι αφού τις έδεσαν γυμνές σε κάποιο κρεβάτι οι δεσμοφύλακες αστειεύονταν εις βάρος τους. Μία από αυτές διαβεβαιώνει ότι απέβαλε, όταν οι δεσμοφύλακες χρησιμοποίησαν πάνω της τα *«stun gun»* τους (όπλα που αναισθητοποιούν).

Από τους ερωτηθέντες κρατουμένους αναφέρουν 55 περιπτώσεις *«συγκαλυμμένων»* καταχρήσεων εξουσίας που αφορούν την άσκηση σωματικής βίας. Οι δεσμοφύλακες προκαλούν συμπλοκές ανάμεσα στους κρατουμένους, είτε τοποθετώντας στο ίδιο κελί κρατουμένους που εχθρεύονται ο ένας τον άλλο είτε επιτρέποντάς τους να βρίσκονται ταυτόχρονα σε κάποιο κοινόχρηστο χώρο. Οι δεσμοφύλακες ονομάζουν αυτές τις συμπλοκές *«dog fights»* (σκυλοκαβγάδες) ή *«cock fights»* (κοκορομαχίες). Επίσης, οι κρατούμενοι δέρνονται στα κελιά τους ή τους οδηγούν σε χώρους ασφαλείας για να τους δείρουν μακριά από τα βλέμματα των υπολοίπων κρατουμένων. Άλλοι κρατούμενοι έχουν διαμαρτυρηθεί ότι τους υποχρέωσαν να εκτελέσουν επίπονες εργασίες, παρ' όλο που ήταν άρρωστοι ή ανάπηροι.

Από τους ερωτηθέντες κρατούμενους, αυτοί που αντιστοιχούν μόνο στο 10% δηλώνουν ότι δεν έχουν παραστεί μάρτυρες παρόμοιων βιαιοπραγιών.

Τα κυριότερα κίνητρα που ωθούν τους δεσμοφύλακες να διαπράττουν αυτές τις βιαιοπραγίες είναι οι φυλετικές και πολιτικές προκαταλήψεις τους.

Οι πολιτικές προκαταλήψεις είναι συχνότερες. Αφορούν κυρίως τους κρατουμένους που αγωνίζονται εναντίον των αδικιών, και ενθαρρύνουν και βοηθούν τους άλλους κρατουμένους να κάνουν το ίδιο. Οι *«δικηγόροι των φυλακών» (jailhouse lawyers)* αποτελούν τον πιο συχνό στόχο του σωφρονιστικού προσωπικού. Οι *«δικηγόροι των φυλακών»* βοηθούν τους άλλους κρατουμένους, πολλοί από τους οποίους είναι αναλφάβητοι, να συντάσσουν καταγγελίες και μηνύσεις εναντίον

των φυλακών και να υποβάλλουν εφέσεις στις αποφάσεις των δικαστηρίων. Καθώς το εσωτερικό σύστημα των φυλακών είναι αυθαίρετο, ρατσιστικό και παράλογο, οι περισσότεροι κρατούμενοι βρίσκονται σε διαρκή αντιπαράθεση με τους διευθυντές των φυλακών και τη δικαιοσύνη. Εξ αιτίας αυτού του γεγονότος, η συνήθης πολιτική των δεσμοφυλάκων και των διευθυντών των φυλακών είναι ν' *«απομονώνουν»* τους *«δικηγόρους των φυλακών»*. Τέλος, το 30% των ερωτηθέντων κρατουμένων ανέφεραν ως στόχο τους *«πολιτικούς κρατουμένους»*.

Η ομάδα που μετά από τους *«δικηγόρους των φυλακών»* βρίσκονται συχνότερα στο στόχαστρο είναι οι Αφρο-Αμερικανοί. Έχουν γίνει συχνά διαμαρτυρίες για την εφαρμογή *«επιλεκτικών πειθαρχικών μέτρων με βάση τις φυλετικές προκαταλήψεις»* και πολλοί έχουν καταγγείλει τη ρατσιστική φύση του ποινικού συστήματος, που στέλνει στις φυλακές ένα δυσανάλογο ποσοστό μη-λευκών με πιο μεγάλες και πιο αυστηρές ποινές (όπως, για παράδειγμα, τη θανατική ποινή).

Ακολουθούν οι κρατούμενοι που πάσχουν από διανοητική καθυστέρηση. Καθώς βρίσκονται σ' ένα ακατάλληλο περιβάλλον και δεν τους παρέχεται επαρκής περιποίηση, οι διανοητικά καθυστερημένοι δημιουργούν προβλήματα στους δεσμοφύλακες, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις βρίσκουν ως μοναδική λύση τη βιαιοπραγία. Καθώς το προσωπικό των φυλακών τους απεχθάνεται, οι διανοητικά καθυστερημένοι τοποθετούνται συχνά σε κελιά με ψυχικά ασταθείς και νευρωτικούς σαν ένα είδος τιμωρίας.

Στις 3 Μαΐου 1995, ο ρεπουμπλικάνος κυβερνήτης της Αλαμπάμας είχε καλέσει τους δημοσιογράφους, τους φωτογράφους και τα τηλεοπτικά συνεργεία να παρευρεθούν σ' ένα μοναδικό γεγονός: την αναβίωση των καταναγκαστικών έργων. Οι κατάδικοι, με αλυσίδες στα πόδια και δεμένοι μεταξύ τους ανά πέντε, εργάζονταν πάνω στο οδόστρωμα κάποιου δρόμου. Η Αμερική είχε τριάντα χρόνια να δει παρόμοιο θέαμα.

Ο Ρον Τζόουνς, ο επικεφαλής του πολιτειακού σωφρονιστικού συστήματος, εξήγησε ότι αυτό το μέτρο λήφθηκε για να γίνουν οικονομίες στο προσωπικό φύλαξης, αλλά και για να γίνει η φυλακή τόσο «δυσάρεστη», ώστε οι παραβάτες να μην έχουν πια την παραμικρή επιθυμία να επιστρέψουν σε αυτή. *«Χωρίς τα σίδερα και τις αλυσίδες, χρειάζομαι ένα φύλακα για να παρακολουθεί είκοσι οχτώ κρατουμένους. Με τις αλυσίδες, αρκεί ένας για σαράντα».* Οι κρατούμενοι *«δικαιούνται»* τουλάχιστον τριάντα ημέρες σε αυτό το ειδικό καθεστώς. Εργάζονται αλυσοδεμένοι δώδεκα ώρες καθημερινά, δεν έχουν το δικαίωμα να ακούν ραδιόφωνο και να βλέπουν τηλεόραση, δεν δέχονται επισκέπτες, δεν μπορούν ν' αγοράζουν είδη από το *«κυλικείο»*. Η Φλόριντα και η Αριζόνα σχεδιάζουν ν' ακολουθήσουν το παράδειγμα της Αλαμπάμας.

Αυτή η μέθοδος, που καθιστά απάνθρωπες τις συνθήκες στις φυλακές, επεκτείνεται: Ο σερίφης του Φοίνιξ στην Αριζόνα εγκατέστησε τους κρατουμένους σ' έναν υποτυπώδη καταυλισμό μέσα στην έρημο, χωρίς την παραμικρή άνεση. Σε άλλες Πολιτείες, στερούν από τους κρατουμένους τις αίθουσες σωματικής άσκησης και αυτές όπου μπορούν να δουν τηλεόραση, εγκαταλείπονται τα προγράμματα επανένταξης και τα προγράμματα θεραπείας για όσους έχουν διαπράξει σεξουαλικά εγκλήματα. Οι ομάδες υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιδρούν σε αυτή την τάση που έχει αποκτήσει εθνικές διαστάσεις, χαρακτηρίζοντάς την ως μία μέθοδο *«βάναυσων και ασυνήθιστων τιμωριών»*, τις οποίες απαγορεύει το σύνταγμα των ΗΠΑ.

Η θανατική ποινή

Ο ρατσισμός επηρεάζει επίσης και την εφαρμογή της θανατικής ποινής. Πρόκειται για μία φριχτή λοταρία, δήλωσε το 1987 για τη θανατική ποινή στις ΗΠΑ η Διεθνής Αμνηστία στην ετήσια έκθεσή της. Μία λοταρία όπου μερικοί έχουν περισσότερες «πιθανότητες» από τους άλλους να «κερδίσουν»: οι

φτωχοί, οι Αφρο-Αμερικανοί και τα μέλη των υπολοίπων εθνικών μειονοτήτων.

Σήμερα, υπάρχουν 3.350 θανατοποινίτες στις ΗΠΑ που περιμένουν στα *«κελιά των μελλοθανάτων»* την ημέρα της εκτέλεσής τους, μερικοί από τους οποίους για περισσότερο από δέκα χρόνια, και ο αριθμός τους αυξάνεται κατά 250 κάθε έτος. Το 48% των καταδικασμένων είναι μαύροι, οι οποίοι, ας το υπενθυμίσουμε, αποτελούν μόνο το 12% του πληθυσμού των ΗΠΑ.

Από το 1967 έως το 1977 δεν έγιναν εκτελέσεις στις ΗΠΑ, παρ' όλο που στη διάρκεια της ίδιας περιόδου τα δικαστήρια συνέχιζαν να επιβάλουν την εσχάτη των ποινών. Το 1972, το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε ότι ήταν αντισυνταγματικοί και άκυροι οι ισχύοντες νόμοι για τη θανατική ποινή, επικαλούμενο το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μέχρι τότε εφαρμοζόμενων νόμων επέβαλε μία *«βάναυση και ασυνήθιστη τιμωρία»*, κάτι που συνιστούσε μία παραβίαση της 8ης και της 14ης τροπολογίας του συντάγματος των ΗΠΑ.

Το 1976, ένα δεκαετές μορατόριουμ στη διάρκεια του οποίου είχαν ανασταλεί οι εκτελέσεις τέλειωσε εξ αιτίας μιάς απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία η εκτέλεση της θανατικής ποινής ήταν συνταγματική υπό ορισμένες συνθήκες. Από τότε, τριάντα οχτώ Πολιτείες αναθεώρησαν τη νομοθεσία τους προς αυτή την κατεύθυνση και επανέφεραν την εσχάτη των ποινών. Από το 1976 μέχρι τα τέλη του 1997, εκτελέστηκαν 433 θανατοποινίτες, από τους οποίους 38 το 1993, 31 το 1994, 56 το 1995, 45 το 1996 και 74 το 1997. Ο ρυθμός των εκτελέσεων αυξάνεται. Και η κοινή γνώμη το αποδέχεται, καθώς ασπάζεται ολοένα και περισσότερο τις θεωρίες για την αύξηση των μέτρων ασφαλείας.

Η θανατική ποινή στις ΗΠΑ χαρακτηρίζεται από μία ρατσιστική διάσταση, όπως ολόκληρο το αμερικανικό δικαστικό σύστημα. Στην έκθεσή της για τη θανατική ποινή στις ΗΠΑ η

οποία δημοσιεύτηκε το 1987, η Διεθνής Αμνηστία διαπίστωνε ότι:

> *«Φαίνεται ότι η κατηγορία των ανθρώπων που καταδικάζονται σε θάνατο περισσότερο από κάθε άλλη κατηγορία είναι οι μαύροι που θεωρούνται ένοχοι για τη δολοφονία λευκών. Αντίθετα, οι λευκοί σπάνια καταδικάζονται στην εσχάτη των ποινών επειδή σκότωσαν μαύρους».*
>
> (Ένα πρώην μέλος της Κου Κλουξ Κλαν, ο Χένρι Φράνσις Χέις, ο οποίος εκτελέστηκε στις 6 Ιουνίου 1997, ήταν ο πρώτος λευκός που εκτελέστηκε για τη δολοφονία ενός μαύρου μετά το 1944).

Βλέπουμε ότι, όπως και για τις υπόλοιπες ποινές, η αμερικανική δικαιοσύνη εφαρμόζει έναν κανόνα ταξινόμησης των αδικημάτων σύμφωνα με τον οποίο ως πιο σημαντικά απ' όλα θεωρούνται τα εγκλήματα που διαπράττουν οι μαύροι εις βάρος λευκών, έπονται αυτά που διαπράττουν οι λευκοί εις βάρος λευκών και ακολουθούν τέλος αυτά που διαπράττουν οι λευκοί εις βάρος μαύρων. Στην ίδια διαπίστωση κατέληγε και η Διεθνής Αμνηστία στην έκθεσή της:

> *«Έχει παρατηρηθεί ότι στη Φλόριντα και στο Τέξας, οι μαύροι που θεωρήθηκαν ένοχοι για τους φόνους λευκών διατρέχουν 5 ή 6 φορές περισσότερο τον κίνδυνο να καταδικαστούν σε θάνατο σε σύγκριση με τους λευκούς που έχουν σκοτώσει άλλους λευκούς. Στη Φλόριντα, οι μαύροι που είναι υπεύθυνοι για τους φόνους λευκών διατρέχουν 40 φορές περισσότερο τον κίνδυνο να καταδικαστούν σε θάνατο σε σύγκριση με τους μαύρους που έχουν σκοτώσει μαύρους».* Οι περισσότεροι από τους μαύρους που βρίσκονται *«στα κελιά των μελλοθανάτων»* έχουν καταδικαστεί για το φόνο λευκών. *«Ποτέ ένας λευκός δεν εκτελέστηκε για το βιασμό μιάς μαύρης γυναίκας, ενώ, από το 1930 έως το 1967, το 54% των μαύρων που βίασαν λευκές γυναίκες εκτελέστηκαν, ενώ το 89% των εκτελεσθέντων για βιασμό ήταν μαύροι».*

Ας προσθέσουμε ότι, σε γενικές γραμμές, η θανατική ποινή στις ΗΠΑ επιβάλλεται κυρίως σε φτωχούς. Το 60% των καταδικασθέντων ήταν άνεργοι την εποχή της σύλληψής τους. Το 65% ήταν ανειδίκευτοι. Το 50% δεν είχαν τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Το 90% ήταν πολύ φτωχοί για να προσλάβουν κάποιο δικηγόρο. Στην Καλιφόρνια, στη διάρκεια μιάς περιόδου οχτώ ετών, το 42% των χειρωνακτών εργατών που αποδείχτηκαν ένοχοι για δολοφονία εκ προθέσεως καταδικάστηκαν σε θάνατο, ενώ το ποσοστό για τους εργαζόμενους σε γραφεία ήταν 5%.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας ότι η θανατική ποινή δεν έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα. Στον Καναδά όπου καταργήθηκε η θανατική ποινή, το ποσοστό δολοφονιών μειώθηκε. Στη Φλόριντα και το Τέξας όπου επανήλθε η θανατική ποινή, τα ποσοστά δολοφονιών δεν σταματούν ν' αυξάνονται. Μερικοί ψυχολόγοι έχουν μάλιστα υποστηρίξει τη θεωρία ότι η θανατική ποινή στην πραγματικότητα ενθαρρύνει τη ψυχοπαθητική συμπεριφορά ατόμων που επιζητούν τον ίδιο τους το θάνατο μέσω ενός είδους αυτοπρογραμματισμένης αυτοκτονίας.

Μερικές πρόσφατες αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου, με τις οποίες απορρίφθηκαν εφέσεις που είχαν υποβληθεί για αρκετές περιπτώσεις θανατικών καταδικών, περιόρισαν τις δυνατότητες υποβολής εφέσεων στις αποφάσεις των δικαστηρίων και, άρα, ενδέχεται να αυξηθεί στο μέλλον ο αριθμός των εκτελέσεων, ιδίως καθώς ο πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου, εισηγήθηκε στο Κογκρέσο ένα κείμενο που προβλέπει τη γενίκευση αυτών των αποφάσεων. Επιπλέον, υποστήριξε στην Ειδική Επιτροπή των Δικαστών μία πρόταση σύμφωνα με την

οποία οι καταδικασμένοι σε θάνατο, μετά την απόρριψη των εφέσεών τους από τα πολιτειακά δικαστήρια, θα έχουν το δικαίωμα ν' ασκήσουν μόνο μία έφεση στα ομοσπονδιακά δικαστήρια.

Το αποκορύφωμα της φρίκης όμως έγκειται στο γεγονός ότι, σε περίπτωση λάθους (εντός ή εκτός εισαγωγικών), το λάθος είναι ανεπανόρθωτο!

Το Νοέμβριο του 1985, η Αμερικανική Ένωση για τα Αστικά και τα Πολιτικά Δικαιώματα (ACLU) αποκάλυψε ότι από τις αρχές του αιώνα είχαν εκτελεστεί στις ΗΠΑ είκοσι πέντε άνθρωποι για εγκλήματα που δεν είχαν διαπράξει ή τα οποία δεν είχαν καν διαπραχθεί. Είναι γνωστές οι περιπτώσεις των Σάκο και Βαντσέτι, των Ρόζεμπεργκ και του Γουίλι Μακ-Γκί. Πόσες όμως άλλες παρόμοιες περιπτώσεις υπάρχουν τις οποίες αγνοούμε; Δεν είναι δυνατό να παραμένουμε σιωπηλοί απέναντι σε παρόμοιες παραβιάσεις των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Οι εκτελέσεις των ανηλίκων

Τον Οκτώβριο του 1991, η Διεθνής Αμνηστία δήλωσε ότι ΟΙ ΗΠΑ εκτελούσαν περισσότερους ανηλίκους απ' οποιαδήποτε άλλη χώρα του κόσμου, με εξαίρεση το Ιράκ και το Ιράν.

Από το 1989 έως το 1994, μόνο σε πέντε άλλες χώρες έγιναν εκτελέσεις ανηλίκων που ήταν κάτω των 18 ετών την εποχή της διάπραξης του εγκλήματος: στο Ιράκ, στο Ιράν, στη Νιγηρία, στο Πακιστάν και στη Σαουδική Αραβία. Την ίδια περίοδο, εκτελέστηκαν στις ΗΠΑ οχτώ άνθρωποι που είχαν διαπράξει εγκλήματα όταν ήταν ανήλικοι, από τους οποίους πέντε στο Τέξας.

Αυτή η σκανδαλώδης πρακτική των ΗΠΑ παραβιάζει τις διεθνείς νόρμες και συνθήκες για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Πράγματι, σύμφωνα με το εδάφιο 5 του Άρθρου 6 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και τα Πολιτικά Δικαιώματα:

> *«Δεν μπορεί να επιβληθεί η θανατική ποινή για εγκλήματα τα οποία διέπραξαν άτομα ηλικίας κάτω των 18 ετών και δεν επιτρέπεται η εκτέλεση εγκύων γυναικών».*

Αλλά και το εδάφιο 5 του Άρθρου 4 της Αμερικανικής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου προβλέπει ότι:

> *«Η θανατική ποινή δεν μπορεί να επιβληθεί σε άτομα που, την εποχή της διάπραξης του εγκλήματος, ήταν κάτω των 18 ετών ή άνω των 70 ετών...».*

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υπέγραψε αυτές τις δύο συνθήκες το 1977, όμως δεν τις έχει ακόμα επικυρώσει.

Παρά αυτά τα κείμενα, μόνο εννέα Πολιτείες των ΗΠΑ που διατηρούν τη θανατική ποινή απαγορεύουν την εφαρμογή της για άτομα κάτω των 18 ετών.

Σε δεκαεφτά Πολιτείες, η νομοθεσία επιτρέπει την καταδίκη σε θάνατο ανηλίκων κάτω των 18 ετών. Το όριο της ηλικίας τους καθορίζεται είτε από νομοθετικά κείμενα σχετικά με την εσχάτη των ποινών είτε από ειδικούς νόμους που προσδιορίζουν την ηλικία στην οποία επιτρέπεται να δικάζονται οι ανήλικοι από τα ποινικά δικαστήρια που είναι αρμόδια για τους ενηλίκους. Το όριο της ηλικίας είναι τα 10 έτη στην Ιντιάνα και στο Βερμόντ, τα 12 έτη στη Μοντάνα, τα 13 έτη στο Μισισίπι, τα 14 έτη στην Αλαμπάμα, στο Αϊντάχο, στο Κεντάκι, στο Μισούρι, στη Βόρεια Καρολίνα και στη Γιούτα, τα 15 έτη στο Άρκανσο, στη Λουιζιάνα και στη Βιρτζίνια, τα 16 έτη στη Νεβάδα, και τα 17 έτη στο Τέξας, στη Γεωργία και στο Νιου Χάμσαϊρ. Έντεκα άλλες Πολιτείες δεν έχουν προσδιορίσει κάποιο όριο ηλικίας.

Όπως και για τους ενηλίκους, η φυλετική προέλευση επιδρά στη θανατική καταδίκη σε πολλές Πολιτείες. Σύμφωνα με μία έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας που δημοσιοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1994, οι οχτώ στους εννέα ανηλίκους που κινδύνευαν να καταδικαστούν σε θάνατο στο Τέξας ήταν Αφρο-Αμερικανοί ή Ισπανο-Αμερικανοί, όπως ήταν και ο Κέρις Χάρις και ο Ρούμπεν Κάντου, οι δύο ανήλικοι που εκτελέστηκαν το 1993 σε αυτή την Πολιτεία των ΗΠΑ.

Όπως συμβαίνει και με τους ενήλικους μαύρους, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση αυτών των κατηγορουμένων αναλαμβάνουν τις περισσότερες φορές αυτεπάγγελτα διορισμένοι δικηγόροι που είναι άπειροι και αδιάφοροι. Δεν επισημαίνουν την επίδραση του περιβάλλοντος και δεν επικαλούνται ελαφρυντικά, και πρώτα απ' όλα το γεγονός ότι η νεαρή ηλικία τους έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζονται τόσο από το καλό όσο και από το κακό.

Σε μία μελέτη της που δημοσιοποιήθηκε το 1991 για τους νέους οι οποίοι έχουν καταδικαστεί στην εσχάτη των ποινών στις ΗΠΑ, η Διεθνής Αμνηστία διαπίστωνε ότι στην πλειοψηφία τους προέρχονταν από οικογένειες όπου οι συνθήκες ήταν ιδιαίτερα δυσμενείς. Οι περισσότεροι είχαν υποστεί σοβαρές σωματικές ή σεξουαλικές κακοποιήσεις, ενώ η ευφυΐα τους ήταν κάτω του μέσου όρου ή έπασχαν είτε από ψυχικά νοσήματα είτε από διανοητικές διαταραχές. Τέλος, πολλοί δεν είχαν την κατάλληλη υπεράσπιση στη διάρκεια της δίκης τους.

Χιλιάδες είναι και οι ανήλικοι εγκληματίες στις ΗΠΑ. Η χώρα που επιτρέπει τη βία εισπράττει βία.

Έχει διαπιστωθεί ότι, σε μερικές Πολιτείες, οι ανήλικοι που καταδικάστηκαν σε θάνατο είχαν οδηγηθεί αυτόματα σε δικαστήρια αρμόδια για το κοινό ποινικό δίκαιο χωρίς να προηγηθεί μία ατομική αξιολόγηση της ικανότητας των κατηγορουμένων να δικαστούν ως ενήλικοι. Σε άλλες περιπτώσεις, φαίνεται πως το γεγονός ότι το σύστημα απονομής δικαιοσύνης για τους ανηλίκους δεν διέθετε ειδικά αναμορφωτήρια για τον εγκλεισμό σε αυτά

όσων καταδικάζονταν σε μακροχρόνιες ποινές υπήρξε, περισσότερο από την ωριμότητα των κατηγορουμένων, ο βασικός λόγος για την παραπομπή της υπόθεσής τους σε ένα δικαστήριο αρμόδιο για το κοινό ποινικό δίκαιο.

Σε μία απόφαση που πήρε το 1989 και με την οποία αποφάνθηκε ότι η εκτέλεση ανηλίκων ηλικίας 16 έως 17 ετών ήταν αποδεκτή, το Ανώτατο Δικαστήριο σχολίαζε ότι οι διεθνείς νόρμες δεν συμβάδιζαν με τα *«αμερικανικά ηθικά πρότυπα»*. Δεν θα έπρεπε να φιλοδοξούμε να εξυψώσουμε τα αμερικανικά ηθικά πρότυπα στο ίδιο επίπεδο με τα πρότυπα που ισχύουν διεθνώς για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου;.

Οι εκτελέσεις πασχόντων από ψυχικές διαταραχές και διανοητική καθυστέρηση

Στις ΗΠΑ, ένας μεγάλος αριθμός των κρατουμένων που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές ή διανοητική καθυστέρηση κινδυνεύουν να καταδικαστούν σε θάνατο, ενώ πολλοί άλλοι έχουν εκτελεστεί..

Οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ έχουν παράσχει διεθνείς εγγυήσεις ότι θα καταργήσουν τη θανατική ποινή για τους διανοητικά καθυστερημένους, κάτι που εξ άλλου το εισηγείται και η έκθεση μιάς προεδρικής επιτροπής το 1991. Η απόφαση 1989/64, την οποία υιοθέτησε το ECOSOC τον Μάϊο του 1988 και αφορά στην παροχή εγγυήσεων για την προστασία των δικαιωμάτων των καταδικασθέντων σε θάνατο, συστήνει:

> *«Την κατάργηση της θανατικής ποινής, είτε ως επιβαλλόμενης ποινής και ως εκτελούμενης ποινής, για τους διανοητικά καθυστερημένους και για τα άτομα που οι διανοητικές ικανότητές τους είναι εξαιρετικά περιορισμένες».*

Η προεδρική επιτροπή για τη διανοητική καθυστέρηση επισημαίνει με ιδιαίτερη έμφαση την ανάγκη να γίνεται διάγνωση για το αν οι κατηγορούμενοι είναι διανοητικά καθυστερημένοι.

> *«Οι κατηγορούμενοι, οι οποίοι πάσχουν από διανοητική καθυστέρηση και για τους οποίους δεν έχει γίνει διάγνωση ότι βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση, μειονεκτούν σημαντικά στην προετοιμασία της υπεράσπισής τους... Υπάρχει ο κίνδυνος να μην προστατεύονται τα δικαιώματά τους και ενδέχεται να μην εφαρμοστούν οι αναγκαίες για την περίπτωσή τους διατάξεις. Το πιθανότερο είναι ότι αυτά τα άτομα δεν έχουν επίγνωση του δικαιώματός τους να μη μιλήσουν ή ν' αρνηθούν ν' απαντήσουν σε ενοχοποιητικές ερωτήσεις».*

Η Διεθνής Αμνηστία έχει συγκεντρώσει στοιχεία για 50 κρατουμένους που έπασχαν από διανοητική καθυστέρηση και εκτελέστηκαν από το 1982 και μετά.

Παρ' όλο που, θεωρητικά, η αμερικανική νομοθεσία απαγορεύει την εκτέλεση εκείνων που πάσχουν από ψυχικά νοσήματα, η αποτίμηση των διανοητικών ικανοτήτων ενός υπό εκτέλεση καταδικασμένου είναι ιδιαίτερα επιπόλαιη σε πολλές Πολιτείες.

Μόνο εννέα Πολιτείες απαγορεύουν την επιβολή της θανατικής ποινής στους διανοητικά καθυστερημένους, ενώ πολλές προβλέπουν ότι επιτρέπεται η εκτέλεση ατόμων που ο δείκτης νοημοσύνης τους είναι κατώτερος από εκείνον που καθόρισε το 1992 η Αμερικανική Ένωση για τη Διανοητική Καθυστέρηση, η οποία όρισε ως διανοητικά καθυστερημένο κάθε άτομο που ο δείκτης νοημοσύνης του δεν υπερβαίνει το 70 έως 75 σε ηλικία κάτω των 18 ετών.

Εντούτοις, η Βόρεια Καρολίνα δεν απαγορεύει την εκτέλεση, παρά μόνο αν ο δείκτης νοημοσύνης του καταδικασμένου

είναι κάτω του 60. Το Άρκανσο αποδέχεται ότι κάποιος είναι διανοητικά καθυστερημένος μόνο αν ο δείκτης νοημοσύνης του κάτω του 65. Τον Ιούνιο του 1986, ο Τζερόμ Μπάουντεν, ένας διανοητικά καθυστερημένος μαύρος ηλικίας 33 ετών, εκτελέστηκε στη Γεωργία επειδή πριν από 10 χρόνια είχε σκοτώσει μία λευκή γυναίκα στη διάρκεια μιάς ληστείας. Είχε δικαστεί και καταδικαστεί από ένα λευκό δικαστή και ένα σώμα ενόρκων από το οποίο ο εισαγγελέας είχε ζητήσει της εξαίρεση των μαύρων. Ένας ψυχολόγος τον υπέβαλε στη φυλακή σ' ένα τρίωρο τεστ ευφυΐας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του τεστ, το IQ του ήταν 65, ένας αριθμός που ήταν πολύ υψηλός για να μην εκτελεστεί σύμφωνα με τους νόμους της Γεωργίας. Την επόμενη ημέρα, εκτελέστηκε στην ηλεκτρική καρέκλα. Ένα μέλος του Συμβουλίου Χάριτος ανέφερε αργότερα ότι ο Τζερόμ Μπάουντεν θα είχε οδηγηθεί σ' ένα ειδικευμένο ίδρυμα αν το IQ του ήταν κατώτερο του 45. Ο Τζερόμ Μπάουντεν, που δεν καταλάβαινε καν τι σήμαινε μία καταδίκη και ο θάνατος, ως μορφή τιμωρίας, δεν είχε κανένα νόημα γι' αυτόν, θεωρήθηκε πολύ ευφυής για να ζήσει!

Οι μονάδες ελέγχου

Το σωφρονιστικό κατάστημα του Μάριον, που βρίσκεται στο νότιο Ιλινόι, άρχισε να λειτουργεί το 1963 για ν' αντικαταστήσει το Αλκατράζ που έκλεισε το ίδιο έτος. Είναι η πιο αυστηρή από τις φυλακές υψίστης ασφαλείας του ομοσπονδιακού σωφρονιστικού συστήματος.

Η πρώτη *«μονάδα ελέγχου»* (Control Unit, CU) άρχισε να λειτουργεί στο Μάριον τον Ιούλιο του 1972. Εξήντα κρατούμενοι κλείστηκαν σε αυτή σε απόλυτη απομόνωση, ενώ το 1983 ολόκληρη η φυλακή μετατράπηκε σε *«μονάδα ελέγχου»*.

Από τότε, οι κρατούμενοι είναι έγκλειστοι στα κελιά τους είκοσι τρεις ώρες την ημέρα, σε απόλυτη απομόνωση από τους

υπόλοιπους κρατουμένους, σ' ένα κελί 2,40 Χ 1,80 μέτρα, στο οποίο υπάρχουν μόνο ένα «κρεβάτι» από τσιμέντο, ένας νιπτήρας και ένα αποχωρητήριο.

Τρώνε, κοιμούνται και κάνουν τις φυσικές τους ανάγκες μέσα σε αυτά τα κελιά. Οι δεσμοφύλακες ασκούν εις βάρος τους σωματική και ψυχολογική βία: ξυλοδαρμούς, σωματικές έρευνες και άλλα ταπεινωτικά μέτρα. Συχνά, οι κρατούμενοι αλυσοδένονται στα κρεβάτια τους για πολλές ημέρες.

Οι επισκέψεις είναι πολύ περιορισμένες, όπως και η αλληλογραφία και η χορήγηση γραφικής ύλης. Η τροφή είναι ανεπαρκής και η ιατρική περίθαλψη υποτυπώδης. Το σωφρονιστικό κατάστημα επιτηρείται από δεσμοφύλακες που φημίζονται για τη βιαιότητά τους. Οι αυτοκτονικές τάσεις των κρατουμένων εξαιτίας της απομόνωσης και των προγραμμάτων *«τροποποίησης της συμπεριφοράς»* αγγίζουν ανησυχητικά επίπεδα. Το ποσοστό αυτοκτονιών στη *«μονάδα ελέγχου»* του Μάριον είναι πενταπλάσιο από το πανεθνικό ποσοστό.

Το 1993, μία καινούργια *«μονάδα ελέγχου»* άρχισε να λειτουργεί στο Φλόρενς του Κολοράντο, στην οποία οι ανθρώπινες επαφές είναι ακόμα λιγότερες απ' ό,τι στο Μάριον.

Το Μάριον και το Φλόρενς δεν αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Οι *«μονάδες ελέγχου»* πολλαπλασιάζονται σε όλη τη χώρα.

Στην πολιτειακή φυλακή του Πέλικαν Μπέι στην Καλιφόρνια, άρχισε να λειτουργεί από τον Δεκέμβριο του 1989 η Security Housing Unit (SHU). Η SHU έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε οι κρατούμενοι να βρίσκονται σε μόνιμη απομόνωση.

Οι κρατούμενοι είναι έγκλειστοι είκοσι δυόμισι ώρες το εικοσιτετράωρο σε κελιά 7,4 τετραγωνικών μέτρων και έχουν δικαίωμα μόνο σε 90 λεπτά *«σωματικής άσκησης»*, μόνοι τους, σε μία *«αυλή»* από μπετόν μεγάλη όσο τρία κελιά, η οποία περιστοιχίζεται από τοίχους ύψους 6 μέτρων και βρίσκεται κάτω

από μία μεταλλική γρίλια. Οι δεσμοφύλακες ανοίγουν και κλείνουν τις πόρτες των κελιών με τηλεχειριστήρια, και χρησιμοποιούν μεγάφωνα για να δίνουν διαταγές στους κρατουμένους. Οι κρατούμενοι είναι πάντα αλυσοδεμένοι και συνοδεύονται από δύο δεσμοφύλακες οπλισμένους με κλομπ κάθε φορά που πρέπει να βγουν έξω από τα κελιά τους. Οι μοναδικοί ήχοι που ακούγονται στη SHU είναι ο θόρυβος από τις πόρτες που ανοιγοκλείνουν και οι φωνές από τα μεγάφωνα.

Στην Καλιφόρνια υπάρχει και μία δεύτερη μονάδα ελέγχου, η φυλακή Φόλσομ, όπου τα κρεβάτια έχουν αντικατασταθεί από τσιμεντένιες κουκέτες. Στη φυλακή Στέιβιλ, στο Ιλινόι, οι *«ανεξέλεγκτοι»* κρατούμενοι απομονώνονται σε μικρά κελιά χωρίς παράθυρα, τα οποία έχουν ένα μικρό άνοιγμα στην πόρτα μέσα από το οποίο μπορούν να περάσουν οι δίσκοι με την τροφή. Παρόμοιες *«μονάδες ελέγχου»* υπάρχουν στο Κόξασι της Πολιτείας της Νέας Υόρκης και στο Λίμπανον του Οχάιο, ενώ ο κατάλογος μεγαλώνει κάθε χρόνο. Σύμφωνα με μία μελέτη που πραγματοποίησε το 1990 η διεύθυνση της *«μονάδας ελέγχου»* του Μάριον, τριάντα έξι Πολιτείες έχουν υιοθετήσει μονάδες απομόνωσης όπως αυτή του Μάριον.

Οι υπεύθυνοι των φυλακών ισχυρίζονται ότι οι *«μονάδες ελέγχου»* προορίζονται για τους κρατουμένους που θεωρούνται υπερβολικά βίαιοι για τις υπόλοιπες φυλακές. Όμως, ήδη από το 1983, μία έκθεση του Κογκρέσου ανέφερε ότι για το 80% των κρατουμένων στο Μάριον δεν ήταν δικαιολογημένο αυτό το επίπεδο ασφαλείας.

Στην πραγματικότητα, οι λόγοι που οι κρατούμενοι στέλνονται στο Μάριον είναι διαφορετικοί: Επειδή οργανώνουν στάσεις εργασίας στις υπόλοιπες φυλακές, επειδή ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα ή επειδή έχουν υποβάλει μηνύσεις εναντίον των διευθύνσεων των φυλακών. Επιπλέον, στο Μάριον στέλνονται και πολλοί πολιτικοί κρατούμενοι.

Ο Λέοναρντ Πέλτιερ, ο ηγέτης του Αμερικανικού Ινδιάνικου Κινήματος, και ο Σέκου Οντίγκα, μέλος του Απελευθερωτικού Στρατού των Μαύρων, στάλθηκαν απευθείας από το δικαστήριο που τους καταδίκασε στο Μάριον, γεγονός που διαψεύδει το μύθο ότι οι κρατούμενοι που στέλνονται στο Μάριον είχαν επιδείξει βίαιη συμπεριφορά σε άλλες φυλακές.

Εξ άλλου, ο Ραλφ Έιρονς, ο διευθυντής της *«μονάδας ελέγχου»* του Μάριον, είχε δηλώσει το 1975:

> *«Ο σκοπός της "μονάδας ελέγχου" του Μάριον, είναι να καθυποτάξει τις επαναστατικές συμπεριφορές τόσο μέσα στο σωφρονιστικό σύστημα όσο και στην κοινωνία».*

Το 1987, η Διεθνής Αμνηστία δημοσιοποίησε μία έκθεση στην οποία χρησιμοποιούνταν ιδιαίτερα βαρείς χαρακτηρισμοί για το σωφρονιστικό κατάστημα του Μάριον. Η έκθεση κατέληγε ότι οι πρακτικές που χρησιμοποιούνταν στο Μάριον παραβίαζαν *«τους στοιχειώδεις κανόνες που έχουν καθορίσει τα Ηνωμένα Έθνη για τη μεταχείριση των κρατουμένων»* και πρόσθετε ότι οι σωφρονιστικές συνθήκες στο Μάριον συνιστούσαν *«μία βάναυση, απάνθρωπη και μειωτική μεταχείριση, την οποία καταδικάζει τόσο το Σύνταγμα των ΗΠΑ όσο και η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ».*

Οι πολιτικοί κρατούμενοι

Το 1978, σε μία συνέντευξή του στη γαλλική εφημερίδα Le Matin, ο Άντριου Γιανγκ, μέλος της μαύρης κοινότητας και πρέσβης των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, είχε δηλώσει: *«Υπάρχουν εκατοντάδες, ίσως και χιλιάδες πολιτικοί κρατούμενοι στις αμερικανικές φυλακές».* Η φράση αυτή είχε ως συνέπεια την άμεση παύση του από τον πρόεδρο Κάρτερ.

Για πολλούς είναι αδιανόητο ότι υπάρχουν πολιτικοί κρα-

τούμενοι στις ΗΠΑ, τη χώρα της ελευθερίας της έκφρασης. Παρ' όλα αυτά, αυτές οι εκατοντάδες, οι χιλιάδες άντρες και γυναίκες στους οποίους αναφέρθηκε ο Άντριου Γιανγκ, συνελήφθησαν, φυλακίστηκαν και μερικοί καταδικάστηκαν σε θάνατο εξ αιτίας των πολιτικών τους ιδεών ή των αγώνων τους για τα πολιτικά δικαιώματα. Υπήρξαν θύματα του προγράμματος COINTELPRO (Counter Intelligence Program -Πρόγραμμα Αντικατασκοπίας) το οποίο εφάρμοσε το FBI από το 1956 έως το 1971. Το FBI επινόησε εναντίον τους κατηγορίες που βασίζονταν σε ψευδείς μαρτυρίες, στην απόκρυψη στοιχείων, στην άρνηση αιτήσεων αναίρεσης... Παρόλο που το πρόγραμμα COINTELPRO δεν είναι πια σήμερα σε ισχύ, οι μέθοδοι του FBI παραμένουν οι ίδιες.

Όσοι αγωνίζονται ενάντια στο σύστημα απομονώνονται από την κοινωνία, ο Τύπος και η δικαιοσύνη τους χαρακτηρίζουν ως δολοφόνους, ναρκομανείς, βιαστές... με συνέπεια να καθίσταται δύσκολη η οργάνωση κινημάτων συμπαράστασης. Το σύνολο σχεδόν των πολιτικών κρατουμένων ανήκουν σε εθνικές μειονότητες και η περιρρέουσα ρατσιστική ατμόσφαιρα καθιστά ακόμα πιο δύσκολη την υπεράσπισή τους. Ανάμεσα στους πολιτικούς κρατουμένους υπάρχουν και μερικοί λευκοί, οι οποίοι έχουν φυλακιστεί επειδή βοήθησαν τη δράση αυτών των μειονοτήτων.

Οι συνθήκες φυλάκισης των πολιτικών κρατουμένων είναι εξαιρετικά σκληρές. Οι περισσότεροι είναι έγκλειστοι σε *«μονάδες ελέγχου»*. Ο προορισμός αυτών των αποτρόπαιων κελιών είναι, όπως είδαμε, να *«τιθασεύουν τους απείθαρχους και τους υποκινητές»*.

Μερικοί από τους πιο γνωστούς πολιτικούς κρατουμένους ήταν ο μαύρος πάστορας Μπεν Τσάβις και οι *«δέκα του Γουίλμινγκτον»*, ο Τζόνι *«Ιμάνι»* Χάρις που είχε καταδικαστεί αρχικά σε θάνατο και στη συνέχεια σε δωδεκαετή φυλάκιση και αφέθηκε ελεύθερος υπό όρους το 1991, ο Τέρενς Τζόνσον που

φυλακίστηκε το 1978 σε ηλικία δεκαπέντε ετών και αφέθηκε ελεύθερος το 1994 μετά από δεκαέξι χρόνια φυλάκισης, ο Ντορούμπα Μπιν Βαχάντ που καταδικάστηκε το 1973 σε ισόβια δεσμά και αφέθηκε ελεύθερος με απαλλακτικό βούλευμα το 1990 μετά από δεκαεφτά χρόνια φυλάκισης, και ο Έλμερ *«Τζερόνιμο»* Πρατ, πρώην ηγέτης των Μαύρων Πανθήρων της Καλιφόρνιας, ο οποίος φυλακίστηκε το 1968 και αφέθηκε ελεύθερος μ' εγγύηση σης 10 Ιουνίου 1997 εξ αιτίας των πιέσεων ενός διεθνούς κινήματος συμπαράστασης. Εξακολουθούν να βρίσκονται πίσω από τα κάγκελα ο ηγέτης του Αμερικανικού Ινδιάνικου Κινήματος Λέοναρντ Πέλτιερ που φυλακίστηκε το 1976, ο Ντέιβιντ Ράις και ο Εντ Ποϊντέξτερ, μέλη των Μαύρων Πανθήρων, που φυλακίστηκαν το 1971, και ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ, πρώην ηγέτης των Μαύρων Πανθήρων και πρόεδρος του Συνδικάτου Μαύρων Δημοσιογράφων της Φιλαδέλφειας, ο οποίος καταδικάστηκε σε θάνατο το 1982 και βρίσκεται έως σήμερα στα *«κελιά των μελλοθανάτων»*. Όλοι τους είναι θύματα σκευωριών του FBI.

Ο Έλμερ «Τζερόνιμο» Πρατ

Μετά από είκοσι έξι χρόνια στη φυλακή, δεκατέσσερις αιτήσεις αποφυλάκισης υπό όρους που απορρίφθηκαν και τέσσερις άκαρπες εφέσεις, ο Έλμερ *«Τζερόνιμο»* Πρατ αφέθηκε ελεύθερος μ' εγγύηση στις 10 Ιουνίου 1997 μέχρι να διεξαχθεί μία νέα δίκη, που ελπίζουμε να είναι αμερόληπτη.

Είχε καταδικαστεί σε ισόβια για ένα φόνο που όλοι γνωρίζουν ότι δεν είχε διαπράξει.

Ο Τζερόνιμο είναι ένας πολιτικός κρατούμενος, ο πιο παλιός πολιτικός κρατούμενος που υπάρχει σήμερα στις ΗΠΑ. Είναι το σύμβολο της αντίστασης στην καταστολή και τον αγώνα για την απελευθέρωση των μαύρων στις ΗΠΑ.

Βετεράνος του πολέμου του Βιετνάμ και παρασημοφορη-

μένος αρκετές φορές, ο Πρατ αποστρατεύτηκε το 1968, εγκαταστάθηκε στο Λος Άντζελες και άρχισε να συμμετέχει στις δραστηριότητες του Κόμματος των Μαύρων Πανθήρων (Black Panther Party -BPP).

Η δράση του στους κόλπους του BPP, του οποίου έγινε ένας από τους ηγέτες στην Πολιτεία της Καλιφόρνιας, τον μετέτρεψε σε στόχο μέσα στα πλαίσια του προγράμματος COINTELPRO.

Στις 8 Δεκεμβρίου 1969, η αστυνομία πραγματοποίησε μία στρατιωτικού τύπου επίθεση στην έδρα του BPP στο Λος Άντζελες. Ο Τζερόνιμο, που συνελήφθη μαζί με τη γυναίκα του και εφτά άλλους Μαύρους Πάνθηρες, καταδικάστηκε σε ένα έως πέντε έτη φυλάκισης για *«παράνομη κατοχή όπλων»*!

Ενώ βρισκόταν στη φυλακή, ο Τζερόνιμο κατηγορήθηκε για ληστεία και για τη δολοφονία μιάς λευκής γυναίκας, η οποία είχε διαπραχθεί στις 8 Δεκεμβρίου 1968 στη Σάντα Μόνικα (Καλιφόρνια). Κηρύχθηκε ένοχος στις 28 Ιουλίου 1972 και καταδικάστηκε σε ισόβια δεσμά. Ο Τζερόνιμο δεν σταμάτησε ποτέ να δηλώνει ότι είναι αθώος, ότι οι κατηγορίες εναντίον του ήταν μία σκευωρία του FBI μέσα στα πλαίσια του προγράμματος COINTELPRO και ότι την ημέρα που διαπράχθηκε η δολοφονία βρισκόταν 600 χιλιόμετρα μακριά από τον τόπο του εγκλήματος, σε μία συγκέντρωση των Μαύρων Πανθήρων στο Όκλαντ. Υποστήριζε επίσης ότι το FBI, που τον παρακολουθούσε σε μόνιμη βάση, το γνώριζε και ότι η πληροφορία αυτή ήταν καταγεγραμμένη στα αρχεία του. Παρ' όλα αυτά, όταν ο Τζερόνιμο ζήτησε από το FBI, επικαλούμενος το Νόμο για την Ελευθερία της Πληροφόρησης (Freedom of Information Act), να του παραδώσει το έγγραφο με αυτή την πληροφορία, το FBI αρνήθηκε.

Μία από τις μαρτυρίες με βάση τις οποίες καταδικάστηκε ο Τζερόνιμο ήταν και αυτή του συζύγου του θύματος, ο οποίος παραδέχτηκε ότι είχε δει το θύτη μόνο μία φορά, πριν από

τέσσερα χρόνια και μόνο για μερικά δευτερόλεπτα. Παρ' όλα αυτά, αναγνώρισε τον Τζερόνιμο ως το δολοφόνο, αν και μερικές εβδομάδες μετά τη δολοφονία είχε περιγράψει το δολοφόνο ως έναν πολύ μεγαλόσωμο άντρα με πολύ μαύρο δέρμα, ενώ ο Τζερόνιμο είναι μάλλον μικρόσωμος και το χρώμα του μοιάζει περισσότερο μ' εκείνο ενός Ινδιάνου (γεγονός στο οποίο οφείλεται και το προσωνύμιό του).

Ο κυριότερος μάρτυρας κατηγορίας ήταν ο Τζούλιους Μπάτλερ, πρώην μέλος του BPP, ο οποίος δήλωσε ότι ο Τζερόνιμο του είχε στείλει μία επιστολή στην οποία παραδεχόταν την ενοχή του στο έγκλημα. Στη συνέχεια όμως αποδείχτηκε ότι ο Μπάτλερ ήταν καταδότης του FBI, κάτι το οποίο είχε αρνηθεί στη διάρκεια της δίκης. Μετά την καταδίκη του Τζερόνιμο, ήρθαν στο φως και άλλες παρατυπίες που είχε διαπράξει το FBI στη διάρκεια της ανάκρισης. Τρεις καταδότες, που είχαν τοποθετηθεί στην ομάδα που είχε αναλάβει την υπεράσπιση του Τζερόνιμο, έδωσαν στο FBI έγγραφα για τη στρατηγική και την τακτική της υπεράσπισης, καθώς και τις καταθέσεις τουλάχιστον δύο μαρτύρων υπεράσπισης. Ένας αυτόπτης μάρτυρας του εγκλήματος αναγνώρισε ένα άλλο άτομο ως πιθανό δολοφόνο, αυτή όμως η πληροφορία δεν δόθηκε στο δικηγόρο του Τζερόνιμο. Το FBI και η αστυνομία του Λος Άντζελες συνεργάστηκαν και αντάλλαξαν πληροφορίες πριν τη σύλληψη του Πρατ, αλλά και στη διάρκεια της ανάκρισης και της εκδίκασης της υπόθεσης.

Η απελευθέρωση του Τζερόνιμο είναι μία νίκη. Όχι μόνο δική του, αλλά και των δικηγόρων του, και όλων όσοι στις ΗΠΑ και σε όλο τον κόσμο πάλεψαν για την απελευθέρωσή του. Αποτελεί επίσης μία τεράστια ενθάρρυνση για να συνεχιστούν οι αγώνες για την απελευθέρωση και άλλων πολιτικών κρατουμένων στις ΗΠΑ.

Ο Λέοναρντ Πέλτιερ

Ο Λέοναρντ Πέλτιερ, Ινδιάνος της φυλής Ανισινάμπε-Ντακότα (Σιου), είναι από το 1970 ένας από τους ηγέτες του Αμερικανικού Ινδιάνικου Κινήματος. Σήμερα, συμπληρώνει το εικοστό έτος φυλάκισης για ένα έγκλημα το οποίο δεν διέπραξε, θύμα μιάς συμπαιγνίας ανάμεσα στο FBI και την αμερικανική δικαιοσύνη για να εξουδετερωθεί το Αμερικανικό Ινδιάνικο Κίνημα μετά την κατάληψη, το 1973, του Γούντεντ Νι, το οποίο βρίσκεται κοντά στον καταυλισμό των Σιου στο Πάιν Ριτζ.

Ο Λέοναρντ καταδικάστηκε δύο φορές σε ισόβια δεσμά επειδή υποτίθεται ότι δολοφόνησε δύο πράκτορες του FBI στον καταυλισμό του Πάιν Ριτζ που βρίσκεται στη Νότια Ντακότα.

Ο πολιτικός κρατούμενος Λέοναρντ Πέλτιερ, Ινδιάνος της φυλής των Σιου, που καταδικάστηκε με κατασκευασμένες από το FBI αποδείξεις.

Οι κατηγορίες για τις οποίες φυλακίστηκε, αλλά και οι «*αποδείξεις*» που προκάλεσαν την καταδίκη του, είχαν κατασκευαστεί εξ ολοκλήρου από το FBI, που παρουσίασε ψευδή αποδεικτικά στοιχεία και πλαστογραφημένες βαλλιστικές εκθέσεις, ενώ απείλησε και εκφόβησε μάρτυρες για να υπογράψουν ψευδείς καταθέσεις.

Παρ' όλα αυτά, κανένα δικαστήριο δεν έχει καταφέρει μέχρι σήμερα ν' αποδείξει την ενοχή του. Αντίθετα, στη διάρκεια των δικών του και των εφέσεων, παρουσιάστηκαν πολλά στοιχεία που αποδεικνύουν την απαράδεκτη στάση το FBI. Σ' ένα χτύπημα της 31ης Οκτωβρίου 1975, ειδικοί του FBI σε θέματα βαλλιστικής ανέφεραν ότι καμμία από τις βολίδες που βρέθηκαν στον τόπο όπου ανταλλάχθηκαν οι πυροβολισμοί δεν προέρχονταν από το τουφέκι του Λέονταρντ Πέλτιερ. Αυτό το αποδεικτικό στοιχείο είχε αφαιρεθεί από το φάκελο της υπόθεσης και διατέθηκε στην υπεράσπιση του Πέλτιερ, μαζί με άλλα ντοκουμέντα, χάρη στο Νόμο για την Ελευθερία της Πληροφόρησης.

Επιπλέον, το FBI χρησιμοποίησε ψευδείς καταθέσεις για να επιτύχει την έκδοση του Λέοναρντ Πέλτιερ από τον Καναδά στις ΗΠΑ, γεγονός που συνιστά μία σοβαρή παραβίαση του διεθνούς δικαίου, και της συνθήκης για την έκδοση καταζητούμενων ανάμεσα στις δύο χώρες.

Υπό το φως αυτών των νέων στοιχείων που αποδεικνύουν την καταδικαστέα στάση του FBI και τις αθέμιτες τακτικές που χρησιμοποιήθηκαν για να ενοχοποιηθεί ο Λέοναρντ Πέλτιερ, ο γενικός εισαγγελέας Λιν Κρουκς παραδέχτηκε στις 9 Νοεμβρίου 1992 ενώπιον του 8ου εφετείου του Σεν Πολ (Μινεσότα): «*Δεν μπορούμε ν' αποδείξουμε ότι σκότωσε αυτούς τους πράκτορες*». Παρ' όλα αυτά, το συγκεκριμένο εφετείο απέρριψε το 1993 το αίτημα για μία αναψηλάφηση της δίκης, ώστε ν' αποδειχτεί η αθωότητα του Πέλτιερ και να τεκμηριωθούν οι καταχρήσεις εξουσίας του FBI και της αμερικανι-

κής κυβέρνησης σε αυτή την υπόθεση.

Το Μάρτιο του 1996, παρά τη θετική εισήγηση του εισαγγελέα, το Ομοσπονδιακό Γραφείο για την υπό Όρους Αποφυλάκιση απέρριψε για μία ακόμα φορά την υπό όρους απελευθέρωση του Πέλτιερ και τον ενημέρωσε ότι το Γραφείο θα επανεξέταζε την περίπτωσή του... το 2008. Σε 12 χρόνια!

Καθώς στερείται της αναγκαίας περίθαλψης, ο Πέλτιερ έχει χάσει την όραση από το ένα μάτι του και η κατάσταση της υγείας του είναι ανησυχητική.

Ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ

Ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ μεγάλωσε στη Φιλαδέλφεια. Υπήρξε, σε ηλικία 15 ετών, ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Επιτροπής των Μαύρων Πανθήρων της Φιλαδέλφειας. Ξεκίνησε την καριέρα του ως δημοσιογράφος γράφοντας στην εφημερίδα της οργάνωσης, με την ιδιότητα του υπευθύνου για την πληροφόρηση της τοπικής επιτροπής.

Συνέχισε ν' ασκεί το λειτούργημα του δημοσιογράφου ως σχολιαστής σε διάφορους ραδιοφωνικούς σταθμούς της πόλης.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, ο Μουμία είχε ασκήσει δριμύτατη κριτική στην αστυνομία της Φιλαδέλφειας και στον αρχηγό της Φρανκ Ρίτζο.

Κατέρριψε την εκδοχή που είχε παρουσιάσει ο Ρίτζο για την πολιορκία από την αστυνομία, το 1985, των γραφείων μιάς οργάνωσης μαύρων, της MOVE στο Πόονελτον Βίλατζ.

Στην πολιορκία είχαν συμμετάσχει 600 ένοπλοι αστυνομικοί και έληξε με το θάνατο 11 μελών της MOVE (έξι ενηλίκων και πέντε παιδιών).

Η ανυποχώρητη στράτευση του Μουμία υπέρ των φτωχών και των θυμάτων των φυλετικών διακρίσεων είχε ως συνέπεια ν' αποκτήσει το προσωνύμιο *«the voice of the voiceless»* (η φωνή όσων δεν έχουν φωνή).

Οι άοκνες δημοσιογραφικές του έρευνες προκάλεσαν την απόλυσή του από τη θέση του στο ραδιόφωνο. Υποχρεώθηκε να εργάζεται ως οδηγός ταξί στη διάρκεια της νυχτερινής βάρδιας για να συντηρεί την οικογένειά του.

Στις 9 Δεκεμβρίου 1981, λίγο πριν τις τέσσερις τα χαράματα, ο Μουμία είδε, ενώ οδηγούσε το ταξί του, έναν αστυνομικό να χτυπάει τον αδελφό του και σταμάτησε για να σπεύσει να τον βοηθήσει.

Όταν ύστερα από λίγη ώρα έφτασαν αστυνομικοί που τους είχε καλέσει σε ενισχύσεις ο αστυνομικός Φόκνερ, βρήκαν το συνάδελφό τους πεσμένο στο έδαφος, χτυπημένο από σφαίρες στην πλάτη και στο πρόσωπο. Μερικά βήματα πιο πέρα, κειτόταν ο Μουμία αιμόφυρτος. Το περίστροφο των 38 που είχε αγοράσει ο Μουμία, αφού πρώτα είχε πέσει δύο φορές θύμα ληστείας, βρέθηκε επιτόπου.

Ο αστυνομικός Φόκνερ πέθανε μία ώρα μετά την ανταλλαγή των πυροβολισμών στο ίδιο πανεπιστημιακό νοσοκομείο όπου ο Μουμία θα υποβαλλόταν σε χειρουργική επέμβαση: μία σφαίρα από το όπλο του Φόκνερ τον είχε χτυπήσει στο στήθος και είχε σφηνωθεί κοντά στη σπονδυλική του στήλη.

Ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ, που ούτε για μία στιγμή δεν σταμάτησε να διακηρύσσει ότι είναι αθώος, κατηγορήθηκε για το φόνο του αστυνομικού, παρ' όλο που τέσσερις μάρτυρες ισχυρίστηκαν ότι είχαν δει έναν τρίτο άνθρωπο να πυροβολεί και να φεύγει τρέχοντας. Ο Μουμία οδηγήθηκε ενώπιον της δικαιοσύνης στις αρχές του 1982.

Η υπόθεση ανατέθηκε στο δικαστή Σάμπο, που τον αποκαλούσαν ο *«βασιλιάς των κελιών των μελλοθανάτων»*, καθώς κατείχε το ρεκόρ σε θανατικές καταδίκες στις ΗΠΑ: τριάντα μία, από τις οποίες είκοσι εννέα εις βάρος μαύρων. Επιπλέον, ήταν μέλος του ίδιου συνδικάτου αστυνομικών με τον Φόκνερ, την *«Αδελφότητα της Αστυνομίας»* (FOP), γεγονός που γεννά αμφιβολίες για την αμεροληψία του.

Η δίκη του Μουμία Αμπού Τζαμάλ ήταν μία κλασική δίκη μαύρου στις ΗΠΑ. Δεν μπόρεσε να επιλέξει το δικηγόρο του και δεν είχε τα αναγκαία οικονομικά μέσα για την υπεράσπισή του. Του απαγόρευσαν να υπερασπίσει ο ίδιος τον εαυτό του. Του επέβαλαν έναν αυτεπάγγελτα διορισμένο δικηγόρο, ο οποίος ήταν γνωστός για την ανικανότητά του. Όλοι οι μαύροι υποψήφιοι ένορκοι, εκτός από έναν, εξαιρέθηκαν.

Ο κατάλογος με τις παρατυπίες που στιγμάτισαν αυτή τη δίκη είναι μεγάλος: Μάρτυρες εξαγοράστηκαν και έπεσαν θύματα εκφοβισμών, αποκρύφτηκαν στοιχεία που ευνοούσαν την υπεράσπιση, πολιτικοποιήθηκε σε υπέρμετρο βαθμό μία ποινική δίκη με τη χρησιμοποίηση των φακέλων του FBI για τις δραστηριότητες του Μουμία στους κόλπους του Κόμματος των Μαύρων Πανθήρων, καθώς τα στοιχεία αυτά παρουσιάστηκαν ως τελεσίδικες αποδείξεις που *«δικαιολογούσαν τη θανατική ποινή»*, απορρίφθηκε κατά την εκδίκαση της έφεσης το αίτημα να ληφθούν υπ' όψιν οι αποκαλύψεις των μαρτύρων που ανέφεραν ότι είχαν αλλάξει τις καταθέσεις τους στη δίκη του 1982 επειδή η αστυνομία τους είχε εκφοβίσει και διαβεβαίωναν ότι και αυτοί είχαν δει έναν άλλο οπλισμένο άντρα να φεύγει τρέχοντας από το σημείο όπου έγινε η ανταλλαγή των πυροβολισμών, και τέλος το γεγονός ότι η έφεση εκδικάστηκε από τον Σάμπο, παρ' όλο που είχε συνταξιοδοτηθεί.

Στις 2 Ιουλίου 1982, ο Μουμία Αμπού Τζαμάλ, κατηγορούμενος για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, καταδικάστηκε σε θάνατο από το δικαστή Σάμπο. Η εκτέλεση της ποινής ορίστηκε για τον Αύγουστο του 1995. Χάρη στις πιέσεις ενός ισχυρού κινήματος διεθνούς συμπαράστασης, η εκτέλεση του Μουμία αναβλήθηκε, όμως ο δικαστής Σάμπο απέρριψε το αίτημα να επαναληφθεί η δίκη. Ο Σάμπο συνταξιοδοτήθηκε οριστικά στις 26 Νοεμβρίου 1997.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Η εκατόμβη του Βιετνάμ

Παρ' όλο που τα πιο σημαντικά και εντυπωσιακά γεγονότα του αποικιοκρατικού πολέμου του Βιετνάμ από το 1965 έως το 1975 είναι γνωστά, το ευρύ κοινό εξακολουθεί ν' αγνοεί σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες ζωής του πληθυσμού του Νότιου Βιετνάμ στη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Στην αρχή, κάτω από τον άμεσο ζυγό του κατακτητή, και στη συνέχεια, στη διάρκεια της περιόδου που ονομάστηκε *«βιετναμοποίηση»* και εγκαινιάστηκε από τον Νίξον το 1969, μέσω του Θιέου, του ανδρεικέλου των ΗΠΑ, που χάρη στην υποστήριξη της αμερικανικής επιμελητείας αποδείχτηκε ένας από τους πιο αιματηρούς δεσμοφύλακες αυτής της περιοχής του πλανήτη, η οποία γνώρισε πολλούς. Ο Θιέου, μετά την παραίτηση του Νίξον το 1974, υποχρεώθηκε να διαφύγει στο εξωτερικό μπροστά στην αποφασιστική και νικηφόρο προέλαση του Εθνικού Μετώπου Απελευθέρωσης.

Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις

Το 1963, ο Θιέου, έχοντας την υποστήριξη του Αϊζενχάουερ, ανέτρεψε τον Ντιέμ μ' ένα στρατιωτικό πραξικόπημα. Ταυτόχρονα, γεννήθηκε το Εθνικό Μέτωπο Απελευθέρωσης του Νότιου Βιετνάμ, που υποστηριζόταν από το Βόρειο Βιετνάμ του Χο Τσι Μινχ. Αρχικά ο Κένεντι και στη συνέχεια ο Τζόνσον ενέπλεξαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τις ΗΠΑ σε αυτό τον εμφύλιο πόλεμο. Ο Θιέου κατάφερε επίσης να κερδίσει

και την υποστήριξη του Νίξον, που εξελέγη πρόεδρος των Η-ΠΑ το 1968. Αντικατέστησε επίσημα τον Τζόνσον στις αρχές του 1969.

Η σταδιακή αμερικανική ανάμειξη στη σύρραξη, τόσο στο επίπεδο του στρατιωτικού προσωπικού όσο και στο επίπεδο του υλικού, είναι χαρακτηριστική. Τον Ιούλιο του 1965, υπήρχαν 125.000 Αμερικάνοι στρατιώτες στο Βιετνάμ. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, ανέρχονταν σε 185.000. Τον Δεκέμβριο του 1968 έφτασαν τους 390.000 (από τους οποίους περισσότεροι από 64.000 ήταν Αυστραλοί, Κορεάτες και Ταϊλανδοί). Τον Δεκέμβριο του 1968 είχαν φτάσει τους 580.000.

Σε αυτές τις δυνάμεις, πρέπει να προσθέσουμε τους 700.000 άντρες του τακτικού στρατού του Νότιου Βιετνάμ, καθώς και 200.000 πολιτοφύλακες.

Τα αμερικανικά ελικόπτερα την ίδια περίοδο ανέρχονταν σε 3.500. Όσο για τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς πέρα από τον 17ο παράλληλο (στην επικράτεια του Βόρειου Βιετνάμ), άρχισαν να πραγματοποιούνται με εντατικό τρόπο μετά το 1965 με ορμητήριο αεροδρόμια που βρίσκονταν στην Ταϊλάνδη και στη νήσο Γκουάμ.

Μέσα σε τρία χρόνια, από τον Φεβρουάριο του 1965 μέχρι τον Απρίλιο του 1968, οι Αμερικανοί έριξαν 500.000 τόνους βομβών στο Βόρειο Βιετνάμ και 200.000 τόνους στο Νότιο Βιετνάμ. Το 1972, σε διάστημα μόνο έξι μηνών, επιτεύχθηκε ο εντυπωσιακός αριθμός της ρίψης 400.000 τόνων βομβών.

Στην ξηρά, οι επιχειρήσεις *«εκκαθάρισης»* ήταν εξίσου δολοφονικές και χαρακτηρίζονταν από ιδιαίτερα αιματηρά περιστατικά, όπως ήταν η σφαγή 500 χωρικών στο Μάι Λάι το 1971, στην οποία διακρίθηκε ο υπολοχαγός Κάλει που υπεράσπιζε τα συμφέροντα του θείου Σαμ και η οποία δεν διέφερε από τη σφαγή που πραγματοποίησε στις 20 Ιουνίου 1944 η ναζιστική μεραρχία Das Reich στο Οραντούρ-σιρ-Γκλαν.

Τον Ιανουάριο του 1969, αντικαταστάθηκε ο στρατηγός

Ουέστμορλαντ από τον στρατηγό Έμπραμς στη θέση του διοικητή των αμερικανικών στρατευμάτων στο Βιετνάμ, και άρχισαν οι εργασίες της διάσκεψης του Παρισιού.

Αντιμετωπίζοντας μία έντονη αμφισβήτηση στο εσωτερικό των ΗΠΑ, ο Νίξον εγκαινίασε την πολιτική της *«βιετναμοποίησης»*, που συνίστατο στην απόσυρση των χερσαίων αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, με την ταυτόχρονη εντατικοποίηση των αεροπορικών επιχειρήσεων και την ενίσχυση των μονάδων του στρατού του Νότιου Βιετνάμ με υλικό και είδη επιμελητείας, ώστε ν' αναλαμβάνουν τις πιο επικίνδυνες χερσαίες επιχειρήσεις.

Έτσι, το 1972, ο τακτικός στρατός του Νότιου Βιετνάμ έφτασε στους 1.200.000 άντρες, ενώ οι πολιτοφύλακες που πολλές φορές στρατολογούνταν δια της βίας, όπως θα δούμε στη συνέχεια, ξεπέρασαν τις 600.000. Όσο για την αεροπορία, είχε στη διάθεσή της περισσότερα από 2.000 αεροπλάνα.

Με το πρόσχημα του ελέγχου των οδών ανεφοδιασμού του Εθνικού Μετώπου Απελευθέρωσης, οι Αμερικανοί και οι Νοτιοβιετναμέζοι επενέβησαν στην Καμπότζη το 1970. Όσο για τους βομβαρδισμούς του Βόρειου Βιετνάμ ξανάρχισαν να πραγματοποιούνται μαζικά από το 1972, και είχαν ως κύριο στόχο τους τη Χαϊφόνγκ (το λιμάνι στο οποίο έφταναν τα πλοία που προέρχονταν από την Κίνα και την ΕΣΣΔ).

Η συμφωνία του Παρισιού υπογράφηκε τελικά τον Ιανουάριο του 1973.

Μετά την παραίτηση του Νίξον (1974) και απέναντι στις αυξανόμενες διαμαρτυρίες της αμερικανικής κοινής γνώμης, οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν τον Θιέου, το χασάπη του ίδιου του λαού του, ο οποίος δεν μπορούσε πια παρά να βασιστεί στον εαυτό του. Στις 21 Απριλίου 1975, εγκατέλειψε το Βιετνάμ για να περάσει πλουσιοπάροχα τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του στη χώρα των προστατών του. Στις 30 Απριλίου, οι άντρες του Εθνικού Μετώπου Απελευθέρωσης μπήκαν στη Σαϊγκόν.

Η εσωτερική καταστολή

Σύμφωνα μ' έναν επίσημο αμερικανικό απολογισμό, που υποτιμάει σε πολύ μεγάλο βαθμό τους πραγματικούς αριθμούς, από το 1964 έως το 1973 σκοτώθηκαν 500.000 πολίτες και 200.000 στρατιώτες του Νότιου Βιετνάμ, ενώ οι Αμερικάνοι νεκροί ανέρχονταν σε 55.000.

Στους αριθμούς αυτούς, που αφορούν τις χερσαίες πολεμικές επιχειρήσεις και πιθανότατα είναι ελαχιστοποιημένοι, δεν

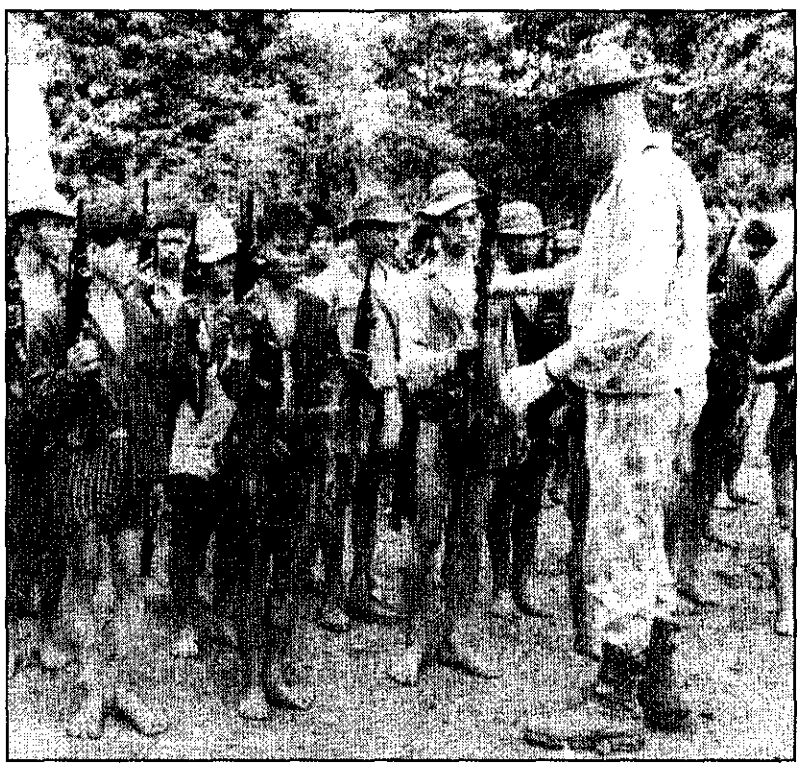

Αμερικανός στρατιωτικός εκπαιδεύει ρακένδυτους Νοτιοκορεάτες στον πόλεμο του Βιετνάμ. Σοκολάτες τους έδωσε;

συνυπολογίζεται ο πολύ μεγαλύτερος αριθμός των τραυματιών και των δια βίου αναπήρων και στα δύο στρατόπεδα, όπως φυσικά και ο αριθμός των νεκρών και των τραυματιών του Βόρειου Βιετνάμ.

Ο αριθμός των νεκρών Βιετκόνγκ και των αντρών του στρατού του Βόρειου Βιετνάμ ανέρχεται σε τουλάχιστον 725.000 άντρες από το 1964 έως το 1973. Επιπλέον, στις αμερικάνικες εκτιμήσεις δεν συμπεριλαμβάνονται τα θύματα της εσωτερικής καταστολής και των συνοπτικών εκτελέσεων στο Νότιο Βιετνάμ.

Κάτω από το ζυγό του Θιέου, η καταστολή αυτή που βασιζόταν στην αμερικανική επιμελητειακή βοήθεια υπήρξε ιδιαίτερα σκληρή και αιματηρή. Στις εκρηκτικές βόμβες, στις βόμβες ναπάλμ και στις βόμβες φωσφόρου, θα πρέπει λοιπόν να προσθέσουμε ένα δολοφονικό οπλοστάσιο που το αποτελούσαν οι φυλακές, τα βασανιστήρια, οι υπηρεσίες και τα μέτρα ψυχολογικής πίεσης.

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει με περισσότερες λεπτομέρειες αυτόν τον κατασταλτικό μηχανισμό και τις μεθόδους του.

Το 1969, ο Νίξον αρνήθηκε την πραγματοποίηση στρατιωτικών επιχειρήσεων για την ανακατάληψη των περιοχών της υπαίθρου και των ορεινών ζωνών που είχαν απελευθερωθεί Διέταξε να βομβαρδίζονται συστηματικά και αδιάκοπα αυτές οι περιοχές, με συνέπεια εκατομμύρια χωρικοί να εξαναγκαστούν να συρρεύσουν στις πόλεις. Πάνω σε αυτό τον πληθυσμό που συγκεντρώθηκε διά της βίας στις πόλεις, και με σκοπό να επιταχύνουν τη στρατολόγηση μισθοφόρων από τις τάξεις του, ο Νίξον και ο Θιέου επέβαλαν ένα καθεστώς τρόμου.

Ο στόχος τους ήταν διπλός. Πρώτον, να παραλύσουν κάθε πατριωτική δραστηριότητα τόσο με τις δολοφονίες των αγωνιστών και των υπόπτων όσο και με τη φυλάκιση κάθε πραγματικού ή υποτιθέμενου αντιπάλου του καθεστώτος. Δεύτε-

ρον, να τρομοκρατήσουν τον πληθυσμό ώστε να τον υποχρεώσουν ν' αποδεχτεί την κυβέρνηση που του είχε επιβάλει η Ουάσινγκτον. Η ψυχική και ψυχολογική πίεση αποσκοπούσε επίσης, όπως συνηθίζεται στα δικτατορικά καθεστώτα, στον εξαναγκασμό των πατριωτών και εκείνων που αντιστέκονταν στο καθεστώς ν' απαρνηθούν τις πεποιθήσεις τους ώστε να τεθούν στην υπηρεσία του κατακτητή.

Για την επίτευξη αυτών των σκοπών, τέθηκε σε λειτουργία ο κατασταλτικός μηχανισμός. Οργανώθηκε ένα ολόκληρο δίκτυο φυλακών κάτεργων, στρατοπέδων εγκλεισμού, ένα ολόκληρο σύστημα φυσικών και ηθικών βασανιστηρίων, το οποίο *«είχε εκσυγχρονιστεί»* χάρη στις φροντίδες ειδικών αλλά και στην τεράστια τεχνική και οικονομική βοήθεια της Ουάσινγκτον. Οι ειδικές αμερικανικές υπηρεσίες –και κυρίως ο Ρόμπερτ Τόμσον, ο σημαντικότερος σύμβουλος του Νίξον– αξιοποίησαν και *«βελτίωσαν»* τις αποικιοκρατικές εμπειρίες της Αγγλίας και της Γαλλίας.

Τα εργαλεία

Ένα κατασταλτικό αστυνομικό δίκτυο είχε διεισδύσει σε όλες τις βαθμίδες της νοτιοβιετναμέζικης κοινωνίας. Περισσότερες από δώδεκα αστυνομικές και πολιτικές υπηρεσίες είχαν την αρμοδιότητα να προβαίνουν σε συλλήψεις. Το 1971, η αστυνομία αποσπάστηκε από τις πολιτικές υπηρεσίες και αποτέλεσε μια ξεχωριστή στρατιωτική υπηρεσία. Ο επικεφαλής της, ένας αξιωματικός του στρατού, υπαγόταν απευθείας στον πρόεδρο Θιέου. Η ανάθεση στην πολιτική αστυνομία στρατιωτικών καθηκόντων αντανακλούσε τις απόψεις του Ρόμπερτ Τόμσον, του συμβούλου του προέδρου Νίξον σε ζητήματα καταστολής των εξεγέρσεων.

Η δύναμη της εθνικής αστυνομίας ανήλθε από 16.000 άντρες το 1963 σε 120.000 στα τέλη του 1972. Η δικαιοδοσία

της εκτεινόταν από το φακέλωμα των κατοίκων άνω των 15 ετών μέχρι την ανάκριση των συλληφθέντων. Διέθετε έναν παραστρατιωτικό κλάδο (εξοπλισμένο με τεθωρακισμένα και πυροβολικό), δύναμης 25.000 αντρών, ο οποίος πραγματοποιούσε επιχειρήσεις εναντίον των Βιετκόνγκ.

Η ειδική αστυνομία, που υπαγόταν στον παραστρατιωτικό κλάδο της αστυνομίας, ήταν επιφορτισμένη με την εξόντωση των στελεχών του Εθνικού Μετώπου Απελευθέρωσης, καθώς και με την καταστολή των φιλειρηνικών και ουδετερόφιλων κινημάτων. Μία από τις συνήθεις πρακτικές της ήταν ο βασανισμός των συλλαμβανόμενων. Στο ενεργητικό της καταγράφεται το μαζικό κύμα συλλήψεων του 1972.

Η αστυνομία δεχόταν απευθείας διαταγές από την προεδρία, τη CIA, τους επικεφαλής του γενικού επιτελείου του στρατού της Σαϊγκόν και τους επικεφαλής των αμερικανικών Ειδικών Δυνάμεων. Είχε κάτω από τις διαταγές της 20 επαρχιακές υπηρεσίες που χρησιμοποιούσαν από 80 έως 120 άντρες. Επιπλέον, διέθετε 300 τμήματα και μια στρατιά πληροφοριοδοτών.

Σε κάθε στρατιωτική μονάδα υπήρχε ένα γραφείο στρατιωτικής ασφαλείας, του οποίου οι αρμοδιότητες εκτείνονταν στις περιοχές γύρω από τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις.

Οι μυστικές υπηρεσίες υπάγονταν απευθείας στον πρόεδρο Θιέου. Πραγματοποιούσαν συλλήψεις, όμως το κύριο καθήκον τους ήταν να εκτελούν με συνοπτικές διαδικασίες τους γνωστούς αντιπάλους του καθεστώτος χρησιμοποιώντας συνήθως τις υπηρεσίες πληρωμένων δολοφόνων.

Η αστυνομία δεν ήταν η μοναδική υπηρεσία που πραγματοποιούσε συλλήψεις και είχε αναλάβει να φέρει σε πέρας την καταστολή. Όλες οι τοπικές Αρχές του Νότιου Βιετνάμ ήταν υποχρεωμένες, εθελούσια ή διά της βίας, να συμμετέχουν σε αυτό το έργο. Το ίδιο ίσχυε και για τις κοινοτικές Αρχές, επειδή όλος ο μηχανισμός της δημόσιας διοίκησης, μέχρι το επίπεδο

των κοινοτήτων, διοριζόταν από τη Σαϊγκόν. Οι μονάδες της λαϊκής πολιτοφυλακής των πόλεων απαρτίζονταν κυρίως από άνεργα παιδιά 12 έως 16 ετών, στα οποία έδιναν αυτόματα όπλα και ήταν επιφορτισμένα με την καταστολή των φοιτητικών διαδηλώσεων και συγκεντρώσεων.

Όσο για το στρατό, είχε δικαίωμα ζωής και θανάτου, ιδίως εκτός των πόλεων. Ο κάθε στρατιώτης μπορούσε να συλλαμβάνει και ν' ανακρίνει όποιον ήθελε. Επιτρεπόταν η άσκηση κάθε μορφής πίεσης, ώστε να εξαναγκαστούν οι χωρικοί να ομολογήσουν ότι ανήκαν στο Εθνικό Μέτωπο Απελευθέρωσης ή ότι συγκέντρωναν χρήματα υπέρ του. Πολλοί απλοί πολίτες συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν σε *«κέντρα φιλοξενίας»* κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων Research and Destroy (*«αναζήτησης και καταστροφής»*) που διεξήγαν από κοινού ο αμερικανικός και ο Κυβερνητικός στρατός. Επίσης, πολλοί πολίτες εκτοπίστηκαν ως συμπαθούντες του Εθνικού Μετώπου Απελευθέρωσης κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των προγραμμάτων ειρήνευσης *«Φοίνιξ»* και *«Κύκνος»*.

Οι εθνοφρουροί (Βαν Ντε), που ήταν εθελοντές, προκαλούσαν στους πολίτες μεγαλύτερο φόβο από τους στρατιώτες. Καθώς δεν πληρώνονταν καλά (ο μισθός τους ήταν ο μισός εκείνου των στρατιωτών), ζούσαν από τη λεηλασία και την εκμετάλλευση του πληθυσμού της υπαίθρου. Ήταν υπό τις διαταγές ενός αρμόδιου για κάθε επαρχία (ο οποίος ήταν αξιωματικός του στρατού) και είχαν τις δικές τους φυλακές και αίθουσες βασανιστηρίων.

Το νομικό πλαίσιο

Οι νόμοι που ρύθμιζαν τις κατασταλτικές διαδικασίες αποσκοπούσαν μόνο στο να προσφέρουν ένα προκάλυμμα νομιμότητας στην αυθαιρεσία. Ο πληθυσμός ζούσε μέσα σ' ένα καθημερινό κλίμα τρομοκρατίας.

Σύμφωνα λοιπόν με το Άρθρο 1 του νέου Ποινικού Κώδικα:

> *«τίθενται εκτός του νόμου κάθε άτομο, κόμμα, ένωση ή οργάνωση που ευθύνονται για οποιαδήποτε πράξη, όποια και αν είναι η μορφή της, η οποία αμέσως ή εμμέσως προωθεί την κομμουνιστική ή φιλοκομμουνιστική ουδετεροφιλία».*

Ή, επίσης (Άρθρο 17 του νόμου για τη λήψη διοικητικών μέτρων εγκλεισμού):

> *«Κάθε άτομο που διαπράττει οποιαδήποτε πράξη η οποία αποσκοπεί στην υπονόμευση του αντικομμουνιστικού πνεύματος του έθνους ή στο να βλάψει τον αγώνα του λαού και των ενόπλων δυνάμεων τιμωρείται με υποχρεωτική εργασία».*

Για ν' αναπληρωθεί η έλλειψη αποδεικτικών στοιχείων, ένα νομοθετικό διάταγμα που ήταν γνωστό με την ονομασία *«αν τρι»* (διοικητικά μέτρα εγκλεισμού) επέτρεπε την τελεσίδικη και χωρίς δικαστική απόφαση φυλάκιση. Το Άρθρο 19 αυτού του νομοθετικού διατάγματος (004/66) όριζε ότι επιτρεπόταν η φυλάκιση κάθε ατόμου *«το οποίο εθεωρείτο επικίνδυνο για την εθνική άμυνα και τη δημόσια ασφάλεια»* για μία περίοδο έως δύο ετών. Επιπλέον, η ποινή αυτή ήταν ανανεώσιμη.

Ο Χοάνγκ Ντούε Νχα, προσωπικός σύμβουλος του προέδρου Θιέου, καυχήθηκε στις 9 Νοεμβρίου 1972 για την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας, η οποία, έχοντας ως όπλα της αυτούς τους νόμους εκτάκτων μέτρων, κατάφερε μέσα σε δύο εβδομάδες να συλλάβει περισσότερους από 40.000 ανθρώπους.

Τον Ιούνιο του 1972, συνελήφθησαν πολλές χιλιάδες άνθρωποι και οδηγήθηκαν στο νησί Κον Σον –όπως ήταν η νέα ονομασία του Πούλο Κόντορ, του διαβόητου κάτεργου. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν συγγενείς, σύζυγοι και παιδιά υ-

πόπτων για πολιτικά αδικήματα, όπως έγραψαν μερικές αμερικανικές εφημερίδες (Boston Globe, 24 Ιουνίου 1972 και New York Times, 28 Ιουνίου 1972).

Την ίδια περίοδο, άρχισαν ν' ασκούνται έντονες πιέσεις στους διανοουμένους. Το 1972, οι περισσότεροι πρυτάνεις και κοσμήτορες των πανεπιστημίων της Σαϊγκόν και της Χουέ συνελήφθηκαν (Time, 10 Ιουλίου 1972).

Ταυτόχρονα με τις βίαιες μάχες που έγιναν την άνοιξη του 1972 κατά μήκος του *«μονοπατιού Χο Τσι Μινχ»*, πραγματοποιήθηκε ένα χωρίς προηγούμενο κύμα συλλήψεων πολιτών: μαζικές συλλήψεις φοιτητών, συλλήψεις ως ομήρων μελών των οικογενειών γνωστών πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος, συλλήψεις μελών εθνικιστικών ή θρησκευτικών ομάδων που ήταν αντίθετες στον πόλεμο και την αμερικανική κατοχή. Η αιτιολογία για τις συλλήψεις ήταν σε όλες τις περιπτώσεις η ίδια, *«συμπάθεια προς τον κομμουνισμό»*, και ερμηνευόταν με τον πιο ευρύ τρόπο.

Η κράτηση πριν από τη δίκη

Η σύλληψη κάποιου δεν ήταν παρά η αρχή μιας διαδρομής που συχνά κατέληγε στο θάνατο. Αρκούσε να χαθεί ο φάκελος με τα στοιχεία της υπόθεσής του για να μείνει ένας κρατούμενος πολλά χρόνια φυλακισμένος περιμένοντας να οριστεί η δίκη του. Πριν φυλακιστεί ο κρατούμενος, υπήρχαν πολλές πιθανότητες να οδηγηθεί σε κάποιο κέντρο ανάκρισης, όπου θα του αποσπούσαν –με τη χρησιμοποίηση των χειρότερων μέσων αν χρειαζόταν– την αναγκαία για την καταδίκη του ομολογία και θα τον εξανάγκαζαν να την υπογράψει. Ήταν μια δοκιμασμένη μέθοδος.

Μία γυναίκα περιγράφει ως εξής την παραμονή της σ' ένα από τα κέντρα κράτησης της αστυνομίας της Σαϊγκόν:

«Ενώ σε ανέκριναν, άκουγες τις διαπεραστικές κραυγές αυτών που τους βασάνιζαν. Μερικές φορές σε υποχρέωναν να παρευρίσκεσαι στα βασανιστήρια για να σε τρομοκρατήσουν και να σ' εξαναγκάσουν να ομολογήσεις οτιδήποτε ήθελαν.

»Δύο γυναίκες που βρίσκονταν στο ίδιο κελί μ' εμένα ήταν έγκυοι.

»Έδειραν με ιδιαίτερη βιαιότητα τη μία, ενώ χτύπησαν την άλλη τόσο δυνατά στα γόνατα ώστε κακοφόρμισαν.

»Μία φοιτήτρια προσπάθησε ν' αυτοκτονήσει χτυπώντας τους καρπούς της στη μεταλλική βρύση του πλυσταριού για να σπάσουν οι φλέβες της, δεν τα κατάφερε όμως. Για να την τιμωρήσουν, τη βασάνισαν σφίγγοντας γύρω από το κεφάλι της μία χοντρή ταινία καουτσούκ. Τα μάτια της είχαν βγει από τις κόχες τους και στη συνέχεια υπέφερε από φριχτούς πονοκεφάλους...» (New York Times, 13 Αυγούστου 1972).

«Αν λένε όχι, χτυπάτε τους μέχρι να πουν ναι»:

Αυτός ήταν ο μοναδικός κανόνας που εφάρμοζε η αστυνομία της Σαϊγκόν.

Η δικαιοσύνη

Οι δικαστικές αποφάσεις δεν ήταν περισσότερο αμερόληπτες των διαδικασιών που προηγούνταν. Οι κατηγορούμενοι για πολιτικά αδικήματα δεν είχαν τη δυνατότητα να υπερασπίσουν τον εαυτό τους (και φυσικά δεν είχαν δικηγόρο) απέναντι στην εκτελεστική εξουσία και η καταδίκη τους ήταν σχεδόν βέβαια. Ανάλογα με τα αποτελέσματα της ανάκρισης και το περιεχόμενο των εκθέσεων της Υπηρεσίας Πληροφοριών, ο κρατούμενος δικαζόταν από κάποιο στρατοδικείο ή από κάποια επαρχιακή επιτροπή ασφαλείας.

Οι Επαρχιακές Επιτροπές Ασφαλείας διακρίθηκαν για την

αυθαιρεσία τους. Αν θεωρούσαν *«σαφές»* ότι *«ο ύποπτος αποτελούσε μία απειλή για την εθνική ασφάλεια»*, μπορούσαν, ανάλογα με την εκτίμησή τους για την κατάσταση και το συσχετισμό των δυνάμεων, να διατάξουν τη φυλάκισή του βάσει του νομοθετικού διατάγματος για τα διοικητικά μέτρα εγκλεισμού χωρίς να χρειάζεται να αιτιολογήσουν νομικά της απόφασή τους.

Όπως έχουν γράψει δύο Αμερικανοί ειδικοί:

> *«Οι τυπικές νόμιμες διαδικασίες, που σπάνια τηρήθηκαν στη διάρκεια της πρόσφατης ιστορίας του Νότιου Βιετνάμ, εγκαταλείφθηκαν εντελώς μετά την έναρξη της επίθεσης του εχθρού. Παρ' όλο που η κυβέρνηση δεν προέβη σε καμμία επίσημη διακήρυξη, στην πράξη είχε ανασταλεί η εφαρμογή των νόμων που αφορούσαν τα δικαιώματα των κατηγορουμένων».*
>
> (Holmes Brown και Don Luce, Hostages of War, 1972).

Τα κέντρα ανάκρισης

Όσοι είχαν συλληφθεί μέσα στα πλαίσια του προγράμματος *«Φοίνιξ»* στέλνονταν στα επαρχιακά κέντρα ανάκρισης. Σε αυτά τα κέντρα, οι κρατούμενοι υποβάλλονται *«επίσημα»* σε βασανιστήρια, όπως στο παρελθόν υποβάλλονταν στα *«ανακριτικά βασανιστήρια»* οι κρατούμενοι στις βασιλικές φυλακές της Γαλλίας.

Μερικές λακωνικές αφηγήσεις έφτασαν μέχρι τις αμερικανικές εφημερίδες, όπως οι ακόλουθες:

> *«Χτύπησαν τη Νγκιγιέν Τι Γιεν μ' ένα ραβδί μέχρι να λιποθυμήσει. Όταν ανέκτησε τις αισθήσεις της, οι δέκα βασανιστές της την υποχρέωσαν να σταθεί όρθια και γυμνή μπροστά τους, και άρχισαν να τις καίνε με τσιγάρα τα στήθη».*
>
> *«Έδειραν την Βο Τι Μπαχ Τουγιέτ και την κρέμασαν από τα πόδια κάτω από εκτυφλωτικό φως ενός προβολέα. Στη συνέχεια, την έκλεισαν σ' ένα πολύ στενό κελί μισοπλημμυρισμένο με νερό, ενώ ποντίκια και έντομα σκαρφάλωναν στο κορμί της».*
>
> (New York Times, 13 Αυγούστου 1972).

Οι μαρτυρίες αυτές επιβεβαιώνονται και από άλλες πηγές. Σύμφωνα με το Dispatch News Service International της 6ης Ιουλίου 1972:

> *«Περισσότεροι από το 90% των συλληφθέντων, υποβάλλονται σε βίαιες ανακρίσεις στις οποίες περιλαμβάνονται ξυλοδαρμοί με ραβδιά, ηλεκτροσόκ, ξερίζωμα των νυχιών και εξαναγκασμός των κρατουμένων να πιουν σαπουνόνερο».*

Ένας Αμερικανός γιατρός, ο δρ Νέλσον, επιβεβαίωσε ενώπιον μιας υποεπιτροπής της Βουλής των Αντιπροσώπων, στις 17 Ιουλίου 1970, ότι είχε εξετάσει φυλακισμένους που είχαν βασανιστεί. Ο πρόεδρος της Εθνικής Ένωσης των Φοιτητών του Νότιου Βιετνάμ, ο Χουγίν Ταν Μαν, έμεινε ανάπηρος και έχασε την ακοή και την όρασή του εξαιτίας των κακοποιήσεων που υπέστη. Παρόμοια, ο πρόεδρος της Ένωσης των Μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ο Λε Βαν Νουγιόι, δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει τα πόδια του μετά από επανειλημμένους ξυλοδαρμούς με ραβδιά.

Στις *«δραστηριότητες εναντίον της εξέγερσης»* των επαρχιακών κέντρων ανάκρισης, συμμετείχαν και Αμερικανοί Σύμφωνα με το δημοσιογράφο Τεοντός Τζακενέι, *«οι ιθύνοντες των επαρχιακών κέντρων ανάκρισης είχαν επαφές με τους ομολόγους τους της CIA και συχνά με τους συμβούλους της AID»* (Aid to Thieu, 1972).

Οι φυλακές

Η πολιτική της συστηματικής τρομοκρατίας την οποία εφάρμοζαν η νοτιοβιετναμέζικη και η αμερικανική κυβέρνηση άρχισε να γίνεται ακόμα πιο βίαιη, όταν έγινε φανερό ότι η πολιτική αυτή δεν κατάφερε να επιτύχει, όχι την υποστήριξη, αλλά ούτε καν την ουδετερότητα του πληθυσμού. Το πιο σημαντικό όπλο αυτής της πολιτικής ήταν οι μαζικές εκτοπίσεις.

Το καθεστώς του Θιέου πραγματοποιούσε συνεχώς επιχειρήσεις εκκαθάρισης στη διάρκεια των οποίων συλλαμβάνονταν χιλιάδες άνθρωποι που στη συνέχεια εκτοπίζονταν. Κατάφορτα πλοία μετέφεραν γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένους στο νησί Κον Σον, χωρίς να υπάρχουν εις βάρος τους δικαστικές αποφάσεις. Μόνο τον Απρίλιο του 1972, εκτοπίστηκαν 1.500 άνθρωποι (Le Monde, 10 Ιανουαρίου 1973). Διανοούμενοι, βουδιστές και φοιτητές από τη Χουέ είχαν την ίδια μοίρα.

Επίσημα, δεν γνωρίζουμε τίποτα για τους ανθρώπους που εξαφανίστηκαν. Καμμία *«υπηρεσία»* δεν ήταν αρμόδια να δώσει πληροφορίες για την τύχη τους. Στην πραγματικότητα, η μυστικότητα αποτελούσε τον κανόνα και συγκάλυπτε την ύπαρξη ενός πολυπλόκαμου συστήματος εξόντωσης των αντιπάλων του καθεστώτος και γενικευμένης καταστολής.

Οι ρομαντικές-μηδενιστικές φαντασμαγορίες της κινηματογραφικής ταινίας Αποκάλυψη τώρα απέχουν πολύ από την πραγματικότητα του πολέμου του Βιετνάμ, στη διάρκεια του οποίου λειτουργούσε μέσα στο σκοτάδι ένας μηχανισμός εξολόθρευσης που από πολλές απόψεις θυμίζει τη ναζιστική βιομηχανία θανάτου.

Το 1970, υπήρχαν 100.000 κρατούμενοι στις νοτιοβιετναμέζικες φυλακές σύμφωνα με μια επίσημη αμερικανική πηγή (συνεδρίαση του Κογκρέσου, Ιούλιος -Αύγουστος 1970). Σύμφωνα με την εφημερίδα *Le Monde* (10 Νοεμβρίου 1971), στη

διάρκεια του ίδιου έτους πραγματοποιήθηκαν 153.000 συλλήψεις.

Ο διπλασιασμός του ποσού που χορήγησαν το 1972 οι Αμερικάνοι για τις φυλακές του Νότιου Βιετνάμ μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι διπλασιάστηκε και ο αριθμός των κρατουμένων. Το 1973, χιλιάδες νέοι κρατούμενοι οδηγήθηκαν στα κελιά του Θιέου. Οι αριθμοί που παρουσίαζαν οι Αμερικανοί ήταν ιδιαίτερα υποτιμημένοι. Η προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση ανακοίνωσε το 1973 ότι υπήρχαν περίπου 400.000 κρατούμενοι στο σύνολο του σωφρονιστικού νοτιοβιετναμέζικου συστήματος. Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία, ήταν *«τουλάχιστον 200.000»* (Νοέμβριος 1972).

Υπήρχαν εκατοντάδες επίσημα και μυστικά μέρη κράτησης σε όλες τις πόλεις και τις επαρχίες του Νότιου Βιετνάμ. Τα πιο μεγάλα και πιο γνωστά ήταν οι φυλακές του Κον Σον ή Κον Ντάο (πρώην Πούλο Κόντορ), του Τσι Χοά στα προάστια της Σαϊγκόν, του Θου Ντουκ, του Ταν Χιέπ και Κάι Ντουά (στο νησί Φου Κουόκ, κοντά στα σύνορα με την Καμπότζη).

Ο τρόπος μεταχείρισης των κρατουμένων, τον οποίο γνώριζαν οι Αμερικανοί –καθώς πολλοί αξιωματικοί του αμερικανικού στρατού συνεργάζονταν στενά στις φυλακές με Νοτιοβιετναμέζους αξιωματικούς– θύμιζε τις ναζιστικές μεθόδους. Οι κρατούμενοι υποσιτίζονταν, ήταν υπεράριθμοι μέσα στα κελιά και γίνονταν συστηματικές προσπάθειες για να υπονομευθεί η υγεία και το ηθικό τους.

Τα κλουβιά των τίγρεων

Το *«Εθνικό Κέντρο Σωφρονισμού του Κον Σον»*, όπως το παρουσίαζαν ωραιοποιημένα οι Αρχές του Νότιου Βιετνάμ, βρισκόταν σ' ένα παραδείσιο νησί της Νότιας θάλασσας της Κίνας, σε απόσταση 220 χιλιομέτρων από τη Σαϊγκόν. Οι εγ-

καταστάσεις που υπήρχαν στο νησί είχαν χτιστεί από τους Γάλλους το 1862 για να χρησιμεύσουν ως φυλακές. Μέσα στα χρόνια, είχε αποκτήσει την ίδια φήμη με το *«νησί του διαβόλου»*. Τα *«κλουβιά των τίγρεων»* του στρατοπέδου Νο 4 αποτελούσαν ένα από τα κοσμήματά του.

Οι Αρχές, τόσο οι αμερικανικές όσο και οι νοτιοβιετναμέζικες, αρνιούνταν για πολλά χρόνια την ύπαρξή τους, έχουμε όμως μια διαφωτιστική περιγραφή τους χάρη στον Αμερικανό δημοσιογράφο Ντον Λούτσε, στον οποίο έχουμε ήδη κάνει μνεία και του οποίου το σχετικό ρεπορτάζ δημοσιεύτηκε σε πολλές αμερικανικές εφημερίδες.

Σ' έναν απομονωμένο τομέα του στρατοπέδου, τον οποίο δεν έδειχναν στους επίσημους επισκέπτες, υπήρχαν μικρά κελιά που αντί για οροφή είχαν κάγκελα ώστε οι φύλακες να επιτηρούν τους κρατουμένους από ψηλά.

Σε καθένα από αυτά τα μικρά πέτρινα κελιά, που οι διαστάσεις τους δεν ξεπερνούσαν τα 2,20Χ1,50 μέτρα, στοιβάζονταν τρεις ως τέσσερις φυλακισμένοι. Μία φορά την ημέρα, οι φύλακες κατέβαζαν στα κελιά έναν κάδο για τα περιττώματα των εγκλείστων. Οι κρατούμενοι είχαν στα κορμιά τους σημάδια από χτυπήματα, ήταν γεμάτοι πληγές, τους έλειπαν δάχτυλα και βρίσκονταν σε τέτοια κατάσταση εξάντλησης ώστε δεν μπορούσαν να σταθούν όρθιοι.

Πάνω από κάθε κελί βρισκόταν ένας κουβάς με ασβέστη τον οποίο χρησιμοποιούσαν οι φύλακες για να *«ηρεμούν»* τους φυλακισμένους. Όταν διαμαρτύρονταν, τους έριχναν ασβέστη. Η πρακτική αυτή ήταν τόσο συνηθισμένη, ώστε τα πατώματα των κελιών εξακολουθούν έως σήμερα να είναι καλυμμένα από ένα στρώμα ασβέστη. Η κακομεταχείριση των κρατουμένων ήταν τέτοια, ώστε πολλοί έκαναν αιμοπτύσεις, έπασχαν από φυματίωση, είχαν προσβληθεί από δερματικές ασθένειες και αντιμετώπιζαν προβλήματα με την όρασή τους.

Σ' ένα διπλανό κτίριο υπήρχαν παρόμοια κλουβιά για τις γυναίκες. Σε κάθε κελί υπήρχαν πέντε γυναίκες. Η πιο νεαρή από τις κρατούμενες ήταν δεκαπέντε ετών, ενώ η πιο ηλικιωμένη, που επιπλέον ήταν τυφλή, ήταν εβδομήντα ετών.

Οι δεσμοφύλακες είχαν επιβάλει ένα καθεστώς τρόμου και ξεσπούσαν τη λύσσα τους στους πιο αδύναμους με την παραμικρή διαμαρτυρία. Εκτός από τις περιπτώσεις που πραγματοποιούνταν επίσημες επισκέψεις, το υπόλοιπο διάστημα οι φυλακισμένοι παρέμεναν αλυσοδεμένοι σε μπάρες που εκτείνονταν κατά μήκος των τοίχων, είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο, ακόμα και όταν έτρωγαν, κοιμούνταν ή πλένονταν, ενώ τους απαγορευόταν να καθίσουν. Οι παλιές στέγες άφηναν το νερό της βροχής να μπαίνει μέσα στα κελιά, τα χωμάτινα δάπεδα ήταν σκεπασμένα με ακαθαρσίες.

Τα σιδερένια δεσμά που χρησιμοποιούνταν στο Κον Σον ήταν κατασκευασμένα από την εταιρεία Smith and Wesson που έχει την έδρα της στο Σπρίνγκφιλντ της Μασαχουσέτης. Δεν ήταν λεία (όπως εκείνα που χρησιμοποιούνταν την περίοδο της γαλλικής αποικιοκρατίας), αλλά κατασκευασμένα από σίδηρο F8, ένα υλικό που χρησιμοποιείται στις οικοδομές. Είχαν κοφτερές ραβδώσεις που χαράκωναν τις σάρκες των ποδιών, με συνέπεια οι κρατούμενοι να υποβάλλονται σ' ένα πραγματικό μαρτύριο.

Περίπου 500 κρατούμενοι, άντρες και γυναίκες, σάπιζαν για μήνες, ακόμα και για χρόνια, μέσα στα *«κλουβιά των τίγρεων»*. Συνολικά, στο στρατόπεδο υπήρχαν περισσότεροι από 10.000 κρατούμενοι.

Όσοι από τους κρατουμένους δεν ήταν έγκλειστοι στα κλουβιά των τίγρεων, μπορούσαν να επωφεληθούν από τη φιλοξενία των *«κλουβιών των βουβαλιών»*, τα οποία βρίσκονταν στους χώρους που στο παρελθόν χρησιμοποιούνταν ως βουστάσια, όταν οι φυλακές ήταν υπό τη διεύθυνση των Γάλλων. Τα κελιά αυτά διέφεραν από τα *«κλουβιά των τίγρεων»* μόνο ως προς το μέγεθός τους και τον αριθμό των κρατουμένων

που στοιβάζονταν σε αυτά, περίπου είκοσι. Κατά τα άλλα, και οι κρατούμενοι σε αυτά ζούσαν κάτω από τις ίδιες συνθήκες με τους έγκλειστους στα *«κλουβιά των τίγρεων»*.

Στις γενικές συνθήκες κράτησης που ήταν αφόρητες, θα πρέπει να προσθέσουμε και μερικές άλλες πρακτικές που αποσκοπούσαν στο να εμποδίζουν τους κρατουμένους να σιτίζονται. Οι κρατούμενοι είχαν μόνο τρία λεπτά στη διάθεσή τους για να φάνε, ενώ οι δεσμοφύλακες έριχναν χαλίκια στις μερίδες ρυζιού και τους έδιναν σάπια ψάρια. Στα γεύματα των κρατουμένων δεν περιλαμβάνονταν καθόλου λαχανικά. Η πείνα τους ήταν τέτοια, ώστε τρέφονταν με έντομα, με τερμίτες και με κατσαρίδες, που αποτελούσαν τη μοναδική πηγή πρωτεϊνών.

Η συγκαταβατική διεύθυνση των φυλακών επέτρεπε στους δεσμοφύλακες –που ξεπερνούσαν τους 100 στο Πούλο Κόντορ– να είναι οπιομανείς, να επιδίδονται σε όργια (η *«υπηρεσία»* φρόντιζε να φέρνει τακτικά πόρνες), να παίζουν τυχερά παιχνίδια, να βιάζουν και να δολοφονούν κατά βούληση. Είναι αυτονόητο ότι, με την άφιξη των κρατουμένων, τους αφαιρούσαν όσα χρήματα είχαν μαζί τους και τα ρούχα τους.

Μερικοί δεσμοφύλακες προέβαιναν σε *«ξεκαθαρίσματα λογαριασμών»* μέσα στο στρατόπεδο για να ιδιοποιηθούν αυτά που είχαν κλαπεί από τους κρατουμένους. Μερικοί κατάφεραν αν συσσωρεύσουν μικρές περιουσίες που ανέρχονταν σε 400.000 έως 500.000 πιάστρα. Όπως και στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, κρατούμενοι του κοινού ποινικού δικαίου προθυμοποιούνταν να βοηθούν στα βασανιστήρια.

Η κατάσταση στο Τσι Χοά, που βρισκόταν κοντά στη Σαϊγκόν, δεν ήταν καλύτερη. Στις 16 Ιουλίου 1968, ο τότε διευθυντής των φυλακών Νγκιγιέν Βαν Βε, ο σημαντικότερος από τους *«ειδικούς»* της διοίκησης σωφρονισμού Λο Βαν Κχουόνγκ (ή Τσιν Κχουόνγκ), διέταξε τη μεταφορά 120 αρρώστων φυλακισμένων –φυματικών, παράλυτων ή ακρωτηριασμένων- στα *«κλουβιά των βουβαλιών»*.

Από τότε, η ζώνη όπου βρίσκονταν τα κελιά των βουβαλιών ονομάστηκε *«στρατόπεδο ανάρρωσης»*. Αντί να τους περιθάλψουν όπως έλπιζαν, οι 120 φυλακισμένοι στοιβάχτηκαν σε κελιά 12 Χ 8 μέτρων. Ο καθένας από αυτούς διέθετε, για να ξαπλώσει, λιγότερο από ένα τετραγωνικό μέτρο.

Όταν οι κρατούμενοι αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα καταναγκαστικής εργασίας των φυλακών, το μόνο που τους έδιναν για να φάνε ήταν ρύζι και νουόκ μαμ (ξινή σάλτσα). Μέσα σε δύο μήνες, το 50% των κρατουμένων είχε προσβληθεί από μπέρι-μπέρι εξ αιτίας της έλλειψης φρέσκων λαχανικών (Debris και Menras, Rescapis des bagnes de Saigon).

Στο Θου Ντουκ, μία φυλακή για γυναίκες, οι κρατούμενες βασανίζονταν, υποβάλλονταν σε ηλεκτροσόκ και στο μαρτύριο του νερού, και ξυλοκοπούνταν μέχρι θανάτου από μεθυσμένα κτήνη. Έξι έως εφτά αστυνομικοί, αφού κρεμούσαν το θύμα τους από τους καρπούς σε ένα δοκάρι, το χτυπούσαν με ρόπαλα σε όλο το κορμί μέχρι να λιποθυμήσει (το βασανιστήριο αυτό ονομαζόταν *«ταξίδι με αεροπλάνο»*). Πολλά από τα θύματα δεν μπορούσαν πια να σταθούν στα πόδια τους μετά από αυτή τη *«μεταχείριση»*. Οι αστυνομικοί και οι δεσμοφύλακες συμπεριφέρονταν με ιδιαίτερη αγριότητα στις νεαρές γυναίκες και στις φοιτήτριες, που συχνά βιάζονταν ομαδικά (Ανώτερη Παιδαγωγική Σχολή της Σαϊγκόν, 4 Ιουλίου 1970).

Στο Ταν Χιέπ ήταν έγκλειστοι 1.500 κρατούμενοι... Η μοναδική κατηγορία εις βάρος τους ήταν ότι είχαν συλληφθεί από τον αμερικανικό στρατό στη διάρκεια κάποιας επιχείρησης. Επρόκειτο κυρίως για χωρικούς, αρκετοί από τους οποίους σάπιζαν για χρόνια στις φυλακές χωρίς να δικαστούν, καθώς τους μετέφεραν από τη μία φυλακή στην άλλη χωρίς να γνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους τους είχαν φυλακίσει σε πολλές περιπτώσεις. Οι αστυνομικοί έκοβαν τα δάχτυλα και τα αφτιά των κρατουμένων.

Στο Κάι Ντουά, ο γιατρός Τραν Τρονγκ Τσάου βασανίστηκε με ηλεκτροσόκ μέχρι να χάσει τις αισθήσεις του.

> *«Ήμουν κλεισμένος σ' ένα σκοτεινό κελί που δεν ξεπερνούσε τα τρία τετραγωνικά μέτρα και μέσα στο οποίο ήμουν υποχρεωμένος να τρώω και να κάνω τις φυσικές μου ανάγκες. Όταν έβρεχε καταρρακτωδώς, το νερό έμπαινε κατά κύματα μέσα στο κελί και τα περιττώματά μου έπλεαν μέσα σε αυτό. Έπρεπε να στέκομαι όρθιος, με την πλάτη στον τοίχο, χωρίς να μπορώ να ξαπλώσω για να κοιμηθώ»* (1971).

Είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο σημαντικός αριθμός των νεκρών που υπήρξαν θύματα του σωφρονιστικού συστήματος του Θιέου και των Αμερικανών. Κάποιοι αριθμοί έχουν δημοσιοποιηθεί.

Το 1971, 147 κρατούμενοι πέθαναν στο στρατόπεδο Πχου Κουόκ εξ αιτίας της κακομεταχείρισης. Επίσης, από τον Ιανουάριο έως το Μάϊο του 1972, πέθαναν 125 κρατούμενοι εξ αιτίας της έλλειψης περίθαλψης. Από τις 15 Σεπτεμβρίου 1971, ειδικές διαταγές επέτρεπαν στη στρατιωτική αστυνομία ν' ανοίγει πυρ χωρίς προειδοποίηση εναντίον των κρατουμένων. Η άμεση συνέπεια ήταν 200 νεκροί και τραυματίες. Αρκετοί κρατούμενοι αυτοκτονούσαν, ανοίγοντας την κοιλιά τους (News from Vietnam, 1η Μαρτίου 1973, Καναδάς).

Προς τα τέλη του 1972, το καθεστώς του Θιέου, καθώς είχε σημειωθεί μία πρόοδος στη διάσκεψη του Παρισιού, ξεκίνησε μία εκστρατεία εξόντωσης στα στρατόπεδα εγκλεισμού. Πράγματι, αν ήθελε να επιβιώσει πολιτικά μετά από την υπογραφή μιάς εκεχειρίας, θα έπρεπέ να εξαφανίσει όλους όσοι είχαν ζήσει στις φυλακές του και θα μπορούσαν να εξιστορήσουν όσα είχαν δει.

Η υπογραφή της συμφωνίας του Παρισιού, τον Ιανουάριο του 1973, παρεμπόδισε σ' ένα βαθμό τα σχέδια του Θιέου.

Παρ' όλα αυτά, η κυβέρνηση της Σαϊγκόν κατάφερε να εξαφανίσει χιλιάδες κρατουμένους στον Κον Ντάο, ισχυριζόμενη ότι οι περισσότεροι από αυτούς *«είχαν αφεθεί ελεύθεροι»*. Όπως είναι φυσικό, δεν γνωρίζουμε τίποτα για την τύχη τους. *«Η μοίρα 200.000 κρατουμένων στα κελιά του Θιέου διακυβεύεται αυτή τη στιγμή»* (Νγκιγιέν Ντινχ Θι, Παρίσι, 21 Μαρτίου 1973).

Ένα από τα πρωταρχικά καθήκοντα του αμερικανικού μηχανισμού στο Νότιο Βιετνάμ ήταν να βοηθάει την αστυνομία. Οι ΗΠΑ χρηματοδοτούσαν τον κατασταλτικό μηχανισμό του καθεστώτος της Σαϊγκόν, εκπαίδευαν το ειδικευμένο προσωπικό του και διεύθυναν τις επιχειρήσεις του μέσω των παντοχού παρόντων Αμερικανών *«συμβούλων»*.

Όπως συνηθίζεται, οι αποικιοκράτες είχαν αναθέσει τα πιο ταπεινά καθήκοντα στα πιο διεφθαρμένα στοιχεία της κατεχόμενης χώρας, ενώ οι ίδιοι προτιμούσαν να κινούν τα νήματα από το σκοτάδι, ώστε να μην προκαλούν την άμεση κατακραυγή των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν άφθονες αποδείξεις για την ανάμειξη των Αμερικανών στα πιο απεχθή βασανιστήρια, στις μαζικές συλλήψεις και στην εκστρατεία εξόντωσης των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος του Θιέου.

Στην αμερικανική νεοαποικιοκρατία δεν αρκούσε το ότι βομβάρδιζε για χρόνια το Βόρειο Βιετνάμ, έσπειρε τη φωτιά και το θάνατο στο μεγαλύτερο μέρος του Νότιου Βιετνάμ, έκαψε με βόμβες ναπάλμ δεκάδες χιλιάδες αθώους, κατέστρεψε τις αγροτικές καλλιέργειες και εξανάγκασε εκατομμύρια χωρικούς να λιμοκτονούν, αλλά επιπλέον διεξήγαγε ένα δόλιο και αιματηρό πόλεμο εναντίον της εθνικής και πολιτικής αντίστασης ενός ολόκληρου καταδιωγμένου λαού.

Όπως έχει παραδεχτεί ένας εκπρόσωπος της Υπηρεσίας για τη Διεθνή Ανάπτυξη (AID):

«Η AID ενίσχυε το πρόγραμμα για τη δημόσια ασφάλεια στο Βιετνάμ από το 1955. Το έργο της AID ήταν να βοηθάει την εθνική αστυνομία στη στρατολόγηση, την εκπαίδευση και την οργάνωση μιάς δύναμης για τη διατήρηση του νόμου και της τάξης. Συνολικά, περισσότεροι από 7.000 Αμερικανοί εργάστηκαν για λογαριασμό του προγράμματος "Δημόσια Ασφάλεια" στο Νότιο Βιετνάμ».

(Ακροάσεις για τη βοήθεια των ΗΠΑ).

Από το 1968 έως το 1971, περισσότερα από 100 εκατομμύρια δολάρια δαπανήθηκαν από τη CIA, το υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ και την AID. Μέσα σε μερικά χρόνια, το βιετναμέζικο αστυνομικό σύστημα ανανεώθηκε εκ βάθρων. Το 1972, από τους 300.000 Βιετναμέζους που ήταν επιφορτισμένοι με τη *«διατήρηση της τάξης»*, μόνο οι 120.000 μισθοδοτούνταν από τον προϋπολογισμό της Σαϊγκόν. Οι υπόλοιποι πληρώνονταν από το θείο Σαμ. Υπήρχαν επίσης πολλοί μυστικοί πράκτορες της αστυνομίας, οι οποίοι εξαρτιόνταν α-

Λέτε το μωρό να του ρίξει την πάνα του για χειροβομβίδα;

πευθείας από τη CIA (Liberation News Service, 6 Δεκεμβρίου 1972).

Το 1971, ζητώντας από τις αμερικανικές Αρχές για το οικονομικό έτος 1972 κονδύλια ύψους 33 εκατομμυρίων δολαρίων που θα τα χορηγούσε στην εθνική αστυνομία (συμπεριλαμβανομένων 22 εκατομμυρίων δολαρίων από τα ταμεία του Πενταγώνου), ο εκπρόσωπος της AID δήλωσε:

Η φρίκη του πολέμου στο Βιετνάμ σ' όλο της το μεγαλείο. Στρατιώτης κρατά σαν λάφυρα τα κεφάλια δύο «εχθρών» που ούτε τους γνωρίζει ούτε του έκαναν τίποτε.

«Η εθνική αστυνομία του Νότιου Βιετνάμ, της οποίας η ενίσχυση αποτελεί μία από τις διαστάσεις της βιετναμοποίησης, καλείται ν' αναλάβει σταδιακά πιο σημαντικά καθήκοντα: Να μοιραστεί με τις ένοπλες δυνάμεις του Νότιου Βιετνάμ το βάρος του αντεπαναστατικού αγώνα και να επαγρυπνεί καθημερινά για τη διατήρηση της ειρήνης και της τάξης στις πόλεις και στην ύπαιθρο. Το σημερινό της δυναμικό (100.000 άντρες) θα ανέλθει σε 124.000 άντρες στη διάρκεια του οικονομικού έτους, ώστε να μπορέσει ν' αναλάβει πιο σημαντικές ευθύνες στο μέλλον. Έχει προβλεφθεί ότι οι ΗΠΑ θα χορηγήσουν την ανάλογη βοήθεια».

(Michael T. Klare, War Without End, 1972).

Παρά την ύπαρξη αυτών των αριθμητικών στοιχείων, η αμερικανική κυβέρνηση δεν σταμάτησε να ισχυρίζεται ότι η μεταχείριση των φυλακισμένων αποτελούσε μία εσωτερική υπόθεση του Νότιου Βιετνάμ. Όμως, όπως έχουν γράψει οι δημοσιογράφοι Χολμς Μπράουν και Ντον Λούτσε:

«Δημιουργήσαμε και στη συνέχεια ανατρέψαμε την κυβέρνηση Ντιέμ. Βομβαρδίσαμε και "αποψιλώσαμε" χωρίς καμμία έγκριση και τη χώρα τους. Κι όμως, ισχυριζόμενοι ότι πρέπει να σεβαστούμε την ανεξαρτησία τους, τους επιτρέπουμε να κακομεταχειρίζονται τους φυλακισμένους τους».

Μετά από την αποκάλυψη της ύπαρξης των *«κλουβιών των τίγρεων»* από δύο Αμερικανούς παρατηρητές, η κυβέρνηση της Σαϊγκόν αποφάσισε να κατασκευάσει νέα κελιά απομόνωσης χρησιμοποιώντας τους φυλακισμένους ως εργατικό δυναμικό. Όταν αυτοί αρνήθηκαν να εργαστούν, η AID υποχρεώθηκε ν' αναθέσει την κατασκευή των νέων κελιών, μ' ένα συμβόλαιο ύψους 400.000 δολαρίων, στην αμερικανική εταιρεία

RMK-BRJ (Ακροάσεις για τη βοήθεια των ΗΠΑ).

Θα πρέπει επίσης να προσθέσουμε ότι οι Αμερικανοί ήταν εξειδικευμένοι στην τέχνη της ανάκρισης και των βασανιστηρίων.

«Τα κέντρα ανάκρισης που διευθύνονταν από τους Αμερικανούς φημίζονταν για τον "εκλεπτυσμένο" τρόπο με τον οποίο γίνονταν τα βασανιστήρια».

(Ngo Cong Duc, Le Monde, 3 Ιανουαρίου 1973).

Οι Αμερικανοί συνέχισαν να χρηματοδοτούν την αστυνομία του Θιέου και μετά από την υπογραφή της συμφωνίας του Παρισιού. Η AID ζήτησε από το Κογκρέσο 18 εκατομμύρια δολάρια και ο υπουργός Άμυνας σχεδόν το διπλάσιο ποσό (Washington Post, 2 Φεβρουαρίου 1973).

«Μόνο η αμερικανική βοήθεια σε ανθρώπινο δυναμικό και δολάρια επιτρέπει στον Θιέου να συνεχίζει τις συλλήψεις, την παράνομη κράτηση, το βασανισμό και Τις σφαγές των πολιτικών κρατουμένων».

(Saigon's prisoners, 1973).

Μετά την υπογραφή της συμφωνίας του Παρισιού, ο αμερικανικός Τύπος είχε παραδεχτεί ότι παρέμεναν στο Βιετνάμ *«20.000 "πολιτικοί Σύμβουλοι" μετά από την αποχώρηση του στρατού»*, καθώς και ότι:

«Συνεχιζόταν κανονικά η επιχείρηση "Φοίνιξ" - που σύντομα θα την αντικαθιστούσε το "πρόγραμμα F6" που είχε τους ίδιους στόχους, ένα πρόγραμμα που εκπόνησε η C IA με σκοπό την εξόντωση των αντιπάλων του Θιέου και των υπόπτων».

(Liberation News Service1 6 Δεκεμβρίου 1972).

Ας αφήσουμε το συμπέρασμα σ' έναν Αμερικανό δημοσιογράφο, τον Μάικλ Κλέαρ (En surveillant 11 Empire trixontinental Αρ. 21, 1972):

«Η βοήθεια και η καθοδήγηση του Τμήματος Δημόσιας Ασφάλειας (Public Safety Division) είναι τόσο πολύ εκτεταμένες, ώστε στην πραγματικότητα η εθνική αστυνομία θα μπορούσε να θεωρηθεί μάλλον σαν μια μισθοφορική δύναμη των ΗΠΑ παρά σαν ένας εγχώριος θεσμός»!...

Τέσσερις Αμερικανοί Πρόεδροι, όλοι Ρεπουμπλικανοί. Ο καθένας έχει τη δική του ιστορία και έχει συνδέσει το όνομά του με διάφορα γεγονότα. Ρήγκαν – Νίξον – Μπους – Φορντ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14

ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΗΣ

Φόβοι, αδιέξοδα και αμφισβητήσεις

Η ζωή των εθνών όπως και των ανθρώπων, φτάνει συχνά σε ένα σημείο όπου οι δυνατότητες της νεανικής ηλικίας, που φαίνονται απεριόριστες, ξαφνικά στενεύουν και πρέπει κανείς να αντιμετωπίσει το γεγονός πως δεν είναι πια ανοιχτές όλες οι επιλογές.

Αυτή η γνώση μπορεί να εμπνεύσει μία νέα δημιουργική δραστηριότητα, λιγότερο αθώα ίσως από τον αφελή ενθουσιασμό των προηγούμενων χρόνων, αλλά πιο σύνθετη και τελικά πιο γόνιμη.

Η διαδικασία του να αντιμετωπίζει κανείς τα όριά του, δεν είναι ποτέ εύκολη. Μπορεί να καταλήξει σε απελπισία ή σε εξέγερση. Μπορεί να δημιουργήσει ένα μίσος για τον εαυτό του που να μετατρέπει αναπόφευκτους συμβιβασμούς σε μία αίσθηση ανικανότητας.

Η Αμερική πέρασε από μία τέτοια περίοδο αμφιβολιών και μίσους για τον εαυτό της, προς το τέλος της δεκαετίας του '60. Η σκανδάλη που εξαπέλυσε την κρίση, ήταν ο πόλεμος του Βιετνάμ. Δύο κυβερνήσεις είχαν βαθμιαία εμπλακεί σε αυτόν τον πόλεμο και μέχρι το 1969 το αποτέλεσμα ήταν πάνω από 31.000 νεκροί Αμερικανοί, χωρίς να διαφαίνεται η προοπτική για μία σύντομη επίλυση.

Ο πόλεμος είχε αρχίσει με την ομόφωνη σχεδόν έγκριση του κοινού και του Κογκρέσου. Η έγκριση όμως αυτή εξελίχθηκε πρώτα σε σκεπτικισμό και ύστερα σε μία όλο και πιο εχθρική εξέγερση. Για πολλούς ανθρώπους, ένας πόλεμος αντίστασης σε μία επίθεση, είχε μετατραπεί σε σύμβολο της θεμελιακής αμερικανικής κακίας.

Μία δεκαετία που είχε αρχίσει με την τολμηρή διακήρυξη ότι η Αμερική θα πλήρωνε οποιοδήποτε τίμημα και θα σήκωνε οποιοδήποτε βάρος για να εξασφαλίσει την επιβίωση και την επιτυχία της ελευθερίας, είχε καταλήξει σε μία αγωνία γεμάτη δολοφονίες, ταραχές και άσχημες διαδηλώσεις. Η δεκαετία του '60 σημείωσε το τέλος της αθωότητας των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτό ήταν σίγουρο. Αυτό που έμενε να αποδειχθεί ήταν, αν μπορούσαν (οι ΗΠΑ) να μάθουν κάτι από αυτό το γεγονός ή αν θα κατανάλωναν τη φαιά τους ουσία, εξεγειρόμενοι εναντίον της πραγματικότητας της ωριμότητάς τους.

Η αναταραχή της δεκαετίας του '60 ήταν ακόμα πιο ανησυχητική για τους Αμερικανούς επειδή ερχόταν στο τέλος μιάς εξαιρετικής περιόδου αμερικανικών επιτευγμάτων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν κάθε λόγο τότε να υπερηφανεύονται για τη σφαιρική συμβολή τους, την ενεργητικότητά τους, τον ιδεαλισμό τους, (όπως εκείνοι τον εννοούν) και τα βαρυσήμαντα επιτεύγματά τους. Παρ' όλα αυτά ήταν γεγονός, πως μετά από είκοσι χρόνια προσπαθειών η Αμερική δεν ήταν σε ειρήνη με τον εαυτό της. Η συναίνεση που είχε στηρίξει τη μεταπολεμική εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών είχε εξανεμιστεί.

Δεν ήταν παράξενο, ότι οι αμφιβολίες των Ηνωμένων Πολιτειών για τον εαυτό τους αποδείχτηκαν μεταδοτικές. Είναι δύσκολο ξένα έθνη να έχουν περισσότερη πίστη σε μία χώρα, από ότι έχει η ίδια για τον εαυτό της.

Ευρωπαίοι διανοούμενοι άρχισαν να ισχυρίζονται, ότι ο

Ψυχρός Πόλεμος είχε προκληθεί από την αμερικανική κι όχι από τη σοβιετική πολιτική. Πίεζαν τις κυβερνήσεις τους να βγουν από το φαύλο κύκλο, παίρνοντας δικές τους πρωτοβουλίες για την ειρήνη.

Πολλοί Ευρωπαίοι ηγέτες, τροφοδοτώντας αυτή τη διάθεση, έγιναν φλογεροί υποστηρικτές της ύφεσης, παίζοντας το ρόλο της *«γέφυρας»* μεταξύ Ανατολής και Δύσης, πραγματοποιώντας επισκέψεις στη Μόσχα, εξερευνώντας πιθανούς δεσμούς με το Πεκίνο, ζητώντας τον αφοπλισμό και το εμπόριο Ανατολής-Δύσης.

Αυτές οι διαμαρτυρίες ήταν ανώδυνες μέχρι τη στιγμή που στο τέλος της δεκαετίας του '60, άρχισαν να τις παίρνουν κατάκαρδα και να υιοθετούν την πολιτική που συνεπάγονταν.

Ξαφνικά οι Ευρωπαίοι πολιτικοί άλλαξαν πορεία. Τώρα φοβόντουσαν μία αμερικανοσοβιετική συγκυριαρχία, μία *«υπέρ-Γιάλτα»*, όπου οι Αμερικανοί και Σοβιετικοί ηγέτες θα ρύθμιζαν ουσιαστικά ζητήματα πάνω από τα κεφάλια των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων.

Το χρόνο που πραγματοποιήθηκε η σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, οι Ηνωμένες Πολιτείες κατηγορήθηκαν από πολλούς Συμμάχους τους, ότι ήταν αρκετά πολεμοχαρείς στη Νοτιοανατολική Ασία και ταυτόχρονα πολύ ελαστικές στις σχέσεις τους με τη Σοβιετική Ένωση.

Αυτή η διάσταση έφθειρε την ενότητα της Συμμαχίας. Ανήσυχη για τα γεγονότα της Τσεχοσλοβακίας, πιεζόμενη από την κοινή γνώμη προς τη συμφιλίωση, αναγκασμένη από πεποίθηση να ενισχύσει την ασφάλειά της, η Δυτική Συμμαχία ακινητοποιήθηκε σαν πλοίο στη νηνεμία.

Μία παρόμοια αβεβαιότητα σημάδευε και την υπόλοιπη πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών.

Η Μέση Ανατολή ήταν εκρηκτική, αλλά μετά τον πόλεμο του 1967 δεν προετοιμαζόταν καμμία διπλωματική λύση.

Οι εσωτερικές συγκρούσεις στις ΗΠΑ εμπόδιζαν τις αποφασιστικές πρωτοβουλίες. Η Αμερική φαινόταν καταδικασμένη στην παθητικότητα. Σε έναν κόσμο όπου με όλες τις αμφιβολίες για τον εαυτό της, μόνο η δική της δύναμη (της Αμερικής) μπορούσε να προσφέρει ασφάλεια. Μόνο η δική της αφοσίωση, μπορούσε να διατηρήσει την ελπίδα.

Κατά τη γνώμη μου το Βιετνάμ δεν ήταν η αιτία των δυσκολιών των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά απλώς ένα σύμπτωμα. Βρίσκονταν μπρος σε μία περίοδο οδυνηρής προσαρμογής, σε μία βαθιά μεταβολή της παγκόσμιας πολιτικής. Η Αμερική ήταν αναγκασμένη να αντιμετωπίσει τη διάσταση ανάμεσα στην ιστορία της και στις νέες της αναγκαιότητες.

Για δύο αιώνες η συμμετοχή της Αμερικής στον κόσμο έμοιαζε σαν να ταλαντευόταν μεταξύ υπερανάμειξης και απομόνωσης, ανάμεσα στην υπερβολική εμπιστοσύνη στη δύναμή της και στη ντροπή της γι' αυτή. Ανάμεσα στον αισιόδοξο ενθουσιασμό και στην απογοήτευση για τη σύγχυση ενός ατελούς κόσμου. Υπήρχε η πεποίθηση τότε, η συνειδητοποίηση που μόλις ξεκινούσε, ότι άρχιζαν να μοιάζουν με άλλα έθνη ως προς την ανάγκη να αναγνωρίσουν πως η δύναμή τους, αν και τεράστια, είχε κάποια όρια.

Οι δυνατότητες των Ηνωμένων Πολιτειών δεν ήταν πια άπειρες σε σχέση με τα προβλήματά τους. Αντίθετα, έπρεπε να ορίσουν προτεραιότητες, διανοητικές και υλικές. Στις δεκαετίες του '50 και του '60 είχαν επιχειρήσει οριστικές επιλύσεις ειδικών προβλημάτων.

Τώρα έπρεπε να ανταποκριθούν στην πρόκληση να διαμορφώσουν έναν κόσμο και έναν αμερικανικό ρόλο, στον οποίο να ήταν μόνιμα δεσμευμένοι, ρόλο που δεν μπορούσε πια να τρέφεται από την ψευδαίσθηση, πως οι προσπάθειές τους είχαν έναν τελικό στόχο.

Παρ' όλο που η Αμερική δεν θα καταλάβαινε τις συνέπειες

για πολλές δεκαετίες, η Παξ Μπριτάνικα, στην οποία είχε βασιστεί τόσον καιρό, τελείωνε. Οι ΗΠΑ είχαν αναπτυχθεί στη μεγαλύτερη οικονομική δύναμη του κόσμου και σύντομα θα γίνονταν το μόνο έθνος με αρκετή δύναμη, για να διατηρούν μία επισφαλή παγκόσμια ισορροπία.

Η είσοδος των ΗΠΑ στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήταν το αναπόφευκτο αποτέλεσμα του γεωπολιτικού τους συμφέροντος να διατηρήσουν την ελευθερία των θαλασσών και να εμποδίσουν να κυριαρχήσει στην Ευρώπη, μία εχθρική δύναμη. Όμως πιστή στην παράδοσή της, η Αμερική, προτίμησε να ερμηνεύσει τη συμμετοχή της με νομικούς και ιδεαλιστικούς όρους. Πήγε στον πόλεμο *«για να τελειώσουν όλοι οι πόλεμοι»*, για να *«γίνει ο κόσμος ασφαλής για τη Δημοκρατία»*.

Η αναπόφευκτη απογοήτευση από την ατελή κατάληξή του, εξαπέλυσε το κύμα του απομονωτισμού. Ξανάπεσε στην προσκόλλησή της στο Νόμο, κάνοντας επανειλημμένες προσπάθειες να νομοθετήσει ένα τέρμα σε διεθνείς διαμάχες. Η άρνησή της να παραδεχθεί ότι η εξωτερική πολιτική πρέπει να αρχίζει από την ασφάλεια, έκανε την Αμερική, τα χρόνια του μεσοπολέμου, να συμπεριφέρεται σε Συμμάχους, σαν να ήταν ανταγωνιστές, που οι εξοπλισμοί τους έπρεπε να περιοριστούν επειδή τα όπλα εξ ορισμού συμβάλλουν στις διεθνείς εντάσεις.

Αναζήτησαν αποδιοπομπαίους τράγους –τους λεγόμενους παραγωγούς πολεμοφοδίων– για να εξηγήσουν γιατί είχαν μπλεχτεί σε ένα τόσο απαίσιο εγχείρημα, όπως ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Οι υπηρεσίες πληροφοριών θεωρούνταν άχρηστες, αν όχι μία απειλή για τις ελευθερίες.

Η οικονομική δραστηριότητα εθεωρείτο η μόνη επαινετή αμερικανική δέσμευση στο εξωτερικό. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε προχωρήσει για τα καλά, πριν βγάλει τις ΗΠΑ με ένα σοκ από την απομόνωσή τους, μία επίθεση εναντίον α-

μερικανικού εδάφους.

Όμως ύστερα από την ολοκληρωτική νίκη, απέρριπταν (οι ΗΠΑ) την ιδέα πως η ασφάλεια του μεταπολεμικού κόσμου μπορούσε να στηρίζεται σε κάποιο είδος ισορροπίας δυνάμεων.

Έτσι έμειναν οι Ηνωμένες Πολιτείες κατάπληκτες από τα αποτελέσματα του πολέμου. Το κεντρικό γεγονός της μεταπολεμικής περιόδου ήταν η καταστροφή της Γερμανίας και της Ιταλίας. Η εξάντληση της Βρετανίας και της Γαλλίας έφεραν τη σοβιετική δύναμη στην καρδιά της Ευρωπαϊκής Ηπείρου και για λίγο φάνηκε, πως η Δυτική Ευρώπη ήταν στο έλεος των Σοβιετικών.

Η ανανεωμένη ιδεολογική εχθρότητα της Μόσχας, προκαλούσε όλο και πιο πολύ τις βολικές αμερικανικές φαντασιώσεις της εποχής του πολέμου, για μία μεταπολεμική διεθνή αρμονία.

Οι επιστήμονες στην Αμερική είχαν εξαπολύσει το άτομο, προκαλώντας μία επανάσταση στην τεχνολογία των όπλων, που έκανε την εποχή μας να ξεχωρίσει από όλες τις προηγούμενες.

Όταν ο Ντιν Άτσεσον είπε πως ήταν παρών στη δημιουργία, δεν αναφερόταν μόνο στη δημιουργία της μεταπολεμικής αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά σε μία νέα εποχή στην ιστορία της.

Μετά από δύο παγκόσμιους πολέμους, δεν μπορούσαν πια να αποφευχθούν οι ευθύνες και τα βάρη της παγκόσμιας ηγεσίας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες (αφού το είχαν επιδιώξει) είχαν καταστεί ο θεματοφύλακας της νέας ισορροπίας. Ήταν ένα κατόρθωμα αυτής της γενιάς των Αμερικανών ότι ανέλαβαν αυτές τις ευθύνες με ενεργητικότητα, διαμορφώνοντας θεσμούς οικονομικής συνεργασίας (πάντα προς το συμφέρον των ΗΠΑ) και επεκτείνοντας την προστασία επί των Συμμαχιών τους, έσωσαν τις δυνατότητες της ειρήνης σύμφωνα πάντα με

την αμερικανική αντίληψη.

Η ανάρρωση της Ευρώπης και της Ιαπωνίας απαιτούσε αναπροσαρμογές των συμμαχικών τους σχέσεων. Ο αναπτυσσόμενος κόσμος των νέων εθνών, που οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν υποστηρίξει στην ανεξαρτησία τους, ήταν σίγουρο ότι θα απαιτούσε μία μεγαλύτερη μερίδα από την παγκόσμια ευημερία. Και τίποτα δεν θα μπορούσαν να είχαν κάνει οι ΗΠΑ για να εμποδίσουν τη Σοβιετική Ένωση να συνέλθει από τον πόλεμο και να εξασφαλίσει τη νέα της δύναμη.

Τα πρώτα προγράμματα, όπως το σχέδιο Μάρσαλ και το πρόγραμμα των Τεσσάρων Σημείων, εξέφραζαν τον ιδεαλισμό των Ηνωμένων Πολιτειών, την τεχνολογική ικανότητά τους και την ικανότητα να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα με τις μεγάλες δυνατότητές τους. Κατά μία έννοια εφάρμοζαν τις νέες ιδέες του δικού τους Νιου Ντιλ, πιστεύοντας ότι οι πολιτικές διαμάχες θα διαλύονταν μέσα στην οικονομική πρόοδο. Αυτό λειτούργησε στην Ευρώπη και σε τμήματα της Ασίας, όπου υπήρχαν πολιτικές δομές.

Στο σχετικά απλό διπολικό κόσμο του Ψυχρού Πολέμου, αντιστάθηκαν οι ΗΠΑ, στην πίεση ή στον εκβιασμό στο Βερολίνο, στην Κορέα, πάλι στο Βερολίνο και τέλος στην κρίση των πυραύλων της Κούβας. Όμως, κατά μία σημαντική έννοια, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν αρχίσει να ξύνουν μόνο την επιφάνεια του μακροχρόνιου προβλήματος της σχέσης τους με τη Σοβιετική Ένωση στη θερμοπυρηνική εποχή που σύντομα θα δημιουργούσε πιο περίπλοκες προκλήσεις.

Το βαθύτερο πρόβλημα των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν και είναι διανοητικό!...

Επειδή πίστευαν ότι η ειρήνη ήταν το *«φυσιολογικό»*, πολλές από τις μεγάλες επιχειρήσεις τους στο εξωτερικό νόμιζαν πως θα έφερναν ένα οριστικό αποτέλεσμα πως θα αποκαθιστούσαν την ομαλότητα, ξεπερνώντας τα εμπόδια. Τα προ-

γράμματα για την οικονομική ανάρρωση της Ευρώπης, πίστευαν πως θα έφερναν μόνιμη ευημερία. Οι επιχειρήσεις των ΗΠΑ για την ασφάλεια, αποσκοπούσαν σε ένα οριστικό διακανονισμό με τη Σοβιετική Ένωση. Αυτό συνεπαγόταν η ιδέα του *«περιορισμού»* που χαρακτήριζε τη μεταπολεμική πολιτική τους προς τη Σοβιετική Ένωση.

Αυτός ο ορισμός του *«περιορισμού»* έβλεπε τη δύναμη και τη διπλωματία, σαν δύο ξεχωριστά στοιχεία ή ασφάλεια της πολιτικής. Αποσκοπούσε σε μία οριστική διαπραγμάτευση αλλά δεν έλεγε τίποτα για το περιεχόμενό της. Συνεπαγόταν ότι η δύναμη ήταν αυταπόδεικτη και ότι από τη στιγμή που θα άρχιζαν οι διαπραγματεύσεις, το περιεχόμενό τους θα ήταν και αυτό αυταπόδεικτο. Δεν απαντούσε στο ερώτημα πως θα επιδεικνυόταν η κατάσταση της δύναμης αν απουσίαζε μία άμεση επίθεση εναντίον των ΗΠΑ ή των Συμμάχων τους. Ούτε αποσαφήνιζε τι θα συνέβαινε, αφού θα είχαν οι ΗΠΑ φτάσει σε μία θέση ισχύος αν ο αντίπαλός τους, αντί να διαπραγματευτεί, επικεντρωνόταν στο να τη διαβρώσει ή να στραφεί εναντίον των πλευρών τους. Η πολιτική του *«περιορισμού»* ήταν αποτυχημένη σε τρία σημεία:

Πρώτον, η σε μεγάλο βαθμό στρατιωτική αντίληψη των Ηνωμένων Πολιτειών για την ισορροπία δυνάμεων και το αντίθετό της, η πολιτική της αναβολής των διαπραγματεύσεων για τη μεταπολεμική περίοδο, οι μαζικές σοβιετικές στρατιές στην κεντρική Ευρώπη ήταν πολύ πιο πολυάριθμες από τις δυνάμεις που ήταν παρατεταγμένες εναντίον τους. Η Δυτική Ευρώπη ήταν εξαντλημένη και οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν κάνει αποστράτευση. Η πραγματική όμως δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης δεν ήταν παρά ελάχιστη συγκριτικά με αυτή των ΗΠΑ. Η Σοβιετική Ένωση είχε εξαντληθεί από τέσσερα χρόνια πολέμου και είκοσι εκατομμύρια απώλειες. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ένα ατομικό μονοπώλιο και μία τεράστια πυρηνική υπεροχή για είκοσι χρόνια. Η σχετική δύναμη δεν ήταν ποτέ μεγαλύτερη απ' ότι στην αρχή του λεγόμενου Ψυχρού Πολέμου.

Δεύτερον, η φύση της στρατιωτικής τεχνολογίας ήταν τέτοια ώστε η ισορροπία δυνάμεων δεν μπορούσε να θεωρηθεί ενιαία. Τα πυρηνικά όπλα ήταν τόσο καταστροφικά ώστε όσο μεγάλωναν τα οπλοστάσια αποδεικνύονταν όλο και λιγότερο χρήσιμα, για την απόκρουση οποιασδήποτε νοητής επίθεσης. Για λίγο, αυτή η πραγματικότητα συσκοτιζόταν από το πυρηνικό μονοπώλιο των ΗΠΑ και αργότερα από την αριθμητική τους υπεροχή. Όμως ήταν αναπόφευκτο να φτάσουν στο σημείο που η τεχνολογία θα έδινε στο Κρεμλίνο τη δυνατότητα να δημιουργήσει κινδύνους που μείωναν την πειστικότητα της απειλής των πυρηνικών αντιποίνων. Από τότε για να διατηρηθεί η ισορροπία των δυνάμεων, χρειαζόταν επαγρύπνηση σε δύο επίπεδα: έπρεπε οι Ηνωμένες Πολιτείες να είναι ισχυρές όχι μόνο στρατηγικά με την πυρηνική δύναμη αλλά και τοπικά με συμβατικά όπλα. Οι επίσημες διακηρύξεις για την αμείωτη γνησιότητα της πυρηνικής τους εγγύησης, δεν εξαφάνιζαν το γεγονός του πυρηνικού αδιεξόδου και την απαίτηση, κατά συνέπεια, εναλλακτικής τοπικής άμυνας. Από τότε κάθε δεκαετία, ξανανιώθουν οι ΗΠΑ την ουσιαστική δυαδικότητα της ευθύνης τους.

Τρίτον, το δόγμα των Ηνωμένων Πολιτειών *«του περιορισμού»* δεν θα ήταν ποτέ μία κατάλληλη απάντηση στη σύγχρονη επιρροή της κομμουνιστικής ιδεολογίας, που μετέτρεπε τις σχέσεις μεταξύ κρατών σε συγκρούσεις φιλοσοφιών και προκαλούσε την ισορροπία των δυνάμεων μέσω εσωτερικών ταραχών.

Με δύο λόγια, οι Ηνωμένες Πολιτείες ποτέ δεν κατανόησαν απόλυτα ότι ενώ η απόλυτη δύναμή τους αυξανόταν, η σχετική θέση τους ήταν μοιραίο να επιδεινώνεται, καθώς η Σοβιετική

Ένωση συνερχόταν από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η στρατιωτική και διπλωματική θέση των ΗΠΑ δεν ήταν ποτέ καλύτερη, απ' ό,τι στην πρώτη αρχή της πολιτικής του *«περιορισμού»*, στο τέλος της δεκαετίας του '40.

Αυτός ήταν ο καιρός για να επιχειρούσαν μία σοβαρή συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης. Έχασαν την ευκαιρία. Δεδομένης της απειλής που θα αποτελούσε σύντομα το αυξανόμενο σοβιετικό πυρηνικό οπλοστάσιο, μπορεί κανείς να αμφισβητήσει τους ισχυρισμούς, ότι ο χρόνος ήταν με το μέρος της Αμερικής ή ότι είχε περισσότερα να χάσει από ένα γενικό πόλεμο, απ' ό,τι η Σοβιετική Ένωση.

Το παράδοξο που δεν λύθηκε ποτέ ήταν ότι είχε μπει στον πόλεμο της Κορέας για παράδειγμα, επειδή φοβόταν πως αν δεν το έκανε, ο κίνδυνος για την Ευρώπη στο άμεσο μέλλον θα ήταν πολύ μεγαλύτερος. Ο δισταγμός όμως να αντιμετωπίσει μία γενική επίθεση στην Ευρώπη υπογράμμιζε τους κινδύνους, που ήταν προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει για να επικρατήσει στην Κορέα. Το αδιέξοδο που προέκυψε, υπονόμευσε την εσωτερική ενότητα και συνέβαλε στην επίθεση εναντίον των ελευθεριών του αμερικανικού λαού, με τη μορφή του Μακαρθισμού.

Δέκα χρόνια αργότερα είχαν τα ίδια διλήμματα στο Βιετνάμ. Για άλλη μία φορά η Αμερική αναμείχθηκε, επειδή θεωρούσε τον πόλεμο στην Ινδοκίνα, σαν εκδήλωση μιάς συντονισμένης παγκόσμιας κομμουνιστικής στρατηγικής. Και πάλι επεδίωξε να περιορίσει τους κινδύνους, επειδή η ίδια η παγκόσμια πρόκληση, της οποίας μέρος φαινόταν πως ήταν η Ινδοκίνα, έκανε το Βιετνάμ να παρουσιάζεται σαν όχι και τόσο πρόσφορο μέρος για μία επίδειξη δύναμης. Σε κάθε στάδιο, προσπάθησε η Αμερική να μη διακινδυνεύσει να φτάσει στο επίπεδο που θα εξαπέλυε την κινεζική ή τη σοβιετική επέμβαση.

Με δύο λόγια, η αντίληψη για την παγκόσμια πρόκληση ώθησε τις ΗΠΑ σε μακρινές επιχειρήσεις και ταυτόχρονα, εμπόδισε να τις πραγματοποιήσουν κεραυνοβόλα. Για άλλη μία φορά ένας πόλεμος, στον οποίο η Αμερική μπήκε με μεγάλη υποστήριξη από το κοινό, μετατράπηκε σε μία απογοητευτική στασιμότητα που βαθμιαία έκανε να χαθεί και η υποστήριξη του κοινού.

Το 1969, ο πόλεμος στο Βιετνάμ είχε γίνει πια ένας εθνικός εφιάλτης για τις Ηνωμένες Πολιτείες, που προκάλεσε μία επίθεση εναντίον ολόκληρης της μεταπολεμικής εξωτερικής πολιτικής. Η μέχρι τότε σχεδόν ομόφωνη πεποίθηση, πως ο Ψυχρός Πόλεμος είχε προκληθεί από τη σοβιετική αδιαλλαξία, αμφισβητήθηκε από μία μεγαλόφωνη και μερικές φορές βίαιη μειοψηφία, που άρχισε να επιμένει ότι οι ρίζες των διεθνών εντάσεων ήταν ο αμερικανικός μιλιταρισμός, η αμερικανική πολεμοκαπηλία και ο αμερικανικός οικονομικός ιμπεριαλισμός.

Αυτός ο εγχώριος εξτρεμισμός, δεν είχε ποτέ πολλούς πραγματικούς οπαδούς. Κατέρρευσε αμέσως, μόλις τα αμερικανικά στρατεύματα έφυγαν από το Βιετνάμ. Αυτό που είναι εκπληκτικό, δεν είναι τόσο η πρόσκαιρη απήχησή του, όσο η συντριπτική επίπτωσή του, η αποθάρρυνση των ίδιων εκείνων ομάδων που θα περίμενε κανείς πως θα υπερασπίζονταν τις προθέσεις και τα επιτεύγματα της μεταπολεμικής αμερικανικής πολιτικής. Το διεθνιστικό κατεστημένο που ήταν υπεύθυνο για τα μεγάλα επιτεύγματα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, κατέρρευσε μπροστά στην επίθεση των παιδιών του που αμφισβητούσαν όλες τους τις αξίες.

Τα διλήμματα μιάς νέας ισορροπίας

Η πιο δυσοίωνη αλλαγή που σημάδευε τις αρχές της δεκαετίας του '70, ήταν η μετατροπή της φύσης της δύναμης. Μέχρι την αρχή της πυρηνικής εποχής θα ήταν αδιανόητο, πως

μία χώρα ήταν δυνατόν ενώ είχε πολύ μεγάλη στρατιωτική δύναμη, δεν μπορούσε να τη χρησιμοποιήσει για να επιβάλει την πολιτική της. Κάθε αύξηση της δύναμης ήταν, τουλάχιστον θεωρητικά, πολιτικά χρήσιμη. Η πυρηνική εποχή κατάργησε αυτό το παραδοσιακό μέτρο. Μία χώρα μπορεί να είναι αρκετά ισχυρή για να καταστρέψει τον ίδιο της τον πληθυσμό από μία επίθεση.

Από μία ειρωνεία της ιστορίας, μία τεράστια αύξηση της δύναμης διάβρωσε τη σχέση της με την πολιτική. Στο μέλλον, οι μεγαλύτερες πυρηνικές δυνάμεις θα ήταν σε θέση να καταστρέψουν η μία την άλλη. θα είχαν όμως και μεγάλη δυσκολία να χρησιμοποιήσουν τη δύναμή τους για τα ζητήματα που τις ενδιέφεραν περισσότερο. Θα μπορούσαν να αποτρέψουν άμεσες προκλήσεις εναντίον της δικής τους επιβίωσης. Δεν θα μπορούσαν όμως να χρησιμοποιήσουν αυτή τη δύναμη, για να επιβάλλουν τη θέλησή τους. Η ικανότητα καταστροφής αποδείχθηκε πως ήταν δύσκολο να μεταφραστεί σε μία βάσιμη απειλή, ακόμα και εναντίον χωρών που δεν έχουν την ικανότητα να προβούν σε αντίποινα.

Η απόσταση των υπερδυνάμεων από τα μη πυρηνικά κράτη μεγάλωσε. Κι όμως η τρομακτική τους δύναμη αύξησε τις αναστολές τους. Καθώς η δύναμη γινόταν πιο τρομακτική, γινόταν επίσης πιο αφηρημένη, άπιαστη και φευγαλέα. Η στρατιωτική πολιτική που υιοθέτησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες και σε επέκταση το ΝΑΤΟ, ήταν η αναχαίτιση. Η αναχαίτιση όμως είναι ένα ψυχολογικό φαινόμενο. Εξαρτάται πάνω απ' όλα, το τι θεωρεί απαράδεκτη διακινδύνευση ένας δυνητικά επιτιθέμενος.

Στην πυρηνική εποχή είναι χρήσιμη μία μπλόφα, που θα την εκλάβει ο άλλος στα σοβαρά. Μία σοβαρή απειλή όμως που ο άλλος θα τη νομίσει μπλόφα, μπορεί να αποδειχθεί καταστροφική. Όσο περισσότερο πετυχαίνει η αναχαίτιση, τόσο πιο

δύσκολο είναι να καταδειχθεί τι την έκανε να λειτουργήσει. Η ειρήνη διατηρήθηκε χάρη στους κινδύνους του πολέμου ή ο αντίπαλος δεν σκόπευε ποτέ να επιτεθεί...

Δεν είναι τυχαίο ότι τα κινήματα ειρήνης πολλαπλασιάστηκαν, όσο περισσότερο διετηρείτο η ειρήνη. Αν η αναχαίτιση όμως είναι αποτελεσματική τότε κινδυνεύουμε τρομερά, αν αποκαλύψουμε τις δυνάμεις που την επιτελούν. Τα πυρηνικά όπλα ενίσχυαν την πολιτική ακαμψία ενός κόσμου με δύο υπερδυνάμεις.

Οι θεματοφύλακες της ισορροπίας του δέκατου ένατου αιώνα, ήταν προετοιμασμένοι να την προσαρμόσουν σε αλλαγές της δομής της δύναμης. Οι πολιτικοί των υπερδυνάμεων στο δεύτερο ήμισυ του εικοστού αιώνα, έχουν πολύ λιγότερη εμπιστοσύνη στην ικανότητα της ισορροπίας να αποκαθίσταται μετά από μία διαταραχή της. Η ισορροπία μεταξύ των υπερδυνάμεων έγινε και επισφαλής και ανελαστική. Καθώς ο κόσμος είχε γίνει διπολικός, έχασε την αίσθηση των αποχρώσεων. Ένα κέρδος της μιάς πλευράς έμοιαζε σαν μία απόλυτη απώλεια για την άλλη. Κάθε πρόβλημα φαινόταν σαν να έθιγε το ζήτημα της επιβίωσης.

Η διπλωματία είχε γίνει άκαμπτη. Οι σχέσεις χαρακτηρίζονταν από την αμοιβαία καχυποψία. Ταυτόχρονα, πράγμα αρκετά παράξενο, η στρατιωτική διπολικότητα ενθάρρυνε αντί να μειώσει την παγκόσμια κατανομή πολιτικής δύναμης. Οι μικρότερες χώρες ταλαντεύονται ανάμεσα σε μία ανάγκη για προστασία και στην επιθυμία τους να ξεφύγουν από την κυριαρχία των υπερδυνάμεων. Στο βαθμό που οι μικρότεροι Σύμμαχοι αμφιβάλλοντας πως ο ισχυρότερος Σύμμαχος θα διακινδυνεύσει τη δική του επιβίωση για να υποστηρίξει τη δική τους, καταλήγουν να αναζητήσουν κάποια ανεξάρτητα μέσα για να αμυνθούν. Ακόμα κι αν υπολογίζουν πως θα τους υπερασπίσει ο ισχυρότερος Σύμμαχος, τείνουν ακόμα περισσότερο

να διεξάγουν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική, ακόμα και αντίθετη προς τις θελήσεις τους.

Είναι πιθανόν ότι η τολμηρή πρόκληση του στρατηγού Ντε Γκωλ προς τις Ηνωμένες Πολιτείες τη δεκαετία του '60, αντικατόπτριζε περισσότερο την πεποίθησή του πως οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα είχαν άλλη επιλογή παρά να υπερασπίσουν τη Γαλλία σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης, παρά το διατυμπανιζόμενο φόβο του ότι δεν θα το έκαναν.

Παρόμοια, τα νέα έθνη αποδείχθηκαν πανέξυπνα στο να εκμεταλλεύονται τις υπερδυνάμεις, τη μία εναντίον της άλλης, παρόλο που η στρατιωτική υπεροχή των υπερδυνάμεων ήταν τεράστια και αυξανόμενη.

Κάθε νέος πρόεδρος των ΗΠΑ μαθαίνει γρήγορα ότι αντιμετωπίζει δύο φαινομενικά αντιφατικές υποχρεώσεις. Πρέπει να συγκεντρώσει αρκετή δύναμη για να προστατέψει την ασφάλεια της Αμερικής, των Συμμάχων και των φίλων της. Και πρέπει να αντιμετωπίσει επίσης την ηθική αναγκαιότητα, να αποφύγει τον πυρηνικό πόλεμο.

Αν η κοινή γνώμη θεωρήσει πως ενεργεί διαφορετικά, ο πρόεδρος θα χάσει την εσωτερική υποστήριξη που θα του ήταν απαραίτητη, αν μία σύγκρουση αποδεικνυόταν αναπόφευκτη. Πρέπει να συγκεντρώσει δύναμη αλλά και να πειθαρχεί τη χρησιμοποίησή της. Πρέπει να διατηρεί την ετοιμότητα της Αμερικής και για την άμυνα αλλά και για την ειρήνη. Δεν μπορεί να κάνει κανένα από τα δύο, χωρίς μία κοινή γνώμη που να έχει εμπιστοσύνη στις προθέσεις του. Πριν μπορέσει να δράσει σαν πρακτικός ηγέτης ο πρόεδρος, πρέπει να εδραιώσει την ηθική ηγεσία του.

Το λεπτό πρόβλημα της ειρήνης, είναι αρκετά δύσκολο σε οποιεσδήποτε περιστάσεις. Σε περιόδους που επηρεάζονται έντονα από την ιδεολογία οι πολιτικές δεσμεύσεις δεν συμπίπτουν πια με τα εθνικά σύνορα.

Τα κομμουνιστικά κόμματα παντού, πίστεψαν σε μία φιλοσοφία που ισχυρίζεται πως έχει παγκόσμια ισχύ και ότι είναι ιστορικά αναπόφευκτη. Συχνά συνδέονται με ένα ξένο έθνος, που μπορεί να βρίσκεται σε διαμάχη με το δικό τους. Πολλά νέα έθνη σαρώνονταν από μία ιδεολογία που ο κεντρικός της στόχος ήταν αν όχι ο κομμουνισμός πάντως έντονα αντιδυτικός στο όνομα του αντιμπεριαλισμού.

Ένα κρίσιμο πρόβλημα είναι η πάλη, μεταξύ μετριοπαθών και εξτρεμιστών στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Σε αυτές τις περιστάσεις, μία εσωτερική εξέγερση σε οποιαδήποτε χώρα, μπορεί να προκαλέσει μία σημαντική μετατόπιση στη διεθνή ισορροπία. Τα έθνη αρχίζουν να αισθάνονται ότι απειλούνται, όχι μόνο από την εσωτερική πολιτική, αλλά επίσης και ίσως ιδιαίτερα από τις εσωτερικές αλλαγές. Ένα φιλελευθεροποιημένο κομμουνιστικό καθεστώς στην Πράγα που με κανένα τρόπο δεν αμφισβητούσε τη σοβιετική υπεροχή στην εξωτερική πολιτική, έκανε τη Σοβιετική Ένωση να αποφασίσει να επέμβει το 1968, παρά να διακινδυνεύσει τη διάδοση ιδεών που φοβόταν πως μπορούσαν να εξαπλωθούν και αλλού στην αυτοκρατορία της. Δέκα χρόνια αργότερα, η εξέγερση στο Ιράν κλόνισε τη σταθερότητα σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή.

Και όλες αυτές οι αναμετρήσεις και αβεβαιότητες διαδραματίζονταν για πρώτη φορά σε οικουμενική κλίμακα. Σε όλη την ιστορία, οι διάφορες ήπειροι ζούσαν σε σχετική απομόνωση. Μέχρι την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι κρίσιμες αποφάσεις της παγκόσμιας πολιτικής, λαμβάνονταν σε λίγες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Η μεταπολεμική περίοδος ήταν η πρώτη, κατά την οποία όλες οι ήπειροι αλληλοεπηρεάζονταν.

Το 1945 η παγκόσμια κοινότητα περιελάμβανε 51 έθνη. Μέχρι το 1968 είχαν υπερδιπλασιαστεί, είχαν γίνει σχεδόν 130. Τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας μετέδιδαν τις ειδήσεις και τις ιδέες αμέσως. Ειδήσεις που άλλοτε ήταν τοπικές –πό-

λεμοι, ανταγωνισμοί, σκάνδαλα, εσωτερικές αναταραχές, εθνικές τραγωδίες– ξαφνικά απέκτησαν οικουμενική σημασία.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, όλα τα στοιχεία των διεθνών σχέσεων ήταν ρευστά.

Από τη μία πλευρά οι βιομηχανικές δημοκρατίες είχαν αυξήσει την οικονομική ευημερία και την πολιτική ζωτικότητά τους. Αναπόφευκτα, αυτό αποτελούσε μία πρόκληση για την προηγούμενη υπεροχή των ΗΠΑ, αλλά και του ΝΑΤΟ στις συμμαχίες τους.

Ταυτόχρονα ο λεγόμενος Τρίτος Κόσμος των αναπτυσσόμενων εθνών, έθετε υπό δοκιμασία τη θεωρητική και πολιτική σκέψη των ηγετών της Αμερικής.

Οι εμπειρίες από το Νιου Ντιλ και το σχέδιο Μάρσαλ, δεν ήταν ακριβώς κατάλληλες για να προωθήσουν την οικονομική πρόοδο και την εθνική διαμόρφωση σε χώρες χωρίς πολιτική παράδοση και χωρίς μία μεσαία τάξη μάνατζερς και διοικητικών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες τότε, δεν είχαν να κάνουν με ώριμες οικονομίες παρά με κοινωνίες που έκαναν τα πρώτα τους, αβέβαια βήματα προς τον εκσυγχρονισμό. Οι ηγέτες τους, συχνά, είχαν σαν κύρια αποστολή να αποκαταστήσουν μία συνοχή στο κράτος. Έγινε φανερό πως η διαμόρφωση ενός έθνους, εξαρτιόταν πρωταρχικά από την ικανότητα της δημιουργίας μιάς πολιτικής οντότητας.

Η οικονομική βοήθεια επιταχύνοντας τη διάβρωση της παραδοσιακής (συχνά φεουδαρχικής) τάξης, έκανε συχνά ακόμα πιο δύσκολη την επίτευξη της πολιτικής σταθερότητας. Από μία ειρωνεία της ιστορίας, ο Μαρξισμός αποδείχθηκε ελκυστικός για τα αναπτυσσόμενα έθνη, επειδή είχε δώσει μία απάντηση στο πρόβλημα της πολιτικής νομιμότητας και εξουσίας, μία φόρμουλα για την κοινωνική κινητοποίηση, μία δικαιολογία για την πολιτική δύναμη, ένα μέσο χαλιναγώγησης της αντιπάθειας για τη δυτική πολιτιστική και πολιτική κυριαρχία,

σαν μέθοδο για την εδραίωση της ενότητας.

Η Δημοκρατία είναι λιγότερο ελκυστική όχι εξ αιτίας των αμαρτιών της Δύσης αλλά επειδή οι ηγέτες των περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών δεν αντιμετώπισαν τους κινδύνους του αντιαποικιακού αγώνα για να περάσουν μετά στο περιθώριο.

Από μία ιστορική ειρωνεία, μία υλιστική φιλοσοφία που δεν έλυσε τα οικονομικά προβλήματα καμμίας χώρας, διαδόθηκε χάρη στους ηθικούς ισχυρισμούς της ενώ η Δύση που επαγγέλλεται μία ιδεαλιστική φιλοσοφία, μπλέχτηκε σε οικονομικές και τεχνικές λύσεις που σε μεγάλο βαθμό, δεν έχουν καμμία σχέση με το βαθύτερο πολιτικό και πνευματικό πρόβλημα.

Έτσι στις αρχές της δεκαετίας του '70, η Αμερική αντιμετώπιζε έναν ταραγμένο και πολύπλοκο κόσμο, που θα απαιτούσε από αυτή ικανότητες που δεν είχαν προηγούμενο στην αμερικανική εμπειρία.

Έπρεπε ταυτόχρονα να τερματίσει έναν πόλεμο, να τα καταφέρει σε έναν οικουμενικό ανταγωνισμό με τη Σοβιετική Ένωση κάτω από τη σκιά των πυρηνικών όπλων, να αναζωογονήσει τη συμμαχία της με τις νέες βιομηχανικές δημοκρατίες και να ενσωματώσει τα νέα έθνη σε μία παγκόσμια ισορροπία που θα διαρκούσε μόνο αν ήταν σύμφωνη προς τους πόθους όλων των εθνών. Έπρεπε η Αμερική να στραφεί σε νέα εποικοδομητικά καθήκοντα, ενώ ταυτόχρονα είχε μάθει τα όρια των ικανοτήτων της. Έπρεπε να βρει βαθιά μέσα της την ηθική, αντοχή, για να μείνει σταθερή η κοινωνία της που κατατρωγόταν από αμφιβολίες.

Η πολιτική της ύφεσης

Μετά το θάνατο του Μπρέζνιεφ τον Νοέμβριο του 1982, ο Αμερικανός πρόεδρος Ρόναλντ Ρήγκαν έστειλε ένα ιδιόχειρο σημείωμα, στις 11 Ιουλίου του 1983, στο διάδοχό του, τον Γιούρι Αντρόποφ, επαναλαμβάνοντας για άλλη μία φορά ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είχαν επιθετικές προθέσεις.

Όταν μετά από λίγο καιρό πέθανε κι ο Αντρόποφ και τον διαδέχθηκε ο άρρωστος και ετοιμοθάνατος Κονσταντίν Τσερνιένκο, ο Ρήγκαν έγραφε στο ημερολόγιό του το οποίο είχε την πρόθεση να δημοσιεύσει:

> *«Κάτι μου λέει ότι θα ήθελα να του μιλήσω σαν άντρας προς άντρα, για να δοκιμάσω αν θα μπορούσα να τον πείσω ότι οι Σοβιετικοί θα είχαν υλικά οφέλη αν έμπαιναν στην οικογένεια των Εθνών».*

Παρά τη ρητορική του περί ιδεολογικών αναμετρήσεων και την πραγματικότητα της αντιμετώπισης ενός γεωπολιτικού ανταγωνισμού, ο Ρήγκαν δεν πίστεψε ποτέ βαθιά μέσα του σε δομικά ή γεωπολιτικά αίτια έντασης. Τόσο αυτός όσο και οι συνεργάτες του θεωρούσαν τις ιδέες περί ισορροπίας δυνάμεων πολύ περιοριστικές και απαισιόδοξες. Δεν αγωνίζονταν για βαθμιαίες μεταβολές αλλά για ένα τελικό αποτέλεσμα.

Η πίστη αυτή ήταν εκείνη που έδωσε στο επιτελείο του Ρήγκαν μία εκπληκτική ευελιξία τακτικής. Ήταν φανερό ότι ο Ρήγκαν πίστευε πως είχε καθήκον να επισπεύσει την αναπόφευκτη αναγνώριση εκ μέρους του Γκορμπατσόφ ή οποιουδήποτε άλλου Σοβιετικού ηγέτη ότι η κομμουνιστική φιλοσοφία ήταν λαθεμένη και πως από τη στιγμή που έβγαιναν από τη μέση, οι σοβιετικές παρεξηγήσεις για την αληθινή φύση της Αμερικής, ακολουθούσε σχεδόν αμέσως μία περίοδος συμφιλίωσης.

Υπό αυτή την έννοια και παρά το ιδεολογικό του πάθος, οι απόψεις του Ρήγκαν σχετικά με την ουσία του διεθνούς ανταγωνισμού παρέμεναν καθαρά στο χώρο και της αμερικανικής ουτοπίας.

Επειδή δεν πίστευε σε ασυμβίβαστα εθνικά συμφέροντα, δεν μπορούσε να φανταστεί ότι υπήρχαν άλυτα προβλήματα μεταξύ εθνών. Από τη στιγμή που οι Σοβιετικοί ηγέτες θα άλλαζαν τις ιδεολογικές απόψεις τους ο κόσμος δεν θα βασανιζόταν πλέον από αυτό το είδος διχογνωμιών που χαρακτήριζαν την κλασική διπλωματία.

Δεν έβλεπε επίσης ενδιάμεσα στάδια ανάμεσα σε μία μόνιμη σύγκρουση και μία μόνιμη συμφιλίωση, παρ' όλα αυτά, όσο αισιόδοξες, για να μην πω *«φιλελεύθερες»* κι αν ήταν οι απόψεις του Ρήγκαν για το τελικό αποτέλεσμα, σκόπευε να επιτύχει το σκοπό του μέσω μιάς αδυσώπητης αναμέτρησης. Σύμφωνα με τον τρόπο που σκεφτόταν, η απόφασή του να δώσει ένα τέλος στον Ψυχρό Πόλεμο δεν απαιτούσε μία δημιουργία ενός *«ευνοϊκού»* κλίματος ούτε τις μονομερείς χειρονομίες που τόσο αγαπούσαν οι οπαδοί των μονίμων διαπραγματεύσεων.

Αρκετά Αμερικανός για να βλέπει την αναμέτρηση και το συμβιβασμό σαν διαδοχικά στάδια μιάς πολιτικής, ο Ρήγκαν ήταν ο πρώτος πρόεδρος μετά τον πόλεμο που πήρε επιθετική θέση τόσο ιδεολογικά όσο και γεωστρατηγικά. Αλλά η ουσιαστικότερη πρόκληση του Ρήγκαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση αποδείχτηκε ότι ήταν η στρατιωτική ανάπτυξη. Ο Ρήγκαν είχε στιγματίσει την ανεπάρκεια των αμερικανικών αμυντικών προγραμμάτων κρούοντας τον κώδωνα κινδύνου για τις αντίστοιχες σοβιετικές ενέργειες. Σήμερα ξέρουμε ότι οι φόβοι αυτοί αντικατόπτριζαν μία υπεραπλούστευση της φύσης της στρατιωτικής ανωτερότητας στην Πυρηνική Εποχή.

Όσο σωστή ή λαθεμένη όμως και αν ήταν η εκτίμηση της

σοβιετικής στρατιωτικής απειλής από πλευράς του Ρήγκαν, αυτή ήταν που κατάφερε να συγκινήσει πολύ περισσότερο τους συντηρητικούς ψηφοφόρους του από τις εκκλήσεις του Νίξον για γεωπολιτικούς κινδύνους.

Ο Ρήγκαν ανανέωσε τα οπλικά συστήματα που είχε εγκαταλείψει ολότελα η Κυβέρνηση Κάρτερ, όπως ήταν το βομβαρδιστικό Β-1, και άρχισε να αναπτύσσει τον πύραυλο MX, τον

Ρόναλντ Ρήγκαν από τους πρωτεργάτες της ύφεσης.

πρώτο νέο αμερικανικό διηπειρωτικό πύραυλο εδάφους μετά από μία δεκαετία.

Οι δύο στρατηγικές αποφάσεις που συνεισέφεραν περισσότερο στον τερματισμό του ψυχρού πολέμου ήταν η ανάπτυξη από το NATO αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη και η δέσμευση που ανέλαβε η Αμερική για την Πρωτοβουλία στρατιωτικής άμυνας (SDI).

Η απόφαση του NATO να αναπτύξει πυραύλους μέσου βεληνεκούς (εμβέλειας 2.400 χιλιομέτρων) στην Ευρώπη είχε ληφθεί από την εποχή της κυβέρνησης Κάρτερ. Σκοπός ήταν να εξευμενίσει τον καγκελάριο της τότε Δυτικής Γερμανίας Χέλμουτ Σμιτ για τη μονομερή ακύρωση της βόμβας νετρονίου, όπως είχε ονομαστεί, που υποτίθεται ότι θα έκανε λιγότερο καταστροφικό τον πυρηνικό πόλεμο, και την οποία ο Σμιτ είχε υποστηρίξει παρά τις αντιρρήσεις του δικού του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος.

Τα όπλα μέσου βεληνεκούς (βαλλιστικοί πύραυλοι και εκτοξευμένα από το έδαφος βλήματα πλεύσεως) είχαν κατασκευαστεί στην πραγματικότητα για ένα διαφορετικό σκοπό, σαν αντίμετρο για το μεγάλο αριθμό νέων σοβιετικών πυραύλων (των SS-20), που ήταν ικανοί να φτάνουν σε όλους τους ευρωπαϊκούς στόχους από τα βάθη της σοβιετικής επικράτειας.

Ουσιαστικά το επιχείρημα υπέρ των όπλων μέσου βεληνεκούς ήταν πολιτικό και όχι στρατιωτικό και πήγαζε μέσα από τις ίδιες ανησυχίες που είχαν προκαλέσει, είκοσι χρόνια νωρίτερα, τις συμμαχικές διενέξεις σχετικά με το θέμα της στρατηγικής.

Τη φορά αυτή ωστόσο η Αμερική προσπάθησε να διαλύσει τους φόβους της Ευρώπης. Το πρόβλημα βέβαια στην πραγματικότητα είχε πάλι να κάνει με το αν η Δυτική Ευρώπη μπορούσε να βασιστεί στο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα χρησιμοποιούσαν τα πυρηνικά τους όπλα για να αποκρούσουν μία ε-

πίθεση η οποία θα περιοριζόταν μόνο στην Ευρώπη. Αν οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι της Αμερικής πίστευαν πραγματικά στην προθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών να καταφύγουν σε πυρηνικά αντίποινα με όπλα που είχαν τις βάσεις τους σε αμερικανικό έδαφος ή στη θάλασσα, οι νέοι πύραυλοι στην Ευρώπη θα ήταν περιττοί.

Από την πλευρά τους, οι Αμερικανοί ηγέτες είχαν τους δικούς τους λόγους να ανταποκριθούν στις ανησυχίες της Ευρώπης. Ήταν, εκ μέρους της στρατηγικής ευέλικτης αντίδρασης, η δημιουργία εναλλακτικών λύσεων μεταξύ ενός γενικού πολέμου με κύριο στόχο την Αμερική και το να υποκύψουν στον πυρηνικό εκβιασμό των Ρώσων.

Υπήρχε φυσικά, μία πολύ πιο περίπλοκη εξήγηση από την ανεπαίσθητη αμοιβαία δυσπιστία μεταξύ των δύο πλευρών της Ατλαντικής Συμμαχίας. Κι αυτή ήταν πως τα νέα όπλα συνέδεαν οργανικά τη στρατηγική άμυνα της Ευρώπης με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών. Σύμφωνα με το επιχείρημα, η Ρωσία δεν θα πραγματοποιούσε επίθεση με συμβατικές δυνάμεις χωρίς να φροντίζει πρώτα να καταστρέψει τους πυραύλους με το βεληνεκές στην Ευρώπη οι οποίοι, λόγω της κοντινής απόστασης και της μεγάλης ακρίβειας, θα μπορούσαν να πλήξουν ρωσικά κέντρα διοίκησης προλειαίνοντας έτσι το έδαφος για ένα καταστροφικό πρώτο πλήγμα από τις αμερικανικές στρατηγικές δυνάμεις...

Η ανάπτυξη πυραύλων μέσου βεληνεκούς ενίσχυσε τη στρατηγική αποτροπή ενός πυρηνικού πολέμου. Αλλά στις 25 Μαρτίου του 1983 απείλησε με μία στρατηγική επανάσταση αποκαλύπτοντας *«... αυτά τα πυρηνικά όπλα άχρηστα και απαρχαιωμένα»*.

Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, ο έβδομος σε μία ευθεία γραμμή μετά τον Λένιν, είχε μεγαλώσει σε μία Σοβιετική Ένωση που απολάμβανε μία δύναμη και ένα κύρος χωρίς προηγούμενο

στην ιστορία της. Ωστόσο ήταν γραφτό του να είναι ο ηγέτης της τη στιγμή που κατάρρευσε μία αυτοκρατορία χτισμένη με τόσο αίμα και τόσο πλούτο. Στην πραγματικότητα ο Γκορμπατσόφ είχε κάνει μία από τις πιο σημαντικότερες επαναστάσεις της εποχής του. Κρίμα που τα παγκόσμια κέντρα α-

Μιχαήλ Γορμπατσόφ:
ο άνθρωπος που άλλαξε την παγκόσμια ιστορία.

ποφάσεων δεν τον άφησαν να την ολοκληρώσει.

Ο έλεγχος των όπλων είχε γίνει ένα δύσκολο θέμα που εμπεριείχε τόσα λεπτά σημεία ώστε, ακόμη κι αν υπήρχαν οι καλύτερες προθέσεις, θα περνούσαν χρόνια ώσπου να λυθεί. Οι διαπραγματεύσεις όμως για τον έλεγχο των όπλων είχαν αρχίσει να γίνονται μέσο άσκησης πιέσεων πάνω στο ετοιμόρροπο σοβιετικό σύστημα, ιδιαίτερα αποτελεσματικό, επειδή δεν είχαν σχεδιαστεί γι' αυτόν το σκοπό. Μέχρι το Δεκέμβριο του 1981, ο Γκορμπατσόφ είχε εγκαταλείψει τα μακροπρόθεσμα οφέλη που άγγιζε σχεδόν με τα δάχτυλά του και υποχώρησε σε σημείο, ώστε να κάνει μονομερείς μειώσεις των σοβιετικών ενόπλων δυνάμεων.

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου ήρθε όπως είχε προβλεφθεί από το 1947. Ανεξάρτητα από την πολιτική που είχε ακολουθηθεί. Το σύστημα χρειαζόταν το φάσμα ενός μόνιμου εξωτερικού εχθρού για να δικαιολογούνται οι κακουχίες που επιβάλλονταν στους λαούς και να διατηρούν σε πρωταγωνιστικούς ρόλους τις ένοπλες δυνάμεις και τους μηχανισμούς ασφαλείας τους.

Όταν κάτω από την πίεση της αθροιστικής αντίδρασης που ολοκληρώθηκε στα χρόνια του Ρήγκαν, το Εικοστό Έβδομο Συνέδριο του κόμματος άλλαξε το επίσημο δόγμα από συνύπαρξη σε αλληλεξάρτηση, η ηθική βάση για την εσωτερική καταπίεση εξαφανίστηκε.

Η νίκη στον Ψυχρό Πόλεμο δεν ήταν βέβαια, επίτευγμα μιάς μόνο κυβέρνησης. Ήρθε σαν αποτέλεσμα σαράντα χρόνων προσπάθειας κι εβδομήντα χρόνων κομμουνιστικής απολίθωσης. Η περίπτωση Ρήγκαν, που ξεκίνησε τη μείωση των όπλων και την πραγματική ύφεση, προήλθε από μία ευτυχή σύμπτωση προσωπικοτήτων και ευκαιρίας. Μία δεκαετία νωρίτερα, θα φαινόταν υπερβολικά μαχητικές, μία δεκαετία αργότερα υπερβολικά μονόχνοτος.

Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν κομμένος και ραμμένος σχεδόν στα μέτρα των αμερικανικών προκαταλήψεων. Υπήρχε μία κυρίαρχη ιδεολογική πρόκληση που έκανε όλα τα οικουμενικά αξιώματα, όσο υπεραπλουστευμένα κι αν ήταν, εφαρμόσιμα για τα περισσότερα προβλήματα του κόσμου. Είχε υπάρξει επίσης μία ξεκάθαρη απειλή πολέμου και το από πού εκπορευόταν δεν επιδεχόταν αμφισβήτηση. Ακόμη κι έτσι τα δεινά της Αμερικής, από το Σουέζ ως το Βιετνάμ, προέκυψαν από την εφαρμογή οικουμενικών βασικών αρχών σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, στις οποίες, όπως αποδείχτηκε, δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν.

Στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο, δεν υπάρχει καμμία ιδιαίτερη ιδεολογική πρόκληση ή μία στιγμή που διαφαίνεται από τα βιβλία, κάποια γεωστρατηγική αναμέτρηση.

Η κάθε κατάσταση σχεδόν είναι μία ειδική περίπτωση. Η μοναδικότητα, από πολλές πλευρές, ενέπνευσε την εξωτερική πολιτική της και έθεσε στις Ηνωμένες Πολιτείες τη δύναμη να επικρατήσουν στον Ψυχρό Πόλεμο. Θα χρειαστούν όμως πολύ προσεκτικές εφαρμογές στον πολυπολικό κόσμο του 21ου αιώνα.

Η Αμερική θα υποχρεωθεί τελικά, να αντιμετωπίσει την πρόκληση που έχει κατορθώσει να αποφύγει στο μεγαλύτερο κομμάτι της ιστορίας της: αν η παραδοσιακή ιδέα που έχει για τον εαυτό της, σαν φάρο(;) ή σαν σταυροφόρο..., εξακολουθεί να καθορίζει τις επιλογές της ή να τις περιορίζει... το αν, με δύο λόγια, θα καταλάβει επιτέλους (η Αμερική), ότι η μοναδικότητά της έπαψε να υπάρχει μαζί με τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου. Θα είναι η πρώτη μεταξύ ίσων...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 15

ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σε τι χρησιμεύει η πολιτική;

Είναι αναγκαία η πολιτική; Ασφαλώς και είναι, εφόσον πάντα υφίσταται ανάγκη παρέμβασης της εξουσίας, άμεσα και «πυροσβεστικά» για να ελέγξει την Κοινωνική δυναμική

Το ερώτημα *«σε τι χρησιμεύει η πολιτική;»* μπορεί να φαίνεται σκανδαλώδες σήμερα, όπου η κρατούσα ιδεολογία αξιολογεί θετικά την *«πολιτικοποίηση»* και αρνητικά την *«απολιτική»* στάση. Το φαινόμενο δεν είναι καινούργιο ή δυσεξήγητο.

Ας ξεκινήσουμε από την κοινότοπη αλήθεια ότι **πολιτική** σημαίνει πριν από όλα λήψη δεσμευτικών αποφάσεων που επιλέγονται και επιβάλλονται από τους άρχοντες στους αρχόμενους. Ακριβώς επειδή υπάρχει το στοιχείο της **επιλογής** στις λύσεις που επιχειρούμε να δώσουμε στα συλλογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε και είναι όρος επιβίωσης του κοινωνικού συνόλου (της φυλής, της πόλης, της χώρας) και δεν είναι εγγεγραμμένες στο γενετικό μας κώδικα, γεννιέται η πολιτική. Γι' αυτό και υπάρχει **εξουσία**, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο είναι οργανωμένη: για να επιβάλλεται με καταναγκασμό, *«κάθετα»* από πάνω προς τα κάτω, η εκάστοτε απόφαση που παίρνουν οι άρχοντες που αφορούν το σύνολο.

Η δημιουργία της εξουσίας πρέπει να θεωρηθεί μεγάλη *«ανακάλυψη»* στην εξέλιξη του ανθρώπου. Η ανάγκη ενωτικών εφαρμογών των επιλογών επέβαλε αυτήν την *«κάθετη»* οργάνωση. Επιπλέον, η απόκτηση αγαθών, συχνά αναγκαίων για την επιβίωση του συνόλου, σήμαινε την κατάκτηση εδαφών και την υποδούλωση ή την εξολόθρευση άλλων φυλών. Η *«κάθετη»* σχέση εξουσίας-κατάκτησης, η μόνη νοητή, αταβιστικό κατάλοιπο από τη θηρευτική εποχή.

Η *«ανακάλυψη»* της εξουσίας αποτελεί με αυτήν την έννοια τη δημιουργία μιάς **διάδρασης** (interaction), όπως γίνεται στο Διαδίκτυο: δημιουργούμε ένα πλαίσιο αλληλοσχέτισης ή ένα *«παίγνιο»* με άλλους. Αυτό το *«παίγνιο»* όμως ήταν και είναι **μηδενικού αθροίσματος**. Ο καθένας αποκτά, ό,τι χάνει ο άλλος, σε οποιαδήποτε σχέση κατάκτησης, υποδούλωσης ή απλής υποταγής στην εξουσία. Η *«κάθετη»*, ιεραρχική σχέση είναι συνυφασμένη με αυτό το είδος παιγνίου.

Σε κάποιο στάδιο εξέλιξης διαπιστώνεται η ανάγκη **τιθάσευσης της εξουσίας**. Η ανάγκη αυτή εξυπηρετείται μέσα από τον περιοδικό έλεγχο των εκάστοτε αρχόντων από τους αρχόμενους. Έτσι γεννιέται η **δημοκρατία**. Και δεν είναι τυχαίο ότι γεννιέται εκεί όπου η ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων ανοίγει τους διανοητικούς και απώτερα τους θεσμικούς ορίζοντες δυναμικών κοινωνιών, όπως ήταν στην αρχαιότητα οι ελληνικές πόλεις. Η **δημοκρατία** αποτελεί μία *«εξελικτική καθολικότητα»*, όπως έγραφε το 1964 ο κοινωνιολόγος **Talcott Parsons**, μία *«ανακάλυψη»* μέσα από την οποία τιθασεύεται η εξουσία. Η *«οριζόντια»* αυτή διάδραση νομιμοποιείται κάτω από ιδιαίτερες συγκυρίες στην ελληνική αρχαιότητα που σχετίζονται με την ανάπτυξη της γνώσης και της ελεύθερης και δημόσιας συζήτησης παράλληλα με τη γένεση της **αγοράς** ως τόπου επικοινωνιακής δραστηριότητας: ανταλλαγής ιδεών καθώς και αγαθών.

Στη σύγχρονη δημοκρατία, που διαφέρει από την αρχαία κυρίως όσον αφορά την καταστατική εγγύηση των **δικαιωμά-**

των του ατόμου, περιχαρακώνεται μέσα από αυτά ο ηθικός χώρος του τελευταίου, έτσι ώστε η *«κάθετη»* διάδραση που αποτελεί η πολιτική να έχει καθορισμένα όρια. Ανταποκρίνεται, με αυτόν τον τρόπο, στις απαιτήσεις που επιβάλλει ο ανθρώπινος πολιτισμός στην πορεία του, καθώς αντικαθιστά όλο και περισσότερο παίγνια μηδενικού σε αντίστοιχα θετικού αθροίσματος.

Είναι αναγκαία η πολιτική; Ασφαλώς και είναι, εφόσον πάντα υφίσταται ανάγκη *«κάθετης»* παρέμβασης της εξουσίας, άμεσα και *«πυροσβεστικά»* για να ελέγξει την κοινωνική εντροπία. Και ακόμη μεγαλύτερη σημασία έχει αυτός ο *«κάθετος»* ρόλος της στην ανάγκη εξασφάλισης του **θεσμικού πλαισίου** στο οποίο διαμορφώνονται οι *«ορίζοντες»* διαδράσεις μεταξύ δικαιωματούχων ατόμων στην κοινωνία πολιτών.

Αυτός όμως ο ρόλος της πολιτικής στη σύγχρονη δημοκρατία απέχει παρασάγγες από εκείνον που της αποδίδουν οι ζηλωτές της πολιτικής παναρμοδιότητας και του κρατισμού, που παρατηρούν το σύνολο των ανθρώπινων σχέσεων ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος και επιζητούν, ως εκ τούτου, την υπαγωγή τους στην πολιτική εξουσία.

Και στο βαθμό που αυτή η ροπή συνδέεται με την πολιτική και πολιτιστική ανωριμότητα οποιουδήποτε συνόλου που συνεχίζει να προσαρμόζεται στο περιβάλλον του μέσα από αυτό το σχήμα, ο αφορισμός του **Ροΐδη** για τη σχέση του νεοέλληνα με την πολιτική δεν αφορά καμιά υποτιθέμενη εθνική ιδιαιτερότητα... Θα πάψει να ισχύει όταν εξαλειφθεί αυτό το φαινόμενο από την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και την κυριαρχία του πολιτισμού της νεωτερικότητας, το νόημα του οποίου δεν είναι άλλο από τις **ελευθερίες** μας.

Ο φιλόσοφος που ανακάλυψε την πολιτική

Για τον Σωκράτη η πολιτική είναι το καθήκον του πολιτικού να «επιμελείται» των ψυχών όλων των συμπολιτών του και να τους κάνει «όσο το δυνατόν καλύτερους». Ήταν ο πρώτος που υπέβαλε σε «έλεγχο» και τους πολιτικούς, ενώ καταλόγιζε σε όλους σχεδόν τους επώνυμους άρχοντες ακόμη και της λαμπρής πεντηκονταετίας της Αθήνας το ότι κανένας τους δεν βελτίωσε ηθικά τους πολίτες της.

Ο Σωκράτης ήταν ο πρώτος φιλόσοφος που αγωνίστηκε για τη συνάφεια ηθικής και πολιτικής, ο πρώτος που απέρριψε τη συμβατική πολιτική, και όχι μόνο της ταραγμένης εποχής του, που αμφισβήτησε την αξία και τη χρησιμότητά της, αλλά και ο μόνος που απέκρουσε την κατηγορία για πολιτική απραξία με τον προκλητικό ισχυρισμό ότι *«μόνος αυτός έπραττε τα πολιτικά»*.

Ως τότε πολιτική και φιλοσοφία σχεδόν συμπορεύονταν. Νομοθέτες ήταν κάποιοι από τους επτά σοφούς. Πολιτικό ρόλο φαίνεται να έπαιξαν μερικοί από τους προσωκρατικούς *«φυσιολόγους»*. Συμβουλευτικό και νομοθετικό έργο αλλά και ιδεολογική στήριξη της δημοκρατίας αποδίδονταν σε σοφιστές που έθεσαν και τα θεμελιώδη ερωτήματα για το φύσει ή θέσει του δικαίου και των θεσμών, για τη σημασία της πολιτικής συναίνεσης και την κοινή μοίρα του αυτοσεβασμού και της δικαιοσύνης. Μερικοί μάλιστα καυχιόνταν ότι δίδασκαν την πολιτική τέχνη και την πολιτική αρετή. Δεν φαίνεται λοιπόν ως την εποχή του να υπήρχε διάσταση ανάμεσα στη φιλοσοφία και την πολιτική.

Ο Σωκράτης ήταν ο πρώτος που υπέβαλε σε *«έλεγχο»* την πολιτική και τους πολιτικούς, που κλόνισε το γόητρο της τρέ-

χουσας πολιτικής και αναζήτησε το νόημα της αληθινής, που στηλίτευσε τους πολιτικούς, ακόμη και τους πιο αναγνωρισμένους, για ανεπιστημοσύνη και ηθική ανεπάρκεια, πληρώνοντας την προκλητικότητά του με τη θυσία του που τόσο λίγο θέλησε ο ίδιος να μυθοποιήσει.

Το ζήτημα βεβαίως είναι: Ποιος Σωκράτης; Ο ιστορικός Σωκράτης, ο Σωκράτης του Πλάτωνα, του Ξενοφώντα, των μικρών σωκρατικών, των Κυνικών ή το πρότυπο του ελεύθερου ανθρώπου που υπήρξε για τους Στωικούς;

Δεν είναι τυχαίο ότι και τα πιο πρόσφατα βιβλία που του αφιερώθηκαν τον αντιμετωπίζουν ως *«αίνιγμα»*, *«παράδοξο»*, *«μύθο»* και *«θρύλο»*. Και παρά τη σχεδόν γενική πεποίθηση ότι, έστω συγκαλυμμένα λόγω της τότε αμνηστίας, πολιτικοί στην πραγματικότητα ήταν οι λόγοι της καταδίκης του, ελάχιστη ομοφωνία επικρατεί για τις όποιες πολιτικές πεποιθήσεις και στάσεις του.

Σε συνάφεια κάποτε αλλά περισσότερο σε αντιδιαστολή από τον Πλάτωνα, ο Σωκράτης χαρακτηρίζεται από τη σχετική βιβλιογραφία άλλοτε συντηρητικός, ελιτιστής και αριστοκρατικός, ακόμη και φιλοσπαρτιατικός, οπαδός του φωτισμένου δεσποτισμού και του πολιτικού αυταρχισμού, και άλλοτε αναθεωρητικός, μετριοπαθής ή ακραίος δημοκρατικός, επαναστατικός λαϊκιστής, αναρχικός, προοδευτικός, ακόμη και *«παιδί του λαού»*. Και ανεξάρτητα από την πανθομολογούμενη νομιμοφροσύνη του, εξαίρεται, υποβαθμίζεται ή και μηδενίζεται ο πατριωτισμός του, κάποτε μάλιστα στο όνομα κάποιου ηθικοπολιτικού οικουμενισμού.

Δεν εμπίπτει στο πλαίσιο αυτού του χώρου η εμπλοκή με το *«σωκρατικό πρόβλημα»*, διόλου λιγότερο περίπλοκο από το ομηρικό ή το ορφικό.

Είναι τελικά αναπόφευκτο, όπως επεσήμανε κορυφαίος ιστορικός της φιλοσοφίας, *«να έχει καθένας μας το δικό του Σωκράτη και να μπορεί να δώσει λόγο γι' αυτόν»*. Και κατά

τον ίδιο, οι πολωτικά αντίθετες απόψεις σχετικά με τη δήθεν πολιτική του ταυτότητα αποτελούν μοναδικό παράδειγμα διαστρέβλωσης των μαρτυριών, αυθαίρετης και παραπλανητικής ερμηνείας τους, αφού δεν έχει γίνει απόλυτα κατανοητό αν είχε ο Σωκράτης κάποια πολιτική σκοπιά με τη συμβατική έννοια. Πράγματι ο Σωκράτης είχε νοηματοδοτήσει τον περιβόητο χρησμό ως μέρος της θεϊκής του αποστολής να ασκεί εποικοδομητική κριτική και, όπως τονίστηκε, θα ασκούσε κριτική σε κάθε πολίτευμα που δεν θα νοιαζόταν για το αγαθό και την αλήθεια.

Η αναμόρφωση των πολιτών

Όπως προκύπτει από την Απολογία, από κάποιους πρώιμους πλατωνικούς διαλόγους και κυρίως από το Γοργία, αλλά και από τα Απομνημονεύματα του Ξενοφώντα και άλλες πηγές, ο Σωκράτης δεν ασχολήθηκε ενεργά με την πολιτική. Είτε τον απέτρεπε το «δαιμόνιο» είτε γιατί γνώριζε ότι, αν το έκανε σύμφωνα με τις αρχές του, θα είχε καταδικασθεί από τους Αθηναίους πολύ ενωρίτερα.

Έτσι, σύμφωνα με το πνεύμα του Επιταφίου του Περικλή, θα μπορούσε, περιοριζόμενος στον ιδιωτικό και όχι το δημόσιο έλεγχο και αγώνα για το δίκαιο, να χαρακτηρισθεί «αχρείος».

Κάποιες, με το σημερινό πνεύμα γνήσια πολιτικές πράξεις και αντιστάσεις που πρόβαλε απέναντι τόσο στη δημοκρατία όσο και στην τυραννία της εποχής του, ο ίδιος δεν φαίνεται να τις αξιολογούσε πολιτικά αλλά ηθικά όταν ομολογούσε απολογητικά ότι πράγματι με την τρέχουσα έννοια *«δεν έπραττε τα πολιτικά»* περιοριζόμενος στην ιδιωτική κριτική πολιτικών πρακτικών, όπως της εκκλησίας του δήμου, και του αιτήματος να έχει ο καθένας λόγο για τα κοινά, της κλήρωσης των αρχών από τους *«τυχόντες»* κτλ., και δημοσίων προσώπων γιατί διεκδικούσαν σοφία που δεν είχαν και δεν συνέβαλαν στην ηθική

βελτίωση των πολιτών.

Κύριο μέλημα της πολιτικής για το Σωκράτη ήταν η ηθική θωράκιση και αναμόρφωση των πολιτών. Έτσι, παρά τα όποια επιτεύγματά τους για την ασφάλεια, την οικονομική άνθηση και το γόητρο της πόλης –πολιτικές στρατηγικές για μας σήμερα θεμελιωδώς σημαντικές– καταλόγιζε σε όλους σχεδόν τους επώνυμους άρχοντες ακόμη και της λαμπρής πεντηκονταετίας της Αθήνας το ότι κανένας τους δεν βελτίωσε ηθικά του πολίτες της.

Ισχυριζόταν λοιπόν ότι από μία άποψη αυτός *«έπραττε τα πολιτικά»* καλύτερα γιατί, αντί να τα πράττει μόνος του, φρόντιζε να κάνει όσο το δυνατόν περισσότερους ικανούς για τούτο.

Καταδίκαζε και αυτός την πολιτική αδιαφορία ενθαρρύνοντας, με τεχνοκρατικό κάπως, ανάλογο με το πλατωνικό, πνεύμα, την ενεργό ανάμειξη στην πολιτική των *«επισταμένων άρχειν»*. *«Άνευ παρασκευής και επιμελείας»*, έλεγε, *«δεν μπορεί κάποιος να πράττει τα πολιτικά»* γιατί η πολιτική τέχνη είναι η *«μεγίστη τέχνη»* και η *«καλλίστη αρετή»*.

Η ηθική ακεραιότητα

Με την πεποίθηση ότι *«Ο ανεξέταστος βίος ου βιωτός ανθρώπων»* και ότι κανείς δεν έπρεπε να *«ιδιωτεύει της αρετής»* αγωνιζόταν ο Σωκράτης σαν την αλογόμυγα να αφυπνίσει τις συνειδήσεις, να κεντρίσει την αυτογνωσία και να επιτύχει την ηθική αναμόρφωση. Είχε απόλυτη επίγνωση ότι η για πολλούς ενοχλητική αυτή πρακτική, με το πολύ βαρύ, όπως αποδείχθηκε, τίμημα, ήταν αυθεντική πολιτική πράξη, όπως φαίνεται από την τελική του σχετική απάντηση στο Γοργία. Ενώ παραδέχεται ότι *«ουκ έστι των πολιτικών»* και μάλιστα σημειώνει ότι γινόταν συχνά περίγελος με την άγνοιά του των πολιτικών πραγμάτων, μη ξέροντας ούτε καν να *«επιψηφίζει»*, και νηφάλια εξηγεί ότι δεν θα τον ξαφνιάσει καθόλου η

καταδίκη του, διακηρύσσει:

> *«Οίμαι μετ' ολίγων Αθηναίων, ίνα μη είπω μόνος, επιχειρείν τη ως αληθώς πολιτική τέχνη και πράττειν τα πολιτικά μόνος των νυν. άτε ουν ου προς χάριν λέγω τους λόγους ους λέγω εκάστοτε, αλλά προς το βέλτιστον, ου προς το ήδιστον, και ουκ εθέλων ποιείν α συ παραινείς, τα κομψά ταύτα»* (521d).

Το χωρίο αυτό δίνει ο Σωκράτης την πρώτη απάντηση στην ιστορία του πνεύματος στο ερώτημα *«σε τι χρησιμεύει η πολιτική;»*: Η αληθινή πολιτική αποσκοπεί κυρίως στην καλλιέργεια της ηθικής ακεραιότητας των πολιτών.

Πολλά από τα επιχειρήματα του Σωκράτη δεν αντέχουν στην κριτική. Η δημοκρατία και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι τα ύψιστα πολιτισμικά γεγονότα του αιώνα μας. Μερικοί σοφιστές, θεωρητικοί της δημοκρατίας και της ιδεολογίας οικουμενικών δικαιωμάτων βρίσκονται γενικώς εγγύτερα από το Σωκράτη στο πνεύμα των καιρών. Αλλά μετά τον Μακιαβέλι, τη realpolitik και τα πρόσφατα *«σύνδρομα»*, κεφαλαιώδες αίτημα της εφαρμοσμένης και της δημόσιας ηθικής είναι η επαναπροσέγγιση ηθικής και πολιτικής. Η πολιτική δεν επιτρέπεται να παρέχει στα δημόσια πρόσωπα ηθικό άλλοθι.

Η απάντηση του Σωκράτη, παρά τις υπερβολές και τις παραλείψεις της, είναι σήμερα από την άποψη αυτή μοναδικά επίκαιρη. Ας την ενστερνισθούν οι πολιτικοί μας κατά το *«Έτος Σωκράτη»* και κατά την *«Ημέρα της φιλοσοφίας»*.

Είναι τελικά αναπόφευκτο, όπως επεσήμανε κορυφαίος ιστορικός της φιλοσοφίας, ***«να έχει καθένας μας το δικό του Σωκράτη και να μπορεί να δώσει λόγο γι' αυτόν»***...

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τα τελευταία χρόνια και αφού η Παγκοσμιοποίηση προσπαθεί να βρει την ταυτότητά της, αναπόφευκτα ανακύπτουν διάφορα ερωτήματα: Είναι άραγε αναγκαία η Παγκοσμιοποίηση; Τι είναι αυτό που οδηγεί τον κόσμο σ' αυτή την ιδέα και στην με κάθε μέσον πραγμάτωσή της ακόμη και με τη βία; Μια τυφλή βία που προέρχεται από το σύστημα το οποίο υποτίθεται ότι θέλει να εξαλείψει. Που θέλει τέλος πάντων με βία να βάλει τέλος στη βία και να εγκαθιδρύσει ένα κόσμο χειραφετημένο από κάθε φυσική τάξη, είτε αυτή πρόκειται για την φυσική τάξη του σώματος, της γέννησης ή του θανάτου.

Μόνο που αυτή η βία είναι μεταδοτική και ενεργεί ως αλυσιδωτή αντίδραση που καταστρέφει σιγά-σιγά κάθε δική μας αντίδραση και μας οδηγεί στο να αποκτήσουμε ανοσία έναντι της βίας.

Είναι σίγουρο πως ακόμη η παγκοσμιοποίηση δεν έχει επικρατήσει και είναι πολλοί αυτοί που εναντιώνονται στην εξάπλωσή της. Δυνάμεις ετερόκλητες που ξεσηκώνονται παντού και που ορισμένες φορές είναι ανταγωνιστικές μεταξύ τους. Δυνάμεις κοινωνικές και πολιτικές που αντιστέκονται στην ισοπέδωση και την ομοιομορφία που επιβάλλει η Παγκοσμιοποίηση. Δυνάμεις που επιθυμούν την ισοτιμία όλων των πολιτισμών, των θρησκειών της τεχνολογίας. Που επιθυμούν τον πλουραλισμό στην παγκόσμια κοινότητα και όχι την επικράτηση του ενός, ή την οικειοποίηση ενός πολιτισμού ή ενός τρόπου ζωής.

Θα ήταν μεγάλο λάθος να καταδικάσει κανείς όλες αυτές τις δυνάμεις ως λαϊκίστικες ή ακόμη και τρομοκρατικές όπως συμβαίνει με το Ισλάμ που καταδικάζει τις δυτικές άξιες και γι' αυτό θεωρείται από την Δύση ως ο πλέον μισητός εχθρός.

Σίγουρα το κίνημα της αντιπαγκοσμιοποίησης δεν έχει την

δυνατότητα να νικήσει την Παγκοσμιοποίηση. Μπορεί να έχει κάποια επίδραση αλλά είναι ανίκανο να την αντιμετωπίσει ουσιαστικά. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί μόνο να ηττηθεί εκ των έσω. Από την τέχνη ή τον πολιτισμό της. κάθε χώρας.

Η τρομοκρατία σήμερα αποτελεί μια ιδιαίτερη απειλή για την παγκοσμιοποίηση αφού είναι αυτή που εκδικείται όλους τους ιδιαίτερους πολιτισμούς, οι οποίοι πλήρωσαν με την εξαφάνισή τους την εγκαθίδρυση αυτής της μοναδικής παγκόσμιας δύναμης.

Δεν μιλάμε για *«σύγκρουση πολιτισμών»* αλλά για αντιπαράθεση ανάμεσα σε ένα οικουμενικά πολιτισμό χωρίς διαφοροποιήσεις και στην ανάγκη της διαφορετικότητας.

Για την παγκοσμιοποίηση κάθε τι το διαφορετικό αποτελεί αίρεση. Με το σκεπτικό αυτό πρέπει είτε να ενσωματωθούν

Νεκρός στη Γένοβα
στις διαδηλώσεις κατά της Παγκοσμιοποίησης.

στην παγκόσμια τάξη είτε να εξαφανιστούν. Η αποστολή της Δύσης είναι να υποτάξει με όλα τα μέσα τους διαφορετικούς και πολλαπλούς πολιτισμούς στο νόμο της ισοτιμίας. Και είναι γεγονός πως ένας πολιτισμός που έχασε τις αξίες του δεν μπορεί παρά να εκδικείται τις αξίες των άλλων. Ακόμη και οι πόλεμοι όπως αυτός του Αφγανιστάν πέρα από τις πολιτικές ή οικονομικές στρατηγικές σκοπεύουν να εξομαλύνουν την αγριότητα και να ευθυγραμμίσουν όλους τους τόπους. Κάθε ανυπό-

Η τρομοκρατική επίθεση στους δίδυμους πύργους της Ν. Υόρκης. Το μεγαλύτερο πλήγμα που έχει δεχθεί η Αμερική – στον εγωισμό της κυρίως. Ας ελπίσουμε οι άνθρωποι που πέθαναν να συνετίσουν τους ηγέτες τους.

τακτη φωνή πρέπει να περιοριστεί, κάθε αντίθετη φωνή να σιωπήσει, κάθε «άγριος» τόπος, κατά τη δυτική αντίληψη, πρέπει να εξημερωθεί. Και κάθε ανυπότακτη μορφή είναι δυνητικά τρομοκρατική.

Η λεγόμενη Δύση δεν επιθυμεί να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες κάθε λαού και πολιτισμού. Για την Δύση είναι απαράδεκτο να μην υπάρχουν σε μία χώρα αυτές που θεωρεί δημοκρατικές ελευθερίες. Οι αμφισβητούντες τις δυτικές ηθικές και αξίες θεωρούνται φανατικοί και αυτό είναι εγκληματικό.

Το μίσος του υπόλοιπου κόσμου έναντι της Δύσης δεν είναι το μίσος αυτών που τους πήραμε τα πάντα χωρίς να τους δώσουμε τίποτα, είναι το μίσος αυτών οι οποίοι πήραν μεν από την Δύση αλλά δεν μπόρεσαν να το ανταποδώσουν. Είναι το μίσος της ταπείνωσης και αυτό αποδείχτηκε από την τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου.

Το χειρότερο για την μοναδική υπερδύναμη, τις ΗΠΑ, δεν είναι να δεχθεί επίθεση ή να καταστραφεί. Είναι να ταπεινώσει και αυτό συνέβη στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001 επειδή οι τρομοκράτες κατάφεραν κάτι που δεν μπορεί η ίδια να ανταποδώσει.

Ό,τι μέτρα και αν πάρει αυτά δεν αναιρούν το γεγονός πως διαλύθηκε ο συμβολισμός της υπερδύναμης. Η τρομοκρατική ενέργεια ήταν μια πρόκληση στην αμερικανική δύναμη και η απάντηση μπορεί να δοθεί με την ταπείνωση του άλλου μέρους και αυτό δεν γίνεται ούτε με βόμβες ούτε φυλακίζοντας ορισμένους στο Γκουαντάμο.

Η βάση κάθε κυριαρχίας είναι η απουσία του αντισταθμίσματος. Το μονόπλευρο δώρο είναι πράξη εξουσίας. Και η βία του Καλού είναι ακριβώς να δίνεις χωρίς να μπορεί να υπάρξει ανταπόδοση, σαν τον αφέντη ο οποίος σώζει την ζωή του σκλάβου με αντάλλαγμα την εργασία του. Αλλά η εργασία δεν είναι μια συμβολική ανταπόδοση και το μόνο που απομένει είναι τελικά η εξέγερση ή ο θάνατος.

Σήμερα δεν έχουμε πλέον κανέναν να ανταποδώσουμε με αυτό το συμβολικό χρέος, αφού όλοι οι δρόμοι της θυσίας έ-

χουν εξουδετερωθεί και κοπεί και δεν απομένει παρά μία παρωδία θυσίας.

Βρισκόμαστε σε μία κατάσταση όπου δεν δεχόμαστε πια από τον θεό ή την φύση αλλά από ένα σύστημα γενικευμένου δούναι και λαβείν. Εικονικά μας έχουν δοθεί τα πάντα και έχουμε δικαίωμα σε όλα θέλοντας και μη. Βρισκόμαστε στην κατάσταση των σκλάβων που επειδή του εχάρισαν την ζωή δεσμεύονται από ένα ανεκπλήρωτο χρέος.

Όλα αυτά μπορούν να λειτουργούν για καιρό χάρη στην ανταλλαγή, αλλά κάποια στιγμή, θα λειτουργήσει ανταποδοτικά με μια βίαιη αφύπνιση από αυτήν την αιχμάλωτη ζωή και τον κορεσμό. Και σίγουρα η αφύπνιση αυτή θα πάρει είτε την μορφή ανοιχτής βίας όπως η τρομοκρατία, είτε παθητικής άρνησης .

Η τρομοκρατία που τόσο μεγάλη απήχηση έχει στις μάζες και τόσο μεγάλη γοητεία που ασκεί, βασίζεται τόσο στην απελπισία των ταπεινωμένων και των προσβεβλημένων όσο και στην αόρατη απελπισία των προνομιούχων της παγκοσμιοποίησης, στην υποταγή μας στην ολοκληρωτική τεχνολογία, στην εικονική πραγματικότητα, στην κυριαρχία των δικτύων και των προγραμμάτων που χαράσσουν ίσως την εξελικτική εικόνα του ανθρώπινου είδους, που έγινε παγκόσμιο, κατ' εικόνα της υπεροπτικής Δύσης πάνω στον υπόλοιπο πλανήτη. Και αυτή η αόρατη απελπισία, η δική μας απελπισία, είναι αμετάκλητη επειδή προκύπτει από την πραγματοποίηση όλων των επιθυμιών.

Αν η τρομοκρατία προκύπτει από την υπερβολή της πραγματικότητας και την αδυναμία να υπάρξει ανταλλαγή από την αφθονία χωρίς αντιστάθμισμα και από την αναγκαστική λύση των συγκρούσεων, τότε είναι αυταπάτη αν πιστεύουμε ότι θα ξεριζωθεί σαν ένα αντικειμενικό κακό, έτσι όπως είναι μέσα στην παράλογη και χωρίς νόημα ύπαρξή της. Είναι δυστυχώς η καταδίκη που η ίδια η κοινωνία επιβάλλει στον εαυτό της. Είναι η ίδια που την εξέθρεψε και την δημιούργησε και είναι η ποινή που της αξίζει για τα εγκλήματα που διέπραξε.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΣ
Βιβλιοπωλεῖον ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ
Ἱπποκράτους 65 – 106 80 ΑΘΗΝΑΙ
Τηλέφωνον: 210-36.34.932
Τηλεομοιότυπον: 210-36.17.592

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Βασίλειος Χρήστου
1. Ἐκδόσεις ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ
Προξένου Κορομηλᾶ 42
Τηλέφωνον: 2310-282427.
2. Βιβλιοπωλεῖον ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΝ
Ἑρμοῦ 61, (564 23) Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνον: 2310-282782

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ
TSONIS THEODOROS
G. E. BOOKS P.T.Y. LTD
10 BELFORD RD EAST KEW
3102 VIC MELBOURNE
AUSTRALIA
Tel: (00-613) 98598318, Fax: (00-613) 98593323

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

η αρχή του τέλους

Η παγκοσμιοποίηση είναι κάτι περισσότερο από τη ροή χρημάτων και των αγαθών, είναι η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των ανθρώπων του κόσμου μέσα από τον συρρικνούμενο κόσμο και των συνόρων που εξαφανίζονται. Αυτό προσφέρει τεράστιες ευκαιρίες για να εμπλουτιστούν οι ζωές των ανθρώπων και για να δημιουργηθεί μία παγκόσμια κοινωνία που θα βασίζεται σε αξίες τις οποίες θα μοιράζεται. Έχει όμως επιτραπεί στις αγορές να κυριαρχήσουν σε αυτή την διαδικασία και έτσι τα οφέλη και οι ευκαιρίες δεν έχουν διαμοιραστεί ισομερώς. Η ελπίδα όλων είναι ότι μετά τη σκοτεινή πλευρά της Παγκοσμιοποίησης, της διευρυμένης ανισότητας και φτώχειας, η ανθρωπότητα θα ανακαλύψει και την φωτεινή της πλευρά: την Παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο.

Μόνο που πολλοί αμφιβάλλουν αν υπάρχει κάτι τέτοιο, όσο η παγκοσμιοποίηση εξαντλείται σε περισσότερα δικαιώματα και προνόμια για τους πλούσιους, τις πολυεθνικές και τις πλουσιότερες χώρες, με όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού στο περιθώριο.

ISBN: 960-7076-44-3

ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ

ἐκδοτικὸς οἶκος-βιβλιοπωλεῖον
Ἱπποκράτους 65, 106 80 Ἀθῆναι
τηλέφωνον: 210-36.34.932
τηλεομοιότυπον: 210-36.17.592

Η ΣΑΡΩΣΗ & Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΝ...

"KRASODAD"

ΑΠΩΤΕΡΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΑΥΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝΕ ΚΟΙΝΩΝΟΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΟΣΟΙ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΤΟ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝΕ.

ΕΥΕΛΠΙΣΤΩ & ΠΑΡΟΤΡΥΝΩ ΣΕ ΟΣΟΥΣ ΑΡΕΣΕΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ (& ΟΠΟΤΕ ΜΠΟΡΟΥΝΕ), ΝΑ ΤΟ ΑΓΟΡΑΣΟΥΝΕ & ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΣΟΥΝΕ ΕΤΣΙ ΤΟΝ-ΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ & ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΠΟΥ ΑΝΕΛΑΒΕ ΤΗ ΔΙΑΝΟΜΗ-ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ.

KRASODAD